

การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์
ในประเทศไทย

พระมหาสนอง จำนิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2556
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

DEVELOPMENT OF A MODEL OF AND STRATEGIES FOR PROPAGATING BUDDHISM
OF BUDDHIST UNIVERSITIES IN THAILAND

Phramaha Sanong Jamnil

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Higher Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาารูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
โดย	พระมหาสนอง จำนิต
สาขาวิชา	อุดมศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารัมย์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	อาจารย์ ดร.ศรเนตร อารีโสภณพิเชษฐ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศึกษบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิดา รักษ์พลเมือง)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิภา ปรัชญพฤทธิ์)
.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารัมย์)
.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(อาจารย์ ดร.ศรเนตร อารีโสภณพิเชษฐ)
.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อัจฉรา ไชยปถัมภ์)
.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริฉันท์ สิริกุลเดชพาหพงษ์)
.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(พระราชาวรเมธี ประสิทธิ์ พรหมรสี ดร.)

สนอง จำนิล : การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย. (DEVELOPMENT OF A MODEL OF AND STRATEGIES FOR PROPAGATING BUDDHISM OF BUDDHIST UNIVERSITIES IN THAILAND) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารรัมย์, อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม: อ. ดร. ศรเนตร อารีโสภณพิเชษฐ, 380 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย 2) วิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย และ 3) พัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย โดยใช้กระบวนการค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการตรวจสอบความเป็นไปได้โดยอิงผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ประกอบด้วย 6 หลักการ และ 19 แนวทาง ดังนี้

หลักการมี 6 หลัก ประกอบด้วย ความตระหนักในหน้าที่ หลักการเผยแผ่ศาสนาอย่างกว้างไกล การดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง สงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ ความเป็นประโยชน์ต่อชีวิตชาตินี้ แสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี 19 ประการ ประกอบด้วย 1) การเปิดใจยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่นๆ 2) การสอนแบบบรรยาย 3) การถามตอบปัญหา 4) การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 5) การสอนด้วยทฤษฎี 4ส. คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชชา สัมปหังสนา 6) การสอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 คือ อธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุศาสนียปาฏิหาริย์ 7) การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ 8) การประยุกต์/บูรณาการคำสอนขึ้นมาใหม่ 9) คณะพระธรรมทูต 10) การปฏิรูปและปฏิวัติ 11) การแสดงพระธรรมเทศนา 12) การปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น 13) การไปเยี่ยมบ้าน 14) การปลุกปลอบขวัญกำลังใจ 15) การปฏิบัติแบบเชิงรุก 16) การเข้าหาผู้นำทางศาสนาการเมืองและเศรษฐกิจ 17) การเจริญสัมพันธไมตรี 18) การใช้ลุ่มแปด และ 19) การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน

ส่วนยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย กำหนดได้ 19 ยุทธศาสตร์

ภาควิชา	นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำ	ลายมือชื่อนิสิต
	ทางการศึกษา	ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
สาขาวิชา	อุดมศึกษา	ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
ปีการศึกษา	2556	

5184255027 : MAJOR HIGHER EDUCATION

KEYWORDS: PROPAGATING BUDDHISM / BUDDHIST UNIVERSITIES

SANONG JAMNIL: DEVELOPMENT OF A MODEL OF AND STRATEGIES FOR PROPAGATING BUDDHISM OF BUDDHIST UNIVERSITIES IN THAILAND. ADVISOR: ASST. PROF. PANSAK POLSARAM, Ph.D., CO-ADVISOR: SORNATE AREESOPHONPICHET, Ph.D., 380 pp.

The purpose of this research are 1) to study state and problems in propagating Buddhism of Buddhist Universities in Thailand 2) to analyze propagating Buddhist guidelines in Thailand and 3) to develop a model and strategies in propagating Buddhism in Thailand.

The study composts Of both documents and fieldwork. The instrument were questionairs and interview which approved by qualified committee. The results of study found that.

A Model of propagating Buddhism of Buddhist Universities in Thailand consist of 6 main principles and 19 guidelines, as follow;

Principles of propagation consist of 6 items, which are responsibility on duty, widely propagation, incessantly conducting propagation, social works for all classes, doing benefit in this life and seek for true friends.

Guidelines for propagaanda Buddhism of Buddhist universities in Thailand consist of 19 items as follow; 1. open for other cordial suggestions for improvement 2. teaching by lecturing 3. teaching by answer questions 4. teaching by exchanging each other opinion 5. Principle of 4 Ss, namely; (Sandassana) the clearly teaching, (Samadapana) the teaching which interests the learners,(Samuttejana) the teaching which encourages the learners and (Sampahamsana) the teaching which delights the learners. 6.teaching by three miracles (iddhi-pàtihàriya) marvel of psychic power, (âdesanàpàtihàriya) marvel of mind-reading, and (anusàsani-pàtihàriya) marvel of teaching 7. Teaching by offering it's Dhamma essence 8. New social order organize and offer ultimate reality teaching 9. teaching by diplomat 10. teaching by reforming and revolution 11. teaching by giving a formal sermon 12. teaching by assimilate to local culture 13. teaching by visiting 14. teaching by encouraging moral 15. teaching by progressive sermon 16. teaching by state leader approach 17. teaching by cooperation 18. teaching by interpreter 19. supporting by state leaders or king

So, Strategy of propagaanda of Buddhism of Buddhist Universities in Thailand can provided into 19 Strategies as above.

Department: Educational Policy, Management, 4 Student's Signature

Leadership Advisor's Signature

Field of Study: Higher Education Co-Advisor's Signature

Academic Year: 2013

กิตติกรรมประกาศ

นโม ตัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสสะ ขอนอบน้อมแด่องค์พระผู้มีพระภาคเจ้า อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ พระองค์นั้น ผู้ทรงเปี่ยมด้วยพระคุณอันประเสริฐเลิศล้ำ ทรงชี้ทางบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมศานต์ ผู้เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จไปด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารมัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.ศรเนตร อารีโสภณพิเชฐ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ให้ความช่วยเหลือและแก้ไขส่วนที่บกพร่องต่างๆ ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาอนุเคราะห์ของอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่าน จึงขออนุโมทนาขอบคุณในกุศลจิตมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณประธานมูลนิธิศาสตราจารย์กิตติคุณ คุณดวงเดือน พิศาลบุตร ที่ได้สนับสนุนทุนการศึกษา และผู้ช่วยศาสตราจารย์มณฑิรา ถ้ำซำ ที่เมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือโยมแม่ในช่วงที่ท่านไม่สบายเมื่อต้นปี 2554 และขอขอบคุณคณาจารย์สาขาวิชาอุดมศึกษาทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือและหวังดีตลอดมา

ผู้มีส่วนร่วมและช่วยทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีในยามคับขัน ก็คือผู้ช่วยศาสตราจารย์ศักดิ์ชาย เพชรช่วย อาจารย์โมทนา สิทธิพิทักษ์ อาจารย์นภพร นฤทธภพและอาจารย์ธีรพงศ์ บุศรากุล ทั้งสามท่านนี้เปรียบเสมือนอัศวินม้าขาวมาช่วยได้ทันเวลาพอดี ผู้วิจัยต้องขออนุโมทนาขอบคุณ นอกจากนี้ ต้องขอขอบคุณนางสาวภิญญา บริแสง และนางสาวจิราวรรณ จันทนะ นิสิตสาขาวิชาสังคมศึกษา ชั้นปีที่ 4 จากวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ที่ช่วยเก็บข้อมูลและถอดคำสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ ตั้งแต่ต้นจนเสร็จ และอาจารย์ ดร.บูรกรณ์ บริบูรณ์ ที่ช่วยแปลบทคัดย่อให้

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ทุนเพื่อศึกษาต่อระดับปริญญาเอกตั้งแต่ต้นจนจบ และนางลำทูล ร้านสมใจ พร้อมคณะของท่านชาวอำเภอรัตนพนม ที่ให้การสนับสนุนทุนในการศึกษาต่อเช่นเดียวกัน

ขออนุโมทนาขอพระคุณนางเพ็ญศรี จำนิล ซึ่งเป็นน้องสาวที่คอยถามความเป็นอยู่และความก้าวหน้าในการเรียนตลอดเวลา และคุณพ่อผิวและคุณแม่ใบ จำนิล ผู้ให้กำเนิดตั้งแต่แรก จนกระทั่งได้ชักนำพาผู้วิจัยให้มีโอกาสเข้าสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ในทางพระพุทธศาสนาตราบเท่าทุกวันนี้ ที่คอยเป็นกำลังใจ ให้ความรัก ความอบอุ่น และความหวังใยดีด้วยดีเสมอมา แม้ว่าตอนนี้ท่านทั้งสองจะละโลกนี้ไปนานแล้วก็ตาม เสมือนว่าท่านยังอยู่ในใจเสมอ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
คำถามในการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย	7
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	8
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	10
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	58
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	57
ตอนที่ 1 ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	58
ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	79
ตอนที่ 3 หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	103
ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.....	104
ตอนที่ 5 นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.....	110
ตอนที่ 6 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้	117
ตอนที่ 7 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ	142
ตอนที่ 8 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์.....	144
ตอนที่ 9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	205

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	205
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	205
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	208
ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ (Interviews).....	208
ชุดที่ 2 แบบสอบถาม (Questionairs).....	209
การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	209
1. แบบวิเคราะห์เอกสาร	209
2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง	209
การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection).....	210
1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร	210
2. เก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์	210
3. เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม.....	210
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	211
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	211
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	301
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	301
ตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ...	301
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ใน ประเทศไทย	345
ตอนที่ 3 การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของ มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย	382
ตอนที่ 4 การตรวจสอบและนำเสนอรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย	324
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	328
สรุปผลการวิจัย	330

ส่วนที่ 1 สภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ สรุไปได้ดังนี้.....	330
ส่วนที่ 2 แนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พอสรุไปได้ดังนี้	335
ส่วนที่ 3 รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศ ..	336
วิสัยทัศน์ (Visions) ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	338
พันธกิจ (Missions) เกี่ยวกับการเผยแพร่	338
เป้าหมาย (Objectives) ในการเผยแพร่	339
อภิปรายผลการวิจัย	339
รายการอ้างอิง	338
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	380

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กล่าวถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาว่าเป็นการศึกษาต่อจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542,2543) การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่า เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีจุดมุ่งหมายตามมาตราที่ 6 ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542,2543) จึงกล่าวได้ว่า การจัดการศึกษาทุกระดับเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพมีความพร้อมทั้งความรู้และความสามารถ และสติปัญญาเพียบพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม เพียงพอที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ภารกิจนี้ถือว่าเป็นภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต,2541) ได้กล่าวว่า การศึกษานั้นมีหน้าที่หลัก 2 ประการ คือ ถ่ายทอดศิลปวิทยา หมายถึง การถ่ายทอด รักษา ส่งเสริมเพิ่มพูนวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนสืบทอดมรดกวัฒนธรรมทางวิชาการของมนุษย์ ซึ่งมีทั้งภารกิจระยะสั้นและระยะยาว และ 2) การชี้แนะให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ดั่งงามถูกต้องและฝึกฝนพัฒนาคนตลอดจนถึงความเป็นคนที่สมบูรณ์ และในการที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพนั้น จะต้องพัฒนาที่จิตใจ ตลอดจนบุคลิกภาพเป็นสำคัญ เพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ดั่งงามแล้ว ก็สามารถควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ดั่งงามด้วย

ในปัจจุบันนี้โลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Society and Economy) ทำให้ระบบเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนเป็นการใช้ความรู้เป็นหลัก สถาบันอุดมศึกษารวมทั้งมหาวิทยาลัยสูงจำเป็นต้องมีการวางแผนและดำเนินการในการสร้างความรู้ ทำให้หลายๆ ประเทศต้องแข่งขันกันด้วยความรู้ แม้บางประเทศไม่มีทรัพยากรอะไรมาก แต่ถ้าผู้คนมีความรู้สูงก็สามารถอาศัยความรู้ดังกล่าวเป็นเครื่องมือดูดซับความมั่งคั่งจากประเทศที่มีความรู้ต่อยกว่า เพื่อมาหล่อเลี้ยงสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับชาติของตน ในขณะที่บางประเทศที่มี

ผู้คนมีปัญญาและความรู้สูง เขาจะสามารถ “เปลี่ยนทะเลทรายให้กลายเป็นป่า” ได้ แต่บางประเทศที่มีผู้คนด้อยปัญญาและความรู้น้อยจะทำกลับกันคือ “เปลี่ยนป่าให้กลายเป็นทะเลทราย” การเรียนรู้จึงได้กลายเป็นวาระสำคัญของประเทศต่างๆ ในโลกปัจจุบันที่ต่างมุ่งหวังจะเร่งสร้างสังคมของตนให้เป็น “สังคมฐานความรู้” (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง,2551) ด้วยเหตุนี้ โลกปัจจุบันจึงกลายเป็นโลกแห่งการแข่งขันที่ทุกคนจำเป็นต้องพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง เพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งผู้บริหารจึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้องค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,2544)

แนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นสิ่งสำคัญและเกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองและรองรับต่อการท้าทายของความเปลี่ยนแปลงที่ผันผวนอยู่ตลอดเวลา หลายองค์การได้นำการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาสร้างเป็น “กลยุทธ์ในการแข่งขันและพัฒนาองค์กรเพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศและแข่งขันได้ในระดับโลก” จากสภาพการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมยุคโลกาภิวัตน์เฉกเช่นปัจจุบันนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อองค์การ ต่อวิถีคิด และกระบวนการทำงานของคนที่อยู่ในองค์กร ตลอดจนแรงขับขององค์การเองที่มุ่งการแข่งขันและความเป็นเลิศ โดยมีความรู้เป็นฐาน จึงก่อให้เกิดแนวคิดของ “การจัดการความรู้” (Knowledge Management) ขึ้น การจัดการความรู้จึงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของกลยุทธ์ด้านความรู้ ทำให้หลายองค์การรวมทั้งสถาบันอุดมศึกษาได้ตื่นตัวในด้านการจัดการความรู้เป็นอย่างมาก ในสภาวะการณ์ดังกล่าวองค์กรไหนมีระบบการจัดการความรู้ที่ดีย่อมเกิดความได้เปรียบทางการแข่งขัน เพราะความรู้ได้กลายเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญและมีคุณค่ามาก โดยเฉพาะความรู้ที่เกิดจากการผสมผสานกับประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับความรู้ดังกล่าว เป็นสิ่งที่มีอยู่ภายในบุคคลเป็นความรู้ที่ไม่ปรากฏชัดแจ้ง (Tacit Knowledge) หากเมื่อความรู้เหล่านั้นได้ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปของการเขียนที่เป็นลายลักษณ์อักษร ความรู้นั้นก็จะกลายเป็นความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ความรู้จึงแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ความรู้ที่ไม่ชัดแจ้ง และความรู้ที่ชัดแจ้ง เพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างความรู้ใหม่ขึ้น ต้องนำความรู้ที่อยู่ภายในตัวบุคคลและภายนอกตัวคนให้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเป็นวงจร 4 รูปแบบคือ การนำความรู้ภายในบุคคลออกสู่ภายนอก การนำความรู้ภายนอกเข้าสู่ภายใน การผสมผสานความรู้ และการสังเคราะห์ความรู้ภายในบุคคล (Nonaka & Takeuchi,1995,พรชิตา วิเชียรปัญญา,2547)

การปฏิสัมพันธ์กันไม่ว่าจะเป็นการสนทนา หรือกิจกรรมอื่นๆ จะทำให้ความรู้ที่มีอยู่ได้รับการพัฒนาและความรู้ใหม่ถูกสร้างขึ้นอย่างต่อเนื่อง ถือว่าเป็นการยกระดับความรู้ให้สูงขึ้น กลายเป็นทรัพยากรความรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง ถ้าเป็นความรู้ที่มองไม่เห็นชัดถือว่าเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้งานประสบความสำเร็จ เนื่องจากความรู้ประเภทนี้เกิดจากประสบการณ์และทักษะที่มีอยู่ในตัวบุคคลโดยตรง (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์,2547) โดยความเป็นจริงแล้ว การจัดการความรู้ทั้งที่เป็นความรู้โดยนัย หรือปัจเจกปัญญา (Tacit Knowledge) กับความรู้ที่ชัดแจ้งหรือสาธารณปัญญา (Explicit Knowledge) มีความสำคัญยิ่งที่ต้องอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้และการพัฒนาองค์กรที่สมบูรณ์ เพราะบุคลากรบางคนย่อมมีศักยภาพอันมหาศาลที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในตัว แต่ยังไม่ได้รับการพัฒนาและนำขึ้นมาใช้กับองค์กรเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเผยแพร่หลักพุทธธรรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรมและประพฤติดีปฏิบัติชอบนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ในฐานะพระนักเผยแผ่ที่มีวาทศิลป์ในการถ่ายทอดพุทธธรรมอย่างมีประสิทธิภาพนั้นมีค่อนข้างน้อย และไม่เพียงพอต่อความต้องการของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยสงฆ์และคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีปริมาณและคุณภาพเพิ่มมากขึ้น (พระธรรมโกศาจารย์,2553)

มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยทั้งสองแห่ง หลังจากที่ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น “มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ” บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้เปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่เน้นเชิงรุกมากขึ้น เพราะมหาวิทยาลัยไม่ได้เน้นการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการพระพุทธศาสนา และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว แต่มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตและเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปด้วย ซึ่งเป็นลักษณะเด่นเฉพาะของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ดำเนินการควบคู่กันมากับมหาเถรสมาคมที่เป็นองค์กรสูงสุดแห่งคณะสงฆ์ไทย เนื่องจากคณะสงฆ์ในประเทศไทย แบ่งการปกครองออกเป็น 2 นิกายคือมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ทั้ง 2 นิกายนี้แยกการปกครองกัน โดยมีการแบ่งเขตการปกครองและมีพระภิกษุดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ในลักษณะเดียวกัน แต่เนื่องจากพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายมีจำนวนมากกว่าฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ทำให้มีการแบ่งและรวมเขตการปกครองไม่เท่ากัน แต่การปกครองของคณะสงฆ์ทั้งสองนิกายจะอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม

ส่วนอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการแต่ละระดับต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่เกี่ยวกับการบริหารการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ความรู้เหล่านี้เป็นความรู้นอกเหนือจากความรู้ทางด้านหลักพระธรรมวินัย ซึ่งพระสังฆาธิการจะต้องมีความเชี่ยวชาญทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จึงจะสามารถปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองที่รับผิดชอบอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมานจิต ภิรมย์รื่น ,2546) ภาระที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งก็คือพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติศาสนกิจตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงมอบหมายให้พระสงฆ์ทุกรูปทำการเผยแผ่หลักพุทธธรรม เพื่อยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่มวลมนุษยชาติและสังคมโดยทั่วไป ซึ่งเป็นหน้าที่หลักที่พระสังฆาธิการและมหาวิทยาลัยสงฆ์จะละเลยไม่ได้เป็นอันขาด เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญในภารกิจหลักของคณะสงฆ์ 6 ด้าน (กรมการศาสนา,2545) คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการเผยแผ่ 3) ด้านการศาสนศึกษา

4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 5) ด้านการสาธารณสุข และการ 6) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ทุกภารกิจมีความสำคัญทั้งนั้น แต่เนื่องจากการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นภารกิจที่เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา และทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองต่อไป

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยอุทฺธวิธีจาริกสั่งสอนหลักธรรมไปตามแคว้นต่าง ๆ ในชมพูทวีปด้วยพระองค์เอง รวมทั้งมอบหมายให้พระสงฆ์ผู้เป็นศิษย์ดำเนินการเผยแผ่ด้วยวิธีเดียวกันกับที่พระองค์ปฏิบัติ จนกระทั่งพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน หลังจากนั้นได้มีการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งใหญ่ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (ประมาณ พ.ศ.235) ได้มีการส่งสมณทูตเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนต่าง ๆ รวม 9 สาย ส่งผลให้พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปยังภูมิภาคต่างๆของโลก เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย โดยพระสมณทูต 2 รูปคือพระโสณะและพระอุตระ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยในอดีต ใช้รูปแบบการเผยแผ่อยู่ที่วัดในรูปของการชักนำให้ประชาชนเข้ามาบวชเพื่อเรียนอยู่ในวัด และใช้วิธีเทศนาสั่งสอนหลักธรรมแก่คนทั่วไปในวันธรรมสวนะ(วันพระ) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและเทศกาลสำคัญทางวัฒนธรรม ส่วนพระมหากษัตริย์และฝ่ายบ้านเมืองจะให้การส่งเสริมและสนับสนุนมาโดยตลอด (กรมการศาสนา,2545) เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่หลักของพุทธบริษัททั้ง 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา ที่จะร่วมด้วยช่วยกันเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาสืบต่อไป มิใช่เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์เพียงอย่างเดียว ส่วนภารกิจและรับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แบ่งออกเป็น 4 ส่วนคือ คณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน และพุทธศาสนิกชนทั่วไป

การดำเนินงานตามภารกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยที่ผ่านมาพอประมวลปัญหาและอุปสรรคได้ 3 ประการ (สมานจิต ภิรมย์รัตน์, 2546) คือ

1. คณะสงฆ์ไทยไม่มีการกำหนดนโยบาย พันธกิจ เป้าหมาย วิธีการที่เป็นระบบ และพุทธศาสนิกชนไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งงานของคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ และหน่วยงานเอกชน มีลักษณะต่างคนต่างทำ ขาดการประสานเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน ทำให้การดำเนินงานยังไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควร พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปสู่การประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาค่อนข้างมาก

2. ความขาดแคลนบุคลากรด้านการเผยแผ่ที่มีความรู้ความสามารถเพียงพอ และยังไม่มีการส่งเสริมสนับสนุนที่เป็นระบบและมีคุณภาพทั้งพระสังฆาธิการซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่และฆราวาส รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-แผนกบาลี ไม่มีหมวดวิชาว่าด้วยการเผยแผ่ รวมทั้งการเทศน์ การสั่งสอนอบรมด้านธรรมะแก่ประชาชน

3. ความขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ เอกสาร และสื่อด้านการส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการผลิตยังไม่เป็นระบบและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีลักษณะต่างคนต่างผลิต และต่างคนต่างใช้ ทำให้การดำเนินงานยังขาดประสิทธิภาพ

การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เด่นชัดและต่อเนื่องที่ผู้บริหารและอาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นภารกิจด้านหนึ่งของมหาวิทยาลัย สมดังที่ สิทธิ บุตรอินทร์ และคณะ (2546) ได้กล่าวถึงภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้เน้นยุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงและแพร่ขยายแห่งพระพุทธศาสนาทั้งในและนอกประเทศเป็นหลัก แทนที่จะปล่อยปละละเลยให้เป็นไปตามยถากรรม แนะนำสั่งสอนแบบเดิมๆที่เน้นการปลูกฝังศรัทธาเพื่อสร้างศาสนวัตถุศาสนสถานใหญ่โตแข่งบารมีกันจากการบริจาคของประชาชน แต่ปรับเป็นการปลูกฝังและเผยแผ่ปัญญาภาคศรัทธา ไม่ผูกขาดพระพุทธศาสนาเป็นแต่เพียงในวัด นำพระพุทธศาสนาออกจากวัดสู่ประชาชน พร้อมกับเชิญชวนประชาชนศึกษาพระพุทธศาสนาในทุกรูปแบบ จัดเทศนา ปาฐกถา อภิปรายธรรมเป็นประจำตามวัดและศาสนสถานต่างๆ แม้กระทั่งในสถาบันการศึกษาอื่นๆ แต่การจัดกิจกรรมค่อนข้างน้อยมาก ทั้งนี้ เป็นเพราะมหาวิทยาลัยสงฆ์มีการเปิดตัวในด้านความสัมพันธ์กับชุมชนหรือองค์กรภายนอกน้อยมาก ดังที่ สุมน อมรวิวัฒน์ (อ้างถึงในสัมพันธ์ เย็นสำราญ, 2535) กล่าวไว้ว่า ภารกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นพบว่า พระนิสิตนักศึกษาจากทั้งสองมหาวิทยาลัยได้ออกไปเป็นผู้นำในการเผยแผ่ ไม่ว่าจะเป็พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พระธรรมโกศาจารย์ (ปัจจุบันคือพระพรหมบัณฑิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) หรือศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือกันมาก จึงไม่มีข้อสงสัยในองค์ความรู้ แต่ยังไม่ค่อยชัดเจนในแง่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่จะนำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมและวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยได้ ปัจจุบันนี้สิ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยบรรลุพันธกิจได้ ก็คือการรู้เขารู้เรา รู้เท่ารู้ทัน รู้กันรู้แก่ รู้แพ้รู้ชนะ รู้จักให้อภัย และที่สำคัญต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องปรับกระบวนทัศน์ใหม่ (New paradigm) จากการบริหารพัฒนาวิชาการแบบดั้งเดิมไปสู่มิติใหม่ คือการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ด้านพระพุทธศาสนาให้มีความเข้มแข็ง เพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยควรจะเน้นการปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน (Socialization) และเพื่อเป็นการดึงความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคลที่เรียกว่า “ปัจเจกปัญญา” (Tacit knowledge) ออกมา โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ การฝึกอบรม

และการแนะนำ ซึ่งเป็นวิธีการที่จะช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้ของพระนักเผยแผ่หรือวิทยากรไปสู่ประชาชน มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องเน้นการปรับเปลี่ยนตนเองสู่ภายนอก (Externalization) ด้วยการออกบรรยาย การเทศน์ หรือจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างเช่น โครงการธรรมจาริกเพื่อชาวเขา โครงการอบรมเยาวชนและบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ และโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นต้น มหาวิทยาลัยต้องเน้นการผสมผสาน (Combination) โดยการบูรณาการองค์ความรู้ที่มีอยู่เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ขึ้นมา ขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องเน้นการปรับเปลี่ยนเรียนรู้ภายใน (Internalization) คือเน้นการสร้างความรู้แบบ “ปัจเจกปัญญา” (Tacit knowledge) เพื่อนำไปเป็นสาธารณปัญญาต่อไป (พระวิสุทธิภักทร ชาติดา, 2554 [ปัจจุบันคือพระราชวรเมธี (ประสิทธิ์ พุทฺทมรฺสี), ดร.]) การสร้างองค์ความรู้จะเป็นลักษณะวัฏจักรหมุนเวียนเปลี่ยนไปเรื่อยๆ หากมหาวิทยาลัยสงฆ์สามารถบูรณาการความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ได้ จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งจำเป็นต้องปรับยุทธศาสตร์เชิงรุกในการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การจัดการความรู้ รูปแบบและยุทธศาสตร์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบการพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้ทันต่อกระแสสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพการดำเนินงาน พร้อมทั้งนำเสนอการพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษาเรื่องนี้จะให้ข้อมูลเบื้องต้นที่เป็นประโยชน์แก่ผู้บริหาร เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาว่าจะบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้เป็นไปในทิศทางใดในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อ

1. ศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
2. วิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
3. พัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

คำถามในการวิจัย

1. สภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร
2. แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย ควรจะมีรูปแบบและวิธีการอย่างไร
3. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยจะเป็นไปในทิศทางใดจึงจะเหมาะสมกับสถานการณ์ยุคปัจจุบัน และในอนาคต

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย” ไว้ดังนี้

1. การศึกษาถึงสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550
2. การวิเคราะห์หลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดหลักการไว้ 3 หลักการ คือ
 - 2.1 หลักการแรก โดยยึดพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานแก่พระอรหันต์ 60 รูป ซึ่งถือว่าเป็นพระธรรมทูตชุดแรกที่พระองค์ทรงส่งไปประกาศหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลังจากตรัสรู้ประมาณ 6 เดือน โดยพระพุทธองค์ทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นว่า “จรดภิกษเว จาริกัม พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย เทวมนุสฺसानัม มา เอเกนทเว อคมิตฺถ, เทเสถ ภิกฺขเว ธมฺมํ อาทิกฺลยาณํ มชฺฌเมกฺลยาณํ ปรีโยสานกฺลยาณํ สาทถึสพฺพณฺชน กเวลปรีปฺถณฺณํ ปรีสุทฺธิํ พุรฺหมจฺริยํ ปกาเสถ...”
 - 2.2 หลักการที่สอง โดยยึดหลักประโยชน์ในปัจจุบัน 3 ประการคือ อุฏฺฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา และสมชฺวีตา
 - 2.3 หลักการที่สาม โดยยึดหลักไตรสิกขา 3 ประการที่แสดงหลักการแสดงธรรมที่งามในเบื้องต้นคือศีล งามในท่ามกลางคือสมาธิ งามในที่สุดคือการทำจิตใจให้บริสุทธิ์
3. วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึงวิธีการเผยแผ่ศาสนาในรูปแบบต่างๆ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อิงอาศัยหลักการในพระไตรปิฎก (ข้อ 2) และอาศัยแนวคิดของนักวิชาการหลายๆท่านเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่ แล้วทำการสังเคราะห์ตามเกณฑ์ดังกล่าว

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย หมายถึง มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทยที่เปิดการเรียนการสอนสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปให้มีโอกาสศึกษาวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งมีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย พ.ศ.2540 แห่งในการบริหารจัดการ โดยมีฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐเป็นนิติบุคคล ปัจจุบันนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้ขยายวิทยาเขตออกไปยังภูมิภาคทั่วประเทศเป็นวิทยาเขตรวม 17 แห่ง และเปิดทำการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท และปริญญาเอก ขณะนี้มีทั้งนิสิตนักศึกษาชาวไทยและชาวต่างประเทศ

2. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย หมายถึง รูปแบบที่บ่งบอกถึงหลักการและแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

3. ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Strategies in Propagating Buddhism) หมายถึง เทคนิคในการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ โดยเลือกยุทธศาสตร์ให้เหมาะสมกับบริบทของหน่วยงานของตน เช่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์เพื่อนำไปปฏิบัติ

4. หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง หลักการที่สำคัญในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของนักเผยแผ่ศาสนาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ เพื่อนำไปใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีหลักการ 6 หลัก คือ

1. ความตระหนักในหน้าที่
2. การเผยแผ่ศาสนาอย่างกว้างไกล
3. การดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง
4. สงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ
5. ความเป็นประโยชน์ต่อชีวิตชาตินี้
6. แสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร

5. แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึงวิธีการหรือแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงสืบต่อไป สำหรับแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี 19 แนวทาง คือ

1. การเปิดใจยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่นๆ
2. การสอนแบบบรรยาย
3. การถามตอบปัญหา

4. การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
5. การสอนด้วยทฤษฎี 4ส.คือ สันติศาสนา สมาทปนา สมุตเตชนา สัมปหังสนา
6. การสอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 ประการคืออิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์
อนุศาสน์ปาฏิหาริย์

7. การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้
8. การประยุกต์หรือบูรณาการคำสอนให้ทันสมัย
9. คณะพระธรรมทูต
10. การปฏิรูปและปฏิวัติ
11. การแสดงพระธรรมเทศนา
12. การปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น
13. การไปเยี่ยมบ้าน
14. การปลุกปลอบขวัญกำลังใจ
15. การปฏิบัติแบบเชิงรุก
16. การเข้าหาผู้นำทางศาสนาการเมืองและเศรษฐกิจ
17. การเจริญสัมพันธไมตรี
18. การใช้ลุ่มแปด
19. พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน

6. สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึงสภาพความเป็นจริงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย และหน่วยงานอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมากที่สุด กำหนดไว้ 3 หน่วยงาน คือ มหาเถรสมาคม (มส.) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

7. ความรู้ทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้ที่หมายเอาตัวปัญญาที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่เรียกว่า “ปัจเจกปัญญา” และความรู้ที่สามารถเปิดเผยและถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ เรียกว่า “สาธารณปัญญา” ที่จะนำเอาความรู้ทั้งสองอย่างนี้ไปบูรณาการและส่งเสริมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

8. การจัดการความรู้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การรวบรวมความรู้และทักษะความชำนาญต่างๆที่ฝังลึกอยู่ในตัวคนที่เป็นปัจเจกปัญญา (Tacit Knowledge) แล้วนำมาพัฒนาให้ทุกคนทั้งภายในและภายนอกองค์กรได้รับประโยชน์สูงสุดเพื่อก้าวสู่สาธารณปัญญา (Explicit Knowledge) จนทำให้ทุกคนนำไปพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถรวมทั้งนำไปปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แผ่ขยายกระจายออกไปในทั่วทุก

สารทิศ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของประชาชน และน้อมนำเอาหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ 1.1: กรอบแนวคิดการพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

ประวัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย
 (แถลงการ 50 ปีกิจกรรมสภามหาภิกษุ, 2539; 50 ปี
 อุดมศึกษามหาจุฬาลงกรณ,2540; คู่มือประกันคุณภาพ,2550;
 จำนวนคดี ทองประเสริฐ,2532;)
 • ประวัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 • ประวัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ (KM)

- ความหมายและประเภทความรู้
 2001;(Raj,1996;Pearlson,2001;Choo,1998;Nonaka&Takeuchi,1995;Edvinsoo,1997;Choo,2000, พริตธา วิเชียรปัญญา ,2547)
 ความรู้ คือสิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ แบ่งออกเป็น 2 ประการคือ
 1. ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge)
 2. ความรู้ที่ไม่ชัดแจ้ง (Tacit Knowledge)
- ความหมายของการจัดการความรู้(บุญดี บุญญากิจ,2548;พริตธา วิเชียรปัญญา,2547;วิจารณ์ พานิช,2549)
- กระบวนการจัดการความรู้ (ประพนธ์ ฝาสุยิต,2550; Marquardt,1990;Takeuchi&Nonaka,2004;โกศล ตีติลธรรม,2546)

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ทางพระพุทธศาสนา

- ความหมายและประเภทขององค์ความรู้ (บุญมี แทนแก้ว,2543; ชายและสัญญา สัญญาวิวัฒน์,2551; พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต,2551)
 ความรู้กับปัญญาเป็นตัวอันเดียวกัน พุทธศาสนากล่าวว่า 1) ความรู้เกิดจากภายในและภายนอก 2) ความรู้เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน(คันถธุระ) และเกิดจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (วิปัสสนาธุระ)
- ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ (บุญมี แทนแก้ว,2543; แสงจันทร์งาม,2531; พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตฺโต),2530; สุรพล โสธนะเสถียร,2544)
 ความรู้ คือปัญญามี 2 ระดับ คือระดับโลกิยะ และความรู้ระดับโลกุตระ

แนวคิดรูปแบบ (Steiner,1988; Raj,1996; Keeves,1988; สุบรรณ พันธวิทาส และคณะ ,2522)

- ความหมายของรูปแบบ ประเภทของรูปแบบ
- การสร้างรูปแบบ

หลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1. ความตระหนักในหน้าที่
2. การเผยแผ่ศาสนาอย่างกว้างไกล
3. การดำเนินงานด้านการเผยแผ่ศาสนาอย่างต่อเนื่อง
4. สงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ
5. ความเป็นประโยชน์ต่อชีวิตในชาตินี้
6. แสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร

หลักการและวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 (เสฐียร วรรมภก,2540; พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ),2542; พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) 2551;พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช),2549)

- หลักการของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- 1)การเปิดใจยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่น ๆ
- 2) การสอนแบบบรรยาย 3) การถามตอบปัญหา
- 4)การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 5) การสอนด้วยทฤษฎี 4ส.คือ สันตัสสนา สมมาทปนา สมุตเตชชา สัมปหังสนา 6) การสอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 ประการคืออิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนียปาฏิหาริย์ 7) การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ 8)การบัญญัติหลักการขึ้นมาใหม่ 9)คณะพระธรรมทูต 10)การปฏิรูปและปฏิวัติ 11)การแสดงพระธรรมเทศนา12) การปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น 13)การไปเยี่ยมบ้าน 14)การปลุกปลอบขวัญกำลังใจ 15)การปฏิบัติแบบเชิงรุก 16)การเข้าหาผู้นำทางศาสนาการเมืองและเศรษฐกิจ 17) การเจริญสัมพันธไมตรี 18)การใช้สามแปล 19) พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำ และทรงเป็นผู้สนับสนุน

นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย (วิชัย ถิรพันธ์เมธี,2535; กรมการศาสนา ,2540; สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2551)

- นโยบายของมหาเถรสมาคม
- นโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนา
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550

ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

- **วิสัยทัศน์**
 การเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา นานาชาติ และจัดการศึกษาที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและประชาคมโลก
- **พันธกิจ**
 - ส่งเสริมการเผยแผ่ศาสนาแบบบรรยาย
 - มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง
 - เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 - จัดกิจกรรมต่างๆ ทางพุทธศาสนา
- **ยุทธศาสตร์**
 - การสอนด้วยทฤษฎี 4ส.
 - การสอนด้วยปาฏิหาริย์ 3
 - การถามและตอบปัญหา

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดยุทธศาสตร์ (Certo and Peter,1991;Kaplan and Norton,2004; วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ ,2548; ณัฐนันท์ เจริญนันท์, 2552; สมยศ นาวิการ,2540)

- ความหมายและองค์ประกอบของกลยุทธ์
- วิเคราะห์ SWOT
- TOWS MATRIX
- ระดับกลยุทธ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย” มีความหมายและสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงสถาปนาขึ้น ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ โดยพระราชทานนามว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” เมื่อปีพุทธศักราช 2430 และได้เปิดดำเนินการศึกษาเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2432 ต่อมา ได้ทรงเปลี่ยนจาก “มหาธาตุวิทยาลัย” เป็น “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ 13 กันยายน พุทธศักราช 2439 แต่ยังคงจัดการศึกษาเฉพาะปริยัติธรรมแผนกบาลีเท่านั้น ยังมีได้ดำเนินการศึกษาในรูปแบบอุดมศึกษาหรือรูปแบบมหาวิทยาลัยตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2490 ได้เปิดทำการเรียนการสอนในรูปแบบมหาวิทยาลัยขึ้นเป็นครั้งแรก โดยกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายทางการศึกษาไว้ดังนี้ (สนิท ศรีสำแดง, 2534:188; คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา, 2551)

1. เพื่อให้การศึกษาในระดับสูงด้านพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ
2. เพื่อให้ความรู้พื้นทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์
3. เพื่อส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนา (บริการวิชาการแก่สังคม)
4. เพื่อก่อให้เกิดสันติสุขแก่ประชาชนและโลกทั้งมวล
5. เพื่อส่งเสริมการวิจัยเชิงพุทธและสาขาอื่น ๆ อันเหมาะแก่สมณวิสัย

ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาปนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2436 ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ สำหรับฝ่ายธรรมยุติกนิกาย โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร การบริหารงานในสมัยนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงตั้งพระวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น 3 ประการคือ (แถลงการ 50 ปี กิจการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539:3)

1. เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร
2. เพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ

3. เพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

เมื่อกิจการของมหาหมกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการแล้ว ปรากฏว่าพระวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้รับผลเป็นที่น่าพอใจตลอดมา เพื่อที่จะให้พระวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้ผลดียิ่งขึ้น ดังนั้น เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2488 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในฐานะที่ทรงเป็นนายกรรมการมหาหมกุฏฯ พร้อมด้วยพระเถรานุเถระจึงได้ประกาศตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงในรูปแบบมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น โดยชื่อนามว่า “สภาการศึกษามหาหมกุฏราชวิทยาลัย” โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้ (แถลงการ 50 ปี กิจการสภาการศึกษา มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, 2539:4; แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาหมกุฏราชวิทยาลัย ฉบับที่ 9 (2545-2549), 2544:7-8)

1. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม
2. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศ
3. เพื่อให้เป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ
4. เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน
5. เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ และความสามารถในการค้นคว้า โต้ตอบ หรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ
6. เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย
7. เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา

ต่อมา ในปี พ.ศ.2540 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้น เพื่อเป็นการรับรองสถานภาพ โดยให้เรียกชื่อมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” และเรียกมหาหมกุฏราชวิทยาลัยว่า “มหาวิทยาลัยมหาหมกุฏราชวิทยาลัย” ได้กำหนดสถานภาพและวัตถุประสงค์ตามมาตรา 6 ไว้ว่า “ให้เป็นสถานศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริมและให้บริการทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทํานุบํารุงศิลปวัฒนธรรม” (แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระยะที่ 10 (2550-2554), 2552)

2. หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ประเทศอินเดียหรือชมพูทวีปในสมัยพุทธกาลเป็นดินแดนที่มีความเจริญในด้านศาสนา และปรัชญา มีเจ้าลัทธิคณาจารย์มากมายเกิดขึ้น พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นในท่ามกลางระหว่าง

เจ้าลัทธิตเหล่านั้น ด้วยการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงมีหลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี คือก่อนที่พระองค์จะทำการเผยแผ่หลักธรรม คำสอน ได้ทรงเตรียมหลักการใหญ่ๆไว้ถึง 2 ครั้งคือ ครั้งแรกก่อนที่จะส่งพระอรหันตสาวก 60 รูป ไปช่วยประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา และครั้งที่สองเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งเป็นวันที่พระอรหันตสาวก 1,250 รูป มาประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร

2.1 หลักปฐมพุทธโอวาท

ในการเผยแผ่ศาสนานั้น ต้องยึดหลักประโยชน์และความสุขของประชาชนเป็นบรรทัดฐาน ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สมดังที่พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่พระอรหันตสาวกชุดแรกจำนวน 60 รูป ก่อนที่จะส่งไปประกาศหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า

“จรถ ภิกขเว จาริกัม, พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย เทวมนุสฺसानัม มา เอเกน ทเว อคฺมิตฺถ, เทเสถ ภิกขเว ฐมฺมํ อาทิกฺกฺยาณํ มชฺฌกฺกฺยาณํ ปริโยสานกฺกฺยาณํ สาทถํ สพฺพญฺชนํ เกวลปริปฺปญฺณํ ปริสุทฺธํ พุทฺทมจฺริยํ ปกาเสถ...”

แปลว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อเกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุข แก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชนหมู่มาก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เหล่าเทวดาและมวลมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ์โดยสิ้นเชิง...” (วิ.มหา.(ไทย) 4/32/25 ฉบับมหาจุฬาฯ)

ต่อมา พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2552:1-33) ได้ถอดความมาจากพระพุทธพจน์นี้เป็นภาษาไทยที่เข้าใจง่ายว่า

1. ตกปลานอกบ้าน (จรถ ภิกขเว จาริกัม)
2. ประสานสิบทิศ (พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย)
3. ผูกมิตรทั่วหล้า (โลกานุกมฺปาย)
4. บริหารปัญญา (ตฺมฺเหปิ ภิกขเว มุตฺตา สพฺพปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มนุสฺสา)
5. สาลิกาป้อนเหยื่อ (เทเสถ ฐมฺมํ อาทิกฺกฺยาณํ มชฺฌกฺกฺยาณํ ปริโยสานกฺกฺยาณํ)

2.2 หลักประโยชน์ในปัจจุบัน

หลักประโยชน์ในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาเรียกว่า “ทิวฏฐัมมิกัตถประโยชน์” มี

4 ประการคือ

1. อุภูฐานสัมปทา (อุ) เพียบพร้อมด้วยความขยัน
2. อารักขสัมปทา (อา) เพียบพร้อมด้วยการรักษา
3. กัลยาณมิตตตา (กะ) เพียบพร้อมด้วยเพื่อนดี
4. สมชีวิตา (สะ) ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

2.3 หลักไตรสิกขา

หลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ไตรสิกขา (ที่.ปา.11/228/231) สิ่งที่เราเรียกว่า ความงามในเบื้องต้นได้แก่ศีล งามในท่ามกลางได้แก่สมาธิ และงามในที่สุดได้แก่ปัญญา ซึ่งปรากฏในพระพุทธดำรัสในคราวส่งพระสาวกชุดแรกไปประกาศหรือเผยแผ่พระศาสนา ถือว่าเป็นหลักการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ฟังได้นั้น หลักการนี้ถือว่าเป็นหลักใหญ่ที่ครอบคลุมการปฏิบัติให้บรรลุประโยชน์ที่ตนพึงปรารถนา

ตารางที่ 1.1 สรุปหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปฐมพุทธโอวาท (วิ.มหา.4/32/25 ฉบับ มจร.,2539)	ทิวฐธัมมิกัตถ ประโยชน์ พระพรหมคุณาภรณ์ (อภ.อุกฎก. 23/144/289)	หลักไตรสิกขา พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต] (2541)
1. “ตกปลานอกบ้าน” จากพุทธพจน์ที่ว่า “เธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไป” (จรต ภิกขเว จาริก...) (จรถ ภิกขเว จาริก...)	1. อุภูฐานสัมปทา (อุ) ขยันหา	1. อธิศีลสิกขา คือการฝึกความประพฤติสุจริตที่แสดงออกทางกาย วาจา
2. “ประสานสิบทิศ” จากพุทธพจน์ที่ว่า “เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก” (พหูชนหิตาย พหูชนสุขาย...)	2. อารักขสัมปทา (อา) รักษาดี	2. อธิจิตตสิกขา คือการฝึกอบรมในด้านคุณภาพทางอารมณ์ เพื่อควบคุมจิต ในส่วนของความพยายามชอบ ความระลึกชอบ และความตั้งใจชอบ
3. “ผูกมิตรทั่วหล้า” จากพุทธพจน์ที่ว่า “เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก” (โลกานุกมปาย...)	3. กัลยาณมิตตตา (กะ) มีกัลยาณมิตร	3. อธิปัญญาสิกขา คือการพัฒนาปัญญาให้เกิดเป็นความหยั่งรู้ สภาพความเป็นจริง ที่นำไปสู่ความหลุดพ้น เป็นลักษณะความเห็นชอบ และความดำรงชอบ
4. “บริหารปัญญา” จากพุทธพจน์ที่ว่า “แม้เธอทั้งหลาย ก็พ้นแล้วจากปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ และของมนุษย์” (ตุมเหปิ ภิกขเว มุตตาสัพพ ปาเสหิ, เย ทิพฺพาย เย จ มนุสฺสา)	4. สมชีวิตา (สะ) ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง	
5. “สาธิตาป้อนเหยื่อ” จากพระพุทธพจน์ที่ว่า “จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด” (เทเสถ ฐมมํ อาทิกฺกฺยาณํ มชฺเฌกฺกฺยาณํ ปรีโยสานกฺกฺยาณํ)		

จากตารางพบว่า หลักการเผยแผ่ศาสนามีหลักการอนุเคราะห์แก่กุลแก่ชาวโลก ส่วนประโยชน์ในปัจจุบัน ได้แก่ ขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร และดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

นอกจากหลักการดังกล่าวแล้ว ยังมีหลักการสำคัญที่ปรากฏในโอวาทปาฏิโมกข์ เช่น หลักการแรกคือหลักอุตมการณ์ของนักเผยแผ่ ขั้นตอนคือความอดกลั้น ผู้รู้เรียกว่านิพพานว่าเป็นธรรมอันยิ่ง ผู้ทำลายสัตว์อื่นไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้ทำสัตว์อื่นให้ลำบากอยู่ไม่เชื่อว่าเป็นสมณะ หลักการที่สองคือหลักการของนักเผยแผ่มี 3 ประการ คือสพฺพปาปสฺส อกรรม : การไม่ทำบาปทั้งปวง กุสลสฺสุปสมฺปทา : การถึงพร้อมด้วยกุศล สจฺจิตฺตปริโยทปนํ : การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ และหลักวิธีการเผยแผ่มี 5 ประการ คือ อนุปวาโท : ไม่มุ่งกล่าวให้ร้ายใคร อนุปฆาโต : ไม่มุ่งทำร้ายใคร ปาฏิโมกฺเข จ สงฺวโร:สํารวมในพระปาฏิโมกข์ มตตตณฺฑตา จ ภตฺตสฺมี : รู้จักประมาณในการบริโภค ปตฺตณฺจ สยนาสนํ :นอนนั่งอย่างสงบ และอธิจิตฺเต จ อาโยโค : พากเพียรในการทำใจให้สงบ

3. วิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่างแก่พุทธบริษัท เพื่อให้ทำหน้าที่ของพระสาวกที่จะต้องปฏิบัติสืบต่อกันมา จะสังเกตเห็นได้ตอนที่พระองค์ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนาครั้งแรก โดยให้ภิกษุทั้งหลายเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่กุล เพื่อความสุขแก่ชนจำนวนมาก และเพื่อประโยชน์แก่กุลแก่เหล่าเทวดาและมวลมนุษยทั้งหลาย แสดงธรรมที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง แม้พระองค์เองก็จะเสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (วิ.มหา.(ไทย) 4/32/25)

3.2.1 พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ, 2542) ได้เสนอวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า โดยแบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ

1) วิธีการยอมรับคำสอนของนักปราชญ์อื่น หมายถึง การยอมรับคำสอนของนักปราชญ์คนอื่น ๆ ที่พระองค์ทรงเห็นว่าดีอยู่แล้วที่มีมาก่อนหรือร่วมสมัยกับพระองค์ ซึ่งจะสามารณนำมาประยุกต์ใช้กับคำสอนของพระองค์ได้

2) วิธีการปฏิวัติ หมายถึง วิธีการที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมดที่เจ้าลัทธิต่างๆที่เคยสอนกันมาผิดๆ ทำให้คนหลงงมงาย ไร้สาระ เช่น การฆ่าสัตว์เพื่อบูชาอัญญา การทรมานตัวให้ได้รับความทุกข์ และการหมกมุ่นในกามคุณ

3) วิธีการปฏิรูป หมายถึง การนำเอาความเชื่อเดิมของประชาชนที่ดีอยู่แล้ว แต่ยังมีข้อบกพร่องอยู่บ้างมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ดีขึ้นกว่าเดิม เช่น ปรับปรุงแก้ไขคำเรียกนักบวชในพระพุทธศาสนาว่า ภิกษุบ้าง สมณะบ้าง บรรพชิตบ้าง

4) วิธีการบัญญัติหลักการขึ้นใหม่ หมายถึง วิธีการที่ใครๆยังไม่ได้นำมาสอนกันในสมัยนั้น เช่น หลักอิทธิบาท 4 หลักพรหมวิหารธรรม 4 หลักอริยสัจ 4 หลักโลกธรรม 8 และพระนิพพาน เป็นต้น

3.2.2 เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2540) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า 4 ประการคือ

1) สอนแบบธรรมสภาจัจฉา (แบบสนทนา) : เป็นวิธีการที่ทรงใช้บ่อยที่สุด เพราะทำให้ผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนมีความสนุกสนาน ไม่รู้สึกรู้สึกว่าตนกำลังเรียน แต่กำลังรู้สึกที่ตนกำลังสนทนปราศรัยกับพระพุทธเจ้าอย่างสนุกสนาน

2) สอนแบบบรรยาย : พระองค์จะใช้ในโอกาสที่มีจำนวนผู้ฟังจำนวนมากๆ ดังเช่นสมัยที่พระพุทธองค์แสดงธรรมแก่พราหมณ์ปัญจวัคคีย์ทั้งห้าครั้งแรกก็ทรงใช้วิธีการบรรยาย บรรยายถึงความล้มเหลวของการทรมานตัวเองกับความหมกมุ่นในกามคุณ แล้วชี้ทางสายกลาง

3) สอนแบบวางกฎข้อบังคับ : โดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎและข้อบังคับให้พระสาวกปฏิบัติหรือยึดถือด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน เช่น เมื่อพระสาวกทำความเสียหายก็จะบัญญัติพระวินัยโดยความเห็นชอบของคณะสงฆ์

4) สอนแบบใช้ปาฏิหาริย์ : พระองค์จะใช้วิธีการนี้เพื่อปราบคนที่ไม่เชื่อในกิเลส อากาการกระด้างกระเดื่องให้สิ้นพยศ แต่การแสดงปาฏิหาริย์นี้ไม่นิยมใช้บ่อยนัก เพราะทรงเล็งเห็นว่าการแสดงฤทธิ์นั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย (ที่.ส.9/486/218) ปาฏิหาริย์มี 3 ประการคือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์

3.2.3 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต,2551) ได้กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐสุด หากได้รับการฝึกอบรมในทางที่ถูกต้อง การที่จะสอนมนุษย์ซึ่งมีพื้นฐานความรู้แตกต่างกันให้เข้าใจในเรื่องเดียวกัน ย่อมเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติและได้ผลมาแล้ว โดยนำเอาวิธีการสอนหลากหลายสไตล์มาสอนตามความเหมาะสมกับความต้องการของคนนั้นๆ ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงได้กล่าวถึงวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่ประสบความสำเร็จไว้ในลักษณะที่เหมือนกันดังนี้

1) สอนแบบธรรมสภาจัจฉา (แบบสนทนา) : เป็นวิธีการที่ทรงใช้บ่อยที่สุด เพราะทำให้ผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนมีความสนุกสนาน ไม่รู้สึกรู้สึกว่าตนกำลังเรียน แต่กำลังรู้สึกที่ตนกำลังสนทนปราศรัยกับพระพุทธเจ้าอย่างสนุกสนาน

2) สอนแบบบรรยาย : พระองค์จะใช้ในโอกาสที่มีจำนวนผู้ฟังจำนวนมากๆ ดังเช่นสมัยที่พระพุทธองค์แสดงธรรมแก่พราหมณ์ปัญจวัคคีย์ทั้งห้าครั้งแรกก็ทรงใช้วิธีการบรรยาย บรรยายถึงความล้มเหลวของการทรมานตัวเองกับความหมกมุ่นในกามคุณ แล้วชี้ทางสายกลาง

3) สอนแบบวางกฎระเบียบขึ้นมาใหม่ : โดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎและข้อบังคับให้พระสาวกปฏิบัติหรือยึดถือด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน เช่น เมื่อพระสาวกทำความเสียหายก็จะบัญญัติพระวินัยโดยความเห็นชอบของคณะสงฆ์

4) สอนแบบใช้ปาฏิหาริย์ : พระองค์จะใช้วิธีการนี้เพื่อปราบคนที่ไม่เชื่อฟังหรือแสดงกิริยาอาการกระด้างกระเดื่องให้สิ้นพยศ แต่การแสดงปาฏิหาริย์นี้ไม่นิยมใช้บ่อยนัก เพราะทรงเล็งเห็นว่าการแสดงฤทธิ์นั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย (ที่.ส.9/486/218:พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย 2539) ปาฏิหาริย์มี 3 ประการคือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ พระองค์ทรงเห็นโทษในปาฏิหาริย์สองข้อแรกถึงกับเอือมระอา แต่พระองค์ทรงใช้วิธีการที่ทรงโปรดปรานมากที่สุดก็คืออนุสาสนีปาฏิหาริย์ เพราะทำให้คนเข้าถึงสัจธรรมได้

5) สอนแบบมีลีลาในการสอน : เป็นวิธีการสอนที่มีความมุ่งหมายเฉพาะ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญเรียกว่า ทฤษฎี 4 ส. คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชชา และสัมปหังสชา (ที่.ส.9/322/124) พูดให้สั้นลง ก็คือ แจ่มแจ้ง ชูใจ แกล้วกล้า ร่าเริง

3.2.4 พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, 2549) ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าและพระสาวก ด้วยยุทธวิธีในการสอน 7 ประการคือ

1) อุปนิสินนกา คือ การสนทนาปราศรัยกับบุคคลผู้มาหาผู้ หรือการต้อนรับแขกผู้มาเยือน เมื่อผู้ใดมีทุกข์มากก็ทรงปลอบใจให้คลายทุกข์ทรงให้สติให้แนวคิดสะกิดใจเพื่อให้ตัดใจคลายเศร้า

2) ธรรมีกา คือ วิธีการสอนธรรมโดยทรงยกหัวข้อธรรมขึ้นมาแล้วทรงชี้แจงแสดงเนื้อหาสาระ เป็นการอธิบายขยายความข้อนั้นๆ โดยชัดเจน แจ่มแจ้ง

3) โอวาทกา คือ วิธีการสอนธรรมแก่ประชาชน แบบคำแนะนำ คำตักเตือน คำสอน โดยเฉพาะเจาะจงลงไปเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสังวรระวัง ไม่ทำความชั่วให้ละความชั่ว ให้ทำความดี และรักษาความดี

4) อนุสาสนีกา คือวิธีการสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแบบสอนบ่อยๆ นิยมพูดกันว่า “พร่ำสอน” เพื่อให้เกิดความจำได้ เกิดความชินหู จนเกิดความ “คล่องปากขึ้นใจ”

5) ธรรมสภาจจกกา คือวิธีสอนแบบสนทนาธรรม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและกัน เพื่อแสวงหาความถูกต้อง หรือเพื่อปรับความเข้าใจกันและกัน นิยมเรียกว่า “การสนทนาธรรม” โดยผลัดกันพูด ผลัดกันฟัง

6) ปุจฉาวิสัชนากา คือ วิธีการสอนศีลธรรมแก่ประชาชน แบบการถามตอบกันและกัน เป็นวิธีการที่ทรงใช้เมื่อสนทนากับพระสงฆ์หรือผู้เข้ามาเฝ้า โดยทรงเปิดโอกาสให้ถามปัญหา จนหมดความสงสัยในเรื่องนั้นๆ

7) ธรรมเทศนากา คือ วิธีสอนธรรมด้วยการแสดงชี้แจงธรรมให้ชัดเจน โดยมุ่งเน้นแนะนำข้อธรรมให้เข้าใจและเน้นให้เห็นแนวปฏิบัติตามได้ เป็นวิธีสอนที่มีความสมบูรณ์

เพราะเน้นให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น เป็นการชี้ให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาในธรรมปฏิบัติ ยอมรับเป็น “หลักจำ” และเป็น “หลักใจ”

3.2.5 คุณ โทษณ์ (2545) ได้เสนอวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ 7 วิธีคือ

1. วิธีการใช้อธิปาทิหารีย์ : วิธีการเช่นนี้พระโสณะและพระอุตระได้เริ่มต้นด้วยการปราบภุตผีปีศาจและยักษ์ผีที่มาเบียดเบียนราษฎร และมากินราษฎรในราชสำนักบ่อยครั้ง
2. วิธีการปลุกปลอบขวัญ : พระโสณะและพระอุตระได้สร้างความตื่นเต้น ความศรัทธาเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่ผู้คนในพื้นที่ไทยในอดีต ด้วยลักษณะพิเศษที่สามารถไล่ภูมิจีปีศาจและยักษ์ผีไป และได้ยกพระธรรมเทศนาขึ้นมาชี้ให้เห็นความเป็นเหตุผลที่เกิดขึ้นมาจากความเชื่อดั้งเดิม โดยใช้พระธรรมเทศนาปลุกปลอบใจให้ประชาชนรำเริงในการดำเนินชีวิต
3. วิธีแสดงพระธรรมเทศนา : การเผยแผ่เช่นนี้ พระโสณะและพระอุตระได้แสดงพระธรรมเทศนาให้เป็นอัครจริยในรูปอธิปาทิหารีย์พร้อมกับปูรากฐานให้เกิดอนุศาสน์ปาทิหารีย์ที่เป็นหลักของชีวิต
4. วิธีใช้ล่ามแปล : การเผยแผ่เช่นนี้ พระโสณะและพระอุตระใช้ล่ามเป็นสื่อกลางในการเผยแผ่ เนื่องจากการสื่อสารภาษายังไม่ได้สามารถติดต่อกันโดยตรง จึงต้องใช้ล่ามเป็นสื่อทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประชาชนเข้าถึงพระพุทธศาสนาได้มาจนกระทั่งปัจจุบันนี้
5. วิธีคณะพุทธศาสนทูต : การเผยแผ่เช่นนี้เป็นการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นพระภิกษุผู้มีพฤติกรรมที่แสดงถึงความมกน้อยสันโดษ เป็นผู้ทรงศีลสงบเยือกเย็นของภิกษุเป็นสื่อในการเผยแผ่

3.2.6 ประเสริฐ หลอมทอง (2542:9) ได้เสนอวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ 6 แนวทาง/วิธีการคือ วิธีการเจริญสัมพันธไมตรี, วิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำ, วิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงสนับสนุน, วิธีการของคณะพระธรรมทูต, วิธีการของสมาคมและวิธีการของคณะบุคคล

3.2.7 สุชีพ ปุญญาภภาพ (2533) ได้เสนอวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ 3 ประการคือ วิธีสอนโดยการปฏิบัติ วิธีสอนโดยการปฏิรูป และวิธีสอนโดยการตั้งหลักขึ้นมาใหม่

แม้ว่าวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะมีมาก แต่พระองค์ก็ทรงเลือกใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่ง โดยพิจารณาถึงอุปนิสัยของผู้ฟังเป็นหลัก พระองค์ก็ไม่ได้ยึดเป็นหลักตายตัว เพราะฉะนั้นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3

ประการ คือ (พระมหาสายเพชร วชิรเวที,2549) ผู้แสดงธรรม (เทศโก) ผู้ฟังธรรม (สาวโก) และ หัวข้อธรรมที่พระองค์ทรงแสดง (ธัมโม)

จากการศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้สรุปวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏในตารางดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 1.2 สังเคราะห์หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลักการ	พระเมธีธรรมาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ ,2542)	พระพรหม คุณาภรณ์ (2551)	เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2540)	พระธรรมกิตติ วงศ์ (2549)	คุณ โทจันทร์ (2545)	ประเสริฐ หลอมทอง (2542)	สุชีพ บุญญาภภาพ (2533)	ธีรสวัสดิ์ บำเพ็ญบารมี (2550)	แนวทาง การเผยแผ่
1. ความ ตระหนัก ในหน้าที่	- ยอมรับคำสอนของ นักปราชญ์อื่นๆ	-สอนแบบ บรรยาย -ตอบปัญหา -	-วิธีถามตอบปัญหา - สนทนาปราศรัย -แลกเปลี่ยนความ คิดเห็น -พรั่าสอน	-สนทนาปราศรัย -แลกเปลี่ยนความ คิดเห็น -พรั่าสอนให้เกิด ความเข้าใจ			-ตอบปัญหา		1. ยอมรับฟังคำสอนของ นักปราชญ์อื่นๆ 2. สอนแบบบรรยาย 3. วิธีถามตอบปัญหา 4. วิธีสนทนาปราศรัยเพื่อ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น
2. การเผยแผ่ ศาสนา อย่าง กว้างไกล	-สอนด้วยทฤษฎี 4ส. --วิธีบัญญัติหลักการ ขึ้นมาใหม่ -วิธีการปฏิรูป -วิธีการปฏิบัติ	-สอนด้วย ปาฏิหาริย์ -วางกฎระเบียบ ขึ้นมาใหม่	-วางกฎระเบียบ ขึ้นมาใหม่	วิธีการด้วยการชี้ ให้ชัด	อิทธิปาฏิหาริย์	-วิธีการปฏิรูป, -วิธีการของ สมาคม -วิธีบัญญัติ หลักการขึ้นมา ใหม่ -วิธีการปฏิบัติ -วิธีคณะพระ ธรรมทูต	-เสนอคำสอนที่ เป็นแก่นแท้, -วิธีการปฏิรูป, -วิธีการสอน ด้วยปาฏิหาริย์ -วิธีการปฏิบัติ คำสอน		1. สอนด้วยทฤษฎี 4ส. คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา สัมปหังสนา 2. สอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนา ปาฏิหาริย์ และอนุศาสน์ ปาฏิหาริย์ 3. เสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ 4. วิธีบัญญัติหลักการขึ้นมา ใหม่ 5. วิธีคณะพระธรรมทูต 6. วิธีการปฏิรูปและปฏิบัติ

3. การ ดำเนินงาน ด้านการเผย แผ่อย่าง ต่อเนื่อง					-วิธีแสดงพระ ธรรมเทศนา				วิธีการแสดงพระธรรม เทศนา
4. สงเคราะห์ ประชาชนทุก ระดับ								-วิธีการไปเยี่ยมบ้าน -วิธีการปรับตัวเอง ให้เข้ากับวัฒนธรรม ท้องถิ่น -กายเผยแผ่ด้วย บุคลิกภาพ	1. วิธีการปรับบุคลิกภาพ ตัวเอง ให้เข้ากับ วัฒนธรรมท้องถิ่น 2. วิธีการไปเยี่ยมบ้าน
5. ความเป็น ประโยชน์ ต่อชีวิตใน ปัจจุบัน					วิธีการปลูก ปลอบขวัญ			-วิธีการปฏิบัติ เชิงรุก	1. วิธีปลูกปลอบขวัญ 2. วิธีการปฏิบัติแบบเชิงรุก
6. แสวงหา และสร้าง กัลยาณมิตร (ทีมงาน)					-วิธีคณะพุทธ ศาสนทูต -วิธีการ ใช้สามแปล	-วิธีเจริญ สัมพันธไมตรี - พระมหากษัตริ ย์ทรงเป็นผู้นำ และ ทรงเป็น ผู้สนับสนุน		-วิธีการเข้าหาผู้นำ ทางศาสนา การเมืองและ เศรษฐกิจ	1. วิธีการเข้าหาผู้นำทาง ศาสนาการเมืองและ เศรษฐกิจ 2. วิธีเจริญสัมพันธไมตรี 3. วิธีการใช้สามแปล 4. วิธีการที่พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็น ผู้สนับสนุน

จากตารางพบว่า เมื่อสังเคราะห์หลักการและวิธีการแล้ว ผู้วิจัยได้ประมวลข้อมูลได้รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ประกอบด้วย 2 ด้านคือ

1. ด้านหลักการ 6 หลัก ประกอบด้วย หลักความตระหนักในหน้าที่ หลักการเผยแผ่ศาสนาอย่างกว้างไกล หลักการดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง หลักสงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ หลักความเป็นประโยชน์ต่อชีวิตชาตินี้ และหลักแสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร

2. ด้านแนวทางการเผยแผ่ 19 แนวทาง ประกอบด้วย 1) การเปิดใจยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่นๆ 2) การสอนแบบบรรยาย 3) การถามตอบปัญหา 4) การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 5) การสอนด้วยทฤษฎี 4ส. คือ สันติสนทนา สมาทปนา สมุตเตชนา สัมปหังสนา 6) การสอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 ประการคือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุศาสนียปาฏิหาริย์ 7) การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ 8) การประยุกต์/บูรณาการคำสอนขึ้นมาใหม่ 9) คณะพระธรรมทูต 10) การปฏิรูปและปฏิวัติ 11) การแสดงพระธรรมเทศนา 12) การปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น 13) การไปเยี่ยมบ้าน 14) การปลุกปลอบขวัญกำลังใจ 15) การปฏิบัติแบบเชิงรุก 16) การเข้าหาผู้นำทางศาสนาการเมืองและเศรษฐกิจ 17) การเจริญสัมพันธไมตรี 18) การใช้ล้ามแปล และ 19) พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน

4. นโยบายการเผยแผ่ของมหาเถรสมาคม

เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางใด จำเป็นจะต้องกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน ฉะนั้น การกำหนดนโยบายเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน แต่ในการกำหนดนโยบายแต่ละด้านนั้นสามารถทำได้หลายรูปแบบ สำหรับนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาเถรสมาคมแต่ละด้านนั้น ต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระราชกฤษฎีกา กฏระเบียบ คำสั่ง และมติของมหาเถรสมาคม จะเห็นได้ว่า นโยบายการบริหารงานคณะสงฆ์ไทยนั้นได้แบ่งออกเป็น 6 ด้านคือ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ (วิชัย ธิรพันธ์เมธี, 2535; กรมการศาสนา, 2543; สมานจิต ภิรมย์รัตน์, 2546:219)

5. นโยบายการเผยแผ่ของสำนักงานพระพุทธศาสนา

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขึ้นตรงต่อสำนักนายกรัฐมนตรี รับผิดชอบการบริหารราชการแผ่นดินจากรัฐบาล สนองงานพระศาสนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และแผนปฏิรูปราชการ 4 ปี (พ.ศ.2551-2554) เพื่อสนองงานรัฐบาลให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายแห่งรัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จัดทำแผนการบริหาร

ราชการแผ่นดิน 4 ปี โดยมีวิสัยทัศน์ คือ พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคง พุทธศาสนิกชนเข้มแข็ง มีความสุขด้วยหลักพุทธธรรม และส่งเสริมศีลธรรมค้ำจุนสังคม ส่วนพันธกิจ คือ “ให้การอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการเผยแผ่หลักธรรมให้ประชาชนนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้จริง” (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, แผนปฏิบัตินโยบาย 4 ปี, 2551)

6. นโยบายการเผยแผ่ศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ไม่ได้กำหนดนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้อย่างชัดเจน แต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะไปปรากฏในวัตถุประสงค์และพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยคือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (บทสรุปมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550) ดังนี้

6.1 นโยบายการเผยแผ่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดทิศทางการดำเนินงานตามพันธกิจเพื่อการพัฒนาวิทยาลัยในการจัดการอุดมศึกษาไว้ดังนี้ (แผนพัฒนาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระยะที่ 10 (2550-2554); บทสรุปมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550)

1) ผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ 9 ประการคือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตใจ มีความสามารถในการแก้ปัญหา รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา และรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม

2) จัดการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยบูรณาการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ผ่านกระบวนการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อก้าวสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนามนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลและสันติสุข

3) มุ่งมั่นในการให้บริการวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาแก่คณะสงฆ์และสังคม รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ และความร่วมมืออันดีระหว่างพุทธศาสนิกชนในระดับชาติ และนานาชาติเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา

4) มุ่งพัฒนาการบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ตรวจสอบได้และความคุ้มค่า รวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเพื่อก้าวไปสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง

6.2 นโยบายการเผยแผ่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพันธกิจที่จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ดังนี้ (แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ระยะที่ 9 (2545-2549))

1. ผลิตบัณฑิตทางด้านพระพุทธศาสนาให้มีคุณสมบัติตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย และกระจายโอกาสให้พระภิกษุสามเณร คฤหัสถ์และผู้สนใจมีโอกาสศึกษามากขึ้น
2. วิจัยและพัฒนาการงานวิชาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเผยแผ่องค์ความรู้ในระบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทันสมัย
3. สร้างเสริมให้บริการวิชาการแก่สังคม ชุมชนและท้องถิ่น โดยเฉพาะวิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และสร้างสันติสุขให้เกิดในสังคมชุมชน และท้องถิ่น สามารถชี้นำสังคม และยุติข้อขัดแย้งในหลักวิชาการพระพุทธศาสนาและจริยธรรม
4. รวบรวมและจัดเก็บข้อมูล ด้านศาสนาศิลปะและวัฒนธรรมให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งค้นคว้า ทำนุรักษากฎมณีปัญญาไทยและท้องถิ่น สร้างชุมชนที่เข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม
5. ปรับปรุงระบบบริหารจัดการมหาวิทยาลัยให้ได้มาตรฐานสากล

จากการศึกษานโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้สรุปนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังปรากฏในตารางที่ 1.3

ตารางที่ 1.3 แสดงนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

มหาเถรสมาคม (กรมการศาสนา,2543)	สำนักงานพระพุทธศาสนา (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,2551)	ม. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ (บทสรุป,2550)	ม. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (บทสรุป,2550)
สถาบันพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค	-พัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมนำความรู้	-ผลิตบัณฑิตทางพระพุทธศาสนาให้เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย -กระจายโอกาสให้ภิกษุสามเณรคฤหัสถ์และผู้สนใจมีโอกาสศึกษามากขึ้น	-ผลิตบัณฑิตทางด้านพระพุทธศาสนาให้มีคุณสมบัติตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย และกระจายโอกาสให้พระภิกษุสามเณร คฤหัสถ์และผู้สนใจมีโอกาสศึกษามากขึ้น
หน่วยงานราชการต่างๆมีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	-อุปถัมภ์คุ้มครองและทำนุบำรุงพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ - พัฒนากิจกรรมทางพุทธศาสนาและสนองงานคณะสงฆ์ - องค์กรปกครองท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา	<ul style="list-style-type: none"> • ผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ • ความร่วมมืออันดีงามระหว่างพุทธศาสนิกชนในระดับชาติและนานาชาติ 	-สร้างเสริมให้บริการวิชาการแก่สังคม ชุมชนและท้องถิ่น โดยเฉพาะวิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และสร้างสันติสุขให้เกิดในสังคมชุมชนและท้องถิ่น สามารถชี้นำสังคม และยุติข้อขัดแย้งในหลักวิชาการพระพุทธศาสนาและจริยธรรม
ศูนย์กลางรวบรวมเทคโนโลยีสารสนเทศ	-ศูนย์กลางการเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา -พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางวิชาการทางพระพุทธศาสนาโลก	-ปรับปรุงระบบบริหารจัดการให้ได้มาตรฐานสากล -รวบรวมศิลปะและวัฒนธรรมให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งเรียนรู้ -เผยแผ่องค์ความรู้ในระบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทันสมัย	-รวบรวมและจัดเก็บข้อมูล ด้านศาสนาศิลปะและวัฒนธรรมให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งค้นคว้า ทำนุรักษามรดกภูมิปัญญาไทยและท้องถิ่น สร้างชุมชนที่เข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม
-กองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา -ส่งเสริมและอุดหนุนหน่วยเผยแผ่ศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา	รัฐส่งเสริมการเผยแผ่และส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม	-พัฒนาการงานวิชาการเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาใหม่ๆ -สนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเพื่อก้าวไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้	- วิจัยและพัฒนาการงานวิชาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเผยแผ่องค์ความรู้ในระบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทันสมัย
-การขับเคลื่อนนโยบายเผยแผ่พระพุทธศาสนา	กลยุทธิ์ระดมความร่วมมือทุกภาคส่วนให้มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	-เสริมสร้างการให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม -สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมชุมชนและท้องถิ่น -ยุติข้อขัดแย้งในหลักวิชาการพระพุทธศาสนา	-ปรับปรุงระบบบริหารจัดการมหาวิทยาลัยให้ได้มาตรฐานสากล

จากตารางพบว่า นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 5 ด้านคือ 1) ด้านสถาบันพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม 2) ด้านระดมความร่วมมือทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการอุปถัมภ์คุ้มครองและส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 3) ด้านบริหารจัดการมหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้เพื่อเผยแผ่องค์ความรู้ในระบบเครือข่าย 4) ด้านจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเพื่อก้าวไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ และ 5) ด้านการปฏิบัติการเชิงรุกในการบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างสันติสุขและยุติปัญหาความขัดแย้ง

7. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

7.1 ความหมายและประเภทของความรู้

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2549) ได้กล่าวว่า ข้อมูล หมายถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ หรือวัตถุดิบที่ยังไม่ผ่านการประมวลผลและยังไม่มี ความหมายในการนำไปใช้งาน ส่วนสารสนเทศ หมายถึง ข้อมูลที่ได้ผ่านการประมวลผลแล้ว เพื่อให้มีความหมายและคุณค่าสำหรับผู้ใช้ในขณะ ที่ ความรู้ คือ สารสนเทศที่มีคุณค่า ซึ่งมีการนำประสบการณ์ วิจารณ์ญาณ ความคิด ค่านิยมและปัญญาของมนุษย์มาวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ในการสนับสนุนการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2542) ที่กล่าวว่า วิชาความรู้ คือสิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์

การแบ่งประเภทของความรู้จะมีหลายมุมมอง แต่ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดมี 2 ประเภท (Anderson,1995; Davenport,1998; Nonaka and Takeuchi, 1995;ประพนธ์ ผาสุก ยืด,2550;พรธิดา วิเชียรปัญญา,2547) คือ

1. ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ของแต่ละบุคคลในการทำ ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม

2. ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

7.2 ความหมายของการจัดการความรู้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2548) ได้ให้คำจำกัดความของการจัดการความรู้ไว้ว่า “การจัดการความรู้ในองค์กร หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในแข่งขันสูงสุด”

วิจารณ์ พานิช (2547) ได้ให้ความหมายของคำว่าจัดการความรู้ไว้ว่า “การจัดการความรู้ หรือที่เรียกย่อๆว่า KM หมายถึง เครื่องมือ เพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประการ ไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ 1) บรรลุเป้าหมายของงาน 2) บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน 3) บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้ และ 4) บรรลุความเป็นชุมชน

พอสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ คือ กระบวนการในการบริหารจัดการความรู้อย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอน ตั้งแต่กระบวนการในการระบุนำความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร การจัดเก็บรวบรวมความรู้จากบุคลากรในหน่วยงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมในการเรียนรู้ โดยพัฒนาระบบจากข้อมูล ไปสู่สารสนเทศ เพื่อให้เกิดความรู้ และปัญญาในที่สุดจนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้และต่อยอดให้เกิดประโยชน์ในการทำงาน เพื่อให้บรรลุตามเป้าประสงค์ขององค์กร

7.3 องค์ประกอบของการจัดการความรู้

ในสังคมยุคปัจจุบันนี้ ความรู้กลายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับองค์กรมากกว่าทรัพยากรด้านการเงิน ความรู้เป็นทรัพยากรหลักที่ใช้ในการดำเนินงานและการแข่งขัน ดังจะเห็นได้จากขั้นตอนต่างๆในการทำงานขององค์กรล้วนมีพื้นฐานมาจากความรู้และความชำนาญทั้งสิ้น ดังนั้น เพื่อให้องค์กรสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล องค์กรควรบริหารจัดการความรู้ที่มีผลกระทบต่อองค์กรเพื่อเพิ่มความสามารถของพนักงานในการปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์และการให้บริการลูกค้าทั้งภายในและภายนอก Takeuchi & Nonaka,(2004 อ้างใน วิจารณ์ พานิช, 2548;พริดา วิเชียรปัญญา,2547) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการความรู้ 4 ประการคือ

- 1) การเปลี่ยนแปลงความรู้โดยนัยไปเป็นความรู้โดยนัย (Socialization)
- 2) การเปลี่ยนแปลงความรู้โดยนัยไปเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Internationalization)
- 3) การเปลี่ยนแปลงความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้งกับความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง (Combination)
- 4) การเปลี่ยนแปลงความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้งไปเป็นความรู้โดยนัย (Internationalization)

7.4 กระบวนการในการจัดการความรู้

ในกระบวนการจัดการความรู้นั้นมีหลายวิธี ได้มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้แนวคิดและกล่าวถึงขั้นตอนในการจัดการความรู้ไว้ดังนี้

7.4.1 แนวคิดของ Marquardt (1990) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการความรู้ไว้ 6 ขั้นตอนดังนี้

- 1) การแสวงหาความรู้ (Acquisition)
- 2) การสร้างความรู้ (Creation)
- 3) การจัดเก็บความรู้ (Storage)
- 4) การถ่ายโอนและการเผยแพร่ความรู้ (Transfer and Dissemination)
- 5) การประยุกต์ใช้และการทำให้ข้อมูลถูกต้อง (Application and Validation)

7.4.2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการการสร้างความรู้ของโนนากะและทาเคอุชิ (Takeuchi & Nonaka, 2004; อ้างใน ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2549) ได้แบ่งกระบวนการหรือรูปแบบในการสร้างความรู้ มี 4 ประเภท ซึ่งเรียกว่า “SECI Model” ดังนี้

- 1) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Socialization) หมายถึง การสร้างความรู้ที่ฝังลึกไปสู่ความรู้ที่ชัดเจน
- 2) การปรับเปลี่ยนสู่ภายนอก (Externalization) หมายถึง การบรรยายความรู้แบบไม่ชัดเจนให้เป็นความรู้แบบชัดเจน
- 3) การผสมผสาน (Combination) หมายถึง การสร้างความรู้แบบชัดเจนให้เป็นความรู้แบบชัดเจน
- 4) การปรับเปลี่ยนสู่ภายใน (Internalization) หมายถึง การสร้างความรู้แบบชัดเจนให้เป็นความรู้แบบไม่ชัดเจน

7.4.3 แนวคิดโมเดลปลาหู ของประพนธ์ ผาสุกยัต (2550) ได้อธิบายคำว่า “ความรู้” ที่นำมาใช้ภายใต้บริบทของการจัดการความรู้ มิใช่แค่เพียงหลักเฉพาะตัวของความรู้เท่านั้น ทั้งนี้ความรู้ประกอบด้วยหลายส่วน เช่น ส่วนที่เป็นทักษะ การปฏิบัติ และทัศนคติ ซึ่งเป็นความรู้สึกรวมอยู่ภายใต้ความรู้เหล่านั้น โดยมีการเปรียบเทียบการจัดการความรู้เปรียบเสมือนกับปลาหู ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดในการจัดการความรู้ประกอบด้วย 3 ส่วนได้แก่ ส่วนหัว ส่วนลำตัว และส่วนหาง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ส่วนหัวและตา (Knowledge Vision - KV) หมายถึงส่วนที่เป็นเป้าหมายของการจัดการความรู้ที่กำลังจะไปทางไหน ซึ่งประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ทิศทางของการจัดการความรู้ และต้องตอบให้ได้ว่า "ทำ KM ไปเพื่ออะไร"

2) ส่วนกลางลำตัว (Knowledge Sharing -KS) หมายถึง ส่วนที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการความรู้ ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกที่จะสนใจหรือแคร่คนอื่นเสียก่อนจึงจะเกิดคำว่า "แชร์" โดยระบบจัดการความรู้จะต้องสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแบ่งปันให้กับผู้อื่นที่อยู่ในองค์กร หน่วยงานและชุมชนต่าง ๆ

3) ส่วนหาง (Knowledge Assets -KA) หมายถึง ตัวคลังความรู้ที่ประกอบด้วยองค์ความรู้ที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมและสะสมไว้เป็นคลังความรู้ โดยจะมีความเหมาะสมกับผู้ใช้ ตลอดจนต้องมีจัดการความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยการสับัดทางสร้างพลังจากชุมชนแนวนักปฏิบัติ

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แล้วนำมาสรุปเป็นแนวทางการจัดการความรู้ ดังปรากฏในตารางที่ 1.4

ตารางที่ 1.4 แสดงการจัดการความรู้ (KM)

ความหมายของความรู้			ประเภทของความรู้			องค์ประกอบของความรู้			การจัดการ ความรู้
Raj (1996)	Pearlson (2001)	Choo (1998)	Nonaka and Takeuchi (1995)	Edvinso (1997)	Choo (2000)	วิจารณ์ พานิช (2549)	บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547)	Takeuchi & Nonaka (2004), พริดา วิเชียรปัญญา(2547)	
ความรู้ คือ ข้อเท็จจริงและ ความเชื่อที่ บุคคลได้รับจาก การศึกษาและ ได้รับจาก ประสบการณ์	ความรู้ คือ สารสนเทศที่มี คุณค่ามากที่สุด เป็นส่วนผสม ของสารสนเทศ ที่มีสาระ ค่านิยม ประสบการณ์ และกฎเกณฑ์	ความรู้ หมายถึง สารสนเทศที่ ได้รับการพัฒนา โดยผ่าน กระบวนการรับรู้ การตัดสินใจ และ ความเข้าใจของ บุคคล	- ความรู้ ที่ไม่ชัดแจ้ง -ความรู้ ที่ชัดแจ้ง	-ความรู้ เฉพาะบุคคล -ความรู้ ขององค์กร -ความรู้ ที่เป็นระบบ โครงสร้าง	-ความรู้ โดยนัย -ความรู้ ที่ปรากฏชัด -ความรู้ ที่เกิดจาก วัฒนธรรม	1. เป้าหมายขององค์กร 2. วิธีการกำหนด เป้าหมาย 3. การแลกเปลี่ยนความรู้ จากภายนอก 4. การค้นคว้าความรู้ จากภายนอก 5. คลังความรู้ขององค์กร 6. บุคลากร 7. กระบวนการ 8. วัฒนธรรมองค์กร 9. การใช้เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือ 10. การวัดประเมินผลงาน	1. การจัดการ เปลี่ยนแปลงและ พฤติกรรม 2. การสื่อสาร 3. กระบวนการและ เครื่องมือ 4. การฝึกอบรมและการ เรียนรู้ 5. การวัดผล 6. การยกย่องชมเชย และให้รางวัล	1. การเปลี่ยนแปลงความรู้โดยนัยกับ ความรู้โดยนัย (Socialization) 2. การเปลี่ยนแปลงความรู้โดยนัยไปเป็น ความรู้ที่ปรากฏชัด (Internationalization) 3. การเปลี่ยนแปลงความรู้ที่ปรากฏชัด แจ้งกับความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง (Combination) 4. การเปลี่ยนแปลงความรู้ที่ปรากฏชัด แจ้งไปเป็นความรู้โดยนัย (Internationalization)	ความรู้คือข้อมูล สารสนเทศที่ ได้รับการพัฒนา โดยผ่าน กระบวนการตาม ขั้นตอน ซึ่งเกิด จากการ แลกเปลี่ยน เรียนรู้และ ค้นคว้าจาก แหล่งภายนอก

จากตารางที่ 1.4 สรุปได้ว่า แนวทางการจัดการความรู้ คือแนวทางการจัดการข้อมูลสารสนเทศที่ได้รับการพัฒนาโดยผ่านกระบวนการตามขั้นตอน
ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และค้นคว้าจากแหล่งภายนอก

6. ความรู้ทางพระพุทธศาสนา

6.1 ความหมายของความรู้

ในมุมมองตะวันตกกล่าวว่า “ความรู้” หมายถึง การรับรู้อย่างถูกต้อง แต่ความรู้ที่แท้ต้องเป็นความจริง โดยไม่ต้องคำนึงถึงการตรวจสอบค่าความจริง (Truth-value) ดังที่ Rene Descartes, อ้างในพระทักษิณคณาธิกร,2544) กล่าวว่า ความรู้ที่แท้จริงได้มาจากการใช้ความคิดอย่างมีเหตุมีผล ไม่ใช่ได้มาจากการสังเกต หมายความว่าความรู้ได้จากภายในคือความคิดที่มีเหตุผล มิใช่ได้มาจากภายนอกคือสังเกตข้อเท็จจริง ในขณะที่ปรัชญาอินเดียเรียกความรู้ว่า “พุทธิ” (Buddhi) หมายถึงความรู้ตามความเป็นจริง ส่วนพุทธปรัชญากล่าวว่า “ความรู้” มีความหมายเช่นเดียวกับ “ปัญญา ญาณ หรือวิชา” โดยที่แต่ละคำมีความหมายลึกซึ้งกว่ากัน คือ **ปัญญา** หมายถึง ความรู้ทั่ว ความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน ความรู้ที่สามารถแยกได้ในเชิงเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษประโยชน์และสิ่งที่ไร้ประโยชน์ **ญาณ** หมายถึง ความรู้ ปรึกษาหยั่งรู้ และ **วิชา** หมายถึง ความรู้แจ้งและรู้ประเสริฐ (พระธรรมปิฎก,2551)

6.2 บ่อเกิดแห่งความรู้

พระพุทธศาสนามองว่าปัญญาหรือความรู้เกิดมาจากการที่มนุษย์ได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อันเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการสั่งสมกันมา ผสมกับการคิดพิจารณาด้วยเหตุผล และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริง

1. ถ้าแบ่งความรู้ตามสาเหตุที่มา มี 2 ประการคือ (อัง.ทศ.20/371/110; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต),2551)

1.1 สาเหตุจากภายนอก (ปรโต โฆสะ) การรับรู้จากประสบการณ์ การสั่งสอน การแนะนำ การถ่ายทอด ข่าวสาร คำชี้แจง การเรียนรู้จากผู้อื่น

1.2 สาเหตุภายใน (โยนิโส มนสิการ) การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คิดอย่างมีระเบียบที่เรียกว่า การใช้เหตุผล

2. ถ้าแบ่งความรู้ตามประเภทปัญญา มี 3 ประการคือ (ที.ป.า.11/228/231; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต),2551)

2.1 การฟัง (สุตมยปัญญา) ความรู้เกิดจากการฟัง การรับข้อมูล เปิดรับการสื่อสารจากโลกภายนอกทั้งหลาย เปิดหูเปิดตาให้กว้าง รับข้อมูลข่าวสารให้มากพอต่อการรับรู้

2.2 การคิด (จินตามยปัญญา) ความรู้เกิดจากการคิดค้น เมื่อรับข้อมูลแล้วต้องย่อยข้อมูลให้ออกมาเป็นความคิดให้ได้ จัดระเบียบความคิดตามข้อมูลออกมาให้เป็นระบบ คิดเป็น โครงการให้ได้ วางแผนให้เป็น

2.3 การปฏิบัติอบรม (ภาวนามยปัญญา) ความรู้เกิดจากการอบรมทางจิต ได้รับประสบการณ์ตรงภายใน เป็นขั้นที่ยกระดับความคิดออกมาสู่การปฏิบัติ เป็นประสบการณ์จริง แม้ว่าจะลองผิดลองถูก แต่นั่นก็เป็นความก้าวหน้าอีกระดับหนึ่ง

6.4 ระดับความรู้

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2530) กล่าวว่า ความรู้คือปัญญา ปัญญาหมายถึง ความรู้ความเข้าใจที่เกิดจากการสอนของครูอาจารย์บ้าง เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเอาเองบ้าง แต่แหล่งสำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดปัญญาคืออาศัยครูสอน ครูเป็นผู้ชี้แนะให้เกิดปัญญา ทั้งนี้ ตัวผู้เรียนเองก็ต้องปฏิบัติตามด้วยจึงจะเกิดปัญญา ปัญญาคือตัวความรู้ ในทางพระพุทธศาสนาแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ระดับคือ

6.4.1 โลกียปัญญา หมายถึงปัญญาที่เป็นของชาวโลกซึ่งเป็นปัญญาระดับพื้นฐานทั่วไป ไม่พิเศษเท่าใดนัก ปัญญาขั้นนี้เกิดจากการเรียนการสอนของครูอาจารย์และศึกษาค้นคว้าจากตำราที่ผู้เขียนเอาไว้ ทางภาษาบาลีเรียกว่า “สุตมยปัญญา” ปัญญาที่เกิดจากการสดับรับฟังเมื่อจบหลักสูตรนั้นก็สมมติกันด้วยประกาศนียบัตร มีครูอาจารย์ผู้รับรองความรู้ ถ้าผู้ใดมีปัญญาในระดับนี้มาก ๆ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “พหุสูต”

6.4.2 โลกุตระปัญญา ปัญญาขั้นนี้เป็นปัญญาขั้นพิเศษ เป็นปัญญาที่ยอดเยี่ยมจึงยากที่จะหาใครทัดเทียมได้ เพราะเป็นความรู้แจ้งที่เข้าใจสภาวะธรรม รู้คิด รู้เลือกคัดวินิจฉัย เป็นปัญญาที่ผุดขึ้นภายในจิตใจของตัวบุคคลเอง เรียกปัญญาชนิดนี้ว่า ญาณ วิชา ปริญา ปฏิสัมภีทา วิปัสสนา และสัมมาทิฎฐิ เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แล้วนำมาสรุปเป็นพื้นฐานความรู้ทางพระพุทธศาสนา ดังปรากฏในตารางที่ 1.5

ตารางที่ 1.5 แสดงความรู้ตามแนวพุทธ

ความหมายของความรู้		บ่อเกิดของความรู้		ประเภท/ระดับความรู้			ความรู้ทาง พระพุทธศาสนา
พระธรรมปิฎก (2551)	พระทักษิณาคณาธิกร (2544)	พระธรรมปิฎก (2551)		พระราชวรมุณี (ป.อ.ปยุตโต) (2530)	แสง จันทร์งาม (2531)	สุรพล โสธนะเสถียร (2544)	
<ul style="list-style-type: none"> ● ความรู้หมายถึง ปัญญา ซึ่งหมายถึง การที่จิตรู้อารมณ์ ตามความเป็นจริง 	<ul style="list-style-type: none"> ● ความรู้ที่แท้จริงได้มา จากการใช้ความคิด อย่างมีเหตุผล 	<ul style="list-style-type: none"> ● ความรู้เกิดจากการ ฟัง (สุดมยปัญญา) 	<ul style="list-style-type: none"> ● ความรู้มาจาก สาเหตุภายนอก (ปรโตฆัมพะ) 	<ul style="list-style-type: none"> ● โลกีย์ปัญญา 	<ul style="list-style-type: none"> ● ระดับวิญญาน ● ระดับสัญญา ● ระดับทฤษฎี 	<ul style="list-style-type: none"> ● ความรู้ระดับสมถะ 	<p>ความรู้คือปัญญาที่รับรู้อารมณ์ ตามความเป็นจริง ที่เกิดจาก ปัจจัยภายนอก จัดเป็น โลกีย์ปัญญา</p>
		<ul style="list-style-type: none"> ● ความรู้เกิดจากการ คิด (จินตมย ปัญญา) ● ความรู้เกิดจากการ ปฏิบัติ (ภาวนามย ปัญญา) 	<ul style="list-style-type: none"> ● ความรู้มาจาก สาเหตุภายใน (โยนิโส มนสิการ) 	<ul style="list-style-type: none"> ● โลกุตระปัญญา 	<ul style="list-style-type: none"> ● ระดับอภิปัญญา วิชชญาณ สัมโพธิญาณ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ความรู้ระดับวิปัสสนา 	<p>ความรู้คือปัญญาที่รับรู้อารมณ์ ตามความเป็นจริง ที่เกิดจากการ ใช้ความคิดและเกิดจากปัจจัย ภายใน จัดเป็น โลกุตระปัญญา</p>

จากตารางพบว่า การจัดการความรู้มี 2 ประเภท คือ 1) ความรู้คือปัญญาที่รับรู้อารมณ์ตามความเป็นจริง ที่เกิดจากปัจจัยภายนอก จัดเป็นโลกีย์ปัญญา และ 2) ความรู้คือปัญญาที่รับรู้อารมณ์ตามความเป็นจริง ที่เกิดจากการใช้ความคิดและเกิดจากปัจจัยภายใน จัดเป็นโลกุตระปัญญา

7. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

รูปแบบมีนักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความหมายไว้ ดังนี้

สุบรรณ พันธวิศวาส และชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ (2522) กล่าวว่า รูปแบบคือรูปย่อที่เลียนแบบความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยจัดระบบความคิดในเรื่องนั้นให้ง่ายขึ้นและเป็นระเบียบ สามารถเข้าใจลักษณะสำคัญของปรากฏการณ์นั้นได้ ในขณะที่ ราช (Raj,1996) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบ (Model) ไว้ในหนังสือ Encyclopaedic of Psychology and Education ไว้ 2 นัยคือ 1) รูปแบบคือรูปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วยข้อความ จำนวน หรือภาพ โดยการลดทอดเวลาและเทศละ ทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น และ 2) รูปแบบ คือตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ

สไตเนอร์ (Steiner,1988 อ้างใน บุญส่ง หาญพานิช,2546) ได้แบ่งรูปแบบออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical model) รูปแบบนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง
2. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical model) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นมาจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ด้วยทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่างๆที่สัมพันธ์กัน

สรุปได้ว่า รูปแบบที่จะนำไปใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุดนั้น รูปแบบต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ คือมีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สามารถทำนายผลได้ สามารถขยายความผลทำนายได้กว้างขวางขึ้น และสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้นต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการสร้างรูปแบบ นำเอาข้อมูลที่จัดเก็บมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบ กำหนดโครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบอย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่ผลสรุปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัย มีการทดลองและปรับปรุงรูปแบบก่อนนำรูปแบบไปใช้งานจริง ประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริง

8. แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

ความหมายของยุทธศาสตร์

คำว่า “ยุทธศาสตร์” แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Strategy ซึ่งเป็นคำศัพท์พื้นฐานในการพัฒนาองค์กร มาจากคำว่า “Strategos” ในภาษากรีกซึ่งเกิดจากคำว่า “Stratos” หมายถึง Army แปลว่า “กองทัพ” สันนิษฐานกับคำว่า “Agein” ซึ่งหมายถึง Lead แปลว่า “นำหน้า” จึงทำให้มีความ

หมายถึง Leading the total organization หรือ “การนำทางให้องค์กรโดยรวม” ซึ่งมีนัยทั้งเชิง จุดมุ่งหมายและวิธีการว่าต้องการทำอะไรให้สำเร็จ และทำอย่างไร (Greenly,1989)

เนื่องจากยุทธศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อองค์กร เพราะจะช่วยให้องค์กร ดำเนินไปอย่างมีทิศทางและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้ (บุญส่ง หาญพานิช,2546) ได้มี นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ให้ความหมายยุทธศาสตร์ไว้ดังนี้

ยุทธศาสตร์ หมายถึง แผนการที่มุ่งสร้างองค์การให้มีความได้เปรียบในการแข่งขันเหนือ คู่แข่ง จากความแตกต่างที่เป็นเอกลักษณ์ โดยการมุ่งเน้นไปที่แผนการในการบรรลุเป้าหมาย ที่ตั้งไว้ (ณัฐพันธุ์ เจริญพันธ์,2552)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ.2552 ให้คำจำกัดความว่า กลยุทธ์ หมายถึง การรบที่มีเล่ห์เหลี่ยมหรือวิธีการต่อสู้ที่ต้องใช้อุบายต่าง ๆ ซึ่งเป็นความหมายที่เกี่ยวข้องกับการ สงครามหรือการต่อสู้ที่ต้องใช้ความคิดและชั้นเชิง”

ในวงการธุรกิจไทยใช้คำว่า “ยุทธศาสตร์ หรือกลยุทธ์” แทนคำในภาษาอังกฤษว่า “Strategy” โดยศรีวงศ์ สุมิตร (2537) ให้ความหมายว่า กลยุทธ์ หมายถึงวิธีการที่จะทำให้เกิดผล สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ส่วน ทวีชัย บุญเดิม (2540) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึงรูปแบบของ วัตถุประสงค์(Objective) จุดมุ่งหมาย (Purposes) หรือเป้าหมาย (Goals) นโยบายและแผน แม่บทที่จะนำพามหาวิทยาลัยไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ในขณะที่ Certo and Peter (1991) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึงวิธีการที่องค์กรวางแผนที่คาดว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จ และเกิด ผลลัพธ์ตรงตามวัตถุประสงค์ขององค์กรที่กำหนดไว้

พอสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ก็คือแนวทางหรือศิลปะที่ผู้บริหารระดับสูงจัดทำขึ้นมาแล้ว นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ขององค์กรที่กำหนดไว้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะเกิดประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ดังต่อไปนี้

1. ทำให้ทราบสภาพการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งว่ามีจุดอ่อนจุดแข็ง ะไรบ้าง เพื่อที่จะนำผลมาปรับปรุงและแก้ไขในการดำเนินงานต่อไป
2. ทำให้ได้หลักการและแนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ใน ประเทศไทย
3. ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ มหาวิทยาลัยสงฆ์

4. สามารถประยุกต์ใช้รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการเผยแผ่ศาสนา และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่บุคลากรภายในหน่วยงาน และศาสนิกชนทั่วไปได้
5. ช่วยให้ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาตัดสินใจและกำหนดแผนพัฒนามหาวิทยาลัยต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการนำเสนอข้อมูลเป็น 8 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

- 1.1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- 1.2 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- 2.1 ความเป็นมาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 2.2 ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 2.3 ความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 2.4 จุดมุ่งหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตอนที่ 3 หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- 3.1 หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 3.2 วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 3.3 วิธีการเผยแผ่ศาสนาอื่น ๆ

ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตอนที่ 5 นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- 5.1 การเผยแผ่ศาสนาของมหาเถรสมาคม
- 5.2 การเผยแผ่ศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนา
- 5.3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550
- 5.4 การเผยแผ่ศาสนาของรัฐบาลไทย

ตอนที่ 6 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

ตอนที่ 7 แนวคิดรูปแบบ

ตอนที่ 8 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

ตอนที่ 9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สาระสำคัญของแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยขอแนะนำตามลำดับดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนา แบบสมัยใหม่ในประเทศไทยนั้น ดำเนินการโดย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา 2 แห่ง คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีพระสงฆ์เป็นผู้บริหารสูงสุด มหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งนี้เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลไทย จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก เปิดสอนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ (พระศรีวิชรภรณ์, 2552)

1.1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์หนึ่งในสองแห่งของประเทศไทย (ฝ่ายมหานิกาย) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ ซึ่งสมเด็จพระบวรราชเจ้า สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปรับปรุงโรงเรียนสอนภาษาบาลีภายในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหารซึ่งทรงตั้งเมื่อ พ.ศ. 2432 ให้ชื่อว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” ต่อมา ได้ทรงเปลี่ยนจาก “มหาธาตุวิทยาลัย” เป็น “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ 13 กันยายน พุทธศักราช 2439 โดยมีพระราชประสงค์จะให้ เป็นอนุสรณ์เฉลิมพระเกียรติยศของพระองค์สืบไป และเพื่อเป็นสถาบันการศึกษาพระไตรปิฎก และวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์

แต่การจัดการเรียนการสอนก็ยังคงเป็นการศึกษาเฉพาะปริยัติธรรมแผนกบาลีเท่านั้น มิได้ดำเนินการศึกษาในรูปแบบอุดมศึกษาหรือรูปแบบมหาวิทยาลัยตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 9 มกราคม พุทธศักราช 2490 พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานตตตมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุสมัยนั้น พร้อมทั้งพระเถรานุเถระฝ่ายมหานิกาย จำนวน 57 รูปได้ประชุมพร้อมกันที่ตำหนักสมเด็จพระ วัดมหาธาตุ ปรีक्षाหารหรือได้ข้อยุติที่จะเปิดการศึกษาใน

รูปแบบมหาวิทยาลัย เปิดรับผู้สนใจวิชาพระพุทธศาสนาพระปริยัติธรรมชั้นสูง ภาษาต่างประเทศและวิทยาการบางอย่างอันเป็นอุปสรรคแก่การค้นคว้าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

พุทธศักราช 2490 ได้เปิดทำการเรียนการสอนในรูปแบบมหาวิทยาลัย ตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเปิดสอนคณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรก เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2490 โดยกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายทางการศึกษาไว้ดังนี้ (สนธิ ศรีสำแดง, 2534:188; คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษากายในระดับอุดมศึกษา, 2551)

6. เพื่อให้การศึกษาในระดับสูงด้านพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ
7. เพื่อให้ความรู้พื้นฐานทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์
8. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่พระพุทธศาสนา (บริการวิชาการแก่สังคม)
9. เพื่อก่อให้เกิดสันติสุขแก่ประชาชนและโลกทั้งมวล
10. เพื่อส่งเสริมการวิจัยเชิงพุทธและสาขาอื่น ๆ อันเหมาะแก่สมณวิสัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยทางด้านพระพุทธศาสนา ได้ปฏิบัติภารกิจด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมาเป็นเวลามากกว่า 1 ศตวรรษ มีวิวัฒนาการตามลำดับ (รายงานประจำปี 2551, คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษากายในระดับอุดมศึกษา, 2551) ดังนี้

พ.ศ.2430 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงสถาปนา “มหาธาตุวิทยาลัย” ขึ้นที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์และมีการใช้คำว่า “วิทยาลัย” เป็นครั้งแรก

พ.ศ.2432 เปิดสอนอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน โดยมีสมเด็จพระวันรัต (ทิต อุทยมหาเถร) เป็นนายกสภามหาธาตุวิทยาลัยองค์แรก

พ.ศ.2439 เปลี่ยนนาม “มหาธาตุวิทยาลัย” เป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ.2490 เปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรี คณะแรกคือ คณะพุทธศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม ใช้ชื่อปริญญาว่า พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) มีพระพิมลธรรม (ช้อยฐานทตฺตมหาเถร) เป็นนายกสภามหาวิทยาลัย

พ.ศ.2512 มหาเถรสมาคมได้ออกคำสั่งเรื่อง การศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2512 จำนวน 12 ข้อ สาระสำคัญของข้อ 3 ระบุส่วนที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยไว้ว่า “ให้การศึกษาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ซึ่งดำเนินการอยู่แล้ว เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์”

พ.ศ. 2521 ขยายการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปสู่ภูมิภาค โดยได้จัดตั้งวิทยาเขตแห่งแรกที่จังหวัดหนองคายและขยายไปจังหวัดอื่นๆ ที่มีความพร้อม

พ.ศ.2523 รัฐบาลออกพระราชบัญญัติ กำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา และปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์

พ.ศ.2527 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 โดยคำแนะนำและยินยอมของ รัฐสภา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติ กำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการทาง พระพุทธศาสนา พ.ศ.2527 โดยมาตรา 4 (3) กำหนดไว้ว่า “ให้ผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มี วิทยฐานะชั้นปริญญาตรี เรียกว่า “พุทธศาสตรบัณฑิต” ใช้อักษรย่อว่า “พ.บ.”

พ.ศ. 2530 จัดตั้งวิทยาเขตสุรินทร์ และจัดตั้งวิทยาเขตแพร่

พ.ศ. 2531 เปิดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (พ.บ.) เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน

พ.ศ. 2534 จัดตั้งวิทยาเขตพะเยา

พ.ศ. 2542 ปรับวรรตและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬายา สเสร็จสมบูรณ์

พ.ศ. 2542 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไป ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์โครงการก่อสร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยู่ชยา ณ กิโลเมตรที่ 55 ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจุบันนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีวิทยาเขต 10 แห่ง กระจาย อยู่ทั่วประเทศ มีวิทยาลัยสงฆ์ 12 แห่ง โครงการขยายห้องเรียน 12 แห่ง และสถาบันสมทบ 4 แห่ง ซึ่งรวมที่เกาหลีใต้และไต้หวัน สาขาของมหาวิทยาลัยทั้งหมดเชื่อมโยงกันด้วยเครือข่าย เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเปิดสอนในระดับปริญญาตรี 4 คณะ คือคณะพุทธศาสตร์ คณะครุ ศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ และบัณฑิตวิทยาลัย เปิดสอนในระดับ ปริญญาโทและปริญญาเอก (พ.ศ.2543) ทางมหาวิทยาลัยฯ ได้มีการก่อตั้งโครงการหลักสูตร นานาชาติระดับบัณฑิตศึกษาสอนเป็นภาษาอังกฤษ โครงการนี้ได้รับความสนใจจากนักศึกษา และครูอาจารย์จากต่างประเทศ เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาและปรัชญาระดับสูงยิ่งขึ้นไป(พระ ศรัทธาธรรม,2552)

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มหาวิทยาลัยฯ ได้ขยายการศึกษาจากส่วนกลางออกสู่ภูมิภาค โดยจัดตั้งเป็นวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ ดังนี้-

ส่วนงานระดับวิทยาเขต 10 แห่ง ประกอบด้วย

- 1) วิทยาเขตหนองคาย
- 2) วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
- 3) วิทยาเขตเชียงใหม่
- 4) วิทยาเขตขอนแก่น
- 5) วิทยาเขตนครราชสีมา
- 6) วิทยาเขตอุบลราชธานี
- 7) วิทยาเขตแพร่
- 8) วิทยาเขตสุรินทร์

- 9) วิทยาเขตพะเยา
- 10) วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส จังหวัดนครปฐม

ส่วนงานระดับวิทยาลัยสงฆ์ มี 12 แห่ง (<http://www.mcu.ac.th/site/>)ประกอบด้วย

- 1) วิทยาลัยสงฆ์เลย
- 2) วิทยาลัยสงฆ์นครพนม
- 3) วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
- 4) วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
- 5) วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก
- 6) วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
- 7) วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
- 8) วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติ
- 9) วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา
- 10) วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- 11) วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
- 12) วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

1.1 สุภาษิตประจำมหาวิทยาลัย

ปัญญา โลกสมบัติ ปชฺโชโต : ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก
(ส.ส. [บาลี] 15/8/51; ส.ส. 15/80/85 [ไทย] ฉบับมหาจุฬาฯ)

1.2 ปรัชญาของมหาวิทยาลัย

“จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและ
สังคม”

1.3 ปณิธาน

“ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง สำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์”

1.4 วิสัยทัศน์

“สร้างคนดีและเก่งอย่างมีสมรรถภาพ
จัดการศึกษาและวิจัยอย่างมีคุณภาพ
บริการวิชาการดีอย่างมีสุขภาพ
บริหารดีอย่างมีประสิทธิภาพ”

1.5 พันธกิจ

“ผลิตบัณฑิต วิจัยและพัฒนา ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม”

1.6 โครงสร้างการบริหารงาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ถือเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทยฝ่ายมหานิกาย การบริหารและการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมีความสัมพันธ์ทางกฎหมายทั้งกับรัฐบาลและคณะสงฆ์ โดยมีสภามหาวิทยาลัยเป็นองค์กรบริหารสูงสุด

มีประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การแบ่งส่วนงาน พ.ศ. 2556 ลงวันที่ 21 ตุลาคม 2556 ให้แบ่งส่วนงาน ดังนี้ (คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา, 2556)

1. สำนักงานอธิการบดีประกอบด้วย กองกลาง กองกิจการนิสิต กองกิจการวิทยาเขต กองคลังและทรัพย์สิน กองนิติการ กอง กองแผนงาน กองวิชาการ กองวิเทศสัมพันธ์ กองสื่อสารองค์กร สำนักงานประกันคุณภาพ สำนักงานตรวจสอบภายใน สำนักงานพระสอนศีลธรรม และสภามหาวิทยาลัย

2. สำนักงานคณบดีในบัณฑิตวิทยาลัย

3. คณะพุทธศาสตร์ ประกอบด้วย สำนักงานคณบดี ภาควิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชาศาสนาและปรัชญา และภาควิชาบาลีและสันสกฤต

4. คณะครุศาสตร์ ประกอบด้วย สำนักงานคณบดี ภาควิชาปริยัติธรรมและจริยศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ และภาควิชาหลักสูตรและการสอน

5. คณะมนุษยศาสตร์ ประกอบด้วย สำนักงานคณบดี ภาควิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาต่างประเทศ และภาควิชาจิตวิทยา

6. คณะสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย สำนักงานคณบดี ภาควิชารัฐศาสตร์ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ และภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

7. สำนักงานบริหารในสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

8. สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วย สำนักงานบริหาร และส่วนหอสมุดกลาง ส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศ

9. สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม ประกอบด้วย สำนักงานบริหาร ส่วนธรรมนิเทศ อภิธรรมโชติกิจวิทยาลัย และโรงเรียนพุทธศาสนาวินาที

นอกจากนี้ ยังมีประกาศมหาวิทยาลัยเรื่อง การแบ่งส่วนงานภายในมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2556 ลงวันที่ 21 ตุลาคม 2556 ให้แบ่งส่วนงานภายใน ดังนี้

1. สำนักงานอธิการบดี ประกอบด้วย กองกลาง กองกิจการนิสิต กองกิจการวิทยาเขต กองคลังและทรัพย์สิน กองนิติการ กอง กองแผนงาน กองวิชาการ กองวิเทศสัมพันธ์

กองสื่อสารองค์กร สำนักงานประกันคุณภาพ สำนักงานตรวจสอบภายใน สำนักงานพระสอนศีลธรรม และสภามหาวิทยาลัย

2. บัณฑิตวิทยาลัย คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มีสำนักงานคณบดี ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วนงานเหมือนกัน ประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป และฝ่ายวางแผนและวิชาการ

3. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มีสำนักงานบริหาร ซึ่งแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายวางแผนและส่งเสริมการวิจัย และฝ่ายจัดหาทุนและเผยแพร่งานวิจัย

4. สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานบริหาร ซึ่งแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป และฝ่ายวางแผนและพัฒนา ส่วนหอสมุดกลาง แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายส่งเสริมการพัฒนา และฝ่ายเทคโนโลยีและบริการ ส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศ แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์ และฝ่ายคอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษา

5. สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม สำนักงานบริหาร ซึ่งแบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป ฝ่ายวางแผนและพัฒนา และฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ ส่วนธรรมนิเทศ แบ่งเป็น 5 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริการฝึกอบรม ฝ่ายธรรมวิจัย ฝ่ายพัฒนาศาสนา แค้มป์สน ฝ่ายมหาจุฬาอาศรม และฝ่ายวิปัสสนาธุระ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป และฝ่ายวางแผนและวิชาการ โรงเรียนพุทธศาสนาวินอาทิตย์ แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป และฝ่ายวิชาการและกิจกรรม

6. วิทยาลัยสงฆ์ มี 12 แห่ง ประกอบด้วย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม, วิทยาลัยสงฆ์เลย, วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี, วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติ, วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา, วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ และวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ แบ่งส่วนงานเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป และฝ่ายวางแผนและวิชาการ

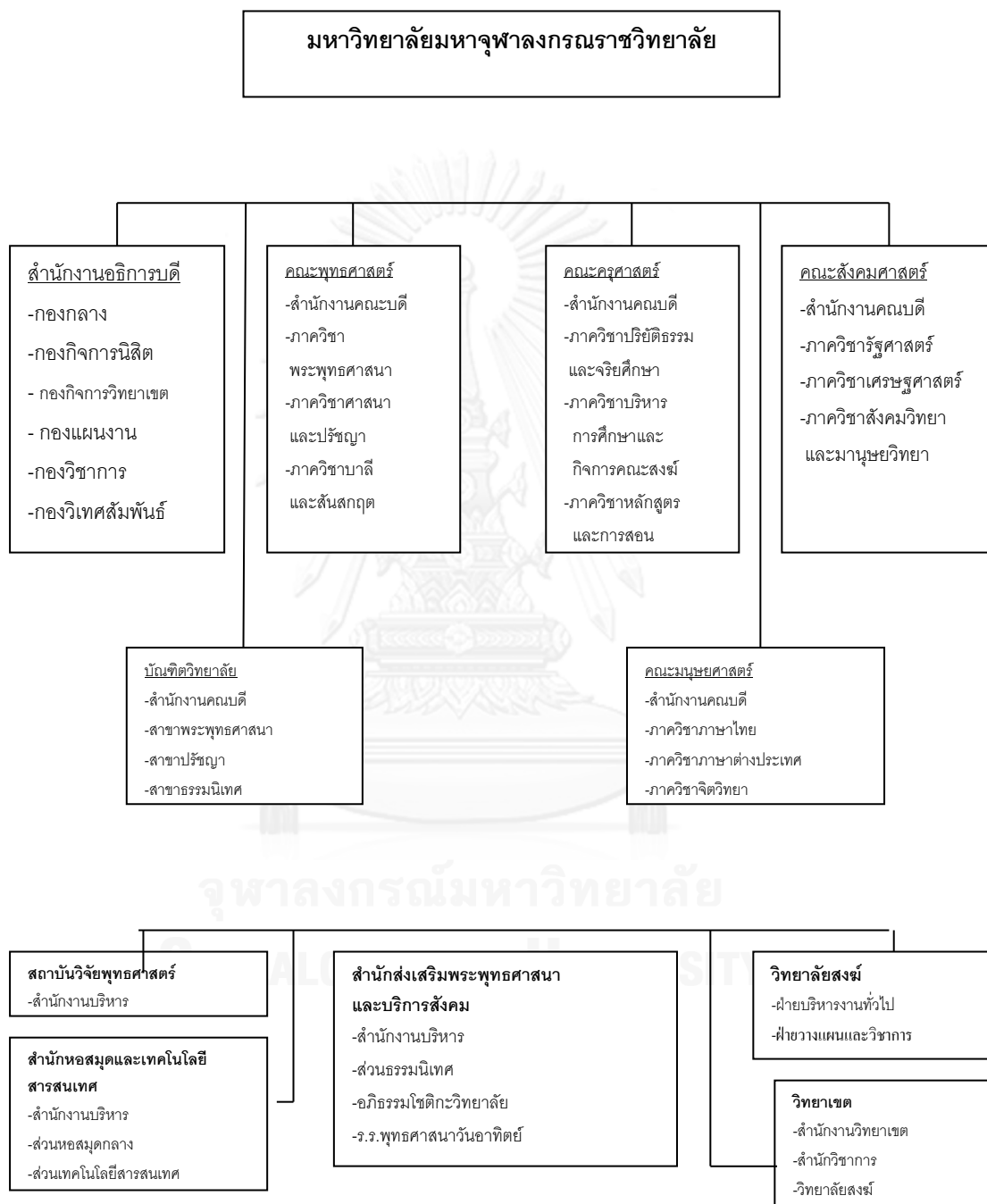
7. วิทยาเขตมี 10 แห่ง ประกอบด้วยวิทยาเขตหนองคาย, วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, วิทยาเขตเชียงใหม่, วิทยาเขตขอนแก่น, วิทยาเขตนครราชสีมา, วิทยาเขตอุบลราชธานี, วิทยาเขตแพร่, วิทยาเขตสุรินทร์, วิทยาเขตพะเยา และวิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม แบ่งงานออกเป็น 3 ส่วนงานใหญ่ๆ คือ

7.1 สำนักงานวิทยาเขต ซึ่งแบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป ฝ่ายคลังและพัสดุ และฝ่ายกิจการนิสิต

7.2 สำนักวิชาการ แบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายวิชาการและวิจัย ฝ่ายทะเบียนและวัดผล และฝ่ายห้องสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ

7.3 วิทยาลัยสงฆ์ แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป และฝ่ายวางแผนและวิชาการ

โปรดดูภาพแผนภูมิที่ 2.1 โครงสร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.1 แสดงโครงสร้างของ มจร. / ที่มา : ร่างรายงานประจำปี 2552 กองแผนงาน มจร.

1.2 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาปนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2436 ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร สำหรับฝ่ายธรรมยุติกนิกาย โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร การบริหารงานในสมัยนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงตั้งพระวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น 3 ประการคือ (แถลงการ 50 ปี กิจการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย,2539:3)

1. เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร
2. เพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

เมื่อกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการแล้ว ปรากฏว่าพระวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้รับผลเป็นที่น่าพอใจตลอดมา เพื่อที่จะให้พระวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้ผลดียิ่งขึ้น ดังนั้น เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2488 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในฐานะที่ทรงเป็นนายกรรมการมหามกุฏฯ พร้อมด้วยพระเถรานุเถระจึงได้ประกาศตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงในรูปแบบมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น โดยขนานนามว่า “สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย” และได้เปิดทำการสอนในรูปแบบวิทยาลัยตั้งแต่วันที่ 16 กันยายน พ.ศ.2489 เป็นต้นมา โดยใช้หลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 คณะคือ คณะศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้ (แถลงการ 50 ปี กิจการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย,2539:4; แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ฉบับที่ 9 (2545-2549),2544:7-8)

1. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม

2. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศ
3. เพื่อให้เป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ
4. เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน
5. เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ และความสามารถในการค้นคว้า โต้ตอบ หรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ
6. เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย
7. เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา

ตั้งแต่ปีพ.ศ.2516 มีนักศึกษาเพิ่มมากขึ้น มหาวิทยาลัยฯจึงได้ขยายการศึกษาจากส่วนกลางออกสู่ภูมิภาค โดยจัดตั้งเป็นวิทยาเขตและวิทยาลัย ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมีวิทยาเขต 7 แห่งและอีก 1 วิทยาลัย รวมเป็น 8 แห่งคือ-

1. วิทยาเขต มหาชิราลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. วิทยาเขต สิรินครราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม
3. วิทยาเขต อีสาน จังหวัดขอนแก่น
4. วิทยาเขต ล้านนา จังหวัดเชียงใหม่
5. วิทยาเขต ศรีธรรมมาโคกราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
6. วิทยาเขต ร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
- 7) วิทยาเขต ศรีล้านช้าง จังหวัดเลย
8. มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย จังหวัดนครราชสีมา

ครั้นต่อมา มหาวิทยาลัยได้ตระหนักว่าวิชาการทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถในการสอนธรรมะที่ทันสมัย และทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก จึงอนุมัติให้เปิดการจัดตั้งโครงการบัณฑิตศึกษาขึ้น เพื่อทำการสอนในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก เรียกว่า “บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2530 โดยได้เปิดทำการสอนในระดับปริญญาโทครั้งแรกเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2531 สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา และเปิดสอนระดับปริญญาเอกครั้งแรกเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2548 สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (สำนักงานประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ,2550; แหล่งที่มา : www.mbu.ac.th [ค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2554])

1.2.1 ปรัชญามหาวิทยาลัย (Philosophy)

“ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา”

“Academic Excellence based on Buddhism”

1.2.2 ปณิธาน (Aspiration)

มุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พัฒนาระบบการดำรงชีวิตในสังคมด้วยศีลธรรม ชี้นำและแก้ปัญหาสังคมด้วยหลักพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

1.2.3 วิสัยทัศน์ (Vision)

- 1) เป็นสถาบันการศึกษาที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ
- 2) เป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตของมวลชนที่ผลิตบัณฑิตตามแนวพระพุทธศาสนาและบุคลากรด้านต่าง ๆ ที่มีความรู้ความสามารถ มีศีลธรรมในการดำรงชีวิตแบบพุทธ
- 3) เป็นศูนย์กลางแห่งภูมิปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนาของโลกที่สามารถชี้นำและยุติความขัดแย้งในสังคมโดยใช้หลักพุทธธรรม
- 4) เป็นสถาบันที่เน้นทำวิจัยพัฒนาตามกรอบแห่งศีลธรรม ส่งเสริมงานวิจัยเชิงลึกด้านพระพุทธศาสนาและนำผลการวิจัยไปพัฒนาสังคมและคณะสงฆ์ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

1.2.4 พันธกิจ (Mission)

- 1) ผลิตบัณฑิตทางด้านพระพุทธศาสนา ให้มีคุณสมบัติตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย และกระจายโอกาสให้พระภิกษุสามเณร คฤหัสถ์ และผู้สนใจมีโอกาสศึกษามากขึ้น
- 2) ให้บริการวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชน และท้องถิ่น โดยเฉพาะวิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งเน้นการเผยแผ่พุทธธรรม การแก้ปัญหาสังคม การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดสันติสุข การชี้นำสังคมในทางสร้างสรรค์ และการยุติข้อขัดแย้งด้วยหลักวิชาการพระพุทธศาสนา
- 3) วิจัยและพัฒนางานวิชาการเชิงลึกด้านพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเผยแผ่องค์ความรู้ในระบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทันสมัย

4) รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรมเพื่อให้มหาวิทยาลัย เป็นแหล่งค้นคว้า ทำนุบำรุงรักษาภูมิปัญญาไทยและท้องถิ่น รวมทั้งสร้างชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อให้ มีภูมิคุ้มกันวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม

สรุปสาระสำคัญของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พอประมวลได้ดังนี้

1. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงสถาปนามหาวิทยาลัย สงฆ์ไทยขึ้นทั้งสองแห่ง คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีพ.ศ. 2432 เพื่อเป็น สถานที่ศึกษาของพระภิกษุสามเณรฝ่ายมหานิกาย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2436 เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาของพระภิกษุสามเณรฝ่ายธรรมยุติกนิกาย

2. มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดมหาวิทยาลัยไว้อย่างชัดเจน โดยมุ่งเน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหลัก

3. สมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ตราพระราชบัญญัติกำหนดวิถยฐานะ ผู้สำเร็จวิชาการทางพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 โดยมาตรา 4 (2) กำหนดไว้ว่า ให้ผู้สำเร็จ วิชาการทางพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิต จากสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีวิถยฐานะชั้นปริญญาตรี เรียกว่า “ศาสนศาสตร์ บัณฑิต” ใช้อักษรย่อว่า “ศน.บ.” และมาตรา 4 (3) กำหนดว่า ให้ผู้สำเร็จวิชาการทาง พระพุทธศาสนาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร์บัณฑิต จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใน พระบรมราชูปถัมภ์ มีวิถยฐานะชั้นปริญญาตรี เรียกว่า “พุทธศาสตร์บัณฑิต” ใช้อักษรย่อว่า “พธ.บ.”

4. ปี พ.ศ. 2540 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติขึ้น เพื่อเป็นการรับรองสถานภาพ โดยให้เรียกชื่อมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัยว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” และเรียกมหามกุฏราช วิทยาลัยว่า “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2540 และประกาศใช้ใน พระราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 114 ตอนที่ 51 ก ลงวันที่ 1 ตุลาคม 2540 กำหนด เป็น “มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ” มีฐานะเป็นนิติบุคคล กำหนดสถานภาพและวัตถุประสงค์ ตามมาตรา 6 ไว้ว่า “ให้เป็นสถานศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริมและ ให้บริการทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม”

5. ในยุคแรก มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งมีสภาพไม่เหมือนกับสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ ก็คือความเป็นเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่มีบุคลากรทั้งครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่และนิสิต นักศึกษาเป็นพระภิกษุและสามเณรเสียส่วนมาก การบริหารงานบางอย่างไม่คล่องตัวเท่าที่ควรจึง

กลายเป็นปัญหาต่อการบริหารจัดการหลาย ๆ ด้าน อย่างเช่น การจัดตารางเรียน การหยุดเรียนประจำสัปดาห์จะหยุดวันพระ เป็นต้น

6. มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดที่มีเอกสารตำราที่ทันสมัยไม่มากนัก วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ ตลอดจนครูอาจารย์ของมหาวิทยาลัยก็ยังขาดการส่งเสริมในด้านวิชาการเพียงพอ

7. การดำเนินงานเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ดำเนินงานในนามของมหาวิทยาลัยค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นการปฏิบัติในนามส่วนบุคคลมากกว่าสถาบัน เช่น การไปบรรยาย ปาฐกถา อภิปราย เป็นต้น

8. มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งค่อยๆเติบโตขึ้นอย่างช้าๆ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ นับตั้งแต่เปิดดำเนินการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปี 2539 ทำให้ต้องพบกับปัญหาหลัก ๆ ที่สำคัญ 3 ประการคือ ปัญหาด้านงบประมาณ เพราะในตอนแรกมหาวิทยาลัยไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลเลย ปัญหาด้านความคิดที่ไม่เห็นด้วยกับการที่จะจัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยจากฝ่ายคณะสงฆ์เองและฝ่ายบ้านเมือง และปัญหาด้านประชาชนไม่เข้าใจในคุณค่าด้านการศึกษาของสถาบันสงฆ์ประสบปัญหาจากการที่รัฐยังไม่รับรองสถานภาพอย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับศักดิ์และสิทธิ์แห่งปริญญา

9. รัฐบาลสมัยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย พ.ศ. 2540 ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ให้สถาบันแห่งนี้เป็นสถานที่ศึกษา วิจัย ส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์รวมทั้งการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

10. มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งนี้เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลไทย จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก เปิดสอนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์

11. หลังจากที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยทั้งสองแห่งมีพระราชบัญญัติรับรองแล้ว ทำให้มหาวิทยาลัยสงฆ์มีสถานภาพที่เด่นชัดขึ้น อย่างเช่น 1) เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐที่เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางวิชาการพระพุทธศาสนา 2) เป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ และ 3) เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล แต่ไม่เป็นราชการ

ตารางที่ 2.1 ลักษณะเฉพาะของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

รายการ	มหาวิทยาลัย มหาจุฬาย (มจร.)	มหาวิทยาลัย มหามกุฏย (มมร.)
วันสถาปนา	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 สถาปนาเมื่อปี พ.ศ.2432	พระบาทสมเด็จพระจุลจอม เกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 สถาปนาเมื่อ ปี พ.ศ.2436

รายการ	มหาวิทยาลัย มหาจุฬาร (มจร.)	มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)
วัตถุประสงค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อให้การศึกษาในระดับสูงด้านพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ 2. เพื่อให้ความรู้พื้นฐานทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ 3. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่พระพุทธศาสนา (บริการวิชาการแก่สังคม) 4. เพื่อก่อให้เกิดสันติสุขแก่ประชาชนและโลกทั้งมวล 5. เพื่อส่งเสริมการวิจัยเชิงพุทธและสาขาอื่น ๆ อันเหมาะสมแก่สมณวิสัย 	<ol style="list-style-type: none"> 1) เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม 2) เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศ 3) เพื่อให้เป็นสถานที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ 4) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน 5) เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการค้นคว้า โต้ตอบหรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ 6) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนาและเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย 7) เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา
ชื่อเต็มและอักษรย่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : มจร. Mahachulalongkornrajavidyalaya University : MCU	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย : มมร. Mahamakutrajavidyalaya University : MBU
สี	ชมพู หมายถึงสีประจำวันพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งตรงกับวันอังคารอันเป็นวันพระราชสมภพ (รัชกาลที่ 5)	สีส้ม หมายถึง สีประจำวันพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งตรงกับวันพฤหัสบดีอันเป็นวันพระบรมราชสมภพ (รัชกาลที่ 4)
ดอกไม้	ดอกโกสุม (ต้นโกสุม มีดอกสีแดงสด เป็นต้นไม้ที่ปลูกง่าย ทนทาน มีทรงพุ่มกว้าง สื่อความหมายถึง ความคงทน ความเรียบง่ายและความร่มเย็น)	ต้นโพธิ์ (ซึ่งเป็นต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าใช้ประทับอาศัยเป็นร่มเงาเมื่อตรัสรู้ ต้นโพธิ์จึงเป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้ น้อมรำลึกถึงพระพุทธเจ้า)
สุภาษิต	ปัญญา โลกสมบัติ ปชฺโชโต (ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก) ที่มา : ส.ส.๑๕/ส/๕๑ (บาลี), สัง.ส.๑๕/ส๐/๕๕ (ไทย) ฉบับมหาจุฬาร]	วิชาจรณสมุปนโน โส เสฏฺฐิ เทวมานุเส (ผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติเป็นผู้ประเสริฐในหมู่เทพและมนุษย์)
ปรัชญา (Philosophy)	จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม	ความเป็นเลิศทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา "Academic Excellence based on Buddhism"

รายการ	มหาวิทยาลัย มหาจุฬาร (มจร.)	มหาวิทยาลัย มหามกุฏฯ (มมร.)
<p>ปณิธาน (Aspiration)</p>	<p>ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง สำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์</p>	<p>มุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พัฒนาระบบการดำรงชีวิตในสังคมด้วยศีลธรรม ชี้นำและแก้ปัญหาสังคมด้วยหลักพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ</p>
<p>พันธกิจ (Mission)</p>	<ol style="list-style-type: none"> ผลิตบัณฑิต และพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ ใฝ่คิด เป็นผู้นำจิตใจและปัญญา มีโลกทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม จัดการศึกษาและพัฒนาระบบการเรียนรู้โดยบูรณาการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ผ่านกระบวนการศึกษา ค้นคว้าวิจัย และการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อก้าวไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนา มนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลและสันติสุข มุ่งมั่นในการให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่คณะสงฆ์และสังคม รวมทั้งส่งเสริม การเรียนรู้ และความร่วมมืออันดีระหว่างพุทธศาสนิกชนในระดับชาตินานาชาติ เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา มุ่งพัฒนาการบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม จริยธรรม ความสำนึกรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ตรวจสอบได้และความคุ้มค่า รวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เพื่อก้าวไปสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง 	<ol style="list-style-type: none"> ผลิตบัณฑิตทางด้านพระพุทธศาสนาให้มีคุณสมบัติตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย และกระจายโอกาสให้พระภิกษุสามเณร คฤหัสถ์ และผู้สนใจมีโอกาสศึกษามากขึ้น วิจัยและพัฒนางานวิชาการเชิงลึกด้านพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเผยแพร่องค์ความรู้ในระบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทันสมัย ให้บริการวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชน และท้องถิ่น โดยเฉพาะวิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งเน้นการเผยแผ่พุทธธรรม การแก้ปัญหาสังคม การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดสันติสุข การชี้นำสังคมในทางสร้างสรรค์ และการยุติข้อขัดแย้งด้วยหลักวิชาการพระพุทธศาสนา รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรมเพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งค้นคว้า ทำนุบำรุงรักษาภูมิปัญญาไทยและท้องถิ่น รวมทั้งสร้างชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อให้มีภูมิคุ้มกันวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม ปรับปรุงระบบบริหารจัดการมหาวิทยาลัยให้ได้มาตรฐานสากล
<p>วิสัยทัศน์</p>	<ol style="list-style-type: none"> สร้างคนดีและเก่งอย่างมีสมรรถภาพ จัดการศึกษาและวิจัยอย่างมีคุณภาพ บริการวิชาการต่ออย่างมีสุขภาพ 	<ol style="list-style-type: none"> เป็นสถาบันการศึกษาที่ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ดี ความประพฤติดี ดำรงชีพในสังคมด้วยพรหมวิหารธรรม

รายการ	มหาวิทยาลัย มหาจุฬาร (มจร.)	มหาวิทยาลัย มหามกุฏฯ (มมร.)
(Vision)	4. บริหารตัวอย่างมีประสิทธิภาพ ระดับนานาชาติ	2. เป็นแหล่งรวมของความรู้และผู้เชี่ยวชาญวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่สามารถขึ้นำสังคมและยุติข้อขัดแย้งทางวิชาการพระพุทธศาสนาได้ 3. เป็นสถาบันที่มีระบบบริหารและจัดการได้มาตรฐาน
วิทยาเขต/ วิทยาลัยสงฆ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาร มี 10 วิทยาเขต และ 12 วิทยาลัยสงฆ์ ได้แก่ <ul style="list-style-type: none"> ● วิทยาเขตหนองคาย ● วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ● วิทยาเขตเชียงใหม่ ● วิทยาเขตขอนแก่น ● วิทยาเขตนครราชสีมา ● วิทยาเขตอุบลราชธานี ● วิทยาเขตแพร่ ● วิทยาเขตสุรินทร์ ● วิทยาเขตพะเยา ● วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส สำหรับวิทยาลัยสงฆ์ มี 12 แห่ง ได้แก่ <ul style="list-style-type: none"> ○ วิทยาลัยสงฆ์เลย ○ วิทยาลัยสงฆ์นครพนม ○ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ○ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ○ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก ○ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ○ วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ○ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติ ○ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา ○ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ○ วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ ○ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ 	มหาวิทยาลัยมกุฏฯ มี 7 วิทยาเขต และ 2 วิทยาลัย ได้แก่ <ol style="list-style-type: none"> 1. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2. สิรินครราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม 3. วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น 4. วิทยาเขตล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ 5. วิทยาเขตศรีธรรมมาศกรราช 6. วิทยาเขต ร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด 7. วิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย ส่วนระดับวิทยาลัยมี 2 แห่ง ประกอบด้วย <ol style="list-style-type: none"> 1. มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย จังหวัดนครราชสีมา 2. วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์
เอกลักษณ์ อัตลักษณ์และ อัตลักษณ์บัณฑิต มหาวิทยาลัย	สภามหาวิทยาลัย ในคราวประชุมครั้งที่ 7/2554 เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2554 มีมติอนุมัติให้กำหนดเอกลักษณ์มหาวิทยาลัย อัตลักษณ์มหาวิทยาลัย และอัตลักษณ์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้ http://www.mcu.ac.th/site/news (9/9/56) <ol style="list-style-type: none"> 1. เอกลักษณ์มหาวิทยาลัย คือ "บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา" 2. อัตลักษณ์มหาวิทยาลัยคือ "ประยุกต์ 	มหาวิทยาลัยมกุฏฯ ได้กำหนดเอกลักษณ์ อัตลักษณ์และการแก้ปัญหาของสังคมดังนี้ http://www.mbu.ac.th (9/9/56) <ol style="list-style-type: none"> 1. เอกลักษณ์ คือ "บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ" 2. อัตลักษณ์ คือ "บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ"

รายการ	มหาวิทยาลัย มหาจุฬาร (มจร.)	มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)
	<p>พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม”</p> <p>3. อัตลักษณ์บัณฑิต คือ “มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา”</p>	<p>3. การแก้ปัญหาของสังคม 2 เรื่อง</p> <p>ภายในมหาวิทยาลัย จิตสาธารณะทางสังคม</p> <p>ภายนอกมหาวิทยาลัย การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวพระราชดำริต่าง ๆ ไปใช้ในการแก้ปัญหาสังคม</p>

จากตารางที่ 2.1 แสดงให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยทั้งสองแห่ง คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอกสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป โดยมุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาชีวิตด้วยศีลธรรมชั้นนำและแก้ปัญหาสังคมด้วยพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ สมดังพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ที่ได้สถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2432 และพ.ศ. 2436

วัตถุประสงค์ในการสถาปนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดไว้ 5 ประการ คือ 1) เพื่อให้การศึกษาในระดับสูงด้านพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ 2) เพื่อให้ความรู้พื้นฐานทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ 3) เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่พระพุทธศาสนา (บริการวิชาการแก่สังคม) 4) เพื่อก่อให้เกิดสันติสุขแก่ประชาชนและโลกทั้งมวล และ 5) เพื่อส่งเสริมการวิจัยเชิงพุทธและสาขาอื่นๆ อันเหมาะสมแก่สมณวิสัย

จากวัตถุประสงค์ทั้ง 5 ข้อนี้ ข้อที่ 1 และ 2 สอดคล้องกับพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษาด้านการผลิตบัณฑิต ข้อ 3 สอดคล้องด้านการบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม ส่วนข้อ 4 และข้อ 5 สอดคล้องด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นที่ประจักษ์ว่าวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ได้เน้นการส่งเสริมและเผยแพร่พระพุทธศาสนาไว้อย่างชัดเจน

ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในยุคแรกๆ ได้ตั้งวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจการของมหาวิทยาลัยขึ้น 3 ประการคือ (แถลงการ 50 ปี กิจการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539:3) เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับพันธกิจข้อที่ 1 และเพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา วัตถุประสงค์ข้อนี้เด่นชัดที่สุด

ต่อมา เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2488 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในฐานะที่ทรงเป็นนายกรัฐมนตรีมหามกุฏราชวิทยาลัย พร้อมด้วยพระเถรานุเถระได้ประกาศตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงในรูปแบบมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น โดยขนานนามว่า “สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย” จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์เพิ่มขึ้นอีก (แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ฉบับที่ 9 (2545-2549), 2544:7-8) เป็น 7 ข้อคือ 1) เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม 2) เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและ

ต่างประเทศ 3) เพื่อให้เป็นสถานที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ 4) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน 5) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการค้นคว้า โต้ตอบ หรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ 6) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย และ 7) เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา วัตถุประสงค์ทั้ง 7 ข้อนี้ ข้อที่ 3 คือ เพื่อให้เป็นสถานที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศเป็นข้อที่เด่นที่สุดในด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยทั้งสองแห่งมีชื่อเรียกตามพระประสงค์ของผู้สถาปนาเพื่อเป็นเกียรติและเพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษา โดยมีชื่อเรียกว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : มจร.Mahachulalongkornrajavidyalaya University :MCU” สำหรับพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายและเรียกชื่อว่า “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย :มจร. Mahamakutrajavidyalaya University : MBU” สำหรับพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย

ในการกำหนดสีประจำมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจะเป็นสีประจำวันอังคารซึ่งเป็นวันพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นสีส้มซึ่งเป็นสีประจำวันพฤหัสบดีอันเป็นวันพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พุทธศาสนสุภาษิตประจำมหาวิทยาลัยสงฆ์ ล้วนมาจากพระไตรปิฎกทั้งสิ้น อย่างเช่น “ปัญญา โลกสมบัติ ปชฺโชโต” แปลว่า “ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก” เป็นสุภาษิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วน “วิชชาจรณสมฺปนฺโน โส เสฏฺฐโฐ เทวมาหุเส” (ผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ เป็นผู้ประเสริฐในหมู่เทพและมนุษย์) เป็นสุภาษิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้งสองสุภาษิตล้วนมีแหล่งกำเนิดจากพระไตรปิฎกทั้งสิ้น

ปรัชญาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้แก่จัดการศึกษาเพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ให้ความสำคัญทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง

ปณิธานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้แก่ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ส่วนมหามกุฏราชวิทยาลัย มุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาพัฒนากระบวนการดำรงชีวิตในสังคมด้วยหลักศีลธรรม ชี้นำและแก้ปัญหาสังคมด้วยพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้กำหนดพันธกิจไว้ 4 ข้อแรกเหมือนกัน คือ 1) ด้านการผลิตบัณฑิตให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส 2) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ และบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ

เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ 3) มุ่งมั่นให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชน และท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นการเผยแผ่พุทธธรรมซึ่งนำสังคมในทางสร้างสรรค์ ดำรงมั่นไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม 4) มุ่งพัฒนาการบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม จริยธรรม ความสำนึกรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ตรวจสอบได้และความคุ้มค่า ส่วนข้อที่ 5 คือการปรับปรุงระบบบริหารจัดการมหาวิทยาลัยให้ได้มาตรฐานสากล มีปรากฏเฉพาะมหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ เท่านั้น

1.3 นโยบายการเผยแผ่ศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้กำหนดนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ในพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (บทสรุปมหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ, 2550)

การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในปัจจุบันจึงนับเป็นการดำเนินงานอย่างสถาบันอุดมศึกษาทั่วไป แม้ว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งจะเป็นมหาวิทยาลัยที่มีข้อจำกัดหลายอย่างที่ไม่สามารถจะกระทำได้ เนื่องจากข้อจำกัดของบรรพชิต แต่มหาวิทยาลัยก็มีการดำเนินงานอย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เข้าขั้นมาตรฐาน จนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการศึกษาค้นคว้าทางด้านพระพุทธศาสนา และมีการผลิตตำราเผยแผ่ออกมาอยู่เสมอๆ ในด้านการให้บริการทางวิชาการ โดยเฉพาะด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา พร้อมกันนั้นมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อผลิตบัณฑิตให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ เพื่อเป็นผู้ประกาศพระพุทธศาสนาตามจุดมุ่งหมายและนโยบายของมหาวิทยาลัย อันจะได้กล่าวต่อไป

มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยทั้งสองแห่ง ได้กำหนดวัตถุประสงค์การจัดทำแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ ไว้อย่างชัดเจน (แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ ภาคราชวิทยาลัย ระยะเวลาที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) คือ

ตารางที่ 2.1 ยุทธศาสตร์ในการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์

ลำดับ	เนื้อหาสาระ
ยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนามหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระยะเวลาที่ 11 (พ.ศ.2555-2559)	ยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ ระยะเวลาที่ 11 (พ.ศ.2555-2559)
แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 5 ยุทธศาสตร์ คือ	แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 5 ยุทธศาสตร์ คือ

ลำดับ	เนื้อหาสาระ
<p>1. การผลิตบัณฑิตและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน</p> <p>(1) พัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพทันสมัยและสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ</p> <p>(2) พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของอาจารย์ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ</p> <p>(3) พัฒนานิสิตและขยายโอกาสการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่</p> <p>(4) ส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้มีคุณภาพและทันสมัย</p> <p>(5) ส่งเสริมและพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นที่ยอมรับในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ</p> <p>2. ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ</p> <p>(1) พัฒนานักวิจัย ผลิตผลงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมทุกกลุ่มความรู้และสร้างเครือข่ายความร่วมมือนักวิจัยและการวิจัยระดับชาติและนานาชาติ</p> <p>(2) ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยในระดับชาติและนานาชาติ</p> <p>(3) ส่งเสริมและสนับสนุนการนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปใช้ในการเรียนการสอน พัฒนาการ พัฒนางาน พัฒนาสังคมและกิจการคณะสงฆ์ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ</p> <p>(4) ส่งเสริมให้ผลการวิจัยได้รับการอ้างอิง การนำเสนอ การนำไปใช้ การตีพิมพ์และ</p>	<p>1. ด้านการผลิตบัณฑิต</p> <p>(1) ปรับกระบวนการผลิตบัณฑิตโดยใช้ระบบและกลไกประกันคุณภาพของมหาวิทยาลัยเป็นเครื่องมือ</p> <p>(2) ทบทวนการจัดการเรียนการสอน วิธีการเรียนการสอน บรรณสาร เทคโนโลยีการศึกษา อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้</p> <p>(3) จัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ต้องการให้เกิดการปฏิรูป กล่าวคือ กระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรและคำนึงถึงความแตกต่างเฉพาะบุคคลโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น การจัดให้มีจำนวนหน่วยกิต/ชั่วโมงเรียนหรือรายวิชาในภาคปฏิบัติ การจัดให้มีจำนวนหน่วยกิต/ชั่วโมงเรียนหรือรายวิชาในภาคสนาม การเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของเนื้อหาหรือรายวิชาที่เปิดสอน การเปิดโอกาสให้นักศึกษาใช้ห้องคอมพิวเตอร์/ห้องสมุดทุกวัน ฯลฯ</p> <p>(4) จัดการเรียนการสอน โดยให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธรูปจะเพิ่มมากขึ้น เพิ่มจำนวนหน่วยกิต เพิ่มชั่วโมงเรียน</p> <p>(5) เร่งขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูง คือ ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต เพื่อการวิจัยพระพุทธศาสนาในเชิงลึก ซึ่งจะทำให้มหาวิทยาลัยมีโอกาสพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนาตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยได้</p> <p>(6) เร่งพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการให้บริการด้านต่าง ๆ เช่น ด้านงานทะเบียน งานวัดประเมินผล การสืบค้นข้อมูลวิจัย เป็นต้น โดยเพิ่มศักยภาพซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ให้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้อย่างกว้างขวาง เป็นระบบเครือข่ายข้อมูลทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคสามารถสืบค้นและเชื่อมโยงกันได้</p> <p>(7) เร่งพัฒนาบุคลากรด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยให้สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อผสม สื่อการสอนทางไกล ฯลฯ ตลอดจนการจ้างบุคลากรจากภายนอกที่มีคุณภาพ (Outsourcing)</p> <p>(8) เร่งพัฒนาอาจารย์ให้มีคุณวุฒิและตำแหน่งทางวิชาการ</p>

ลำดับ	เนื้อหาสาระ
<p>ได้รับรางวัลระดับชาติและนานาชาติ</p> <p>(5) พัฒนาระบบการบริหารการจัดการงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ</p> <p>3. การบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนและสังคมระดับชาติและนานาชาติ</p> <p>(1) พัฒนาศูนย์วิจัย-ศูนย์พัฒนาบุคลากร และทรัพยากรบุคคล ให้สามารถบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม ทุกระดับ ทุกกลุ่มเป้าหมาย</p> <p>(2) จัดระบบข้อมูลและระบบการจัดการทรัพยากรองค์ความรู้เพื่อถ่ายทอดวิชาการทั้งทรัพยากรบุคคล ทักษะชำนาญการ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้สามารถสนองต่อความต้องการได้ตามเฉพาะกรณี</p> <p>(3) ส่งเสริมการสอน และเผยแพร่พระพุทธศาสนาทั้งระดับชาติและนานาชาติ</p> <p>(4) พัฒนาและเปิดหลักสูตร การอบรม หรือสัมมนา ให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างคุ้มค่า และยกระดับมาตรฐาน การคณะสงฆ์หรือสังคมคุณธรรม๑๕ ส่งเสริมและสนับสนุนให้คณะสงฆ์ ภาครัฐ เอกชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำโครงการ/กิจกรรมบริการวิชาการเพื่อความมั่นคงและความเข้มแข็งของสังคม</p> <p>(5) ส่งเสริมให้มีความร่วมมือในการบริการวิชาการอย่างยั่งยืน ระหว่างมหาวิทยาลัยกับทุกภาคส่วน และแสวงหาโจทย์วิจัยเพื่อบูรณาการกับการเรียนการสอนชั้นนำ และแก้ปัญหาให้เกิดสันติสุขในสังคม</p> <p>4. การทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม</p> <p>(1) ทรนรงค์ให้มนิสิตและบุคลากรมีความ</p>	<p>เพิ่มขึ้น</p> <p>2. ด้านการวิจัย</p> <p>(1) จัดระบบวิจัยที่เน้นการวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนาในลักษณะโครงการร่วมระหว่างหน่วยงานมหาวิทยาลัย รวมทั้งองค์กรต่าง ๆ ภายนอกมหาวิทยาลัย</p> <p>(2) พิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยในวงกว้าง โดยเฉพาะในวารสารระดับชาติหรือนานาชาติ</p> <p>(3) ส่งเสริมให้มีการนำผลงานวิจัยไปใช้เพื่อช่วยพัฒนาสถาบัน สังคม และหรือ ประเทศชาติ</p> <p>(4) สนับสนุนให้วิทยาเขตต่าง ๆ และศูนย์การศึกษาของมหาวิทยาลัย ประสานงานกับสถาบันการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาและพระพุทธศาสนาเพื่อศึกษาวิจัยคัมภีร์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น</p> <p>(5) ให้วิทยาเขตและศูนย์การศึกษาต่าง ๆ เน้นเสนอโครงการวิจัยที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาด้านวัตถุโบราณ ในท้องถิ่น ประเภทศิลาจารึก คัมภีร์ใบลาน สมุดไทย เป็นต้น</p> <p>3. ด้านการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม</p> <p>(1) เร่งขยายการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชน และท้องถิ่นแบบเชิงรุกให้กว้างขวาง</p> <p>(2) ให้การสนับสนุน หรือร่วมมือกับคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร / ชุมชน และครอบครัว ในด้านวิทยากร และวิชาการทางพระพุทธศาสนาเพื่อแก้และป้องกันปัญหาทางสังคม เช่น โรคติดต่อร้ายแรง และสารเสพติดให้โทษ เป็นต้น</p> <p>(3) จัดโครงการประชุม / อบรม / สัมมนา ร่วมกับคณะสงฆ์ เพื่อสร้างความเข้าใจในการพัฒนาสังคมร่วมกัน</p> <p>(4) เน้นบทบาทในการแก้ปัญหาด้านจิตใจแก่สังคม เช่น การให้คำเตือน แนวคิด และข้อเสนอแนะ เป็นต้น เพื่อลดปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ที่จะตามมา</p> <p>(5) จัดประชุมสัมมนาให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป</p> <p>(6) เร่งรัดการใช้ ICT เพื่อช่วยเสริมสร้างสังคมฐานความรู้ให้หลากหลาย</p> <p>(7) ใช้ ICT เพื่อขยายฐานความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเถรวาทสู่สังคมนานาชาติ</p> <p>4. ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม</p>

ลำดับ	เนื้อหาสาระ
<p>ตระหนักในเรื่องการทะนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมและมีบทบาทในการ ส่งเสริม ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและ พัฒนาสังคมร่วมกับภาคประชาชน</p> <p>(2) มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งเรียนรู้ด้าน พระพุทธศาสนา มรดกทางประเพณี วัฒนธรรมไทย ในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติ</p> <p>(3) พัฒนาพิพิธภัณฑ์ หอพุทธศิลป์และ ผลงานบูรพาจารย์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้</p> <p>(4) ส่งเสริมให้นิสิตบุคลากรและชุมชนให้ดำรง วิถีชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง</p>	<p>(1) รณรงค์ให้ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และพระสงฆ์ฆราวาสมีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและ ท้องถิ่น</p> <p>(2) ประสานความร่วมมือกับคณะสงฆ์หรือหน่วยงานที่ รับผิดชอบด้านศิลปวัฒนธรรมโดยจัดหลักสูตรระยะสั้น และพัฒนาระบบการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ศิลปวัฒนธรรม และการอนุรักษ์ฟื้นฟูแก่ผู้นำชุมชน ผู้นำ ท้องถิ่นและพระสงฆ์ฆราวาส</p> <p>(3) สนับสนุนและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณี พื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>(4) แนะนำให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ไม่ เหมาะสม การคัดสรรและการประยุกต์วัฒนธรรมจาก ภายนอกที่จำเป็นต้องยอมรับ</p>
<p>5. พัฒนาระบบการบริหารจัดการตาม หลักธรรมาภิบาล</p> <p>(1) พัฒนานโยบายการบริหารจัดการหา วิทยาลัยให้เป็นแหล่งบริการวิชาการด้าน พระพุทธศาสนา</p> <p>(2) พัฒนาระบบและกลไกการติดตามการ ประเมินผลวิชาการและการบริหารอย่างมี ประสิทธิภาพ</p> <p>(5) พัฒนาระบบและกลไกการประกันคุณภาพ การศึกษาของมหาวิทยาลัยให้มี ประสิทธิภาพ</p> <p>(6) พัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของบุคลากร ให้มีความเป็นสากล</p> <p>(7) ส่งเสริมสวัสดิการบุคลากร</p> <p>(8) พัฒนาระบบและระบบเทคโนโลยี สารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการให้มี ประสิทธิภาพระดับสากล</p> <p>(9) พัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการ ทางการเงินและงบประมาณของ มหาวิทยาลัยให้มีภูมิคุ้มกันอย่างมี ประสิทธิภาพ</p>	<p>5. ด้านการบริหารจัดการ</p> <p>(1) ปรับโครงสร้าง ปรับระบบและกลไกการบริหารงาน และปรับกระบวนการบริหารจัดการ ให้มีความสะดวก มี ประสิทธิภาพ และมีความรวดเร็ว</p> <p>(2) ปรับปรุงระเบียบและข้อบังคับ การบริหารงานที่ เหมาะสม เช่น การบริหารงบประมาณ การบริหาร บุคลากร การบริหารวิชาการ ระบบตรวจสอบภายใน และอาคารสถานที่ที่ยังไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียน การสอนในรูปแบบต่าง ๆ อย่างเหมาะสม</p> <p>(3) เร่งพัฒนาด้านการบริหารจัดการโดยเฉพาะการบริหาร การเงิน ที่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยมีความ จำเป็นจะต้องพิจารณาทบทวนโดยเทียบเคียงกับ สถาบันอุดมศึกษาของคฤหัสถ์ที่บริหารจัดการอย่างมี ประสิทธิภาพ และควรต้องมี “มีอาชีพ”</p> <p>(4) เร่งพัฒนาวิธีประกันมาตรฐานการศึกษาระหว่าง ส่วนกลางกับวิทยาเขตและระหว่างวิทยาเขตกับศูนย์ การศึกษา</p> <p>(5) ให้ผู้แทนจากวิทยาเขตเป็นกรรมการหรือมีส่วนร่วมใน การจัดสรรงบประมาณประจำปี</p> <p>(6) บริหารจัดการโดยยึดแผนยุทธศาสตร์ / แผนบริหาร จัดการระยะ กลางของสถาบัน เพื่อควบคุมการบริหาร จัดการให้คุ้มทุนและมีประสิทธิภาพ</p> <p>(7) หามาตรการลดปัญหาเรื่องการประสานงานหรือการ สื่อสารระหว่างส่วนกลางกับวิทยาเขตและระหว่างวิทยา</p>

ลำดับ	เนื้อหาสาระ
	<p>เขตด้วยกัน</p> <p>(8) พัฒนาและควบคุมสัดส่วนอาจารย์ประจำ(รวมอาจารย์พิเศษและพิเศษประจำ)ต่อนักศึกษาให้ได้เท่ากับ 1 ต่อ 25 (ปัจจุบันประมาณ 1 : 10) ภายในปี 2553</p> <p>(9) จัดลำดับความสำคัญของพันธกิจของมหาวิทยาลัย คือ 1. การผลิตบัณฑิต 2. การบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม 3. การวิจัย 4. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และจัดสรรงบประมาณตามลำดับความสำคัญของพันธกิจดังกล่าว</p> <p>(10) เร่งนำผลการประเมินทั้งจากภายในและภายนอกมาใช้ในการบริหารจัดการและการจัดสรรงบประมาณ เพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาที่เป็นธรรมและยกระดับคุณภาพของมหาวิทยาลัยสู่ระดับมาตรฐานสากล</p>

เป็นที่สังเกตว่า ยุทธศาสตร์ข้อที่ 3 และ 4 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณฯ ได้ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ ยุทธศาสตร์ที่ 2 และ 4 ได้ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.1 ความเป็นมาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงปฐมเทศนาหรือเทศน์ครั้งแรกเมื่อก่อนพุทธศักราช 45 ปี พระพุทธเจ้าได้ประสูติขึ้นในโลกเมื่อก่อนพุทธศักราช 80 ปี เป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายา มีพระนามว่า “สิทธัตถะ” ทรงศึกษาสำเร็จในสำนักอาจารย์วิศวามิตร ทรงอภิเษกกับพระนางพิมพาราชกุมารี มีพระโอรส 1 องค์พระนามว่า “ราहुล” เมื่อก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้ยังทรงเป็นพระราชกุมาร ทรงเพียบพร้อมด้วยความสุขหลายอย่าง ทั้งทรงเป็นที่รักใคร่ปรารถนาที่จะให้เสด็จอยู่ครองเพศฆราวาส เพราะเป็นพระราชนิโอรสพระองค์โต เป็นรัชทายาทที่จะสืบพระราชสมบัติแทนพระราชบิดา และทรงเพียบพร้อมด้วยพระคุณสมบัติต่างๆ แต่ว่าพระองค์เป็นบุคคลที่เรียกว่า “พระโพธิสัตว์” ที่แปลว่า ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า” เพราะได้ทรงบำเพ็ญบารมี คือความดีมาช้านานจนถึงเวลาที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว เพราะฉะนั้น ผลต่างๆที่ได้รับ เป็นต้นว่าความที่มีชาติกำเนิดในตระกูลสูง

มีรูปลักษณะที่ต้องทำด้วยตำหรับลักษณะแห่งมหาบุรุษ และมีพื้นปัญญาที่เฉลียวฉลาด ทั้งมีปัญญาที่สำเร็จการศึกษาชั้นสูง ตลอดจนถึงทรงสมบุรณ์ด้วยสมบัติของฆราวาสทุกอย่าง เป็นต้นว่ามีพระชายา พระโอรส มีทรัพย์สมบัติ มีอนาคตที่สดใส แต่ว่าทรงมีจุดมุ่งหมายคือมุ่งที่จะประสบความสำเร็จสูง หรือเรียกว่าทรงประสงค์พระปัญญาอันสูงสุด ซึ่งในการที่จะทรงประสบปัญญาอันสูงสุดนั้น ก็จะต้องมีการเสียสละต่าง ๆ ตามขั้นของปัญญา เหมือนอย่างเช่นนิสิตนักศึกษาทั้งหลายที่ต้องการปัญญาจึงมาศึกษา ก็ต้องมีการเสียสละต่าง ๆ เสียสละเวลา เสียสละทรัพย์ และความสุขสนุกสนานต่าง ๆ

เมื่อพระองค์ต้องการปัญญาชั้นสูงขึ้นไปอีก การเสียสละก็ต้องมีมากขึ้นไปด้วย ถ้าหากพระองค์ไม่เสียสละแล้ว การประสบปัญญาที่ตกมาเป็นมรดกของโลก คือพระพุทธศาสนาก็จะไม่ขึ้นในโลกนี้ ในการที่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นก็เพราะการเสียสละครั้งยิ่งใหญ่ของพระองค์จนทำให้พระองค์ประสบกับปัญญาด้วยพระองค์เอง ดังที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา คือข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลาง” กาลต่อมาทรงดำเนินปฏิบัติไปตามทางนั้นสมบุรณ์แล้วก็ได้ตรัสรู้พระธรรม คือ สัจจะอย่างประเสริฐสูงสุด บริสุทธิ์ บริบูรณ์ สิ้นเชิง เมื่อราตรีแห่งวันวิสาขปุณณมี ก่อนพุทธศักราช 45 ปี ต่อจากนั้นอีก 2 เดือน ก็ได้ทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดพระปัญจวัคคีย์ทั้งห้า ในวันอาสาฬหปุณณมี พระพุทธศาสนาได้เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ปฐมเทศนานั้นเป็นต้นมา

พระพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกทรงแสดงธรรมโปรดหมู่ชนทุกชั้นในรัฐต่าง ๆ ในชมพูทวีปในครั้งนั้น ทรงตั้งพระพุทธศาสนาและพุทธบริษัททั้ง 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ขึ้นในโลกตลอดเวลา 45 ปี นับแต่ได้ตรัสรู้จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพานในวันวิสาขปุณณมีเมื่อพระชนมายุได้ 80 ปี (สมเด็จพระญาณสังวร,2550)

จำเนียรกาลต่อมาจนถึงปีพุทธศักราช 2555 เป็นปีที่พระพุทธศาสนามีอายุครบ 2600 ปีพอดี ชาวพุทธทั่วโลกจึงได้ทำการเฉลิมฉลอง “พุทธชยันตี” ขึ้น เพื่อประกาศความยิ่งใหญ่ที่พระพุทธเจ้าเอาชนะมารคือกิเลสได้ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า พระพุทธศาสนามีประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการอย่างไร เพราะเหตุใด ทั้งที่พระพุทธศาสนาถือกำเนิดขึ้นในประเทศอินเดีย แต่พระพุทธศาสนาในอินเดียเองกลับเจริญรุ่งเรืองมาได้ในระดับหนึ่ง และต่อมากลับตกอยู่ในภาวะเสื่อมโทรม แม้แต่ชาวอินเดียเองแทบไม่รู้จักพระพุทธศาสนาตั้งที่ทราบกันดีเพราะฉะนั้น เพื่อความกระจ่างแจ้งเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น 3 สมัย/ประการ (แก้ว ชิตตะขบ,2553) คือ

2.1.1 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล

ชมพูทวีปในสมัยพุทธกาล คือดินแดนที่เรียกขานในปัจจุบันนี้ว่า “ประเทศอินเดีย” แดนพุทธภูมิ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศพายัพหรือตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีชนชาติอริยกะได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ดินแดนแห่งนี้ ชนจำพวกนี้ได้ทำการขับไล่เจ้าของถิ่นเดิมให้ถอยเลื่อนลงมาทางใต้แล้วเข้าตั้งถิ่นฐาน ณ ชมพูทวีป

เมื่อก่อนพุทธศักราช 80 ปี ตรงกับวันวิสาขปรุณมี หรือวันเพ็ญเดือน 6 ณ ภายใต้อร่มไม้สาละ สวนลุมพินี พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นพระศาสดาได้เสด็จอุบัติกำเนิดในพวกอริยกชาติ ณ แคว้นสัทกกะ ชมพูทวีปในราชสกุลศากยะ โคตมโคตรเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ กับพระนางเจ้าสิริมหามายา ทรงได้รับการเฉลิมพระนามว่า “สิทธัตถะราชกุมาร”

เมื่อมีพระชนมายุ 16 พรรษา สิทธัตถะราชกุมารได้อภิเษกสมรสกับพระนางยโสธราหรือพระนางพิมพา ผู้เป็นพระราชบุตรของพระเจ้าสุปปพุทธะ กษัตริย์โกถิลยวงศ์ ผู้ครองกรุงเทวทหะ กับพระนางอมิตา ทรงเสวยสุขสมบัติมาจนมีพระชนมายุได้ 29 พรรษาและทรงมีพระองค์ทรงแสวงหาโมกขธรรม บำเพ็ญทุกกรกิริยาลองผิดลองถูกและในที่สุดได้บำเพ็ญเพียรทางจิตบำเพ็ญสมาธิ-วิปัสสนา นับเป็นเวลา 6 ปี จึงได้ตรัสรู้ริยสัจธรรมโดยชอบด้วยพระองค์เอง จึงได้ขานนามว่า “พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า” ในราตรีแห่งดิถีเพ็ญพระจันทร์เต็มดวงวิสาขนักขัตฤกษ์ (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6) ภายใต้อร่มไม้ไฉลสัตถพฤกษ์ คือต้นโพธิ์ เพราะเป็นต้นไม้ที่พระองค์ประทับนั่งตรัสรู้จึงเรียกว่า ต้นโพธิ์หรือต้นศรีมหาโพธิ์ ก่อนพุทธศักราช 45 ปี

หลังจากตรัสรู้แล้ว พระองค์ได้ประทับเสวยวิมุตติสุข ณ ปริมณฑลต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้นเป็นเวลา 7 สัปดาห์ หรือ 49 วัน ทรงพิจารณาหาบุคคลที่สมควรแสดงธรรมโปรด ก็พบว่าปัญจวัคคีย์ คือกลุ่มนักบวช 5 รูป ที่มีท่านโกณฑัญญะเป็นหัวหน้า ผู้เคยปรนนิบัติพระองค์เพื่อหวังความสำเร็จตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าของพระองค์ เป็นผู้สมควรที่จะได้รับฟังพระธรรมเทศนาครั้งแรก เพราะมีอุปนิสัยวาสนาบารมีพร้อมที่จะตรัสรู้ธรรมได้ โดยขณะนั้นปัญจวัคคีย์ได้พากันพำนักอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตเมืองพาราณสี แคว้นกาฬิ

เมื่อถึงวันอาสาฬหปรุณมี ตรงกับวันเพ็ญ 15 เดือน 8 พระพุทธองค์จึงเสด็จไปทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ด้วยพระธรรมเทศนาครั้งแรกที่เรียกว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” อันเป็นบทพระธรรมเทศนาที่แสดงถึงการหมุนกงล้อธรรมจักรที่ไม่เคยมีผู้ใดในไตรโลกเคยหมุนได้มาก่อนโดยเป็นเชิงสัญลักษณ์ว่าพระพุทธองค์ทรงประกาศพระธรรมที่ตรัสรู้เป็นจุดเบื้องต้นแห่งการเผยแผ่ก่อตั้งประดิษฐานพระพุทธศาสนาแล้ว ซึ่งปฐมเทศนากัณฑ์นี้มีความโดยสรุปว่า

“บรรพชิตคือนักบวชที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนานี้ไม่ควรประพฤติดังแวงกับชั่ววัตรปฏิบัติอันป็นทางสุดโต่ง 2 ทาง คือ กามสุขัลลิกานุโยค ประพฤติปฏิบัติตนให้สุขสบายหมกมุ่นอยู่

กับเรื่องกามเกินไปหรือการประพฤติด้อยหย่อนสุขสบายแบบชาวบ้านผู้ครองเรือนและ อัดตกิลมถานุโยค การประพฤติดนทรมานตนให้ลำบากเดือดร้อนมีประการต่าง ๆ โดยคิดว่าเป็นการย่างกิเลสและเป็นทางพันทุกข์ แต่ควรประพฤติดนให้ดำเนินอยู่ทางสายกลางที่เรียกว่า **“มัชฌิมาปฏิปทา”** อันเป็นแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ผู้ดำเนินสำเร็จเป็นอริยบุคคลได้ประกอบด้วยอริยมรรค 8 ประการคือ **สัมมาทิฐิ** ความเห็นชอบประกอบด้วยกุศลที่ส่งผลให้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ **สัมมาสังกัปปะ** ความดำริคิดปลื้กตนให้ห่างจากกามสุข ไม่คิดพยาบาทเบียดเบียนตนและผู้อื่นให้เดือดร้อน **สัมมาวาจา** การพูดดีมีวจีสัจจิต ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วยการใช้คำพูดเท็จ ส่อเสียด หยาบคาย และเพ้อเจ้อ **สัมมากรรมันตะ** การประพฤติดนให้อยู่ในกรอบแห่งหลักมนุษยธรรม ไม่นิยมความรุนแรงผลาญพรำฆ่าชีวิตและล่วงละเมิดกรรมสิทธิ์สิ่งรักหวงแหนของผู้อื่น **สัมมาอาชีวะ** การหาเลี้ยงชีวิตที่สุจริต พอเพียงเหมาะสม เป็นอยู่ง่าย ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่นให้เดือดร้อนแต่เอื้ออำนวยต่อสภาพแวดล้อม **สัมมาวายามะ** ความเพียรพยายามลดละความชั่ว ป้องกันไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นในจิตสันดาน พร้อมกับการสร้างสรรค์กุศลธรรมคุณงามความดีให้เกิดขึ้นในกมลสันดานและเพียรหมั่นรักษาไว้ให้มั่นคง **สัมมาสติ** การฝึกสติให้พร้อมในการกำกับควบคุมจิตเพื่อรู้เท่าทันสภาพความเป็นจริงของสรรพสิ่งและ **สัมมาสมาธิ** การฝึกอบรมจิตให้เป็นสมาธิแน่วแน่มั่นคงมุ่งตรงต่อการเป็นบาทฐานให้เกิดพัฒนาการทางปัญญาที่นำไปสู่ความหลุดพ้นทุกข์ได้ในที่สุด

ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงสังฆธรรมคือความจริงแห่งธรรมชาติที่เป็นเหตุเป็นผลกัน 4 ประการ ที่พระองค์ได้ตรัสรู้ ซึ่งเรียกว่า **อริยสัจ 4** อันได้แก่ **ทุกข์** สภาพความบีบคั้นทุกข์ยากลำบากกายใจอันเนื่องมาจากการที่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ได้ประสบพบเจอกับสิ่งที่ไม่รักไม่ชอบ จำต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่ชอบ และไม่สมหวังในสิ่งที่ปรารถนา ที่มนุษย์หรือสัตว์โลกต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น **สมุทัย** สาเหตุแห่งทุกข์ อันเนื่องมาจากสภาพจิตที่มีตัณหาซึ่งทำให้เกิดความทะยานอยากดิ้นรน อยากได้ อยากมี อยากเป็นต่าง ๆ **นิโรธ** สภาพการดับทุกข์ มีภาวะจิตที่เข้าถึงบรมสุข ซึ่งเป็นผลที่เนื่องมาจากการตัดสาเหตุแห่งทุกข์นั้นได้โดยเบ็ดเตล็ดเสร็จเด็ดขาด และ **มรรค** คือวิธีปฏิบัติเพื่อเข้าถึงสภาพความดับทุกข์ โดยดำเนินตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาที่ประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ 8 และพระองค์ได้ตรัสยืนยันว่า ทรงมีญาณทัสนะ (พระปรีชาญาณรู้เห็น) ในอริยสัจทั้ง 4 ประการนี้อย่างถ่องแท้แจ่มแจ้งด้วยพระญาณทั้ง 3 คือ **สังจญาณ** ความรู้เห็นอริยสัจ 4 ตามเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่สมุทัย นี่นิโรธ นี่มรรค **กิจจญาณ** ความรู้เห็นกิจอันควรทำในอริยสัจ 4 ว่า ทุกข์เป็นสภาพควรกำหนดรู้ สมุทัยเป็นสิ่งที่ควรละ นิโรธเป็นภาวะที่ควรบรรลุมรรคเป็นวิธีที่ควรฝึกปฏิบัติพัฒนาให้เจริญในตน และ **กตญาณ** ความรู้เห็นกิจอันทำในอริยสัจ 4 แล้วว่า ทุกข์ได้รับการกำหนดรู้แล้ว สมุทัยได้ถูกละตัดขาดแล้ว นิโรธได้รับการบรรลุถึงแล้วและมรรคได้รับการฝึกปฏิบัติพัฒนาบริบูรณ์แล้ว เพราะทรงมีญาณทัสนะในอริยสัจด้วยพระ

ญาณทั้งสามดังกล่าวนี้ จึงทรงปฏิญาณพระองค์ว่าเป็นผู้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณสำเร็จ เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยสมบูรณ์ในโลก ตลอดทั้งเทวโลกและพรหมโลก

เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาจบลง ท่านโกณฑัญญะ ผู้เป็นหัวหน้าปัญจวัคคีย์ ได้เกิดธรรมจักขุมืดดวงตาเห็นธรรมสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบัน พระพุทธองค์ทรงทราบ ว่าท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาธรรม อันเป็นสัญญาณว่าพระองค์ทรงเผยแผ่พุทธธรรมได้สำเร็จมีอนุ พุทธสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว จึงเปล่งพระวาจาว่า “อัญญาสิ ะตะ โภ โกณฑัญญะ = โกณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ” นับจากนั้น ท่านโกณฑัญญะจึงมีคำนำหน้าชื่อว่า “อัญญาโกณฑัญญะ” และท่าน ได้ทูลขอวาทประพฤติพรหมจรรย์เป็นพระภิกษุในพระธรรมวินัยพระพุทธองค์จึงทรงประทาน อนุญาตการบรรพชาอุปสมบทให้ด้วยพระวาจาว่า “ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดี แล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” ด้วยพระวาจาประทานอนุญาต เอิทธิกขอุปสัมปทานี้ ก็เป็นอันสำเร็จการบรรพชาอุปสมบทของท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ ซึ่ง นับว่าเป็นพระภิกษุพุทธสาวกรูปแรกในพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้มีพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ครบบริบูรณ์ในโลก

ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจเป็นพระบรมศาสดาประกาศเผยแผ่ศาสนา ธรรมที่ตรัสรู้ เริ่มตั้งแต่ทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดพระปัญจวัคคีย์ ทรงโปรด ยสกุลบุตรพร้อม สหาย จนมีพระอรหันตสาวกเกิดขึ้นในโลกจำนวน 60 องค์ (คือ พระปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 พระยสะ พร้อมพระที่เป็นสหายอีก 55) จึงทรงมีพระประสงค์ที่จะส่งพระอรหันตสาวกเหล่านั้นไปประกาศ พระศาสนายังหมู่บ้าน ตำบล หรือนิคมชนบทต่าง ๆ ของชมพูทวีป โดยก่อนจะส่งไปนั้น พระพุทธ องค์ทรงรับสั่งให้ประชุมพระอรหันตสาวกจำนวน 60 องค์แล้ว ทรงประทานพระโอวาทซึ่งถือเป็น อุดมคติในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา ความว่าการประชุมครั้งนั้น นับว่าเป็นการประชุม ปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกในพระพุทธศาสนา โดยที่พระพุทธองค์ทรงรับสั่งกับภิกษุ ทั้งหลายเหล่านั้นว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ,แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์(เช่นกัน) พวกเธอ ทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อ ประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์,พวกเธออย่าได้ไปรวมโดยทางเดียวกันสองรูป , จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด,จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้ง อรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ ครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์, สัตว์ทั้งหลายพวกที่มีธูลีคือกิเลสน้อยมีอยู่, แต่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมนเสื่อม, ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปตำบลอรุ เวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม” (วิ.ม.6 (ไทย) /32/ 49-50 พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬา ,2539)

2.1.2 การเผยแพร่พระพุทธรศาสนาหลังพุทธกาล

ภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว บุคคลผู้ทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธรศาสนาที่มีพุทธสาวกรุ่นต่อๆ มาจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เอกอัครกษัตริย์ผู้ปกครองประเทศอินเดียในสมัยนั้น ทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธรศาสนาเป็นอย่างมาก พระองค์ได้ทรงถวายความอุปถัมภ์พระพุทธรศาสนาที่ยิ่งใหญ่ โดยทรงจัดให้มีการสังคายนาชำระหลักพระธรรมวินัยครั้งที่ 3 ขึ้นในปี พ.ศ.236 ณ วัดอโศการาม นครปาฏลี แคว้นมคธ (ปัจจุบันนี้ คือเมืองปัตนะ เมืองหลวงรัฐพิหาร ประเทศอินเดีย) ซึ่งมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธานสงฆ์ในการทำสังคายนา หลังจากที่ได้ทำสังคายนาเรียบร้อยพระธรรมวินัยเสร็จสิ้นแล้ว พระพุทธรศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชได้รับการเผยแผ่ขยายออกไปยังประเทศต่างๆทั่วโลก โดยแบ่งออกเป็น 9 สาย ซึ่งแก้ว ชิตตะขบ (2553:31-32) กล่าวว่า

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นกษัตริย์พระองค์ที่ 3 แห่งราชวงศ์โมริยะ ทรงครองราชสมบัติ ณ พระนครปาฏลีบุตร แคว้นมคธ สืบต่อพระเจ้าพินทุสาร พระราชบิดา และทรงเป็นพระราชนัดดา (หลานปู่) ของพระเจ้าจันทรคุปต์ ปฐมกษัตริย์ต้นราชวงศ์โมริยะ ผู้สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ศากยะ ราชสกุลของพระพุทธเจ้า ซึ่งหนีชีวิตรอดตายมาจากสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศากยะโดยเจ้าชายวิฑูทกะในครั้งปลายพุทธกาล

พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเป็นกษัตริย์มหาจักรพรรดิราชที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียสมัยโบราณ และทรงเป็นองค์เอกอัครพุทธรศาสนาอุปถัมภ์ที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์แห่งพระพุทธรศาสนา

เมื่อพระพุทธรศาสนาได้รับการนับถือจากพระเจ้าอโศกมหาราช ประชาชนก็ทะนุบำรุงพระพุทธรศาสนาเป็นอย่างมาก พวกนักบวชในศาสนาอื่นๆ เห็นว่าพระสงฆ์ในพุทธรศาสนาได้ลบล้างการะต่างๆมาก ก็พากันปลอมบวชเข้าเป็นภิกษุเพื่ออาศัยกาสาวพัสดุ์เป็นเครื่องเลี้ยงชีพ แต่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นเหตุให้สงฆ์ไม่ทำสังฆกรรมร่วมกันนานถึง 7 ปี เมื่อเรื่องนี้ทราบถึงพระเจ้าอโศกมหาราชก็ทรงรับสั่งให้ไต่สวน แล้วส่งทูตไปนิมนต์พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ มาเป็นประธานชำระความยุ่งเหยิงในพระศาสนา

ผลของการชำระพระพุทธรศาสนา ปรากฏว่า มีพระปลอมถูกบังคับให้สึกถึง 60,000 รูป แล้วพระโมคคัลลีบุตรเถระให้ประชุมพระสงฆ์ซึ่งเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น 1,000 รูป ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นครั้งที่ 3 ณ อโศการาม เมืองปาฏลีบุตร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นมคธในสมัยนั้น เมื่อปี พ.ศ.303 การสังคายนาได้ทำกันอยู่ถึง 9 เดือน จึงสำเร็จ การส่งสมณทูตไปประกาศศาสนา เมื่อทำสังคายนาครั้งที่ 3 เสร็จแล้ว พระเจ้าอโศกได้ทรงคัดเลือกพระเถระผู้มีความสามารถส่งไปเป็นสมณทูต ให้นำพระพุทธรศาสนาไปสั่งสอนในต่างประเทศ หลายทิศ ราชานามสมณทูตที่ปรากฏในปกรณ์บาลีมี 9 สาย (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2541:183-184; แก้ว ชิตตะขบ, 2553:70-71) คือ

สายที่ 1 คณะพระมัชฌันติกะ: ไปแคชเมียร์และคันธาระ คือ ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือสุดของอินเดีย ปัจจุบันบางส่วนอยู่ในปากีสถาน บางส่วนอยู่ในอัฟกานิสถาน

สายที่ 2 คณะพระมหาเทวะ: ไปมหีสมนทล ปัจจุบันได้แก่ รัฐไซเบอร์ อยู่ทางภาคใต้ของอินเดีย แถบลุ่มแม่น้ำโคธาวารี

สายที่ 3 คณะพระรักชิต: ไปวนวาสี ได้แก่ บริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย

สายที่ 4 คณะพระธรรมรักชิต: ท่านผู้นี้เป็นฝรั่งชาติกรีก และดูเหมือนจะเป็นฝรั่งคนแรกทีบบวชในพระพุทธศาสนา ไปอปรันตชนบท แถบชายทะเลเหนือ เมืองบอมเบย์

สายที่ 5 คณะพระมหาธรรมรักชิต : ไปแคว้นมหาราษฎร์ อยู่ทางตะวันออกของเมืองบอมเบย์

สายที่ 6 คณะพระมหารักชิต: ไปประเทศโยนก คือกรีกในเอเชียกลาง

สายที่ 7 คณะพระมัชฌิมะ: ไปทางเหนือแถบภูเขาหิมาลัย

สายที่ 8 คณะพระโสณะและพระอุตตระ: ไปสุวรรณภูมิ ซึ่งมีผู้สันนิษฐานว่า อาจเป็นดินแดนซึ่งอยู่ในเขตประเทศไทย หรือประเทศพม่าในปัจจุบัน

สายที่ 9 คณะพระมหินทเถระ: พระโอรสของพระเจ้าอโศกเอง ไปเกาะลังกา คือ ประเทศศรีลังกาพระมหินทเถระ เมื่อไปถึงเกาะลังกา ได้ประกาศพระศาสนา สามารถทำให้พระเจ้าทวานัมปิยติสสะกษัตริย์ลังกาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จนสามารถประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคง

กาลต่อมา พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงโปรดให้พระสังฆมิตตาเถรีพร้อมคณะภิกษุณีนำห่อพระศรีมหาโพธิ์จากพุทธคยาไปปลูก ณ เมืองอนูราชปุระ ประเทศศรีลังกา พร้อมทั้งให้อุปสมบทแก่เหล่ากุลสตรีในประเทศศรีลังกาที่ประสงค์จะเป็นภิกษุณีด้วย

2.1.3 พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าสู่ประเทศไทย

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทย เมื่อประมาณ พ.ศ.236 สมัยเดียวกันกับประเทศลังกา ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์อินเดีย ในขณะที่ประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า "สุวรรณภูมิ" ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง มีประเทศรวมกันอยู่ในดินแดนส่วนนี้ไม่น้อยกว่า 7 ประเทศ ได้แก่ ไทย พม่า ศรีลังกา ฉวน กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมของไทย เนื่องจากได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่นพระปฐมเจดีย์ และรูปธรรมจักรวางหมอบเป็นหลักฐานสำคัญ แต่พม่าก็สันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่เมืองสะเทิมภาคใต้ของพม่า พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิในยุคนี้ นำโดยพระโสณะและพระอุตตระ พระเถระชาวอินเดีย เดินทางมาเผยแผ่พุทธศาสนาในแถบนี้ จนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ ตามยุคสมัยต่อไปนี้ (<http://www.oknation.net/blog>, เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2555; แก้ว ชิตตะขบ, 2553:32,88-89) คือ

1) สมัยเถรวาทแบบพระเจ้าอโศกมหาราช พระพุทธศาสนาได้รับการเผยแพร่ขยายไปยังประเทศต่างๆทั่วโลก ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งเป็นผลของการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ เมื่อปี พ.ศ.236 ดินแดนซึ่งอยู่ในเขตประเทศไทย หรือประเทศพม่าในปัจจุบัน

2) สมัยมหายาน ประมาณ พ.ศ.620 พระเจ้ากนิษกะมหาราช ทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 4 ของฝ่ายมหายานที่เมือง ชลันธร และได้ส่งคณะพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานในเอเชียกลางจนถึงประเทศจีน และจากจีนก็เผยแผ่ต่อมายังอาณาจักรอัยลาว ซึ่งในอดีตเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของไทย

พ.ศ.1300 กษัตริย์แห่งอาณาจักรศรีวิชัยในเกาะสุมาตรา ได้ขยายอำนาจเข้ามาถึงดินแดนตอนใต้ของไทย ทำให้พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเจริญรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนแถบนี้ด้วยหลักฐานที่ปรากฏคือเจดีย์พระธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช (องค์เดิม) พระพุทธรูป เทวรูปหล่อ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และพระพิมพ์ต่าง ๆ

ยุคมหายาน ในระหว่าง พ.ศ.1454–1725 ขอมมีอำนาจเข้ามาครอบงำแผ่นดินประเทศไทย ขอมนับถือนิกายมหายาน เมื่อมีอำนาจทำให้อิทธิพลของมหายานครอบคลุมไปทั่ว เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานรุ่ง จึงทำให้มีการนับถือพระพุทธศาสนาทั้งสองแบบและศาสนาพราหมณ์ผสมผสานกันไป

3) สมัยเถรวาทแบบพุกาม เมื่อ พ.ศ. 1600 พระเจ้าอโนรุธมหาราชแห่งพม่ามีอำนาจทรงตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองพุกาม ทรงแผ่ขยายอาณาเขตครอบคลุมมาถึงดินแดนตอนเหนือของไทย คือ ล้านนา ลงมาถึงลพบุรีและทวารวดี พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบพุกามซึ่งเป็นสายที่มาจากเมืองมคธ อินเดีย จึงครอบงำคนไทยแถบนั้นไปด้วย คนไทยจึงหันไปนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบพุกามอีก แต่อย่างไรก็ดี คนไทยฝ่ายใต้ลงมาส่วนใหญ่คงนับถือฝ่ายมหายานอยู่

4) สมัยเถรวาทแบบลังกาวงศ์เมื่อปีพ.ศ. 1698 พระเจ้าปรักกัมพาหุแห่งประเทศลังกาได้ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในลังกา ได้อาราธนาพระมหากัสสปะชำระสะสางพระธรรมวินัย พระพุทธศาสนาก็กลับรุ่งเรือง มีชื่อเสียงไปไกล ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั่วไปต่างก็สนใจ พวกกันเดินทางไปศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกและได้รับการอุปสมบทใหม่ที่นี่ ครั้นศึกษาจบแล้วก็กลับบ้านเมืองของตน ๆ เฉพาะประเทศไทยเรา พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์นี้ได้เข้ามาตั้งมั่นอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช

5) สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1800–1920) หลัง พ.ศ.1800 เมื่อไทยตั้งอาณาจักรมั่นคงอยู่ที่สุโขทัยแล้ว พ่อขุนรามคำแหงทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า จึงได้ทรงอาราธนาพระสงฆ์แต่เมืองนครศรีธรรมราชขึ้นไปยังสุโขทัย ทรงทำนุบำรุงพระสงฆ์ ส่งเสริมการเรียนพระไตรปิฎก พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานมีผู้เลื่อมใสในน้อยลง และในที่สุดก็มารวมเป็นนิกายเดียวกัน

พระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองมาก มีการสร้างวัดวาอาราม และหล่อพระพุทธรูปขนาดใหญ่มากมาย พ.ศ.1897 พระยาสิทธิไชยครองราชย์ ได้นิมนต์พระมหาสวามีสังฆราชเมืองลัγκαชื่อสมณะเข้ามาสู่กรุงสุโขทัย ได้เสด็จออกผนวชชั่วคราว ณ วัดป่ามะม่วง ในเขตอรัญญิก และได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเตภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง เป็นหนังสือที่ทรงอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อและวิถีปฏิบัติของประชาชนทั่วไปในเรื่องนรกสวรรค์และการทำดีทำชั่ว

6) สมัยล้านนา ประมาณ พ.ศ.1913 ในรัชสมัยของพระเจ้ากือนา ได้ทรงส่งราชทูตไปขอนิมนต์พระสังฆราชสมณะต่อพระยาสิทธิไชยเพื่อไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา เป็นการเริ่มต้นแห่งพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ในดินแดนแถบนี้

ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราช ได้มีการส่งคณะสงฆ์ไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกา ต่อมา พระองค์ได้อุปถัมภ์การสังคายนาซึ่งนับเป็นการสังคายนาครั้งที่ 8 ที่วัดโพธาราม หรือวัดเจติยเจ็ดยอดในนครเชียงใหม่ในรัชสมัยของพระเมืองแก้ว (พ.ศ.2083–2068) เป็นยุครุ่งเรืองของวรรณคดีพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์นักปราชญ์แต่งคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นภาษาบาลีขึ้นจำนวนมาก เช่น พระสิริมังคลาจารย์แต่งหนังสือมังคลัตถทีปนี เวสสันดรทีปนี จักรวาลทีปนีสังขยาปกาสกฏีกา และพระรัตนปัญญาแต่งหนังสือวชิรสารัตถสังคหะและชินกาลมาลีปกรณ์

7) สมัยอยุธยา (พ.ศ.1893–2310) พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ยังคงรุ่งเรืองอยู่ พระมหากษัตริย์หลายพระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เช่น สมเด็จพระนารายณ์ ได้เสด็จออกผนวชระหว่างครองราชย์ที่วัดจุฬามณี ลพบุรี ในสมัยอยุธยานี้มีการแต่งหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากมาย เช่น มหาชาติคำหลวง กาพย์มหาชาติ นันทโศภนันทสูตร พระมาลัยคำหลวง ปุณโณวาทคำฉันท์ เป็นต้น

8) สมัยธนบุรี (พ.ศ.2310–2325) เป็นยุคที่เริ่มฟื้นฟูบ้านเมือง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และโปรดฯให้รวบรวมพระไตรปิฎกจากที่ต่าง ๆ มาเก็บรักษาไว้ด้วย

9) สมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325–ปัจจุบัน)

9.1) นับแต่สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานีของไทยเมื่อ พ.ศ.2535 พระองค์ได้ทรงบูรณะวัดวาอาราม และได้ทรงอาราธนาพระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญพระไตรปิฎก 218 รูปกับราชบัณฑิต 32 คน ทำการสังคายนาขึ้นที่วัดมหาธาตุ ในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ.2331 ใช้เวลา 5 เดือน สำเร็จเมื่อ พ.ศ.2332 แล้วโปรดฯให้สร้างหอพระมณเฑียรธรรมในพระบรมมหาราชวังเป็นที่เก็บรักษา และโปรดฯให้คัดลอกไปไว้ตามอารามต่าง ๆ

9.2) ในสมัยรัชกาลที่ 2 ได้ทรงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุกับต้นพระศรีมหาโพธิมาจากศรีลังกา และได้คัดเลือกพระสงฆ์ไทย 7 รูปเดินทางไปสืบพระพุทธศาสนาที่ประเทศศรีลังกา

9.3) ในสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดฯ ให้รวบรวมพระไตรปิฎกฉบับภาษาต่าง ๆ เพื่อเทียบเคียงกับของไทย มีการตั้งคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายขึ้นโดยพระภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎ (รัชกาลที่ 4)

9.4) ในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมและการปกครองสงฆ์ให้เจริญมากยิ่งขึ้น

9.5) ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสเสด็จออกผนวชในระหว่างการครองราชย์ ทรงบริจาคพระราชทรัพย์การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกบาลีเป็นอักษรไทยเป็นครั้งแรกจำนวน 1,000 ชุด ได้รับพระบรมสารีริกธาตุจากประเทศอินเดียมาประดิษฐานที่บรมบรรพต วัดสระเกศ และได้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาขึ้น 2 แห่ง คือ มหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

9.6) ในสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงส่งเสริมให้ชาวไทยสนใจพระพุทธศาสนาโดยทรงพระราชนิพนธ์หนังสือพระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร และหนังสือเทศนาเสือป่า เป็นต้น

9.7) ในสมัยรัชกาลที่ 7 ทรงบริจาคพระราชทรัพย์สำหรับจัดพิมพ์พระไตรปิฎกบาลีเป็นอักษรไทยจำนวน 1,500 ชุด และทรงจัดให้มีการประกวดการแต่งหนังสือสอนพระพุทธศาสนาสำหรับเด็กด้วย

9.8) ในสมัยรัชกาลที่ 8 ได้เริ่มการแปลพระไตรปิฎกจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย และแยกการแปลออกเป็น 2 ประเภท คือ แปลโดยอรรถ เรียกว่า พระไตรปิฎกภาษาไทย และแปลโดยสำนวนเทศนา เรียกว่า พระไตรปิฎกเทศนาฉบับหลวง

9.9) ในสมัยรัชกาลที่ 9 พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในประเทศไทยมาโดยลำดับจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ในรัชสมัยนี้ มีเหตุการณ์สำคัญ ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกผนวชเมื่อ พ.ศ.2499 การสร้างพุทธมณฑล เพื่อเป็นพุทธบูชาและเป็นการเฉลิมฉลอง 25 พุทธศตวรรษ (พ.ศ.2500) และมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เป็นที่สังเกตว่า ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา สามารถบอกกับชาวต่างชาติได้อย่างภาคภูมิใจว่าเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ตรัสต้อนรับพระสันตปาปา จอห์น ปอล ที่ 2 ประมุขแห่ง ศาสนจักรคาทอลิก ในคราวที่เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในวันที่ 10 พฤษภาคม 2527 มีความว่า “คนไทยเป็นศาสนิกที่ดีด้วยกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติ” นับว่าพระพุทธศาสนาเป็นมรดกสำคัญของชาวไทย จนเป็นที่รู้จักในสายตาชาวต่างประเทศว่าเมืองไทยเป็นเมืองแห่งผ้ากาสาพัตร (ผ้าเหลือง) คือพุทธศาสนายู่คู่ชาติไทยมานาน ดังคำจารึกของพระเจ้าตากสินมหาราชว่า

“อันตัวพอนี้ชื่อพระยาตาก	ทนทุกข์ยากกู้ชาติพระศาสนา
ถวายแผ่นดินให้เป็นพุทธบูชา	แก่ศาสตาสมณะพระพุทธโคดม”
“ให้ยี่นยงคงถ้วนห้าพันปี	สมณะพราหมณ์ซึ่งปฏิบัติให้พอสม
เจริญสมณะวิปัสสนาพอชื่นชม	ถวายบังคมรอยบาทพระศาสนา”
“คิดถึงพ่อพ่ออยู่คู่กับเจ้า	ชาติของเราคงอยู่คู่ศาสนา
พระศาสนายี่นยงคู่องค์กษัตรา	พระศาสดาฝากไว้ให้คู่กัน”

ตั้งพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อครั้งเสด็จขึ้นครองราชย์ว่า **“ตั้งใจจะอุปถัมภ์กษัตรา ยอยกพระพุทธศาสนา ป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี”**

นักวิชาการชาวไทย อย่างเช่น อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ(2540)ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยไว้ว่า “...พุทธศาสนิกชนชาวไทยก็เชื่อคล้ายชาวพม่าว่า พระพุทธศาสนาไปสู่ประเทศไทยครั้งแรก เมื่อพระโสณะและพระอุตตระเดินทางไปประกาศพระพุทธศาสนาที่สุวรรณภูมิ และเชื่อว่าบริเวณพระปฐมเจดีย์และใกล้เคียงจะเป็นสุวรรณภูมิ เพราะได้ขุดพบโบราณวัตถุรุ่นราวคราวเดียวกับสมัยพระเจ้าอโศกหลายอย่าง ตกลงว่าถ้าเชื่อตามนี้ พระพุทธศาสนาก็ไปสู่ประเทศพม่าและประเทศไทยไม่เกิน พ.ศ. 300 แต่นักประวัติศาสตร์บางคนก็เชื่อว่าพระพุทธศาสนาไปสู่ประเทศไทยประมาณคริสต์วรรษที่ 1-2 คือประมาณ พ.ศ.544-743...”

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ: 2536) ได้สันนิษฐานว่า “...ประเทศไทยมีเนื้อที่อยู่กลางของแหลมสุวรรณภูมิพอดี เมื่อหลายพันปีล่วงมาแล้ว ปรากฏว่า เนื้อที่ส่วนใหญ่ของประเทศไทยปัจจุบันจมอยู่ในทะเล มีหลักฐานที่เราพิสูจน์ได้ คือการขุดพบหอยทะเลต่างๆบนเทือกเขาภูพาน ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางผิวโลก ทำให้แผ่นดินส่วนนี้ผุดขึ้นจากทะเลเท่าที่นักสำรวจได้ตรวจพบตามถ้ำต่างๆ แถวจังหวัดกาญจนบุรี คือมนุษย์สมัยหิน ซึ่งสันนิษฐานว่าจะมีชีวิตในราว 2 หมื่นปีมานี้ แต่มนุษย์พวกนี้ได้สูญพันธุ์ไปเมื่อไหร่ไม่ทราบได้ ทราบแต่ว่าเมื่อราว 2 พันกว่าปีมานี้ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามนุษย์เผ่าละว่าได้ตั้งบ้านเรือนแบบง่าย ๆ ขึ้น ต่อมาชาวอินเดียเดินทางมาสอนอารยธรรมแก่พวกเขาว่า ชาวอินเดียบางเหล่าก็ได้เดินทางมาปกครองชนเหล่านั้น เส้นทางที่ชาวอินเดียเดินทางมาสู่ประเทศไทย คือ

1. มาทางบก โดยผ่านทางเบงกอล ข้ามเทือกเขาปาดไก่อ เข้าสู่พม่าตอนบน
2. ลงเรือข้ามอ่าวเบงกอล ขึ้นที่อ่าวมะตะมะ หรือมาขึ้นที่ฝั่งมะริด ทะวายตะนาวศรี แล้วเดินทางบกเข้าสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยผ่านจังหวัดกาญจนบุรี
3. ลงเรือข้ามสมุทรเข้าช่องแคบมะละกามาขึ้นบกทางแหลมมลายู หรืออาจจะอ้อมไปเลยเข้าอ่าวญวนไปกัมพูชาและจามปา

การอพยพของชาวอินเดียนั้น ปรากฏว่าได้กระทำกันมากในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช กล่าวกันว่าชาวกลิงคะหนี่ภัยสงคราม ลงเรือจำนวนหลายร้อยลำมาสู่สุวรรณภูมิและหมู่เกาะอินโดนีเซีย ในจำนวนคนมากมายนี้แน่นอนเหลือเกินว่าจะต้องมีท่านที่เป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิตมาด้วย เพราะเป็นจำนวนมาก ดังนั้น เมื่อพระโสณะและพระอุตระนำพระพุทธศาสนา มาเผยแผ่เป็นครั้งแรก ท่านจึงพูดกับชาวสุวรรณภูมิรู้เรื่อง อย่างน้อยก็พูดกับคนที่เป็นชาวอินเดียแล้วค่อยแผ่ไปถึงชาวพื้นเมืองทีหลัง”

ส่วนอาจารย์วศิน อินทสระ(2535) ได้เกริ่นนำในบทที่ 5 พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยและพระพุทธศาสนาสมัยก่อนสุโขทัย ความว่า “มีหลักฐานที่พอเชื่อถือได้ พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยก่อน พ.ศ.500 คือ เข้าสู่ดินแดนที่เรียกในสมัยนั้นว่า สุวรรณภูมิ อันได้แก่พื้นที่แหลมอินจีนในปัจจุบันนี้เอง เนื้อที่ของประเทศไทยเวลานี้เป็นศูนย์กลางของดินแดนสุวรรณภูมิพอดี คณะของพระโสณะและพระอุตระที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ ได้เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ คือ ตอนกลางของประเทศไทยเวลานี้ ซึ่งเวลานั้นชนชาติละว้าหรือมอญเป็นใหญ่ครอบครองอยู่ พระพุทธศาสนายุคแรกที่เข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิเป็นพุทธศาสนาเถรวาทอย่างที่พระเจ้าอโศกมหาราชและชาวแคว้นมคธนับถือนั่นเอง สันนิษฐานว่า แห่งแรกที่พระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐาน คือ ตอนใต้ของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่เนื้อที่จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี...”

จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยนับแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชถึงบัดนี้ราว 2000 ปี ประวัติศาสตร์ชาติไทยมีความเกี่ยวเนื่องผูกพันกับพระพุทธศาสนาโดยตลอด โดยเฉพาะชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนาสืบต่อมาเป็นประวัติศาสตร์ของคนที่นับถือพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนากับคนไทยมีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ตามที่กล่าวมาแล้ว

พอสรุปความได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 3 สมัยคือ สมัยพุทธกาล สมัยหลังพุทธกาล และการเผยแผ่ศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย

ก. การเผยแผ่ศาสนาสมัยพุทธกาล เริ่มขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ทรงพิจารณาหาบุคคลที่สมควรแสดงธรรมโปรด ก็พบว่าปัญจวัคคีย์เป็นผู้สมควรได้รับ พระพุทธองค์จึงเสด็จไปทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ด้วยพระธรรมเทศนาภิกษุที่เรียกว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” โดยมีใจความโดยสรุปว่า “บรรพชิตคือนักบวชที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนาไม่ควรประพฤติข้องแวะกับข้อวัตรปฏิบัติอันป็นทางสุดโต่ง 2 ทาง คือการประพฤติปฏิบัติตนให้สุขสบายหมกมุ่นอยู่กับเรื่องกาม และการประพฤติทรมาณตนให้ลำบาก จึงทรงสอนให้ประพฤติดนทางสายกลางที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดง

ปฐมเทศนาจบลง พระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลขั้นต้น ถือเป็นปฐมเหตุจุดเริ่มต้นแห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ข. หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความจำเป็นมากขึ้น เพราะเหตุผล 3 ประการ คือ 1) เพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาไปยังประเทศที่ยังไม่มีพระพุทธศาสนา 2) ได้มีคนแอบแฝงปลอมบวชในพระพุทธศาสนาแล้วประพฤติเสียหาย และ 3) เกิดมีศาสนาต่างๆ ขึ้นอีกหลายศาสนา กาลเวลาล่วงเลยมาถึงพุทธศตวรรษที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราช เอกอัครราชตรีผู้ปกครองประเทศอินเดียในสมัยนั้น ทรงถวายความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาครั้งยิ่งใหญ่ โดยทรงเป็นประธานในการสังคายนาชำระหลักพระธรรมวินัยครั้งที่ 3 ขึ้นในปี พ.ศ.236 ณ วัดอโศการาม นครปาฏลี แคว้นมคธ ซึ่งมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธานสงฆ์ หลังจากที่ได้ทำสังคายนาร้อยกรองพระธรรมวินัยเสร็จสิ้นแล้ว พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงส่งพระธรรมทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยแบ่งออกเป็น 9 สาย ประเทศไทยเราก็ได้รับพระพุทธศาสนาจากสายที่ 8 ซึ่งเป็นคณะของพระโสณะและพระอุตระ トラบเท่าปัจจุบันนี้

ค. พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทย เมื่อประมาณ พ.ศ.236 สมัยเดียวกันกับประเทศลังกา ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช ในขณะนั้นประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” พอประมวลแต่ละสมัยได้ดังนี้ คือสมัยเถรวาทแบบพระเจ้าอโศกมหาราช สมัยมหายาน สมัยเถรวาทแบบพุกาม สมัยเถรวาทแบบลังกาวงศ์ สมัยสุโขทัย สมัยล้านนา สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-ปัจจุบัน)

2.2 ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

คำว่า “การเผยแผ่” หมายถึง การเผยแผ่ทั่วไป เช่น การแพร่กระจายของเชื้อโรค ส่วนคำว่า “การเผยแผ่” เป็นสำนวนของพระ หมายถึง การเผยแผ่ความรู้ในพระพุทธศาสนา เผยแผ่ความจริงให้ประชาชนได้รับรู้

2.2.1 พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (ราชบัณฑิตยสถาน,2546: 741-743) ได้ให้คำจำกัดความพร้อมทั้งแสดงตัวอย่างการใช้คำทั้งสองอย่างดังนี้

คำว่า “เผย” เป็นคำกริยา หมายถึง ค่อยๆขยายออก, ค่อยๆแยมออก เช่น เผยหน้าต่าง เมื่อใช้กับคำว่า “เผยแผ่” หมายถึง ทำให้ขยายออกไป, ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา และหากใช้กับคำว่า “เผยแผร์” หมายถึง การโฆษณาให้แพร่หลาย เช่น เผยแผร์ความรู้

คำว่า “แผ่” เป็นคำกริยา หมายถึง คลี่ขยายออกไปให้มีลักษณะแบนราบ หรือกว้างกว่าเดิม หรืออาการอื่นๆ ที่คล้ายคลึงเช่นกัน เช่น แผ่อำนาจเขต แผ่หาง มีตัวอย่างการใช้คำและความหมายของคำดังนี้

แผ่ส่วนบุญ	: ให้
แผ่ชาน	: ซึมซาบกระจายไปทั่ว
แผ่ตน	: อวดตน, แต่งตัวฝั่งฝาย
แผ่เผื่อ/เผื่อแผ่	: เจือจาน, ให้ประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความโอบอ้อมอารี
แผ่เมตตา	: ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข

ส่วนคำว่า “แพร่” เป็นคำกริยา หมายถึง กระจายออกไป, แผ่ออกไป เช่น แพร่ข่าว แพร่เชื้อ มีตัวอย่างการใช้คำและความหมายคำดังนี้

แพร่ข่าว	: กระจายข่าวออกไป
แพร่สะพัด	: กระจายทั่วไป เช่น ข่าวแพร่สะพัดไปโดยเร็ว
แพร่หลาย	: กระจายข่าวออกไปให้มาก, ทั่วถึง เช่น รู้กันแพร่หลาย

2.2.2 นักวิชาการศาสนา (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555:47-48) ให้ทัศนะไว้ว่า “เผยแผ่” หมายถึง การเปิดเผยสิ่งที่ถูกปกปิดอยู่ให้คนได้รู้ได้เห็น คือ การเปิดเผยสิ่งที่ตั้งามที่คนยังไม่เห็นให้ได้รู้ได้เห็นทั่วกัน และคำนี้มักใช้กับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น แผ่เมตตา แผ่ความสุข ช่วยเหลือเผื่อแผ่ ส่วนคำว่า “เผยแพร่ง” นั้น หมายถึง การขยายหรือการกระจายไปในวงกว้าง คือสิ่งนั้นไม่ได้ถูกปกปิด แต่มีอยู่ในขอบเขตจำกัด เมื่อต้องการจะขยายออกไปสู่วงกว้างก็จะใช้คำว่า “เผยแพร่ง” และคำนี้มักใช้กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น แพร่ภาพ แพร่ข่าว และแพร่เชื้อโรค เป็นต้น

2.2.3 พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9, อ่างใน แก้ว ชิตตะขบ, 2553:25-26) ได้วิเคราะห์ความหมายของคำว่า “เผยแผ่” และคำว่า “เผยแพร่ง” ไว้ว่า คำในภาษาไทยที่เกี่ยวกับการประกาศหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มีทั้งคำว่า เผยแผ่ และคำว่า เผยแพร่ง ซึ่งทั้งสองคำนี้ต่างก็มีความหมายใกล้เคียงกัน ฉะนั้น เพื่อความกระจ่างชัดและใช้ให้ถูกต้องตรงตามความมุ่งหมาย ควรจะใช้คำว่า “เผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือ เผยแพร่งพระพุทธศาสนา” กันแน่จึงจะถูกต้อง

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9,ราชบัณฑิต) ให้ความหมายว่า

“เผยแผ่ เป็นคำหลักในความหมายว่า ทำให้แพร่หลายในลักษณะติดแน่น ซึมซาบกระจายไป เช่น เผยแผ่ศาสนา เผยแผ่ธรรม องค์การเผยแผ่ ส่วนเผยแพร่ง ใช้ในความหมายว่า

ประกาศ โฆษณา ทำให้แพร่หลายในลักษณะกระจายให้เป็นรูปธรรมหรือให้สัมผัสทางตา หู เป็นต้น เช่นใช้ว่า การเผยแผ่พุทธศาสนาสามารถทำได้หลายวิธี เช่น เผยแพร่ไปตามสื่อต่างๆ หรือเผยแพร่อตามวิทยุทีวี เป็นต้น”

กล่าวได้ว่า “เผยแผ่” และคำว่า “เผยแพร่” มีความหมายต่างกัน กล่าวคือคำว่า “เผยแผ่” หมายถึงการเปิดเผยสิ่งที่ปกปิดอยู่ให้คนได้รู้ได้เห็น แต่เป็นการเปิดเผยสิ่งที่ดีที่ประเสริฐ สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตจิตใจของคนเรา เช่นเปิดเผยประกาศหลักพระธรรมคำสอนอันประเสริฐบริสุทธิ์ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าที่บุคคลทั่วไปยังไม่รู้จักให้รู้จักยังไม่เข้าใจให้ได้เข้าใจ และยังไม่เข้าถึงให้ได้เข้าถึง เป็นต้น ซึ่งตรงกันข้ามกับคำว่า “ตีแผ่” ซึ่งใช้ในทำนองประจานคือเปิดเผยสิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่ไม่ดีที่ถูกปกปิดหรือเปิดโปง สิ่งที่ลึกลับซับซ้อนซ่อนเงื่อนอำพรางความชั่วร้ายให้คนอื่นได้รู้ได้เห็น ส่วนคำว่าแผ่มักใช้กับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่นคำว่า แผ่เมตตา แผ่ความสุข ช่วยเหลือเผื่อแผ่ เป็นต้น

ส่วนคำว่า “เผยแพร่” หมายถึงการทำให้ขยายหรือการทำให้กระจายออกไปในวงกว้าง คือ สิ่งนั้นไม่ได้ปกปิด แต่มีอยู่ในขอบเขตจำกัด เมื่อต้องการจะขยายออกไปในวงกว้าง ก็จะชื่อว่าเผยแพร่ และคำนี้มักจะใช้กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น แพร่ภาพ แพร่ข่าว แพร่เชื้อ เป็นต้น

2.2.3 วศิน อินทสระ และไชย ณ พล (2555) ได้อธิบายไว้ว่า การเผยแผ่ธรรมนั้นทำได้ 3 วิธีคือ 1) การพูด 2) การเขียน และ 3) การทำตัวอย่างให้ดูเป็นอยู่ให้เห็น ซึ่งการเผยแผ่โดยการพูดนั้นเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลายประการ เช่น คุณสมบัติของผู้พูด(หรือผู้แสดงธรรม) การเตรียมตัวของผู้พูด การค้นคว้าหาความรู้ที่เพียงพอ การเตรียมหลักฐานประกอบในการพูด และบุคลิกภาพของผู้พูด เป็นต้น ขณะที่การเผยแผ่โดยการเขียนนั้นมีความแตกต่างออกไป เพราะการเขียนเป็นการแสดงออกทางความรู้สึกนึกคิด ความคาดหวังความใฝ่ฝัน ภูมิปัญญาของผู้เขียนเช่นเดียวกับการพูด เพียงแต่ต้องใช้เวลามากกว่าและสามารถประดิษฐ์(ถ้อยความในการเขียน)ให้สวยงามกว่าคำพูดได้ ส่วนการเผยแผ่โดยการทำตัวอย่างให้เห็นนั้น เป็นเรื่องสำคัญมากในการสอน สำหรับคนใกล้ชิดแล้วสำคัญกว่าการสอนด้วยวาจา เพราะตัวอย่างที่เขาได้เห็นนั้นเป็นเหมือนภาพยนตร์ที่ฉายซ้ำแล้วซ้ำเล่าให้เขาได้ดูอยู่ทุกวัน ถ้าเขานิยมชมชอบบทบาทและการกระทำคำพูดของเราผู้เป็นต้นแบบแล้ว ก็จะซึมลึกลงไปในความรู้สึกนึกคิดของเขา และถูกหล่อหลอมจนเป็นอุปนิสัยอันถาวรต่อไป การทำตัวอย่างให้ดีจึงเป็นการเผยแผ่ศาสนาอยู่ในตัว

2.2.4 อรทัย พนาราม (2545) กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น หมายถึงการนำคำสอนในพระพุทธศาสนาไปปรากฏต่อการรับรู้ของบุคคลกลุ่มบุคคลและมวลชน ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อบุคคลและสื่อมวลชน โดยมุ่งหวังให้ผู้รับเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์คือสามารถสงบระงับกิเลสในระดับต่างๆจนถึงพระนิพพาน ซึ่งการเผยแผ่ศาสนาแต่เดิมทีเป็นการสื่อสารระดับบุคคลซึ่งแบ่งเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล

(Interpersonal Communication) การสื่อสารในกลุ่ม (Group Communication) และการพูดในที่สาธารณะ (Public Speaking) การสื่อสารระดับบุคคลนี้ปรากฏอยู่ทุกรูปแบบในการเทศนาของพระพุทธเจ้าสู่พระสาวกและเวไนยสัตว์ การสั่งสอนพระธรรมของพระสาวกสู่ผู้คน การฟังธรรมคือ ปริยัติและการนำธรรมะนั้นมาปฏิบัติจนเกิดผล คือปฏิบัติเป็นการปฏิบัติตามสิกขา 3 คือ การศึกษาพระพุทธศาสนาตามลำดับขั้นเพื่อให้สัมฤทธิ์ผล เป็นการสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) ที่เกิดขึ้นภายในเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นกระบวนการที่บุคคลแต่ละคนสื่อสารตอบโต้กับตนเองโดยระบบประสาทส่วนต่างๆตอบโต้กันภายใน ในทางพระพุทธศาสนานั้นก็คือกระบวนการเรียนรู้ ชัดเกลากิเลสในใจตนและแสดงออกมาเป็นคุณธรรมในระดับขั้นต่างๆ ได้แก่ ทาน ศีลและภาวนา การสื่อสารทั้งสองแบบนี้เป็นการสื่อสารที่ได้ผลมากที่สุดในการศึกษาพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาพของสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไป ทำให้รูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องขยายตัวมาสู่สื่อมวลชนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมให้มากที่สุดโดยที่ลักษณะของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อมวลชนนั้นมีปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ (คอลัมน์ธรรมะในหนังสือพิมพ์รายวันฉบับต่างๆ) นิตยสารและวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ การจัดตั้งคลื่นวิทยุเพื่อพระพุทธศาสนา การแทรกการธรรมะคั่นระหว่างรายการทั่วไป ฯลฯ การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตและมัลติมีเดียร่วมในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนายังมีความหมาย โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมาย คือผู้ฟัง 2 นัย (<http://www.kalyanamitra.org/daily/dhamma> สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2555) คือการเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน และการเผยแผ่แก่คนทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือศาสนาพุทธ แต่ละนัยมีความหมายดังนี้

1. การเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากขึ้น จนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต รักษาปฏิบัติธรรม และตระหนักในคุณค่าของพระพุทธศาสนา จนกระทั่งช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป

2. การเผยแผ่แก่บุคคลทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือศาสนาพุทธนั้น ก็เพื่อให้มีความเข้าใจถึงแนวความคิดพื้นฐาน หรือหลักธรรมเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา สร้างทัศนคติที่ดีต่อศาสนาพุทธจนเกิดความสนใจศึกษาและทดลองปฏิบัติธรรมตามคำสอนในพระพุทธศาสนา เช่น ลองฝึกสมาธิจนกระทั่งเห็นผล เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ในที่สุดแล้วหันมานับถือศาสนาพุทธ เป็นชาวพุทธโดยสมบูรณ์

เมื่อจะประกาศเปิดเผยหลักพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ในฐานะเป็นหลักปฏิบัติดี หลักปฏิบัติชอบที่ทำให้คนเราได้รับประโยชน์สุขทั้งในอภิปภชาตินี้ และอภิปภชาติหน้า และ

ประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน จึงสมควรอย่างยิ่งที่ใช้คำว่า “เผยแผ่พระพุทธศาสนา” ซึ่งเหมาะสมกว่าใช้คำว่า “เผยแพร่งพระพุทธศาสนา”

ด้วยเหตุนี้ “การเผยแผ่พระพุทธศาสนา” หมายถึงการนำเอาหลักธรรมคำสอนอันประเสริฐอันเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ที่เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้ และน้อมเอาหลักธรรมคำสั่งสอนเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรมประกอบด้วยคุณธรรมมีเมตตา เป็นต้น เกิดความสงบสุขทั้งชาติปัจจุบันและภพหน้า จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยยึดเอาอุดมคติ อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธรองค์ตรัสไว้

ในสถานการณ์ปัจจุบัน การที่จะหาทางให้คนเรานับถือศาสนาหนึ่งศาสนาใดเป็นเรื่องที่ต้องใช้วิธีการเผยแผ่ชักจูงหรือมีผลประโยชน์เข้าล่อ จึงจะมีคนนิยมหันมานับถือกันมากขึ้นๆ แต่พระพุทธศาสนาก็ยังคงใช้วิธีการเผยแผ่ คือการประกาศแต่สิ่งที่ดีที่ชอบให้ทราบ โดยไม่คำนึงว่าจะมีใครหันมานับถือ ให้เป็นเรื่องเสรีภาพต่อบุคคล จึงมีศาสนิกชนบางท่านเป็นห่วงในเรื่องนี้ ต้องการและพยายามใช้วิธีการ “เผยแผ่” แทนการ “เผยแผ่” พระพุทธศาสนา

พอสรุปความได้ดังนี้

ก. “เผยแผ่” หมายถึง ทำให้ขยายออกไป, ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา แผ่อาณาเขต แผ่เมตตา และแผ่ส่วนบุญ ส่วนคำว่า “เผยแผ่” หมายถึง กระจายออกไป, แผ่ออกไป, การโฆษณาให้แพร่หลาย เช่น เผยแพร่ความรู้ แพร่ข่าว แพร่เชื้อ แพร่สะพัด

ข. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึงการนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยผ่านสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อบุคคลและสื่อมวลชน โดยมุ่งหวังให้ผู้รับเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและประโยชน์แก่สังคม

ค. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยังมีความหมายโดยมุ่งกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มคือ การเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามากขึ้น และการเผยแผ่แก่บุคคลทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือศาสนาพุทธเพื่อให้เขามีความรู้ความเข้าใจถึงหลักธรรมเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา ในที่สุดแล้วหันมานับถือศาสนาพุทธ เป็นชาวพุทธโดยสมบูรณ์

2.3 ความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยโลกมากกว่า 2500 ปีแล้ว นับว่าเป็นศาสนาหนึ่งที่มีอายุกาลที่ยืนยาวนาน ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งทำให้พระพุทธศาสนา

ดำรงอยู่นาน คือมีการประกาศเผยแผ่ศาสนธรรมในหมู่พุทธสาวกกันมาโดยลำดับ จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง โดยพุทธสาวกเหล่านั้นต่างยึดถือเอาอุดมคติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ตรัสประทานเป็นพระโอวาทในคราวส่งพระอรหันตสาวก 60 รูปไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในท้องถิ่นคามนิคมต่างๆ เป็นครั้งแรกที่มีใจความว่า “...ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและเพื่อความสุขแก่หมู่มนุษย์และเทวดา...” (วิ.ม.(ไทย) 6/ 32/49-50) เป็นหลักวิสัยทัศน์ในการทำหน้าที่ประกาศพุทธธรรมแก่ประชาชนอย่าง ต่อเนื่อง พร้อมทั้งนำเอาอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงประทานโอวาทปาติโมกข์ เมื่อคราวประชุมพระอรหันตสาวกครั้งใหญ่ที่เรียกว่า “จาตุรงคสันนิบาต” ณ พระวิหารเวฬุวัน มาเป็นพันธกิจและกลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการที่บรรดาพุทธสาวกได้ช่วยกันประกาศเผยแผ่หลักพระธรรมคำสอนอันประเสริฐที่เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองดำรงอยู่อย่างยั่งยืนตราบมาจนถึงทุกวันนี้

การประกาศเผยแผ่หลักการดำรงชีวิตอันประเสริฐหรือหลักการพระพุทธศาสนาภายหลังการตรัสรู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระมหาบุรุษสิทธัตถะนั้น นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมวลมนุษยชาติ เพราะเป็นจุดปฐมอุบัติแห่งพระพุทธศาสนา กล่าวคือ พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในไตรโลก(โลกมนุษย์ เทวโลก พรหมโลก) และประดิษฐานได้อย่างมั่นคงดำรงประโยชน์เกื้อกูลก่อให้เกิดสันติสุขแก่อัจฉริยญาณของมวลมนุษย์และสรรพสัตว์อย่างนับประมาณมิได้ ก็ด้วยพระกรุณาเสด็จจาริกโปรดประทานพุทธธรรมประกาศเผยแผ่หลักอริยสัจและบำเพ็ญพุทธจริยาอันยิ่งใหญ่ตลอดระยะเวลา 45 พรรษาของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง โดยมีจุดเริ่มต้นเมื่อพระพุทธองค์ทรงตัดสินใจแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตรปฐมเทศนาโปรดนักบวชปัญจวัคคีย์ซึ่งเกิดผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ โดยหัวหน้าปัญจวัคคีย์คือท่านโกณฑัญญะ ได้ธรรมจักกัปปวัตตนธรรมมีความเข้าใจแจ่มแจ้งในหลักสัจธรรม ประกาศตนเป็นพุทธสาวกขอบวชเป็นปฐมบรมภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา

กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมั่นคงอยู่ได้ด้วยการเผยแผ่คือการประกาศเปิดเผยอริยสัจธรรมความจริงอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ เพื่อให้เกิดกระบวนการศึกษาปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อันส่งผลเป็นความหลุดพ้นจากวัฏฏทุกข์ได้ในที่สุด ตราบใดพุทธบริษัทมีพระภิกษุพุทธสาวกเป็นต้นยังชวนขยายรังสรรค์งานเผยแผ่โดม่งมั่นประกาศหลักพุทธธรรมให้ขจรขยายไปทั่วอนุภูมิภาคของโลก ก็เป็นที่มั่นใจได้ว่า พระพุทธศาสนาจะดำรงสันติภาพก่อให้เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติอยู่ตราบนั่น สมดังที่ แก้ว ชิตตะขบ (2553 :21-24) ได้ประมวลคุณค่าความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

1. การดำรงงานประกาศเผยแผ่หลักพุทธธรรม มีความสำคัญยิ่งต่อสถานการณ์พระพุทธศาสนาทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพราะเป็นจุดชี้ขาดถึงภาวะเจริญความรุ่งเรืองหรือภาวะ

ความเสื่อมถอยชบเซาเศร้าหมองแห่งพระพุทธศาสนาอย่างมีอาจปฏิเสธได้ กล่าวเฉพาะประเทศไทย เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า สังคมไทยในอดีตส่วนใหญ่ได้รู้จัก เข้าใจ เข้าถึงหลักธรรมคำทรงสอนอันประเสริฐของพระพุทธองค์จนสามารถเลือกสรรนำไปบูรณาการเชิงปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดเป็นวิถีพุทธคือวิถีไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่มเย็นเป็นสุขพ้นจากการอยู่ร้อนนอนทุกข์มาอย่างช้านานได้ ก็เพราะอาศัยการเสียดสละทุ่มเทชีวิตอุทิศเวลาช่วยกันประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาของบรรพชนไทยทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อชาติบ้านเมืองไทยนั่นเอง

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งอดีตกาลนั้น พระสงฆ์จะเลือกสรรหลักพุทธธรรมนำมาเทศน์เน้นอบรมสั่งสอนปลูกฝังศีลธรรมให้ประชาชนมีมาตรฐานชีวิตชาวพุทธ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข แม้จะเป็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมที่ได้รักษารูปแบบสืบทอดเป็นประเพณีต่อเนื่องกันมา แต่ก็ได้ทำให้ประชาชนชาวไทยครั้งอดีต รู้จัก เข้าใจ เข้าถึงพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง เป็นเหตุให้มีศรัทธาที่ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ คือความคิดดี มองเห็นคุณประโยชน์ที่ได้จากการเป็นผู้ถือพระพุทธศาสนาแล้ว ช่วยกันทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมาตราบเท่าทุกวันนี้ ทั้งนี้ เพราะสังคมไทยในอดีตนั้นศรัทธายกย่องพระสงฆ์เป็นปูชนียบุคคลและเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

2. ผลจากการเผยแผ่ประกาศพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของของประเทศชาติ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ดำเนินการอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ มุ่งให้บุคคลพึงละเว้นกรรมชั่ว ประกอบสัมมาอาชีพะ คือ อาชีพสุจริต แม้จะเป็นอาชีพที่มีเกียรติน้อย แต่เป็นอาชีพที่มีความสุขปราศจากโทษ พระสงฆ์มักพูดสอนเกี่ยวกับเงินร้อน อันเป็นคำสั่งสอนที่ว่าได้เงินมาด้วยอาชีพสุจริต ย่อมอยู่ไม่นาน คือได้มาแล้วหมดเร็ว ไม่สามารถทำให้ตั้งตัวได้ บางคนมักใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยหรือจ่ายไปในทางพนัน พระสงฆ์จึงได้สั่งสอนให้ประชาชนประกอบอาชีพในกรอบแห่งศีลธรรม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ไม่ให้ประกอบอาชีพที่เป็นภัยหรือเป็นอันตรายต่อผู้อื่นหรือแม้แต่กระทั่งตนเองและครอบครัว มิฉฉาชีพเช่นนั้น ได้แก่ การค้าขายของเถื่อน การค้าขายอาวุธสงคราม การค้ายาเสพติด การปล้นจี้ลักขโมย การล่อลวงหรือหลอกหลวง หรือแม้กระทั่งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ แต่สอนให้มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจการงานให้มีความสมัคสมานสามัคคี ให้ละเว้นสิ่งที่เป็นโทษทั้งแก่ตนและผู้อื่น

ตัวอย่างหลักพุทธธรรมที่พระสงฆ์มักนำมาเผยแผ่อบรมสั่งสอนประชาชนเพื่อส่งเสริมทำให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจของบุคคลและของสังคม เช่น การใช้ให้ใช้บท**ทอิธิบาท ๔** ในการประกอบอาชีพการงาน เช่น **ฉันทะ** ให้มีความรักความชอบในการงานที่ทำแลพร้อมที่จะลงมือทำการงานด้วยความเต็มใจ **วิริยะ** ให้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบอาชีพการงาน **จิตตะ** ให้มีความ

ตั้งใจและสนใจในหน้าที่การงาน และวิมังสา ให้มีความหมั่นตรวจสอบแก้ไขบกพร่องและประเมินตนเองเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพการงาน รวมถึงการสอนให้นำหลักทฤษฎีธรรมมิกัตประโยชน์ 4 มาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน คือ อุฏฐานสัมปทา ให้มีความขยันประกอบกิจการงานเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สมบัติในทางสุจริต อารักขสัมปทา ให้มีความคิดสติปัญญารู้จักเก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้จากการประกอบกิจการงาน โดยรู้จักแบ่งใช้และรู้จักแบ่งเก็บเพื่อยามจำเป็น กัลยาณมิตตตา ให้รู้จักเลือกคบคนดีเป็นมิตร เพื่อจะได้โน้มนำชักจูงให้กระทำแต่กรรมดี และสมชีวิตา ให้รู้จักใช้ชีวิตอย่างพอเพียง เหมาะสมกับสภาพฐานะหน้าที่การงานของตน นอกจากนี้ยังสอนให้ประพฤติตามหลักศีล 5 หลักคุณธรรมจริยธรรมอื่น ๆ และการละเว้นหลักเลื่องห่างไกลจากอบายมุขนานาชนิดอีกด้วย ซึ่งถ้าประชาชนมีศรัทธาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ให้มากและจริงจังทั่วถึงกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ พระพุทธศาสนาก็ยังมีคุณค่าแก่สังคมไทยจนสามารถเป็นหลักประกันความมั่นคงแห่งสถาบันชาติและพระมหากษัตริย์ได้อย่างแน่นอน

ด้วยเหตุนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความดำรงมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา และนับเป็นภารกิจโดยตรงของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เมื่อทำหน้าที่ของตนให้บริบูรณ์ด้วยการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยจนแตกฉานและประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยที่ศึกษามาแล้วนั้น จนมีภูมิรู้ภูมิธรรมเข้มแข็งแล้ว ต้องอุทิศตนทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยรูปแบบวิธีการต่าง ๆ เช่น การแสดงธรรม การบรรยายธรรม การสนทนาธรรมตลอดถึงการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นแบบอย่างโดยจัดเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่งต่อความดำรงยั่งยืนมั่นคงอยู่แห่งพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่สมัยพุทธกาลจวบจนปัจจุบัน

จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการเผยแผ่ในด้านการดำรงงานการประกาศเผยแผ่หลักพุทธธรรม และผลจากการเผยแผ่ประกาศพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยชาติ

2.4 จุดมุ่งหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

นักการศาสนาในปัจจุบันมองอดีตเป็นบทเรียนอันมีค่า จึงศึกษาถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากอดีตสู่ปัจจุบัน พร้อมทั้งคาดการณ์ล่วงหน้าถึงอุปสรรคปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เมื่อพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์จะให้เหล่าพระอรหันต์ 60 รูปแรก แยกย้ายกันไปทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรมคำสอนแก่ชาวโลกนั้น พระองค์ทรงให้โอวาทแก่พระอรหันต์เหล่านั้นว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราเป็นผู้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่อความเอ็นดูแก่โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เธออย่าไปทางเดียวกันถึง 2 รูป

ภิกษุทั้งหลาย เธอจงแสดงธรรมให้ดังงามในเบื้องต้น ดังงามในท่ามกลาง และดังงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ให้เป็นไป พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์โลกทั้งหลายที่เป็นผู้มีธุลีในดวงตาน้อย ผู้จักอาจรู้ทั่วถึงธรรมนั้นมีอยู่ เขาเหล่านั้นย่อมเสื่อมจากคุณที่พึงได้พึงเห็น เพราะเหตุที่ไม่ได้ฟังธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราเองก็จักไปสู่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรมเหมือนกัน” (วิ.มหา. [ไทย] 6/32/ 49-50)

จะเห็นได้ว่า ภารกิจสำคัญของพระภิกษุสงฆ์ นอกจากการปฏิบัติธรรมแล้ว ยังจะต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาให้แก่ชาวโลก ให้ชาวโลกได้พบกับความสุขที่แท้จริง หลุดพ้นจากวัฏฏสงสาร คือการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยการปฏิบัติธรรมตามพุทธวิธี ดังนั้นการเผยแผ่พระพุทธานุภาพ จึงขึ้นอยู่กับพระภิกษุสงฆ์เป็นสำคัญ

จากการศึกษา สามารถสรุปจุดมุ่งหมายในการเผยแผ่พระพุทธานุภาพของพระพุทธเจ้า ได้ 3 ประการ (วคิน อินทสระ, 2548:23-33) คือ

1. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น
2. ทรงสอนเพื่อให้ฟังไตร่ตรองตามเห็นได้จริง
3. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน

2.4.1 เพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น (อภิญญาธรรมเทศนา)

จุดมุ่งหมายข้อนี้หมายความว่า ทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับสาวกนั้นๆ สิ่งใดที่ทรงรู้แล้งแต่เห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับการสอน ก็จะไม่สอนสิ่งนั้น ทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่รู้และจำเป็นเท่านั้น

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สีสพวัน เขตโกสัมพี ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหยิบใบประดู่ลาย 2-3 ใบขึ้นมาก แล้วรับสั่งเรียกพระภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความนั้นว่าอย่างไร ใบประดู่ลาย 2-3 ใบ ที่เราหยิบขึ้นมากับไม้ที่อยู่บนต้น อย่างไหนมากกว่ากัน ลำดับนั้นภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ใบไม้ที่อยู่บนต้นนั้นแหละมากกว่าใบประดู่ 2-3 ใบ ที่พระองค์ทรงหยิบขึ้นมากเพียงเล็กน้อย พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เรารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกัน เพราะเหตุไรเราจึงมิได้บอก เพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความ

เบื้องหน้า ไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะเหตุนี้เราจึงมิได้บอก สิ่งอะไรเล่าที่เราบอกแล้ว คือเราบอกไว้ว่านี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เพราะเหตุใดเราจึงบอก เพราะสิ่งนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ตรัสรู้เพื่อนิพพาน เพราะเหตุนี้เราจึงบอก ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริง นี่ทุกข์ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (สัง.มหา.(ไทย) 19/548/1712)

2.4.2 เพื่อให้ผู้ฟังไตร่ตรองตามเห็นได้จริง (สนิทานธรรมเทศนา)

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอไตร่ตรองตามให้เห็นด้วยตนเอง เช่น พระองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ภิกษุทั้งหลาย แม้ว่าภิกษุจะพึงจับชายผ้าสังฆาฏิของเราติดตามรอยเท้าเราติดตามไปข้างหลัง แต่ภิกษุนั้นมีความละโมภ กำหนดยึดถืออย่างแรงกล้าในกาม มีจิตพยาบาท คิดประทุษร้ายหลงลืมสติไม่รู้ตัว มีจิตไม่ตั้งมั่น กระสับกระส่าย ไม่สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้ว ภิกษุนั้นก็ยังชื่อว่าอยู่ห่างไกลเรา เราก็ห่างไกลภิกษุนั้น นั่นเป็นเพราะเหตุใด เพราะภิกษุนั้นยังไม่เห็นธรรม เมื่อไม่เห็นธรรมชื่อว่าไม่เห็นเรา

ภิกษุทั้งหลาย แม้ถ้าภิกษุอยู่ไกลเราร้อยประโยชน์ แต่ภิกษุนั้นไม่มีความละโมภ ไม่กำหนดยึดถืออย่างแรงกล้าในกาม มีจิตไม่พยาบาท ไม่คิดประทุษร้ายมีสติมั่น มีความรู้สึกตัวมีจิตตั้งมั่นแน่วแน่ สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้วภิกษุนั้น ก็ชื่อว่าอยู่ใกล้เรา เราก็อยู่ใกล้ภิกษุนั้น นั่นเป็นเพราะเหตุใด เพราะภิกษุนั้นเห็นธรรมแม้เห็นธรรมชื่อว่าเห็นเรา” ขุ.อติ.(ไทย)25/300/275)

2.4.3 เพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติ (สัปปาฏิหาริยธรรมเทศนา)

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมะมีคุณเป็นมหัศจรรย์ สามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้ผลรับตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน เช่นในมหาปริณีพพานสูตร เมื่อพระองค์ใกล้จะปริณีพพานได้ทอดพระเนตรเห็นมหาชนถือเครื่องสักการะเป็นอันมากมาบูชาพระองค์ จึงตรัสกับพระอานนท์ว่า

“การบูชาอย่างนั้นไม่ชื่อว่าบูชาพระองค์ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง แต่ผู้ใดจะเป็นภิกษุ หรือภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกาก็ตามปฏิบัติธรรมสมควร ปฏิบัติชอบ ผู้นั้นแหละชื่อว่าบูชาด้วยการบูชาอย่างยิ่ง เมื่อพระตถาคตเจ้าทรงปลงพระชนมายุสังขารว่าอีก 3 เดือนข้างหน้าจักปริณีพพานดังนี้ ภิกษุหลายพันรูปเที่ยวแวดล้อมพระองค์อยู่ปรึกษากันว่า พวกเราจะทำอย่างไรหนอ ภิกษุรูปหนึ่งชื่อว่าธรรมารามไม่ยอมร่วมกลุ่มกับภิกษุทั้งหลาย ถ้ามถึงความรู้สึกเกี่ยวกับปริณีพพานของพระศาสดา ท่านมิได้ให้คำตอบว่าประการใด แต่คิดว่าอีก 3 เดือนข้างหน้า พระศาสดาจะปริณีพพานแล้ว เราเป็นผู้ที่ยังมีราคะอยู่ เราจะพยายามเพื่อบรรลุอรหัตผลในช่วงเวลาที่พระ

ศาสต้ายังทรงพระชนม์อยู่นั้นเอง เพื่อเป็นการบูชาพระองค์” (มหาปริณิพพานสูตร ที.ม.(ไทย) 10/160-161/126, พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พอสรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในสมัยนั้นมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น เพื่อให้ฟังไตร่ตรองตามเห็นได้จริง และเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตนจริงๆ

ด้วยเหตุนี้ ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบลง มีความเลื่อมใสของนับถือพระพุทธศาสนา ก่อนที่จะปฏิญาณตนเป็นอุบาสก-อุบาสิกาหรือพุทธมามกะ ก็จะเปล่งวาจาแสดงความยกย่องชื่นชมโสมนัสในพระภาสิตของพระพุทธองค์ ซึ่งสรุปเป็น “ลักษณะการประเมินผลพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ได้ 4 ลักษณะ” คือ

1. เหมือนการหยายของที่เขาคว่าเอาไว้
2. เหมือนการเปิดของที่เขาคิดเอาไว้
3. เหมือนการบอกทางแก่คนที่เขากำลังหลงทาง และ
4. เหมือนการส่องประทีปในที่มืดเพื่อให้คนมีตาดีจะได้เห็นแสงสว่าง

โดยมีหลักฐานปรากฏในเวรัญชราภักดิ์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย วิ.ม. 1/1-15) ว่า ครั้งหนึ่ง ขณะที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่เมืองเวรัญชรามีพราหมณ์ผู้เฒ่าแก่เรียนท่านหนึ่งชื่อว่าเวรัญชะได้ยินพระกิตติศัพท์ของพระองค์ว่าเป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงสนใจใคร่จะไปพิสูจน์ดูว่าพระพุทธเจ้าจริงหรือไม่ แล้วตั้งต้นเข้าไปเฝ้าถึงที่ประทับ เมื่อผ่านการทักทายตามธรรมเนียมแล้ว เวรัญชพราหมณ์ได้เห็นว่าพระพุทธองค์ไม่ไหว้ไม่ลุกขึ้นต้อนรับเชื้อเชิญตนซึ่งเป็นผู้แก่กว่าให้นั่ง จึงตรัสพ้อว่า “พระสมณโคดมนี้ไม่ รู้จักไหว้ต้อนรับพราหมณ์ผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นการไม่สมควรเลยที่ท่าเช่นนี้” พระพุทธองค์ตรัสชี้แจงว่า “ท่านพราหมณ์ โลกตลอดทั้งเทวโลก พรหมโลก เรายังไม่เห็นบุคคลเราควรไหว้ ลุกขึ้นต้อนรับ หรือเชื้อเชิญให้เลย เพราะเราทำเช่นนั้นกับบุคคลใด ศีรษะของผู้นั้นจะฟุ้งขาดตกไป” เมื่อได้ฟังเช่นนั้นด้วยความที่ยังไม่เข้าใจและด้วยทิวภูมิมานะของพราหมณ์ เวรัญชพราหมณ์ก็ยกคำนำเองต่างๆ ที่ได้ยินได้ฟังมากล่าวต่อพระพุทธองค์ว่า

“พระสมณโคดมเป็นคนไม่มีรสนิยม เป็นคนไร้สมบัติ เป็นอกิริยวาท มีหลักคำสอนการไม่กระทำ เป็นอุจเจทวาท มีหลักคำสอนว่าขาดสูญ เป็นเชคฺฉฉฺฉิ ผู้ช่างรังเกียจ เป็นเวณยิกะ ผู้ช่างกำจัด เป็นตปัสสี ผู้ช่างเผาผลาญ เป็นอปคัพพะ ผู้ไม่ผูกไม่เกิด”

พระพุทธองค์ทรงตรัสแก้คำกล่าวต่อของเวรัญชพราหมณ์ในเชิงยอมรับคำที่ยกมากล่าวว่า แต่ทรงอธิบายในความหมายทางโลกุตตรธรรมว่า “เป็นความจริงพราหมณ์ ที่ว่าเราเป็นคนไม่มีรส เป็นคนไม่มีสมบัติ เพราะรสแห่งกามคุณ สมบัติแห่งกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส กายสัมผัสเราละเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแล้ว ที่ว่าเราเป็นอกิริยวาท มีหลักคำสอนการไม่กระทำนั้น ก็เป็น

จริง เพราะเราสอนการไม่กระทำกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เราสอนการไม่ทำอกุศลกรรมอันเป็นบาปต่างๆ ที่ว่าเราเป็นอุจเฉทวาท มีหลักคำสอนว่าชาตสุญญนั้น ก็เป็นความจริง เพราะสอนเรื่องชาตสุญญแห่งกิเลสคือราคะ โทสะ โมหะ เราสอนเรื่องความชาตสุญญแห่งอกุศลกรรมอันเป็นบาปต่างๆ ที่ว่าเราเป็นเชคฺฉณิ ผู้ช่างรังเกียจนั้น ก็เป็นความจริง เพราะเรารังเกียจกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เรารังเกียจอกุศลกรรมอันเป็นบาปต่างๆ ที่ว่าเราเป็นเวณยิกะ ผู้ช่างกำจัดนั้น ก็เป็นความจริง เพราะเราแสดงธรรมเพื่อกำจัดราคะ โทสะ โมหะ เราแสดงธรรมเพื่อกำจัดอกุศลกรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย คือกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ว่าเป็นกิเลสที่ควรเผาผลาญ ใครก็ตามที่ละอกุศลกรรมอันเป็นบาปต่างๆ ได้เบ็ดเสร็จเด็ดขาดแล้ว เราเรียกผู้นั้นว่าผู้ช่างเผาผลาญ และที่ว่า “เราเป็นหอปคฺทพะกะ” ผู้ไม่ผิดไม่เกิดนั้น ก็เป็นความจริง เพราะใครก็ตามที่ละการนอนในครมร์ การบังเกิดในภพใหม่ได้เบ็ดเสร็จเด็ดขาดแล้ว เราเรียกผู้นั้นว่าเป็นผู้ไม่ได้ผิดไม่ได้เกิด”

ลำดับนั้น เพื่อจะให้เวรัญชพราหมณ์ได้ทราบว่พระองค์ทรงทำลายกองอวิชชาได้หมดแล้วซึ่งนับว่าเป็นผู้เจริญประเสริฐสุดในโลก พระองค์จึงตรัสถามเวรัญชพราหมณ์โดยยกอุปมาด้วยลูกไก่มาเปรียบเทียบ “พราหมณ์ มีไข่ไก่อยู่ 8 ฟอง 10 ฟอง หรือ 12 ฟอง ไข่ไก่เหล่านั้นถูกแม่ไก่นอนฟักแล้ว บรรดาลูกไก่เหล่านั้น ลูกไก่ตัวใดไข่ปลาลุยเลียบเท้าหรือจะงอยปากทำลายเปลือกไข่ช้าแรกออกมาได้โดยสวัสดิภาพก่อนกว่าเขา ลูกไก่ตัวนั้นควรเรียกว่าอะไร จะเรียกว่าพี่หรือน้องเล่า? พราหมณ์”

เมื่อเวรัญชพราหมณ์ทูลตอบว่า “ควรเรียกว่าพี่สิ ท่านพระโคตม เพราะมันแก่กว่าเขา” พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ฉันใดก็ฉันนั้น พราหมณ์ ในหมู่สัตว์พวกตกอยู่ในอวิชชา เกิดในฟองไข่ถูกอวิชาหุ้มห่อไว้ เราผู้เตียวเท่านั้นได้ทำลายเปลือกไข่คืออวิชชาแล้วได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก เรานั้นเป็นผู้เจริญที่สุด ประเสริฐที่สุดในโลก” และได้ตรัสถึงคุณธรรมพิเศษที่พระพุทธองค์ได้ทรงบำเพ็ญเพียรฝึกสมาธิ-วิปัสสนาจนตรัสรู้ เริ่มตั้งแต่การบรรลุปฐมฌาน ทุตติฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน โดยลำดับ และได้บรรลุวิชา ๓ คือ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ จุตูปปาตญาณ และอัสวักขยญาณ

เพราะได้ฟังพระธรรมเทศนาที่ประกาศเผยแผ่ด้วยพุทธลีลาโวหารของพระบรมศาสดาเช่นนี้ ทำให้เวรัญชพราหมณ์มีความเข้าใจแจ่มแจ้งพร้อมทั้งปลดเปลื้องความสงสัยหายกลางแคลงใจในพระพุทธองค์ เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธองค์โดยฉับพลันและขอแสดงตนเป็นอุบาสกผู้ถึงรัตนตรัยตลอดชีวิตพร้อมกับกราบทูลแสดงความชื่นชมในพระภาสิตของพระองค์ดังนี้

“ท่านพระโคตมเป็นผู้เจริญที่สุด ท่านพระโคตมเป็นผู้ประเสริฐที่สุด ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาสิตของพระองค์ไพเราะนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของผู้คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่าคนมีตาดีจักเห็นรูปได้ ดังนี้ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม

พร้อมด้วยพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะจำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไปและขอท่านพระโคตมพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์จงทรงรับอาราธนาข้าพระองค์อยู่จำพรรษาที่เมื่อเวรัญชาด้วยเถิด”

ตอนที่ 3 หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3.1 หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ประเทศอินเดียหรือชมพูทวีปในสมัยพุทธกาลเป็นดินแดนที่มีความเจริญในด้านศาสนาและปรัชญา มีเจ้าลัทธิคณาจารย์มากมายเกิดขึ้น พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นในท่ามกลางระหว่างเจ้าลัทธิเหล่านั้น ด้วยการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงมีหลักการและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี คือก่อนที่พระองค์จะทำการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน ได้ทรงเตรียมหลักการใหญ่ๆไว้ถึง 2 ครั้งคือ ครั้งแรกก่อนที่จะส่งพระอรหันตสาวก 60 รูปไปช่วยประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา และครั้งที่สองเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งเป็นวันที่พระอรหันตสาวก 1,250 รูป มาประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร

ในครั้งแรก พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทแก่พระธรรมทูตชุดแรก 60 รูปก่อนที่จะส่งไปประกาศพระศาสนาว่า

“จรถ ภิกขเว จาริกัม พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย เทวมนุสฺसानิ มา เอเกน ทเว อคมิตุถ, เทเสถ ภิกขเว ฐมมि อาทิกุลยาณิ มชฺเฌกกุลยาณิ ปริโยสานกกุลยาณิ สาตถิ สพฺพญฺชนิ เกวลปริปุณฺณิ ปริสุทฺธิ์ พุรหมจฺริยิ ปกาเสถ... : ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อเกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชนหมู่มาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย...” (วิ.มหา. 4/32/25 ฉบับ มจร.;2539) จากพระพุทธพจน์นี้จัดเป็นพุทธนโยบายในการส่งพระอรหันตสาวกไปประกาศพระศาสนาเป็นครั้งแรก หลังจากที่ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว การประดิษฐานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคแรกๆ ได้อาศัยบทบาทของพระพุทธเจ้าและพระสาวกร่วมสมัยพุทธกาล ต่อมาภายหลัง พระสาวกผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบก็ได้เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้า และนำมาเผยแผ่แก่ประชาชนโดยวิธีการต่างๆ

แม้พระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปนานแล้ว พระสาวกทั้งหลายก็ได้ดำเนินตามพุทธนโยบายมาอย่างต่อเนื่องทั้งโดยส่วนตัวและโดยส่วนรวม เป้าหมายของพระองค์ก็เพื่อให้พระสงฆ์สาวกทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยชี้แนะมหาชนให้เข้าถึงพระธรรมคำสั่งสอน และน้อมนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขโดยทั่วกัน ในการทำหน้าที่เป็นพระนักเผยแผ่หรือพระ

ธรรมทูตนั้น พระพุทธเจ้าได้วางหลักการไว้ชัดเจน ดังนี้ (พระสุตฺตปิฎก (อนงค จิตฺตโสภโณ), 2549; พระมหาไฉน แก้วสด, 2551; พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2549)

1. ก่อนทำงานพระนักเผยแผ่ต้องตัดบ่วงที่หยาบและละเอียดให้ได้
2. พระนักเผยแผ่ต้องเที่ยวจาริกไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขของมหาชน เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์สุขของเทวดาและมวลมนุษย์ทั้งหลาย
3. นักเผยแผ่ต้องแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามท่ามกลาง และงามที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง

ครั้งที่สอง พระพุทธเจ้าทรงวางรากฐานให้แก่พระนักเผยแผ่หรือพระธรรมทูตจำนวน 1,250 รูปมาประชุมกันที่วัดเวฬุวันมหาวิหาร แคว้นมคธ ในวันเพ็ญเดือน 3 หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ 9 เดือน นับเป็นเหตุอัศจรรย์ยิ่งนัก ซึ่งเรียกว่า “วันจาตุรงคสันนิบาต” หมายถึงการประชุมที่มีด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ (สุริย์ มีผลกิจ, 2541) คือ

1. วันมาฆบูชาเป็นวันที่พระสงฆ์จำนวน 1,250 รูป ซึ่งจาริกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่าง ๆ ได้เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร วัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ที่เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือนมาฆะ (วันเพ็ญกลางเดือน 3 พระจันทร์เต็มดวง)
2. วันมาฆบูชา เป็นวันที่พระสงฆ์จำนวน 1,250 รูปเหล่านี้ ล้วนเป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ทรงอภิญญา 6 และเป็นพระสงฆ์ที่ได้รับการบวชจากพระพุทธเจ้าโดยตรง ซึ่งเรียกว่า "เอหิภิกขุอุปสัมปทา"
3. พระสงฆ์ทั้งหมดมาประชุมพร้อมเพรียงกันโดยมิได้มีการนัดหมาย
4. วันมาฆบูชาเป็นวันที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมเทศนา อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ "โอวาทปาฏิโมกข์"

การเผยแผ่ คือการทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายกว้างขวางแพร่กระจายออกไปด้วยเหตุนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงหมายถึงการดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาได้แผ่กระจายออกไปทั่วทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส ยำเกรงในพระรัตนตรัย และน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์กับตนเองทั้งในโลกนี้โลกหน้า ฉะนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ จะกล่าวถึงหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ 3 ประเด็น คือ ปฐมพุทธโอวาท หลักประโยชน์ปัจจุบัน หลักไตรสิกขา และหลักโอวาทปาฏิโมกข์

3.1.1 หลักประโยชน์สุขเพื่อปวงชน

ในการเผยแผ่ศาสนานั้น ต้องยึดหลักประโยชน์และความสุขของประชาชนเป็นที่บรรทัดฐานถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สมดังที่พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่พระอรหันตสาวกชุดแรกจำนวน 60 รูป ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อเกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์แก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เหล่าเทวดาและมวลมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิโดยสิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลาย จำพวกที่มีรูปคือกิเลสในจักขุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมจักเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี แม้เราตถาคตก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม” (วิ.มหา.4/32/25 ฉบับ มจร.)

จากพุทธพจน์ที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าได้ประทานให้หลักการในการประกาศหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้อย่างครบถ้วน ถือว่าเป็นพุทธนโยบายในการส่งพระอรหันตสาวกไปประกาศพระศาสนาเป็นครั้งแรก หลังจากที่ได้อธิษฐานพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณต่อมาภายหลัง พระสาวกผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบก็ได้เป็นผู้สืบทอดเจตนาธรรมของพระพุทธเจ้าและนำมาเผยแผ่แก่ประชาชนโดยวิธีการต่างๆ เพราะฉะนั้น จึงสามารถสรุปให้เห็นเป็นประเด็นต่างๆ อันเป็นหลักสำคัญในการประกาศหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา พอประมวลสาระสำคัญได้ดังนี้

- 1) หลักการ ได้แก่ การแสดงธรรมที่งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด และประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ บริบูรณ์สิ้นเชิง ทั้งอรรถและพยัญชนะ
- 2) วิธีการ ได้แก่ การจัดส่งพระอรหันตสาวกไปประกาศศาสนาคือแยกย้ายกันเดินทางไปในที่ต่างๆ ห้ามไปสายเดี่ยวสองรูป
- 3) วัตถุประสงค์ ได้แก่ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชน และอนุเคราะห์แก่ชาวโลกให้ได้รับประโยชน์สุข
- 4) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ทั้งเทวดาและมวลมนุษย์

หลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงเน้นให้พระอรหันตสาวกยึดเอาประโยชน์สุขของมวลมนุษย์เป็นหลัก เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ 3 ประการ (ขุ.จ. [ไทย] 30/673/333 ฉบับ มจร.) คือ

1. ทิฏฐธรรมิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้)
2. สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า)
3. ปรมัตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน)

ความสุขถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา กล่าวให้ชัดเจนก็คือการปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์สุข เริ่มตั้งแต่ขั้นต้นคือบุญ มีพุทธพจน์รับรองว่า “มา ภิกขเว ปุณฺณานํ ภายิตฺถ สุขสเสตํ อธิวจนํ : ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้กลัวต่อบุญเลย เพราะคำว่าบุญนั้นเป็นชื่อของความสุข” (ขุ.อิตติ.25/200/90 ฉบับ มจร.) คนจะมีความสุขได้ต้องมีศีลเป็นพื้นฐาน ในการบำเพ็ญเพียรทางจิตหรือเจริญภาวนา ศีลถือเป็นตัวทำให้จิตนิ่ง เกิดเป็นฌาน ความสุขก็เป็นองค์ประกอบของฌาน ฌานยิ่งสูงขึ้นความสุขก็ยิ่งประณีตขึ้น พระพุทธศาสนาหมายถึงนิพพาน จัดเป็นบรมสุขดังพุทธพจน์ที่ว่า “นิพพานํ ปรมํ สุขํ : พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง” (ม.ม.13/287/281 ฉบับ มจร.)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อิงแนวคิดของ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2552) เจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาส และอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ถอดความมาจากพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานแก่พระอรหันต์ 60 รูป ซึ่งถือว่าเป็นพระธรรมทูตรุ่นแรกที่พระองค์ทรงไปประกาศพระพุทธศาสนา เป็นภาษาไทยที่เข้าใจง่าย โดยมีใจความว่า “ตกปลานอกบ้าน ประสานสืบทิต ผูกมิตรทั่วหล้า บริหารปัญญา สาลิกาป้อนเหยื่อ”

6. “ตกปลานอกบ้าน” จากพุทธพจน์ที่ว่า “เธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไป” (จรถ ภิกขเว จาริกัม...)
7. “ประสานสืบทิต” จากพุทธพจน์ที่ว่า “เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก” (พหุชนहितาย พหุชนสุขาย...)
8. “ผูกมิตรทั่วหล้า” จากพุทธพจน์ที่ว่า “เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก” (โลกานุกมฺปาย)
9. “บริหารปัญญา” จากพุทธพจน์ที่ว่า “แม้เธอทั้งหลาย ก็พ้นแล้วจากปวงทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์” (ตุมฺहेปิ ภิกขเว มุตฺตา สพฺพปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มนุสฺสา)
10. “สาลิกาป้อนเหยื่อ” จากพุทธพจน์ที่ว่า “จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด” (เทเสถ ธมฺมํ อาทิกฺกฺยาณํ มชฺฌเมกฺกฺยาณํ ปรีโยสานกฺกฺยาณํ...)

1. ตกปลานอกบ้าน

คำว่า “ตกปลานอกบ้าน” หมายถึง การออกไปสอนธรรมนอกวัดเพื่อดึงคนเข้าหาพระศาสนา หรือการออกไปแนะแนวการศึกษาออกสถานที่ตั้งทั้งในประเทศและต่างประเทศให้คนเข้ามาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยของตนเอง

การตกปลาในบ้านหรือรอบบ้านเหมือนพระสงฆ์ที่เทศน์อยู่ตามศาลาวัด มีคนแก่นั่งฟังเสาศาลาฟังอยู่ไม่กี่คน ผู้ฟังติดภคณ์เทศน์ยี่สิบบาท แต่ถ้าพระสงฆ์ไปเทศน์ตามโรงเรียน โรงงาน บริษัทและสถานที่ราชการเหมือนพวกที่ตกปลานอกบ้าน ถ้าไปตกปลาไกลถึงต่างประเทศแถวยุโรปอเมริกา คงจะได้ปลาราคาดี มีใช้น้อย

การตกปลา หมายถึง การจาริกออกไปนอกวัดเพื่อนำคนเข้าหาธรรม ดังที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระอรหันต์กลุ่มแรกไปประกาศพระศาสนาด้วยคำว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม” แปลว่า “ท่าน

ทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป” สมัยพุทธกาลก็มีกรณีตัวอย่าง เช่น พระพุทธเจ้าครั้งแรกก็คำนึงถึงว่าจะแสดงปฐมเทศนาแก่ใคร นึกถึงลูกศิษย์กัณฐก คือพราหมณ์ปัญจวัคคีย์ เมื่อตบปลาครั้งแรกได้พราหมณ์ปัญจวัคคีย์แล้วก็เริ่มออกไปตบปลานอกหมู่บ้านต่างๆ จนถึงขั้นตบปลาได้ชฎิลสามพี่น้องคือ อรุณเวลกัสสปะ คยากัสสปะ และนทิกัสสปะ และอีกกรณีหนึ่ง ก็คือพระอัสสชิที่จาริกไปตบปลานอกบ้านได้อุปติสสะและโกณฑิยะ (คือพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตร) ทำให้ท่านเลิกนับความเชื่อแบบดั้งเดิมแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนา พระอัสสชิตบปลานอกบ้านครั้งนั้นได้พระอัครสาวกผู้ผู้กลายเป็นกำลังสำคัญในการประกาศหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลวงพ่อบุญรอดแห่งป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี พาศิษย์ของท่านชื่อว่า “พระสุเมโร” ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่อังกฤษ หลวงพ่อบุญรอดให้ท่านสุเมโรบิณฑบาตทุกเช้า ท่านสุเมโรถามว่าเมื่อไม่มีคนใส่บาตรจะไปบิณฑบาตทำไม หลวงพ่อบุญรอดตอบว่า “เราไม่ได้ให้ท่านไปบิณฑบาตเอาอาหาร เราให้ท่านบิณฑบาตเอาคน ให้เขาได้เห็นสีผ้าเหลือง นี่เป็นทัศนานุตรริยะ เห็นพระก็ได้บุญแล้ว” ท่านสุเมโรได้ออกบิณฑบาตทุกเช้าจนคนอังกฤษแถวนั้นชินกับภาพพระสงฆ์ออกบิณฑบาต (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551)

ท่านสุเมโรออกบิณฑบาตทุกวัน ต่อมา โยมก็ใส่บาตรไป พระท่านก็คุยกับโยมไปด้วย ไม่เหมือนในเมืองไทยเวลาบิณฑบาตพระไม่มองหน้า มองดูแต่บาตรว่าเต็มหรือยัง สุเมโรต้องการคนเข้าวัดต้องเข้าไปคุย มีมนุษยสัมพันธ์ดี แมื่ก็คุยกับพระ เด็กก็มากับแม่ เห็นแม่คุยกับพระนานเด็กก็อยากทราบว่าในบาตรพระมีอะไรบ้าง เขาก็สะกิดพระว่า ขอดูในบาตรหน่อย พระก็เอาบาตรให้เด็กดู ปากก็คุยกับโยมแม่เขาไป เด็กก็ล้วงเอาแอมป์เปิ้ลในบาตรไปกัดกิน

พระสุเมโรปฏิบัติศาสนกิจอยู่อย่างนี้ ปรากฏว่ามีชาวอังกฤษคนหนึ่งเห็นพระสุเมโรออกบิณฑบาตทุกเช้าขณะที่เขาวิ่งออกกำลังกายอยู่แถวนั้น จึงเข้ามาหาท่านสุเมโรแล้วบอกว่าผมเห็นท่านสงบสารวมดี ผมมีที่ดินเป็นสวนป่าอยากถวายให้ท่านไปสร้างวัดที่นั่นและช่วยดูแลสวนป่าให้ผมด้วย ท่านสุเมโรจึงได้ที่ดินสำหรับสร้างวัดแห่งแรก ด้วยนโยบายตบปลานอกบ้าน

2. ประสานสิบทิศ

คำว่า “ประสานสิบทิศ” หมายถึงความสามารถในการทำงานร่วมกับคนอื่น คือดึงคนเก่งมาช่วยทำงานในด้านที่เราไม่ถนัด “เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก” นั่นคือรวบรวมคนเก่งจากนอกรวัดให้มาช่วยงานเผยแผ่พระศาสนาที่จัดทำขึ้นทั้งในวัดและนอกรวัด

ผู้ที่ประสานอย่างนี้ได้ต้องมีความสามารถในการบริหาร คำว่า “บริหาร หมายถึงการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น” (Management is getting thing done through other people) เริ่มต้นด้วยการทำตัวให้น่าคบค้าสมาคม คือมีหน้าตาดีแบบ ไม่ใช่เป็นคนหน้าตาบอกรบุญไม่รับพระสงฆ์ต้องเป็นคน “อุตตานมุขี” [คือมีหน้าตาดีแบบแจ่มใส] และ “ปุพพภาสิ” [คือทักทายคนอื่นก่อน] ไม่ปล่อยให้เขาเก้อเขินเมื่อมาถึงวัด นี่เป็นคุณสมบัติของผู้ประสานสิบทิศ

เมื่อเรารู้ว่า คนเก่งที่เราต้องการให้ช่วยงานของเราอยู่ที่ไหน เราต้องไปหาเขาที่นั่นหรือส่งบัตรเชิญไป เหมือนกับที่เล่าปีลงทุนไปเชิญขงเบ้งด้วยตนเองถึง 3 ครั้ง ในครั้งที่ 3 เล่าปีจึงได้พบขงเบ้ง เขายอมนั่งคุกเข่ารออยู่เป็นชั่วโมง ขงเบ้งจึงใจอ่อนรับปากไปช่วยงาน เล่าปีเป็นคน เห็นคุณค่าของคนเก่งและยกย่องคนเก่ง เล่าปีได้ฉายาว่า “ผู้พนมมือแก่คนทุกชั้น...”

วิธีการหาทรัพยากรจากนอกบ้าน-นอกวัดช่วยงาน แม้แต่บริษัทยักษ์ใหญ่ในโลกนี้ก็ใช้วิธีดึงคนเก่งมาทำงาน ดังที่ ธนินทร์ เจียรนวนนท์ ประธานเครือซีพีหรือเจริญโภคภัณฑ์กล่าวถึงนโยบายของบริษัทว่า “สินค้าทั่วโลกเป็นของซีพี คนเก่งทั่วโลกเป็นคนของซีพี”

จะเห็นได้ว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอาสารัฐบาลและมหาเถรสมาคมจัดงานนิสาขบูชาโลกปีที่ 5 มีคนต่างประเทศมาร่วมงาน 1,300 คน จาก 70 กว่าประเทศทั่วโลก ที่ทำงานใหญ่ได้ขนาดนั้น เพราะความช่วยเหลือของคนเก่งทั่วโลก โดยใช้แนวนโยบายของบริษัทซีพีที่ว่า “คนเก่งทั่วโลก เป็นของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ที่ทำงานใหญ่ระดับโลกสำเร็จได้ก็เพราะอาศัยนโยบายประสานสิบทิศ

3. ผู้กมิตรทั่วหล้า

คำว่า “ผู้กมิตรทั่วหล้า” หมายถึง นักเผยแผ่ศาสนาต้องผูกมิตรกับคนทั่วโลกเพราะมุ่งทำประโยชน์แก่ชาวโลก ดังพระพุทธดำรัสที่ว่า “เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก : โลกานุกมปาย” ต้องยึดตามโอวาทของพระพุทธองค์ที่ว่า “อนุภาโว:ไม่ว่าร้ายใคร, อนุพชาโต:ไม่ทำร้ายใคร”

การบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้า ถูกแบ่งตามกลุ่มผู้ที่ได้รับประโยชน์ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. โลกัตถจริยา : การบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งหมดโดยไม่เลือกเชื้อชาติ
2. พุทธัตถจริยา : การบำเพ็ญประโยชน์แก่พุทธบริษัท ๔
3. ญาติัตถจริยา : การบำเพ็ญประโยชน์แก่พระประยูรญาติตามฐานะอันควร

ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องพยายามทำประโยชน์แก่กลุ่มคนให้ครบทั้ง 3 ประเภท ที่สำคัญ คือนักเผยแผ่พระศาสนาพุ่งออกไปสร้างมิตร ไม่ใช่ไปสร้างศัตรู โดยยึดถือคติที่ว่า “มีศัตรูหนึ่งคนนับว่ามากเกินไป มีมิตร 500 คนก็นับว่าน้อยเกินไป” การทำงานเผยแผ่ต้องหาพันธมิตรไว้ให้มากพยายามล้อมรั้ววัดด้วยไมตรี คือผูกมิตรกับคนรอบวัดแทนการสร้างกำแพงวัดสูงท่วมหัว

ในคัมภีร์โลกนิติสุตตวัตถมนิติสอนว่า “เศษหนึ่ง เศษไฟ และเศษศัตรู ย่อมจะเพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น จึงไม่ควรให้หลงเหลืออยู่” ด้วยเหตุนี้ เราต้องทำลายศัตรูให้สิ้นซาก ดังที่ อับราฮัม ลินคอล์น(Abraham Lincoln : อดีตประธานาธิบดีคนที่ 16 ของสหรัฐอเมริกา) มีวิธีทำลายศัตรูที่น่าสนใจ เช่น ในช่วงที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเกิดสงครามกลางเมืองขึ้นระหว่างฝ่ายเหนือกับฝ่ายใต้ อับราฮัม ลินคอล์น ได้กล่าวปราศรัยตอนหนึ่งว่า “พวกฝ่ายใต้เป็นคนดีที่หลงผิด พวกเขาไม่ใช่

ศัตรูที่ฝ่ายเหนือจะต้องทำลายให้สิ้นซาก” มีคุณยายคนหนึ่งมีเลือดรักชาติอย่างรุนแรง รู้สึกไม่พอใจที่ลินคอล์นกล่าวเช่นนั้น จึงได้ลุกขึ้นประท้วงว่าท่านประธานาธิบดีไม่ควรยกย่องศัตรู แต่ควรคิดหาวิธีทำลายศัตรูมากกว่า ลินคอล์น กล่าวตอบว่า “คุณนายครับ ที่ผมยกย่องศัตรูก็เพื่อทำศัตรูให้เป็นมิตร การทำศัตรูให้เป็นมิตร มิใช่เป็นวิธีทำลายศัตรูที่ดีที่สุดดอกหรือ”

4. บริหารปัญญา

“บริหารปัญญา” หมายถึง “พระนักเผยแผ่ต้องเป็นผู้นำทางสติปัญญาของสังคม” การจะเป็นพระนักเผยแผ่ต้องมีอรรถกถาสมบัติ คือมีความพร้อมส่วนตัวในเรื่องสติปัญญา เมื่อตนเองมีความพร้อมในระดับหนึ่งจึงจะสามารถทำปรีชาปฏิบัติ คือการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่นต่อไป

เราต้องไม่ลืมว่าพระสงฆ์ 60 รูป ที่พระพุทธเจ้าทรงส่งไปประกาศพระศาสนาครั้งแรกนั้น ล้วนมีอรรถกถาสมบัติคือเป็นพระอรหันต์ทุกรูป ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “แม้เขอทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์” จึงพร้อมที่จะทำปรีชาปฏิบัติเพื่อประกาศพระศาสนา

การที่พระโพธิสัตว์จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ได้ ตนเองต้องมีความพร้อมอยู่ด้วย ความพร้อมนี้คืออรรถกถาสมบัติ พระนักเผยแผ่ก็เช่นเดียวกันคือต้องมีความพร้อมจึงไปประกาศพระศาสนาอย่างได้ผล ก่อนที่จะลงสนามจริง มีสุภาษิตว่า “การเริ่มต้นที่ดีเท่ากับสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง”

ต้องไม่ลืมว่า “ไม่มีงานยิ่งใหญ่อันใดที่เราจะทำสำเร็จโดยไม่อาศัยปัญญาของคนอื่น” เมื่อเผชิญปัญหา เราจึงควรฟังคำแนะนำของที่ปรึกษา เมื่อไม่มีที่ปรึกษาเป็นตัวบุคคล เราอาจแสวงหาคำตอบจากหนังสือหรือตำราก็ได้ มีตัวอย่างไม่น้อยที่หลายคนประสบปัญหาชีวิตแล้วอ่านหนังสือธรรมสอนใจพาตัวเองผ่านวิกฤตมาได้ และก็มีตัวอย่างที่บางคนหลงผิดคิดว่าตัวเองเก่งเสียเต็มประดา ไม่ยอมรับฟังคำของกุนซือหรือที่ปรึกษาจึงประสบความหายนะและล่มจมในที่สุด สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ติสสมหาเถระ) นิพนธ์ไว้ว่า “โง่ไม่เป็นเป็นใหญ่ยากฝากให้คิด ทางชีวิตจะรุ่งโรจน์ไสรดีผล ต้องรู้โง่รู้ฉลาดปราดเปรื่องตน โง่สิบหนดีกว่าเบ่งเก่งเดียวเดียว”

คนเดียวไม่สามารถจะฉลาดไปทุกเรื่อง ต้องยอมรับว่า ตัวเราอาจจะฉลาดในบางเรื่อง แต่ก็โง่ในหลายเรื่อง (หรือว่าไม่จริง) เรื่องใดที่เรารู้ตัวว่าโง่ ต้องหมั่นไปศึกษาเรื่องนั้นจากท่านผู้รู้ โอกาสที่จะเป็นคนฉลาดก็มีมาก ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

“โย พาล มัญญะติ พาละยัง” แปลว่า “คนโง่ที่รู้ตัวว่าโง่ยังเป็นคนฉลาดได้บ้าง ส่วนคนโง่ที่สำคัญตัวว่าฉลาดนับว่าโง่จริงๆ”

แต่ผู้รู้บางท่านให้แนวคิดที่ “โง่ไม่เป็น เป็นใหญ่ยาก แต่ถ้าโง่มากๆ ก็ยากที่จะเป็นใหญ่...”

ขงจื้อกล่าวว่า

“อย่าหวังว่า ใครจะไม่รู้ว่าท่านเก่ง หรือมีความสามารถหรือไม่ จงหวังว่าสักวันหนึ่ง เมื่อมีคนยกย่องท่านหรือให้ตำแหน่งท่าน ท่านมีความรู้ความสามารถสมกับที่เขายกย่องท่าน หรือให้ตำแหน่งท่านหรือไม่”

5. สาลิกาป้อนเหยื่อ

คำว่า “สาลิกาป้อนเหยื่อ” ซึ่งเป็นนโยบายข้อสุดท้าย หมายถึง “ลีลาสอนธรรมให้เหมาะกับระดับของผู้ฟัง” เช่นเดียวกับแม่นกสาลิกาเมื่อป้อนเหยื่อให้ลูกนกจะทำเหยื่อแต่ละคำให้พอดีกับปากของลูกนก ทั้งเพื่อให้สอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่ว่า “จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด”

การสอนธรรมที่ดีต้องมีการเลือกใช้ลีลาให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาของผู้ฟัง ดังที่พระพุทธเจ้าได้แบ่งคนฟังธรรมออกเป็น 4 ประเภทเปรียบเสมือนดอกบัว 4 เหล่า แต่ละประเภททรงใช้ลีลาการสอนธรรมไม่เหมือนกัน เช่นทรงยกหัวข้อขึ้นแสดงโดยย่อสำหรับกลุ่มพวกบัวพินน้ำ ทรงอธิบายขยายความพอสมควรสำหรับพวกบัวปริมน้ำ เป็นต้น

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ ป่าไม้ประดู่ลาย (ต้นอสนะ) เขตเมืองโกสัมพี แคว้นวังสะ พระพุทธองค์ทรงหยิบใบประดู่ลายกำมือหนึ่งแล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า “ใบไม้ในกำมือของเรากับใบไม้ในป่าอันไหนมากกว่ากัน” ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ใบไม้ในกำมือของพระองค์น้อยกว่าใบไม้ในป่า”

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมะที่เราตรัสรู้มากมายนานกาลเปรียบเหมือนกับใบไม้ในป่า แต่เราไม่ได้สอนทั้งหมดที่เรารู้ เราสอนเฉพาะเรื่องที่พวกเขาควรที่จะรู้ เรื่องที่เป็นไปเพื่อความเบียดเบียน เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับทุกข์ และเพื่อนิพพาน” (ขุ.อป. (ไทย) 33/22/679)

พุทธพจน์นี้ แสดงถึงหลักการเลือกสอนธรรมให้เหมาะกับผู้ฟัง เราไม่ได้สอนทุกเรื่องที่เรา รู้ แต่สอนเรื่องที่เขาควรรู้หรืออายุก็เหมือนแม่นกสาลิกาเลือกเหยื่อให้พอดีกับปากของลูกนก

3.1.2 หลักประโยชน์ในปัจจุบัน

ทิวฐัมมิกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา หมายถึงประโยชน์ในปัจจุบัน บ้างเรียกว่า “หัวใจเศรษฐกิจ” ได้แก่ “อุ อา กะ สะ” ทิวฐัมมิกัตถสังวัตตนิคธรรม 4 หมายถึงธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ

1) อุฏฐานสัมปทา เพียบพร้อมด้วยความหมั่น เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบกิจการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุปายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ

2) อารักขสัมปทา เพียบพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ

3) กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญ สันทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

4) สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้ว เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้อง เหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้

กล่าวโดยสรุป เพื่อให้จำง่าย ๆ ว่า “ขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร ดำรงชีวิตอย่าง พอเพียง”

3.1.3 หลักไตรสิกขา

หลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ไตรสิกขา สิ่งที่เรียกว่าความงามในเบื้องต้นได้แก่ ศีล งามในท่ามกลางได้แก่สมาธิ และงามในที่สุดได้แก่ปัญญา (ที.ปา. 11/228/231) ซึ่งปรากฏใน พระพุทธดำรัสในคราวส่งพระสาวกชุดแรกไปประกาศหรือเผยแผ่พระศาสนา ถือว่าเป็นหลักการ สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

บรรดาธรรมหรือระบบการปฏิบัติที่จัดรูปแบบเป็นหมวดหมู่ ไตรสิกขาถือว่าเป็นพื้นฐาน ระบบกลาง และใช้เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติมากที่สุด แม้ว่าไตรสิกขาจะเป็นเพียงหลักการ หรือระบบการฝึกอบรมให้เกิดเป็นการดำเนินที่ดีงาม แต่เมื่อมนุษย์ได้รับการฝึกหัดตามหลัก ไตรสิกขาแล้ว ถือว่าได้ดำเนินไปสู่มรรคาแห่งการหลุดพ้น ไตรสิกขาแบ่งออกเป็น 3 ประการ (พระธรรมปิฎก [ป.อ.ปยุตฺโต], 2541) คือ

1) อธิศีลสิกขา คือการฝึกความประพฤติสุจริตที่แสดงออกมาทางกายวาจา เป็น ลักษณะการประกอบกุศล ในส่วนของวาจาชอบ การงานชอบ และการเลี้ยงชีพชอบ การดำรง ตนอยู่ในกรอบของระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบของตนต่อบุคคลรอบข้าง มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงามเกื้อประโยชน์ต่อกัน

2) อธิจิตตสิกขา คือการฝึกปรือในด้านคุณภาพทางอารมณ์ เพื่อควบคุมจิต เป็น ลักษณะการประกอบกุศล ในส่วนของความพยายามชอบ ความระลึกรู้ชอบ และความตั้งใจชอบ การดำรงคงมั่นของจิต ควบคุมจิตของตนให้เข้มแข็ง มีกำลัง สงบ ผ่องใส เป็นสุขบริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งเศร้าหมองต่างๆ อยู่ในสภาพควรแก่การทำงาน ที่เป็นพื้นฐานของการใช้ปัญญาใน การตัดสินใจที่กำลังเกิดขึ้นตามความเป็นจริง

3) อธิปัญญาสิกขา คือการพัฒนาปัญญาให้เกิดเป็นความหยั่งรู้ สภาพความเป็นจริง ที่นำไปสู่ความหลุดพ้น เป็นลักษณะการประกอบกุศล ในส่วนของความเห็นชอบ และความดำรง

ชอบ การพัฒนาให้เกิดเป็นปัญญาที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ไม่เกิดเป็นความรู้ ความคิดความเข้าใจที่ถูกบิดเบือนจากสภาวะธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง สามารถพิจารณา แก้ไขปัญหาต่างๆ ทำกิจทั้งหลายในทางที่เป็นไป เพื่อประโยชน์อย่างแท้จริง

ตารางที่ 2.3 แสดงหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลักประโยชน์สุข แก่มวลมนุษยและเทวดา (วิ.มหา.42/32/25)	หลัก ประโยชน์ปัจจุบัน (ขุ.จู.30/673/333)	หลักไตรสิกขา พระธรรมปิฎก [ป.อ.ปยุตโต] (2541)
<p>“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อเกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อ ความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชนหมู่มาก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เหล่าเทวดาและมวลมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเมืองต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ์โดยสิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลาย จำพวกที่มีรูปคือกิเลสในจักขุ น้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมจักเสียม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี แม้เราตถาคตก็จักไปยัง ตำบลอรุเวลาเสนาณิคม เพื่อแสดงธรรม” (วิ.มหา.4/32/25 ฉบับ มจร.)</p> <p>ถอดใจความเป็นภาษาไทยว่า</p> <p>“ตกปลานอกบ้าน ประสานสิบทิศ ผูกมิตรทั่วหล้า บริหารปัญญา สาลิกาป้อนเหยื่อ”</p>	<p>หลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขที่เรียกว่า ทัฎฐธัมมิกัตถประโยชน์ 3 ประการ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. อุฏฐานสัมปทา (อุ) ขยันหา 2. อารักขสัมปทา (อา) รักษาดี 3. กัลยาณมิตตตา (กะ) มีเพื่อนดี 4. สมชิวิตา (สะ) ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง 	<p>หลักไตรสิกขา หมายถึงหลักการ ดำเนินไปสู่มรรคาแห่งการหลุดพ้น แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. อธิศีลสิกขา คือการฝึกความประพฤติสุจริตที่แสดงออกมาทางกายวาจา 5. อธิจิตตสิกขา คือการฝึกอบรมในด้านคุณภาพทางอารมณ์ เพื่อควบคุมจิต 6. อธิปัญญาสิกขา คือการพัฒนาปัญญาให้เกิดเป็นความหยั่งรู้ตามสภาพความเป็นจริง สรุปให้สั้นว่า (ศีล = สะอาด สมာธิ = สงบ ปัญญา = สว่าง)

จากตารางที่ 2.3 พบว่า หลักการในการเผยแผ่ศาสนาที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย หลักประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก ความสุขแก่คนหมู่มาก อนุเคราะห์แก่ชนหมู่มาก และเกื้อกูลแก่เหล่าเทวดาและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ซึ่งพระเดชพระคุณ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ถอดใจความเป็นภาษาไทยว่า “ตกปลานอกบ้าน ประสานสิบทิศ ผูกมิตรทั่วหล้า บริหารปัญญา สาลิกาป้อนเหยื่อ” หลักที่สองคือประโยชน์สุขในปัจจุบัน 4 ประการ ได้แก่ (อุ) ขยันหา (อา) รักษาดี (กะ) มีกัลยาณมิตร (สะ) ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ส่วนหลักที่สาม คือหลักไตรสิกขา 3 ประการ ได้แก่ ศีล สมာธิ ปัญญา (สะอาด สงบ สว่าง)

นอกจากหลักการเผยแผ่ศาสนาทั้งสามประการดังกล่าวข้างต้น ยังมีหลักการที่สำคัญปรากฏใน “โอวาทปาฏิโมกข์” ซึ่งหมายถึง คำสอนที่เป็นหลักสำคัญ สามารถแยกออกเป็น 3 ตอน (ขุ.ธ.25/24/30) คือ

ตอนที่หนึ่ง เป็นหลักอุดมการณ์ของนักเผยแผ่

1. ขนฺติ ปรมํ ตโป ตีติกฺขา : ขันติคือความอดกลั้น เป็นธรรมเครื่องเผากิเลส
2. นิพฺพานํ ปรมํ วทฺตํ พุทฺธา : ผู้รู้ทั้งหลายกล่าวนิพพานว่าเป็นธรรมอันยิ่ง
3. น หิ ปพฺพโต ปฺรฺพชาติ : ผู้ทำลายสัตว์อื่น ไม่ถือว่าเป็นบรรพชิต)
4. สมฺโณ โหติ ปรี วิเรฺฐยฺนโต : ผู้ทำสัตว์อื่นให้ลำบากอยู่ ไม่ถือว่าเป็นสมณะ

ตอนที่สอง หลักการของนักเผยแผ่

1. สพฺพปาปสฺส อกรณํ : การไม่ทำบาปทั้งปวง
2. กุสลสฺสุปสมฺปทา : การถึงพร้อมด้วยกุศล
3. สจฺจิตฺตปริโยทปนํ : การทำจิตใจให้บริสุทธิ์

ตอนที่สาม เป็นวิธีการของนักเผยแผ่

1. อนฺูปวาโท : ไม่มุ่งกล่าวให้ร้ายใคร
2. อนฺูปฆาโต : ไม่มุ่งทำร้ายใคร
3. ปาฏิโมกฺเข จ สฺงวโร : สรรวมในพระปาฏิโมกข์
4. มตฺตณฺฏตา จ ภตฺตสฺมี : รู้จักประมาณในการบริโภคน้ำ
5. ปตฺตณฺจ สยนาสนํ : นอนนั่งอย่างสงบ
6. อธิจิตฺเต จ อาโยโค : พากเพียรในการทำใจให้สงบ

พุทธพจน์ช่วงแรก ได้ชี้ให้เห็นว่า ขันติ คือความอดทนเป็นหลักสำคัญขั้นพื้นฐาน นิพพานคือเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา และลักษณะของบรรพชิตหรือสมณะนั้นต้องไม่เบียดเบียนหรือทำร้ายผู้อื่น

พุทธพจน์ช่วงที่ 2 ทรงสรุปหลักคำสอนทั้งหมดแบบรวบยอดลงในหลักการสำคัญ 3 ประการกล่าวคือ ละชั่ว ทำดี และชำระจิตใจให้ผ่องใส

พุทธพจน์ช่วงสุดท้าย ทรงแสดงหลักการที่ถือได้ว่า เป็นคุณสมบัติจำเป็นสำหรับบรรพชิตหรือสมณะที่จะออกไปประกาศหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวคือ ไม่กล่าวร้ายผู้อื่น ไม่ทำร้ายผู้อื่น สรรวมในพระปาฏิโมกข์ (เคร่งครัด) รู้จักประมาณในการบริโภคน้ำ อยู่อาศัยในที่อันสงบ และประกอบความเพียรทางจิต (การปฏิบัติธรรม)

ข้อความที่ปรากฏในพระโอวาทปาฏิโมกข์นี้ พระพุทธเจ้าทรงขยายความหลักการในการประกาศหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ชัดเจนครบถ้วน เพื่อเป็นหลักให้พระอรหันตสาวกที่จะต้องจาริกสั่งสอนประชาชนให้มีหลักในการปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้น

ตามที่กล่าวมาถือว่าเป็นหลักคำสอนแบบรวบยอด ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญของพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจให้นักเผยแผ่หรือพระธรรมทูตนำไปปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่สังคม

3.2 วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหัวใจหลัก เนื่องจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความจำเป็นอย่างหนึ่งที่จะต้องมีการคอยทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้แผ่ขยายกว้างขวางออกไป (พระมหาสายเพชร วชิรเวที, 2549) พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงบทบาทของพระสาวกในการธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลายจะต้องมีสติปัญญาเฉียบแหลม ได้รับการแนะนำเป็นอย่างดี มีความแก่กล้า เป็นพหุสูต ทรงธรรมทรงวินัย ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ สามารถบอก บัญญัติ กำหนดเปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบผู้ที่กล่าวคำสอนที่คลาดเคลื่อน (ปรปวาท) ให้เรียบร้อย โดยธรรมได้ หากพุทธสาวกเป็นผู้สามารถแก่กล้าในสิ่งเหล่านี้แล้ว พระองค์ก็พร้อมที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน” (ที.ม.(ไทย) 10/168/113-113)

พระพุทธเจ้าทรงแสดงบทบาทของพุทธบริษัทไว้ 4 ประการคือ ศึกษาเล่าเรียน พากเพียรปฏิบัติ จัดการเผยแผ่ และแก้ไขข้อสงสัย แสดงให้เห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นมิใช่เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์เพียงอย่างเดียว แต่เป็นหน้าที่ของทุกคนที่เป็นชาวพุทธ พระพุทธศาสนาจะเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงก็ขึ้นอยู่กับบริษัททั้งสี่คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา หากพุทธบริษัทไม่ปฏิบัติตามหลักการทั้ง 4 ประการดังกล่าวมานี้ ย่อมไม่สามารถที่จะดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและยั่งยืนยาวนานตลอดไปได้

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคสมัยพุทธกาล จากการศึกษาพบว่า พระพุทธเจ้าทรงมีทั้งหลักการ และหลักปฏิบัติที่แตกต่างกันไปตามกาลเทศะและบุคคลที่จะทรงสั่งสอน

จากการศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์ที่ประสบความสำเร็จด้วยวิธีการที่หลากหลาย ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้ประมวลวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามที่นักวิชาการหลายท่านกล่าวไว้ โดยเริ่มต้นจากพระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ), พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี), คุณ โทษันท์, ชีรวาส บำเพ็ญบุญบารมี ประเสริฐ หลอมทอง และสุชีพ ปุญญานุภาพ ซึ่งจะได้กล่าวไปตามลำดับดังนี้

3.2.1 พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตญาณ, 2542) ได้เสนอวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า โดยแบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ

1) วิธีการยอมรับคำสอนของนักปราชญ์อื่น หมายถึง การยอมรับคำสอนของนักปราชญ์คนอื่นๆ ที่พระองค์ทรงเห็นว่าดีอยู่แล้วที่มีมาก่อนหรือร่วมสมัยกับพระองค์ ซึ่งจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับคำสอนของพระองค์ได้

2) วิธีการปฏิวัติ หมายถึง วิธีการที่เปลี่ยนแปลงทั้งหมดที่เจ้าลัทธิต่างๆ ที่เคยสอนกันมาผิดๆ ทำให้คนหลงมกมาย ไร้สาระ เช่น การฆ่าสัตว์เพื่อบูชาัญญ การทรมานตัวให้ได้รับความทุกข์ และการหมกมุ่นในกามคุณ

3) วิธีการปฏิรูป หมายถึง การนำเอาความเชื่อเดิมของประชาชนที่ดีอยู่แล้ว แต่ยังมีข้อบกพร่องอยู่บ้างมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ดีขึ้นกว่าเดิม เช่น ปรับปรุงแก้ไขคำเรียกนักบวชในพระพุทธศาสนาว่า ภิกษุบ้าง สมณะบ้าง บรรพชิตบ้าง

4) วิธีการบัญญัติหลักการขึ้นใหม่ หมายถึง วิธีการนี้ที่ใครๆ ยังไม่ได้นำมาสอนกันในสมัยนั้น เช่น หลักอิทธิบาท 4, หลักอริยสัจ 4, หลักโลกธรรม 8 และพระนิพพาน เป็นต้น

3.2.2 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2551) กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐที่สุด หากได้รับการฝึกอบรมในทางที่ถูกต้อง การที่จะสอนมนุษย์ซึ่งมีพื้นฐานความรู้แตกต่างกันให้เข้าใจในเรื่องเดียวกัน ย่อมเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติและได้ผลมาแล้ว โดยนำเอาวิธีการสอนหลากหลายสได้สมาสอนตามความเหมาะสมกับความต้องการของคนนั้นๆ ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงได้กล่าวถึงวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่ประสบความสำเร็จไว้ 5 ประการคือ

1) สอนแบบธรรมสภาจัจฉา (แบบสนทนา) : เป็นวิธีการที่ทรงใช้บ่อยที่สุด เพราะทำให้ผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนมีความสนุกสนาน ไม่รู้สึกว่ายากกำลังเรียน แต่กำลังรู้สึกว่ายากกำลังสนทนาปราศรัยกับพระพุทธเจ้าอย่างสนุกสนาน

2) สอนแบบบรรยาย : พระองค์จะใช้ในโอกาสที่มีจำนวนผู้ฟังจำนวนมากๆ ดังเช่นสมัยที่พระพุทธองค์แสดงธรรมแก่พราหมณ์ปัญจวัคคีย์ทั้งห้าครั้งแรกก็ทรงใช้วิธีการบรรยาย บรรยายถึงความล้มเหลวของการทรมานตัวเองกับความหมกมุ่นในกามคุณ แล้วชี้ทางสายกลาง คือมรรค 8 และอริยสัจ 4 เพราะสามารถชี้แจงเหตุผลได้อย่างละเอียด

3) สอนแบบวางกฎระเบียบขึ้นมาใหม่ : โดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎและข้อบังคับให้พระสาวกปฏิบัติหรือยึดถือด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน เช่น เมื่อพระสาวกทำความเสียหายก็จะบัญญัติพระวินัยโดยความเห็นชอบของคณะสงฆ์

4) สอนแบบใช้ปาฏิหาริย์ : พระองค์จะใช้วิธีการนี้เพื่อปราบคนที่ไม่เชื่อที่แสดงกิริยาอาการกระด้างกระเดื่องให้สิ้นพยศ แต่การแสดงปาฏิหาริย์นี้ไม่นิยมใช้บ่อยนัก เพราะทรงเล็งเห็นว่าการแสดงฤทธิ์นั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ปาฏิหาริย์มี 3 ประการ (ที่.ส.9/486/218) คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ พระองค์ทรงเห็นโทษในปาฏิหาริย์

สองข้อแรกถึงกับเอือมระอา แต่พระองค์ทรงใช้อุสาศนีปาฏิหาริย์ เพราะทำให้คนเข้าถึงสัจธรรมได้

5) สอนแบบมีลีลาในการสอน : เป็นวิธีการสอนที่มีความมุ่งหมายเฉพาะพิเศษ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญที่เรียกว่า ทฤษฎี 4 ส. คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชชา และสัมปหังสนา (ที่.สี.9/322/124) พุดให้สั้นลง ก็คือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้ากล้า และรำเริง

3.2.3 เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2540) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า 4 ประการคือ

1) สอนแบบธรรมสภาัจฉา (แบบสนทนา) : เป็นวิธีการที่ทรงใช้บ่อยที่สุด เพราะทำให้ผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนมีความสนุกสนาน ไม่รู้สีกว่าตนกำลังเรียน แต่กำลังรู้สึกว่าจะตนกำลังสนทนาปราศรัยกับพระพุทธเจ้าอย่างสนุกสนาน

2) สอนแบบบรรยาย : พระองค์จะใช้ในโอกาสที่มีจำนวนผู้ฟังจำนวนมากๆ ดังเช่นสมัยที่พระพุทธองค์แสดงธรรมแก่พราหมณ์ปัญจวัคคีย์ทั้งห้าครั้งแรกก็ทรงใช้วิธีการบรรยาย บรรยายถึงความล้มเหลวของการทรมานตัวเองกับความหมกมุ่นในกามคุณ แล้วชี้ทางสายกลาง คือมรรค 8 และอริยสัจ 4 เพราะสามารถชี้แจงแสดงเหตุผลได้อย่างละเอียด

3) สอนแบบวางกฎข้อบังคับ : โดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎและข้อบังคับ ให้พระสาวกปฏิบัติหรือยึดถือด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน เช่น เมื่อพระสาวกทำความเสียหายก็จะบัญญัติพระวินัยโดยความเห็นชอบของคณะสงฆ์

4) สอนแบบใช้ปาฏิหาริย์ : พระองค์จะใช้วิธีการนี้เพื่อปราบคนทีแสดงกิริยาอาการกระด้างกระเดื่องให้สิ้นพยศ แต่การแสดงปาฏิหาริย์นี้ไม่นิยมใช้บ่อยนัก เพราะทรงเล็งเห็นว่าการแสดงฤทธิ์นั้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย (ที่.สี.9/486/218) ปาฏิหาริย์มี 3 ประการคือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาศนีปาฏิหาริย์ พระองค์ทรงเห็นโทษในปาฏิหาริย์สองข้อแรกถึงกับเอือมระอา แต่พระองค์ทรงใช้วิธีการที่ทรงโปรดปรานมากที่สุดก็คืออนุสาศนีปาฏิหาริย์ เพราะทำให้คนเข้าถึงสัจธรรมได้

3.2.4 พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, 2549) ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าและพระสาวก ด้วยยุทธวิธีในการสอน 7 ประการคือ

1) อุปนิสินนกถา คือ การสนทนาปราศรัยกับบุคคลผู้มาหาผู้ หรือการต้อนรับแขกผู้มาเยือน การพูดคุยกันโดยการสอดแทรกธรรมะเข้าไปในการสนทนากันนั้นตามสมควรแก่เหตุการณ์ กาลเทศะ และบุคคลผู้ฟัง เมื่อผู้ใดมีทุกข์มากก็ทรงปลอบใจให้คลายทุกข์ทรงให้สติให้แนวคิดสะกิดใจเพื่อให้ตัดใจคลายเศร้า ผู้ใดท้อแท้หมดหวังก็ทรงให้กำลังใจมิให้ท้อถอย เป็นต้น การสอนธรรมแบบนี้เป็นการสอนธรรมแบบเริ่มต้นในระดับรากหญ้าและสามารถทำได้บ่อยๆได้ เพราะในแต่ละวันนั้นต้องพบปะผู้คนบ่อยครั้ง หากได้พูดคุยด้วยถ้อยคำที่เป็นปียวาจาทำให้เกิดสติก็ถือว่าเผยแผ่ธรรมเหมือนกัน

2) ธรรมีกถา คือ วิธีการสอนธรรมโดยทรงยกหัวข้อธรรมขึ้นมาแล้วทรงชี้แจงแสดงเนื้อหาสาระ เป็นการอธิบายขยายความข้อนั้นๆ โดยชัดเจน แจ่มแจ้ง ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระ (อรรถะ) ข้อย่อ (ประเภท) คำที่ทำให้เกิดผล (เหตุ) สิ่งที่ได้รับ (ผล) ข้อเปรียบเทียบ (อุปมา) และตัวอย่าง (สาธก) นำมาให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น

3) โอวาทกถา คือ วิธีการสอนธรรมแก่ประชาชน แบบคำแนะนำ คำตักเตือน คำสอน โดยเฉพาะเจาะจงลงไปเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสังวรระวัง ไม่ทำความชั่ว ให้ละความชั่ว ให้ทำความดี และรักษาความดีได้ ทรงชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่ทำไปนั้นไม่ถูก ไม่เหมาะสม ไม่ควร แล้วทรงแนะนำให้งดเว้นไม่ควรทำไม่ควรปฏิบัติอีกต่อไป

4) อนุสาสนีกถา คือวิธีการสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแบบสอนบ่อยๆ นิยมพูดกันว่า “พรั่าสอน” เพื่อให้เกิดความจำได้ เกิดความชินหู จนเกิดความ “คล่องปากขึ้นใจ” ถ้ากล่าวสอนเป็นครั้งคราว จัดเป็น “โอวาทกถา” ถ้ากล่าวสอนเป็นประจำ และทำบ่อยๆ จัดเป็น “อนุสาสนีกถา” พระองค์ทรงประสงค์จะแนะนำข้อวัตรปฏิบัติให้ทราบโดยไม่บังคับว่าจะต้องปฏิบัติตาม แต่หากสามารถปฏิบัติได้ก็จะได้ผลดีด้วยตัวเอง และข้อปฏิบัตินั้นจะทรงย้ำเตือนอยู่บ่อยๆ มิให้ผลออกสติหลงลืม และเรื่องที่ทรงสอนบ่อยๆ ได้แก่ ไตรลักษณ์ การอยู่ป่า และ สติสัมปชัญญะ เป็นต้น ดังข้อความตอนหนึ่งว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติ มีสัมปชัญญะตลอดกาลเวลา นี่เป็นคำสั่งสอนของเราสำหรับเธอทั้งหลาย” (สัง.สพ.18/255)

5) ธรรมสภาจกถา คือวิธีสอนแบบสนทนาธรรม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและกัน เพื่อแสวงหาความถูกต้อง หรือเพื่อปรับความเข้าใจกันและกัน นิยมเรียกว่า “การสนทนาธรรม” โดยผลัดกันพูด ผลัดกันฟัง พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่ธรรมด้วยวิธีนี้เป็นประจำ โดยเสด็จไปร่วมวงสนทนากับพระสงฆ์ที่นุ่งคู้กันบ้าง เสด็จไปสนทนากับนักบวชต่างลัทธิบ้าง สนทนากับผู้มาเฝ้าบ้าง เป็นเหตุให้พระองค์ได้ทรงถ่ายทอดธรรมะหัวข้อต่างๆ ได้ตอบข้อซักถาม ได้รับฟังทัศนะของกลุ่มสนทนา และทรงสร้างความเลื่อมใสให้เกิดแก่ผู้สนทนาจนถึงยอมตนเป็นสาวกก็มี เช่น ชฎิลสามพี่น้อง

6) ปุจฉาวิสัชชนากถา คือ วิธีการสอนศีลธรรมแก่ประชาชน แบบการถามตอบกันและกัน เป็นวิธีการที่ทรงใช้เมื่อสนทนากับพระสงฆ์หรือผู้เข้ามาเฝ้า โดยทรงเปิดโอกาสให้ถามปัญหาจนหมดความสงสัยในเรื่องนั้นๆ เป็นเหตุให้ผู้สนทนาเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งจนไม่มีข้อเคลือบแคลงสงสัย แล้วยอมรับนับถือเป็นพระศาสนาก็มี พระพุทธศาสนาก็ดี

7) ธรรมเทศนากถา คือ วิธีสอนธรรมด้วยการแสดงชี้แจงธรรมให้ชัดเจน โดยมุ่งเน้นแนะนำข้อธรรมให้เข้าใจและเน้นให้เห็นแนวปฏิบัติตามได้ เป็นวิธีสอนที่มีความสมบูรณ์ เพราะเน้นให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น เป็นการชี้้นำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาในธรรมปฏิบัติ ยอมรับเป็น “หลักจำ” และเป็น “หลักใจ” ยึดถือเป็นอุดมคติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข ปัจจุบันนี้เรียกวิธีการสอนชนิดนี้ว่าการแสดงธรรมหรือการเทศน์

3.2.5 คุณ โทษัณฑ์ (2545) พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยครั้งแรกเมื่อประมาณก่อนปี พ.ศ.500 หลังจากทำสังคายนาครั้งที่ 3 ในราวพ.ศ.218 โดยการนำของพระโสณะและพระอุตระ ซึ่งท่านทั้ง 2 รูปนี้ได้ใช้แนวทาง/วิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยสมัยนั้น พอประมวลได้ 5 แนวทาง/วิธี (คุณ โทษัณฑ์,2545) คือ

1) วิธีการใช้อธิปไตยปฏิบัติ : วิธีการเช่นนี้พระโสณะและพระอุตระได้เริ่มต้นด้วยการปราบปรามผีปีศาจและยักษ์ธิดาที่มาเบียดเบียนราษฎร และมากินราชกุมารในราชสำนักบ่อยครั้ง

2) วิธีการปลูกปลูกบวญ : พระโสณะและพระอุตระได้สร้างความตื่นเต้น ความศรัทธาเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่ผู้คนในพื้นที่ไทยในอดีต ด้วยลักษณะพิเศษที่สามารถไล่ภูมิจีปีศาจและยักษ์ธิดาไป และได้ยกพระธรรมเทศนาขึ้นมาชี้ให้เห็นความเป็นเหตุผลที่เกิดขึ้นมาจากความเชื่อดั้งเดิม โดยใช้พระธรรมเทศนาปลูกปลูกบวญใจให้ประชาชนร่าเริงในการดำเนินชีวิต

3) วิธีแสดงพระธรรมเทศนา : การเผยแผ่เช่นนี้ พระโสณะและพระอุตระได้แสดงพระธรรมเทศนาให้เป็นอรรถรย์ในรูปปฏิบัติปฏิบัติปฏิบัติพร้อมกับปูรากฐานให้เกิดอนุศาสน์ปฏิบัติปฏิบัติที่เป็นหลักของชีวิต

4) วิธีใช้ล่ามแปล : การเผยแผ่เช่นนี้ พระโสณะและพระอุตระใช้ล่ามเป็นสื่อกลางในการเผยแผ่ เนื่องจากการสื่อสารทางภาษายังไม่ได้สามารถติดต่อกันโดยตรง จึงต้องใช้ล่ามเป็นสื่อทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประชาชนเข้าถึงพระพุทธศาสนา

5) วิธีคณะพุทธศาสนทูต : การเผยแผ่เช่นนี้เป็นการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นพระภิกษุผู้มีพฤติกรรมที่แสดงถึงความมกน้อยสันโดษ เป็นผู้ทรงศีลสงบเยือกเย็นของภิกษุเป็นสื่อในการเผยแผ่ เช่น สมัยพระนารายณ์มหาราชมีพระภิกษุประเภทคามวาสีและอรัญวาสี เป็นต้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย,2525)

3.2.6 ประเสริฐ หลอมทอง (2542:9) ได้กล่าวว่า หลังจากที่ประชาชนไทยนับถือพระพุทธศาสนามั่นคงแล้ว พุทธศาสนิกชนเริ่มตื่นตัวขึ้น จึงได้เสนอวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ 7 ประการคือ

1) วิธีการเจริญสัมพันธไมตรี: เมื่อประมาณ พ.ศ.600 โดยรับวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบมหายาน กล่าวคือพระเจ้าจักรพรรดิเม่งตี้ได้ส่งคณะทูตพุทธศาสนามหายานจากเอเชียกลางเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับขุนหลวงเม้า กษัตริย์ไทยผู้ครองอาณาจักรอ้ายลาว ทำให้พระพุทธศาสนามหายานเจริญขึ้นในอาณาจักรอ้ายลาวหรือประเทศไทยปัจจุบัน

2) วิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำ: การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเช่นนี้ ต้องมีพระมหากษัตริย์ให้การช่วยเหลือ โดยที่พระมหากษัตริย์ทรงเข้าเป็นพุทธมามกชนก่อนและสนับสนุนให้ประชาชนหันมานับถือพระพุทธศาสนาตาม เช่น สมัยพ่อขุนรามคำแหง

3) วิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงสนับสนุน : การเผยแพร่ศาสนาเช่นนี้ เกิดขึ้นเมื่อ พระพุทธศาสนาและประเทศไทยมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นแล้ว ทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการ ส่งเสริมและสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ ให้ได้เผยแผ่ไปทั่วประเทศอย่างไม่มีอุปสรรค เช่น พระมหากษัตริย์ไทยทรงสนับสนุนพระพุทธศาสนาให้ประจักษ์อยู่ในปัจจุบัน

4) วิธีการของคณะพระธรรมทูต : การเผยแพร่ศาสนาเช่นนี้ทำให้ได้คุณภาพของ ศาสนามาก เพราะคณะธรรมทูตที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้น จะเป็น องค์กรหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่ฝึกหัดพระภิกษุผู้จะเป็นคณะธรรมทูต ทำให้การเผยแพร่ พระพุทธศาสนาถูกต้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และเป็นเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนา อย่างแท้จริง

5) วิธีการของสมาคม : การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเช่นนี้ มีหลายสมาคมที่ เกิดขึ้นมาแล้วได้ช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมาก ในลักษณะต่าง ๆ เช่น งานเผยแผ่ทางเอ สสารสิ่งพิมพ์ งานเผยแผ่ทางสื่อวิทยุโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ยุวพุทธิกสมาคม เป็นต้น (คุณ โทษันท์, 2545:11)

6) วิธีการของคณะบุคคล : การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเช่นนี้ เป็นการสนับสนุน ส่งเสริมให้การอบรมสั่งสอนประชาชนตามสมณภาวะ จะสามารถเห็นได้โดยทั่วไปเพราะเป็นการ สะดวกในการไปและไม่มีวิธีอะไรมากนัก อย่างเช่น คณะพระนิสิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ ออกไปเผยแผ่พระพุทธธรรม เป็นต้น

3.2.7 สุชีพ ปุญญาภุภาพ (2533) ได้เสนอวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไว้ 3 ประการ คือ วิธีสอนโดยการปฏิบัติ วิธีสอนโดยการปฏิรูป และวิธีสอนโดยการตั้งหลักขึ้นมาใหม่

ตารางที่ 2.4 สรุปวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระบบ ฐิติญาโณ,2542)	พระพรหม คุณาภรณ์ (2551)	เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2540)	พระธรรมกิตติ วงศ์ (2549)	คุณ โทษณ์ (2545)	ประเสริฐ หลอมทอง (2542)	สุชีพ ปัญญานุกภาพ (2533)	ธีรวัธ บำเพ็ญบารมี (2550)
วิธีการยอมรับคำสอน ของนักปราชญ์อื่นๆ	สอนธรรม แบบสนทนา	สอนธรรม แบบสนทนา	สนทนาปราศรัยผู้ มาหาและมีการ แลกเปลี่ยนความ คิดเห็น				วิธีการเข้าหาผู้นำทาง ศาสนา การเมือง และ เศรษฐกิจ
วิธีการปฏิบัติ						วิธี การปฏิบัติ	วิธีการปฏิบัติหลักคำสอน และหลักความเชื่อ
วิธีการปฏิรูป						วิธี การปฏิรูป	วิธีปฏิรูป พระพุทธศาสนาท่ามกลาง ลัทธิต่างๆ
วิธีบัญญัติหลักการ ขึ้นมาใหม่	สอนแบบวาง กฎระเบียบขึ้นมาใหม่	สอนแบบวาง กฎระเบียบ ขึ้นมาใหม่				วิธี การตั้ง หลัก ขึ้นมาใหม่	วิธีการนำเสนอหลักคำสอน ที่เป็นแก่นแท้ของพุทธ ศาสนา
				วิธีการแบบปลูก ปลอบขวัญ			-ปฏิบัติเชิงรุก/เยี่ยมเยียน ตามบ้าน -บริการสังคม
	สอนแบบบรรยาย	สอนแบบบรรยาย	พรีำสอนเพื่อให้ เกิดความเข้าใจ อย่างชัดเจน	วิธีแสดงพระธรรม เทศนา, วิธีใช้สามแปล			การบรรยาย

3.3 วิธีการเผยแพร่ศาสนาอื่น ๆ ในประเทศไทย ได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาสิกข์

3.3.1 วิธีการเผยแพร่ศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์เข้ามาในประเทศไทยยุคเดียวกับการล่าอาณานิคมของลัทธิจักรวรรดินิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โปรตุเกส สเปน และเนเธอร์แลนด์ ที่กำลังบุกเบิกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งนอกจากกลุ่มที่มีจุดประสงค์ทางการเมืองและเศรษฐกิจแล้ว ยังมีบางกลุ่มที่มีจุดประสงค์เพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะนิกายโรมันคาทอลิกเข้ามาเผยแพร่ บางประเทศบางสมัยปิดกั้นการเผยแพร่ บางประเทศบางสมัยเปิดเสรีแต่ผู้คนยังไม่นิยมเข้ารับเข้ารีต ขณะที่บางประเทศผู้คนส่วนใหญ่ยอมรับนับถือศาสนาคริสต์ พร้อมกับการครอบงำทางการเมืองและเศรษฐกิจแล้ว เช่น ฟิลิปปินส์ มาเก๊า ฯลฯ

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยมาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 โดยโปรตุเกสได้ส่งทูตเข้ามาและมีคณะมิชชันนารีติดตามเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ โดยใช้วิธีการต่างดังที่ เสรี พงษ์พิศ (2529:97) ได้กล่าวไว้ว่า

1. วิธีคณะทูต : การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยเช่นนี้ เกิดขึ้นในช่วงแรกๆของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ โดยคณะทูตที่เผยแพร่ศาสนาจะติดตามกับคณะทูตทางราชการเข้ามาแล้วออกเผยแพร่ศาสนาคริสต์ให้แก่ประชาชน

2. วิธีสัมพันธไมตรี: การเผยแพร่ศาสนาคริสต์เช่นนี้ เกิดจากผู้นำสูงสุดของศาสนาคริสต์ที่ต้องการเผยแพร่ศาสนาให้ได้รับศาสนิกชนจำนวนมากๆ จึงใช้วิธีการผูกสัมพันธไมตรีกับผู้นำของประเทศไทย

3. วิธีคณะราชทูต : เป็นวิธีการเผยแพร่ศาสนาที่เป็นทางการมากขึ้น เป็นที่น่าเชื่อถือโดยวิธีการแต่งตั้งมาจากหน่วยงานของประเทศที่ต้องการจะเผยแพร่ศาสนาคริสต์โดยตรงเข้ามาสู่ประเทศไทย เช่น คณะราชทูตของเซอวาเลียร์ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นต้น

4. วิธีคณะมิชชันนารี : เป็นการเผยแพร่โดยคณะบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญหลายเรื่องอยู่ในคณะมิชชันนารี เพื่อเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ศาสนา เช่น ความเชี่ยวชาญเรื่องการแพทย์ของคณะมิชชันนารี เป็นต้น

5. วิธีสังคมสงเคราะห์ : การเผยแพร่ศาสนาเช่นนี้เกิดขึ้น เพราะต้องการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ให้กับประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นของชีวิต และเข้าถึงประชาชนได้หลายระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา เช่น ตั้งโรงเรียนสามเณรคริสเตียน เพื่อผลิตนักบวชพื้นเมืองและจัดตั้งคณะภคินีคณะรักไม้กางเขน เป็นต้น

6. วิธีตั้งองค์การและสมาคม : การเผยแผ่เช่นนี้เกิดขึ้นในประเทศไทย เพราะต้องการให้การเผยแผ่ไปอย่างทั่วถึงและรวดเร็ว และปฏิสัมพันธ์กับประชาชน ซึ่งองค์การและสมาคมนี้มีอยู่ในประเทศไทยหลายสมาคม เช่น สมาคมคริสตจักรแห่งประเทศไทย เป็นต้น

7. วิธีแบ่งเขตการเผยแผ่ : การเผยแผ่ศาสนาเช่นนี้เกิดขึ้นมาเพื่อแบ่งเขตรับผิดชอบการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ขององค์กรคริสตศาสนาและเพื่อให้การเผยแผ่ได้ผลตามที่ต้องการและมีผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน เช่น เขตเผยแผ่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ

ดร.บุรินทร์ ภูสกุล (2545:129) ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ไว้แตกต่างกันไปไม่ว่าทั้งฝ่ายโรมันคาทอลิก ฝ่ายโปรเตสแตนต์ หรือสหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย พอประมวลได้ 8 ประการ คือการเข้าหาผู้นำระดับประเทศ การจัดสรรที่ดิน การจัดตั้งสถานบันการศึกษา/โรงพยาบาล การใช้ภาษาและการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรม การเข้ามามีบทบาททางการเมือง การเยี่ยมเยียนตามบ้าน การใช้สื่อมวลชน และกิจกรรมทางสังคมสงเคราะห์

ในขณะที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2544:29) ได้สรุปเนื้อหาจากเอกสารของคริสต์จากองค์กรที่เรียกว่า “Secretariat for Non-Christians” คือสำนักเลขานุการเพื่อปฏิบัติต่อคนที่มีใจชาวคริสต์ โดยเปลี่ยนแปลงนโยบายใหม่ที่เคยใช้วิธีพูดรุนแรงกล่าวโจมตีผู้อื่นมาเป็นมิตรแทน เช่น วิธีการกลมกลืน (Assimilation) ซึ่งพระเจ้าทรงคุณได้สรุปใช้ความว่า

1. การกลมกลืนในแง่คำสอน
2. กลมกลืนในแบบพิธีกรรม (ทอดผ้าป่า)
3. การกลมกลืนในแง่สถาปัตยกรรม (สร้างโถะหมู่แบบพุทธ)
4. การกลมกลืนโดยให้พระพุทธรูปเจ้าเป็นประกาศที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ

3.3.2 วิธีการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามได้เผยแผ่เข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่อดีตและดำรงอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะทางภาคใต้ของประเทศไทย มีวิธีการเผยแผ่ศาสนา ดังที่ ประเสริฐ หลอมทอง (2542:101) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. วิธีในครอบครัว : การเผยแผ่ศาสนาอิสลามเช่นนี้ มีหลักการตั้งแต่ศาสดาโมฮัมหมัด ใช้วิธีเผยแผ่กับภรรยาผู้ใกล้ชิด ฉะนั้น มุสลิมทุกคนต้องเผยแผ่ศาสนาอิสลามให้กับครอบครัวของตน โดยพ่อแม่จะสอนลูกให้รู้จักพิธีละหมาด วิธีถือศีลอด เป็นต้น (บุญเหลือ วันทายนต์, 2524:24)

2. วิธีบูชาอัลเลาะห์เจ้า : การเผยแผ่ศาสนาอิสลามเช่นนี้ ถือว่าเป็นการทำบุญกับพระเจ้าโดยตรงและทำให้ศาสนาอิสลามทั้งที่ไม่มีพระรับทำหน้าที่โดยตรงเผยแผ่ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

3. วิธีตั้งสถานการศึกษา : การเผยแพร่ศาสนาอิสลามเช่นนี้ เพราะผู้นำที่นับถือศาสนาอิสลามได้จัดตั้งสถานศึกษาขึ้นในประเทศไทย เพื่อใช้เป็นสถานศึกษาและเผยแพร่ศาสนาอิสลามโดยตรงตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับอุดมศึกษา เช่น โรงเรียนปอเนาะ เป็นต้น

4. วิธีตั้งคณะกรรมการ : การเผยแพร่ศาสนาอิสลามในประเทศไทยมีกฎหมายรองรับ เช่น พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ.2480 จึงทำให้การเผยแพร่ศาสนาอิสลามมีคณะกรรมการดำเนินงาน 3 ระดับคือ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

5. วิธีความเป็นมุสลิม : การเผยแพร่ศาสนาอิสลามเช่นนี้เป็นหลักการที่ผู้นำมุสลิมจะสอนความเป็นมุสลิมที่สามารถเผยแพร่ศาสนาจนชาวมุสลิมทุกคนถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องเผยแพร่ศาสนา เช่น หากศาสนิกเข้ามาในลักษณะเป็นเครือข่ายที่ต่อเนื่องกันไปจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง เพราะชาวมุสลิมจะมีความภาคภูมิใจในการหาศาสนิกบุชชาพระอัลเลาะห์เจ้าได้อยู่ในใจของชาวมุสลิมทุกคน

3.3.3 วิธีการศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นศาสนาประเภทพหุเทวนิยม หลักการใหญ่ คือ เช่นไหว้ บวงสรวงบูชาัญญ โดยพราหมณ์เป็นผู้นำ เมื่อเสร็จพิธีกรรมแล้ว พราหมณ์ก็คือชาวบ้านธรรมดาที่ต้องทำมาหากิน ดังนั้น การเผยแพร่ศาสนา พราหมณ์-ฮินดูในประเทศไทยในปัจจุบัน มีลักษณะต่างๆ (กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, 2535:232) ดังนี้

1. พรหมสมาช (Bhahma Samaj) : ในปี พ.ศ.2371 ได้มีการตั้งสมาคมเผยแพร่และบูชาพระพรหมขึ้นในเมืองกัลกัตตา ชื่อว่า “พรหมสมาช” โดยท่านราม โมहन ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อบูชาพระพรหม มีการชุมนุมพระเจ้าทุกสัปดาห์ และมีกิจกรรมทางศาสนา เช่น อ่านคัมภีร์พระเวท คัมภีร์อุปนิษัท เป็นต้น

2. อารยสมาช (Araya Samaj) : ท่านสวามี ทยานันทะ สรัสวตี เป็นผู้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2418 ที่เมืองบอมเบย์ ผู้ที่เป็นสมาชิกของสมาคม เรียกว่า “อารยะ” ชาวอารยะทุกคนจะต้องอ่านฟังพระเวท สั่งสอนคัมภีร์พระเวทแก่คนอื่น เพื่อขจัดความโง่เขลา และปรับสภาพทางกายใจของสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น

3. รามกฤษณะมิชชัน : ท่านสวามี วิเวกนันทะ เป็นผู้ก่อตั้งสมาคมนี้ที่เบลูร์ กัลกัตตา เมื่อ พ.ศ.2440 โดยใช้ชื่อของท่านรามกฤษณะเป็นชื่อของสมาคม โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเผยแพร่คำสอนในคัมภีร์เวทานตะหรืออุปนิษัท (สุเมธ เมาะวิทยกูล, 2525:173)

4. วิธีการสั่งสอนในเทวสถาน : พราหมณ์ใช้เทวสถานเป็นที่เผยแพร่ศาสนา โดยได้ดำเนินการสั่งสอนถึงการดำรงชีวิตให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดี โดยมีวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ เป็นตัวกำหนดและพิธีกรรมสำหรับมงคล คือสร้างกำลังใจให้กับประชาชน

5. วิธีสังคมนาสงเคราะห์ : พราหมณ์ใช้วิธีสังคมนาสงเคราะห์เผยแพร่ศาสนาในลักษณะต่างๆ เช่น รับประทานพิธีกรรมในงานมงคลสมรส เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้เกิดความมั่นใจในตนเองที่จะดำเนินชีวิตไปได้ด้วยสติ และได้สร้างวัดถวายในพระพุทธศาสนา เช่น วัดดอกไม้ เป็นต้น ซึ่งเป็นการเผยแพร่ศาสนาที่เป็นรูปสัญลักษณ์สามารถเห็นได้

3.3.4 วิธีการเผยแพร่ศาสนาสิกข์

ศาสนาสิกข์มุ่งสามัคคีธรรม สัตยธรรม การวชิธรรม ความยุติธรรม ความสภาพอ่อนโยน และความเอื้ออาทร เมื่อเข้ามาสู่ประเทศไทยแล้ว มีวิธีการในการเผยแพร่ต่างๆ (ศาสนาต่างๆในประเทศไทย, แหล่งที่มา: www.wikipedia.org/wiki [22 พฤศจิกายน 2555] ดังนี้

1. วิธีเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา : การเผยแพร่อยู่ที่สถานที่อยู่อันใหญ่โตในใจกลางย่านพาหุรัด ชาวสิกข์จะพากันมากราบไหว้และรับฟังคำสอนจากพระคัมภีร์ ชาวสิกข์ที่เป็นผู้ชายโพกศีรษะ ไว้หนวดเครา ส่วนสตรีคลุมศีรษะและแต่งกายแบบอินเดีย ซึ่งเป็นการเผยแพร่ศาสนาในรูปสัญลักษณ์เพื่อดึงดูดผู้คนผู้พบเห็น

2. วิธีการเพื่อสังคม : ชาวสิกข์จะเผยแพร่ศาสนาของตนเอง โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่ทางสังคมได้กระทำขึ้น ชาวสิกข์แสดงลักษณะที่มุ่งสามัคคีธรรมของสิกข์ เพื่อสร้างความสนใจพร้อมดับพุดคุยและชี้ประเด็นทางศาสนา และให้หลักการสำคัญของศาสนา

3. วิธีการทางสมาคม : สมาคมของสิกข์ในประเทศไทย คือสมาคมศรีคุรุสิงหสภา มีวัดสิกข์ และมีการจัดการศึกษาให้เยาวชน การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตั้งสุขศาลาให้การรักษาพยาบาลฟรี จัดสถานที่สงเคราะห์คนชรา และจัดให้มีโรงพยาบาลสำหรับคนทั่วไป

ตารางที่ 2.5 สรุปวิธีการเผยแพร่ศาสนาอื่น ๆ ในประเทศไทย

ศาสนาคริสต์		ศาสนาอิสลาม	ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	ศาสนาสิกข์
เสรี พงษ์พิศ (2529)	บุรินทร์ ภูสกุล (2545)	ประเสริฐ หลอมทอง (2542)	กรมการศาสนา (2535)	www.wikipedia.org (2557)
1. วิธีคณะทูต	1. การเข้าหาผู้นำระดับประเทศ	1. วิธีในครอบครัว	1. พรหมสมาช	1. วิธีเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา
2. วิธีราชทูต	2. การจัดสรรที่ดิน	2. วิธีบูชาพระอัลเลาะห์	2. อารยสมาช	2. วิธีการเพื่อสังคม
3. วิธีคณะมิชชันนารี	3. การจัดตั้งสถาบันการศึกษา/โรงพยาบาล	3. วิธีความเป็นมุสลิม	3. วิธีสั่งสอนในเทวสถาน	3. วิธีการทางสมาคม
4. วิธีตั้งองค์การและสมาคม	4. การใช้ภาษาและการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรม	4. วิธีการตั้งสถาบันการศึกษา	4. รามกฤษณมิชชัน	
5. วิธีเจริญสัมพันธไมตรี	5. การเข้ามามีบทบาททางการเมือง	5. วิธีการตั้งคณะกรรมการ	5. วิธีสังคมนาสงเคราะห์	
6. วิธีแบ่งเขตการปกครอง	6. การเยี่ยมเยียนตามบ้าน			
7. วิธีการกลมกลืน	7. การใช้สื่อมวลชน			
	8. กิจกรรมทางสังคมนาสงเคราะห์			

จากตารางที่ 2.5 พบว่า ข้อสรุปวิธีการเผยแผ่ศาสนาอื่นๆ ในประเทศไทย พอประมวลได้ดังนี้

ก. ศาสนาคริสต์ สรุปได้ 16 วิธีคือวิธีคณะทูต วิธีราชทูต วิธีคณะมิชชันนารี วิธีตั้งองค์การและสมาคม วิธีเจริญสัมพันธไมตรี วิธีแบ่งเขตการปกครอง วิธีการกลมกลืน การเข้าหาผู้นำระดับประเทศ การจัดสรรที่ดิน การจัดตั้งสถาบัน การศึกษา/โรงพยาบาล การใช้ภาษาและการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรม การเข้ามามีบทบาททางการเมือง การเยี่ยมเยียนตามบ้าน การใช้สื่อมวลชน และกิจกรรมทางสังคมสงเคราะห์

ข. ศาสนาอิสลาม สรุปได้ 5 วิธี คือวิธีในครอบครัว วิธีบูชาพระอัลเลาะห์ วิธีความเป็นมุสลิม วิธีการตั้งสถาบันการศึกษา และวิธีการตั้งคณะกรรมการ

ค. ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู สรุปได้ 5 วิธี คือ วิธีพรหมสมาธิ วิธีอารยสมาธิ วิธีสั่งสอนในเทวสถาน วิธีรามกฤษณมิชชั่น และวิธีสังคมสงเคราะห์

ง. ศาสนาสิกข์ สรุปได้ 3 วิธี คือ วิธีเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา วิธีการเพื่อสังคม และวิธีการทางสมาคม

โดยภาพรวมแล้ว แนวทางการเผยแผ่ศาสนาอื่นๆ ในประเทศไทยมี 8 แนวทาง คือ 1) วิธีการเข้าหาผู้นำประเทศ 2) วิธีการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมสงเคราะห์ 3) วิธีการจัดตั้งสมาคม 4) วิธีเจริญสัมพันธไมตรีและเยี่ยมเยียนบ้าน 5) วิธีการจัดสรรที่ดินและแบ่งเขตการปกครอง 6) วิธีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาและโรงพยาบาล 7) วิธีการเข้ามามีบทบาททางการเมืองและเข้าถึงสื่อมวลชน และ 8) วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากคำโบราณที่ว่า “มารไม่มี บารมีไม่กล้า” คงเป็นเรื่องจริงที่ปฏิบัติไม่ได้ เพราะความสำเร็จของพระศาสนาของแต่ละศาสนาหรือสามัญชนทั่วไปก็ตาม มักจะมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจการนั้นๆ เสมอไป ขอเพียงเราอย่าเพิ่งท้อแท้เท่านั้นเป็นพอ สักวันหนึ่งความสำเร็จคงเป็นของเราอย่างแน่แท้ ดังคำที่ ดำรง วงศ์โชติปินทอง (2551) กล่าวไว้ว่า “ความสำเร็จ มักสร้างบ้านอยู่ถัดจากความพยายาม ถ้าคุณหาความพยายามเจอเมื่อไร ความสำเร็จก็จะออกมาทักทายคุณเมื่อนั้น...ผู้ชนะมักเห็นโอกาสทุกครั้งที่มีอุปสรรค แต่ผู้แพ้มักเห็นอุปสรรคทุกครั้งที่มีโอกาส” เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็สามารถเอาชนะปัญหาและอุปสรรคนั้นได้ ศาสนาของแต่ละศาสนาก็เช่นเดียวกัน

ไม่มีใครที่ทำงานโดยไร้ปัญหาและอุปสรรค ขึ้นอยู่กับว่าเมื่อมีปัญหาและอุปสรรคแล้วจะมีวิธีการอย่างไรในการกำจัดปัญหาและอุปสรรคนั้นให้หมดไป ทุกปัญหามีทางแก้ มิใช่ทุกทางแก้มีแต่ปัญหา ปัญหามีไว้แก้มิใช่มีไว้กลุ้ม เพราะฉะนั้น ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่า

ประสบกับปัญหาและอุปสรรคอย่างแน่นอน ในการวิจัยครั้งนี้จึงประมวลปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกเป็น 3 สมัย คือ สมัยพุทธกาล สมัยหลังพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไป

4.1 ปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่สมัยพุทธกาล

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นท่ามกลางสังคมอินเดียที่มีความหลากหลายด้านความเชื่อ ศาสนาและลัทธิต่างๆ ที่อุบัติขึ้นก่อนพระพุทธศาสนา และที่เกิดขึ้นไล่เลี่ยกัน ตลอดจนลัทธิที่เกิดขึ้นมาภายหลังอีกมากมาย แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นมาในดินแดนชมพูทวีปหรืออินเดียเหมือนลัทธิศาสนาต่างๆ เหล่านั้น แต่พระพุทธศาสนาก็มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากลัทธิศาสนาต่างๆ ได้แก่การอุบัติขึ้นมาพร้อมกับการปฏิรูปสังคมอินเดียเสียใหม่ คือพระพุทธศาสนาได้เสนอหลักทฤษฎีใหม่ ซึ่งหักล้างกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการที่แตกต่างจากศาสนาพราหมณ์โดยสิ้นเชิง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงต้องมีปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาชนิดที่หลีกเลี่ยงไม่พ้น ในที่นี้ จึงแบ่งปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาลออกเป็น 2 ประการ (พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์, 2554:46-47) คือปัญหาและอุปสรรคจากภายใน และปัญหาอุปสรรคจากภายนอกพระพุทธศาสนา

4.1.1 ปัญหาและอุปสรรคจากภายในพระพุทธศาสนา: ในช่วงประกาศพระพุทธศาสนาใหม่ มีเหตุการณ์เกิดขึ้นมากมายที่คอยแก้ปัญหาคณะสงฆ์และปัญหาในระยะยาว แม้แต่เรื่องพระวินัยบัญญัติทรงบัญญัติสิกขาบทแล้วก็ต้องออกพระอนุบัญญัติตามมา อนึ่งภัยที่เกิดขึ้นกับภิกษุและภิกษุณีสงฆ์ เช่น พวกเจ้าลิจจวีในกรุงเวสาลี แคว้นวัชชี จับภิกษุให้เสพเมถุนกับภิกษุณี ให้ภิกษุเสพเมถุนกับสิกขมานาและกับสามเณรี กับหญิงแพศยาและบัณฑิตเทาก็หรือหญิงคฤหัสถ์ทั่วไป หรือแม้แต่ให้ภิกษุต่อภิกษุเสพเมถุนทางทวารหนักกันเอง (วิ.มหา.(ไทย) 1/80/73) สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นภัยและอุปสรรคขัดขวางการประกาศพระพุทธศาสนา ฉะนั้น จึงพอประมวลปัญหาและอุปสรรคจากภายในพระพุทธศาสนาได้ดังนี้คือ 1) ปัญหาเรื่องการถือวรรณะของพุทธบริษัท 2) ปัญหาเรื่องคำสอนขัดแย้ง และ 3) ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์กับอาจารย์

4.1.2 ปัญหาอุปสรรคจากภายนอกพระพุทธศาสนา: ในการเผยแผ่ศาสนานั้น ไม่เพียงแต่ปัญหาและอุปสรรคภายในเท่านั้น ยังต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคภายนอกอีกมากมาย อย่างเช่น ปัญหาการต่อต้านจากสังคม และปัญหาต่อต้านจากลัทธิอื่น

กล่าวได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการแบบประยุกต์เพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน พระพุทธองค์ทรงมีพระสงฆ์สาวกเป็นกำลังหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปทั่วชมพูทวีปและเจริญรุ่งเรืองมั่นคงสืบเนื่องถึงสมัยปัจจุบัน

4.2 ปัญหาอุปสรรคในการเผยแพร่สมัยหลังพุทธกาล

การสูญสลายไปของพระพุทธรูปศาสนาจากอินเดียนับเป็นเรื่องน่าเศร้าในประวัติศาสตร์ แม้กระทั่งชาวอินเดียก็ยังงงกับชะตากรรมของศาสนาที่เคยกุมชะตาชีวิตชาวอินเดีย หลายคนจึงตั้งความหวังลึกๆ ว่า พระพุทธรูปศาสนาอาจจะกลับมารุ่งเรืองอีกในแผ่นดินมาตุภูมิ ดังคำที่ท่านบัณฑิต เนห์รู นายกรัฐมนตรีคนแรกของอินเดียกล่าวว่า "ข้าพเจ้าไม่ได้นับถือศาสนาใด แต่ถ้ามีการบังคับให้นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งแล้ว ข้าพเจ้าเลือกเอาพุทธศาสนา" ส่วนดร.เอ็มเบ็ดการ์ กล่าวว่า "ผมจะทำให้อินเดียกลายเป็นประเทศพุทธศาสนาภายในเวลา 10 ปี" แต่การที่จะทำให้ประเทศที่นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งอย่างมั่นคงแล้ว ให้แปรเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่นจึงแทบเป็นไปไม่ได้ ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่ทำให้พระพุทธรูปศาสนาไม่สามารถกลับมาเจริญได้หลังจากที่พระพุทธรูปเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว (แหล่งที่มา <http://www.indiaindream.com>, เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2555) พอประมวลปัญหาอุปสรรคได้ดังนี้

4.2.1 พระพุทธเจ้าเป็นอวตารของฮินดู ชาวฮินดูส่วนมากมีความเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นอวตารของฮินดู เนื่องจากทฤษฎีนี้ยังฝังรากลึกในคนอินเดียโดยทั่วไป ความจริงไม่ใช่เฉพาะพุทธศาสนาเท่านั้นที่ฮินดูต้องการรวมหัวรวหาง ทั้งเซนและลัทธิเองก็ถูกชาวฮินดูถือว่าเป็นสาขาหนึ่งของฮินดูเช่นกัน ความเชื่อนี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่จะเผยแพร่พุทธศาสนาในแดนมาตุภูมิ

4.2.2 องค์กรรมสงฆ์อินเดียไม่เข้มแข็ง เนื่องจากคณะสงฆ์และพุทธศาสนาในอินเดียถูกทำลายไปยาวนาน ถึง 800 ปีมากกว่าอายุของประเทศไทยเสียอีก เมื่อฟื้นฟูขึ้นมาใหม่จึงต้องทำแบบค่อยเป็นค่อยไป การเผยแพร่พุทธศาสนาจะอาศัยสงฆ์อินเดียจึงเป็นเรื่องยาก เพราะหาผู้มีความรู้ได้น้อย บางรูปก็ริบมารยาทไม่นำพาต่อการเลื่อมใส ตำราที่ศึกษาก็ยังมีน้อย วัดที่จะจำพรรษาก็ยังไม่ค่อยมี

4.2.3 ชาวฮินดูต่างยึดมั่นในศาสนา จุดหมายของการเผยแพร่พุทธศาสนาในอินเดียก็เพื่อชาวฮินดูซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ แต่เมื่อวิเคราะห์ดูแล้ว ชาวฮินดูไม่ว่าจะเป็นคนจนหรือเศรษฐีต่างยึดมั่นในคำสอนและประเพณีทางศาสนาอย่างเคร่งครัด ศาสนาและประเพณีสามารถครอบคลุมวิถีชีวิตของพวกเขาได้อย่างลึกซึ้ง การที่ไปเผยแพร่ให้พวกเขามานับถือศาสนาใหม่ จึงเป็นเรื่องยากพอสมควร

4.2.4 พระสงฆ์เถรวาทไม่อดเนื้อสัตว์ การถือมังสวิรัต คือเว้นจากการทานเนื้อเป็นเรื่องที่ชาวอินเดียฮินดูทำอย่างเข้มงวด และพวกเขาตั้งแนวคิดไว้ว่า พระในศาสนาพุทธเอง ก็คงเว้นการฉันเนื้อเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นประเพณีมาตั้งแต่พระเจ้าอโศกมหาราช แต่พบว่านักบวชในศาสนาพุทธโดยเฉพาะฝ่ายเถรวาทยังฉันเนื้อและบางองค์ยังสูบบุหรี่อยู่ พวกเขาก็เบือนหน้าหนี

ความศรัทธาเลื่อมใสก็คงไม่เกิด การเว้นจากการทานเนื้อและบุหรี่ยังเป็นเรื่องที่จำเป็นสำหรับที่ จะทำศรัทธาที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นในสังคมอินเดีย

4.2.5 ขาดผู้สอนที่อดทนทุ่มเทอย่างจริงจัง ผู้ที่จะเป็นพระธรรมทูตเพื่อเผยแพร่ใน อินเดียต้องมีความเสียสละอดทนกับสภาพอากาศที่เลวร้าย ต้องมีความประพฤติดี ต้องอดทน ต่อคำส่อเสียด คำด่าของพวกนอกศาสนา นอกจากนั้นยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม ท้องถิ่นบางอย่างได้เหมือนกับบาทหลวงชาวคาทอลิก ซึ่งประสบความสำเร็จสามารถเปลี่ยนชาว อินเดียมานับถือศาสนาคริสต์เกือบ 22 ล้านคนในปัจจุบัน

4.2.6 ขาดสถาบันพระมหากษัตริย์อุปถัมภ์ ต้องยอมรับว่าพระพุทธศาสนาที่ เจริญรุ่งเรืองมาได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะมีสถาบันกษัตริย์เป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริม อย่างแท้จริง ต่อมา บางยุคบางสมัยสถาบันกษัตริย์ที่นับถือศาสนาอื่น หันไปสนับสนุนศาสนา อื่นๆ แต่กลับปล่อยพระพุทธศาสนาให้เป็นไปตามยถากรรม มีหน้าซำยังรังแกและกีดกันทุก วิถีทาง จนในที่สุดพระพุทธศาสนาก็เสื่อม เพราะไม่มีผู้อุปถัมภ์ นี่ก็เป็นปัญหาและอุปสรรคใน การเผยแพร่

4.3 ปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่สมัยปัจจุบัน

หากมองย้อนไปในอดีตเป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาว่า บรรยากาศการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ถือว่าเป็นยุคทองของการเผยแผ่ศาสนาอย่างแท้จริง เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ในการส่งคายนาคครั้งที่ 3 ณ เมืองปาฏลีบุตร ประเทศอินเดีย เมื่อปี พ.ศ.218 ส่งผลให้มีการส่งสมณทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนต่างๆ รวม 9 สาย จนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้ากนิษกะได้ทรงอุปถัมภ์การส่งคายนาคครั้งที่ 4 ณ เมืองชลันธร เมื่อ ราวปีพ.ศ.620 ได้มีการส่งสมณทูตออกไปประกาศพระศาสนาในบริเวณเอเชียกลางอีกทอดหนึ่ง ในช่วงเวลาดังกล่าว พระเจ้ามิ่งตี้ทรงนำพระพุทธศาสนาจากเอเชียกลางไปเผยแพร่ในประเทศจีน และส่งทูตสันถวไมตรีมายังขุนหลวงเม้ากษัตริย์ไทย ซึ่งเป็นผู้ครองอาณาจักรอัยลาว คณะทูต ได้นำพระพุทธศาสนาเข้ามาด้วย ทำให้หัวเมืองไทย 77 หัวเมืองหันมานับถือพระพุทธศาสนา เป็นครั้งแรก จนกระทั่งเข้าสู่สมัยของการปกครองโดยชาวไทยอย่างเป็นทางการ นับตั้งแต่สมัย สุโขทัย อยุธยา ธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ต่อมาจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่น่าสังเกต ก็คือสถาบัน ราชูปถัมภ์ของไทย คือพระมหากษัตริย์ได้รับเอาศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ และราษฎร ชาวไทยส่วนใหญ่ก็นับถือศาสนาพุทธ...ทุกวันนี้ประมาณกันว่า มีผู้นับถือศาสนาพุทธในประเทศ ไทยถึงประมาณร้อยละ 95 (พระเทพเวที [ประยูรค์ ปยุตโต],2531:123-135)

หลังจากที่ชาวไทยหันมานับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนมากแล้ว ทำให้พระพุทธศาสนาใน สังคมไทยมีความใกล้ชิดกัน ดังจะเห็นได้จากฝ่ายบ้านเมืองมีตำแหน่งอะไร ทางฝ่ายสงฆ์ก็จะมี ตำแหน่งเช่นกัน เช่น ฝ่ายบ้านเมืองมีสมเด็จพระเจ้าพระยา พระยาหรือขุนหลวง ทางฝ่ายสงฆ์ก็จะมี

สมเด็จพระ...เจ้าคุณ พระครู เจ้าอธิการ เจ้าอาวาส เป็นต้น นอกจากนี้ พระพุทธศาสนาในสังคมไทยยังมีลักษณะพิเศษที่ว่า ผู้ชายทุกคนได้มีโอกาสบวช จึงทำให้ผู้ชายได้เข้าใกล้ชิดพระพุทธศาสนามากขึ้น...ยิ่งไปกว่านี้ สถาบันพระพุทธศาสนานับว่าเป็นส่วนช่วยให้เกิดการลดช่องว่าง หรือปิดช่องว่างของสังคมไทยอยู่มาก ตัวอย่างเช่น คนยากจนเมื่อได้รับการบวชเรียนแล้ว สังคมถือว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ สามารถเคลื่อนย้ายสถานภาพทางสังคมได้ (วิเชียร รักรการ, 2529: 69-70)

จากสภาพสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้สังคมโลกแคบลง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ทุกสังคมสามารถเชื่อมโยงไปถึงกันได้โดยง่ายดาย ไม่ยกเว้นแม้แต่สถาบันศาสนา จนทำให้คนที่อยู่ในหน่วยงานศาสนาโดยตรงและโดยอ้อมต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง หรือบางครั้งก็กลายเป็นตัวชักนำให้บุคคลเหล่านั้นฝ่าฝืนกฎระเบียบ ประพฤติ นอกรีตขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี อาจนำมาซึ่งความเสื่อมเสียได้ เป็นที่ประจักษ์ว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบทางศาสนาและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ยังไม่สามารถปฏิบัติภารกิจ การดำเนินงานด้านศาสนากับสภาพของสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงให้เกิดประสิทธิผลเท่าที่ควร เพราะมี ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่ศาสนา พอประมวลได้ (กรมการศาสนา, 2544) ดังนี้

1) สถาบันศาสนาไม่สามารถนำหลักธรรมสู่การปฏิบัติ ให้เห็นผลอย่างชัดเจน จะเห็นได้ว่าสถาบันทางศาสนาต่างๆ จะดำเนินกิจกรรมทางศาสนาไปตามความสนใจและความถนัดของสถาบันนั้น เช่น การดำเนินกิจกรรมให้การศึกษา การอบรม และการร่วมพัฒนาสังคมเน้นไปทางกิจกรรมที่ปรากฏผลในเชิงปริมาณ โดยไม่เน้นในเชิงคุณภาพ

2) ปัญหาความเสื่อมศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา ในระยะที่ผ่านมา พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ไม่เข้าวัด ไม่เข้าใจพระสงฆ์ เป็นชาวพุทธเพียงในนาม ไม่สนใจศึกษาปฏิบัติธรรม เข้าวัดเพื่อโชคลาภ ประโยชน์ส่วนตัวหรือหมกมุ่นในไสยศาสตร์ ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ขาดความรู้สึกร่วมและรับผิดชอบต่อศาสนาของตนมีการศึกษาสูง แต่ไม่สามารถเป็นผู้นำชาวพุทธ มีกระแสวัตถุนิยมเชิงบริโภคนิยม ปัญหาความเสื่อมศรัทธาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ส่วนหนึ่งเกิดจากคณะสงฆ์ โดยสงฆ์สาวกปฏิบัติธรรมผิดทิศทางความเป็นสมณะจึงขาดปัญญาในการนำพาประชาชน ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการที่บุคคลติดยึดในศาสนบุคคลมากกว่าหลักการในทางพระพุทธศาสนา และส่วนหนึ่งเป็นศรัทธาวิปริตในระบบสังคมทุนนิยมที่พัฒนาสู่บริโภคนิยมอย่างสูงเกิดปัญหาต่างๆ ด้านจิตใจและชีวิตความเป็นอยู่ตามมาค่อนข้างมาก

3) ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมของสังคม เป็นปัญหาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของสังคมไทย จากปัญหาของกลุ่มบุคคลต่างๆ ตั้งแต่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และประชาชนทุกหมู่เหล่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 77 บัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องจัดให้มีแผนพัฒนาการเมือง จัดทำมาตรฐานทางคุณธรรมจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่ง

ทางการเมือง ข้าราชการ และพนักงาน หรือลูกจ้างอื่นของรัฐ เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบและเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่”

4) ปัญหาด้านการพัฒนากระบวนการบริหารด้านการศาสนา สภาพปัจจุบันแม้หน่วยงานผู้บริหารด้านศาสนา ทั้งฝ่ายศาสนจักรและอาณาจักรได้พยายามปฏิบัติงานตามโครงสร้างที่ยังใช้อยู่ตามนโยบายของรัฐด้วยความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ แต่การดำเนินงานโดยภาพรวมยังมีปัญหาอุปสรรคไม่สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุประสิทธิภาพเท่าที่ควร เช่น งานต้องล่าช้าเพราะติดอยู่ที่ระบบรวมอำนาจ ขาดงบประมาณในการพัฒนาบุคลากร เป็นต้น

5) ปัญหาวิกฤตศรัทธาในศาสนาที่เกี่ยวข้องพระสังฆาธิการ หากพระสังฆาธิการได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ ของคณะสงฆ์ไทย ปัญหาที่เกิดขึ้นต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจะถูกขจัดปัดเป่าเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาสืบไปเป็นอย่างดี ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีข่าวคราวเกี่ยวกับพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่ละเมิดพระวินัย ปรากฏข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์แทบทุกวัน ส่วนหนึ่งเป็นพระเจ้าคณะพระสังฆาธิการด้วย ซึ่งเป็นปัญหาในทางการปกครองสงฆ์ที่พระสังฆาธิการทุกระดับต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ปัญหาที่เกิดขึ้นในเกือบทุกกรณีเป็นเรื่องอื้อฉาวและวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางในสังคม

6) ปัญหาด้านสื่อมวลชนให้ความสำคัญอย่างมากกับการนำเสนอข่าวพระสงฆ์แฉลับ โดยเฉพาะปัญหาละเมิดพระธรรมวินัยสงฆ์ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ คณะสงฆ์ต้องเร่งรัดแก้ไขโดยด่วน ไม่ว่าจะเป็นด้านนโยบายหรือโครงสร้างการบริหาร ซึ่งปัญหาเหล่านี้สื่อมวลชนไม่มีความเข้าใจ ผู้สื่อข่าวบางคนรายงานข่าวด้วยความอคติ หวังเพียงยอดจัดจำหน่ายที่สูงขึ้นเท่านั้น คณะสงฆ์ต้องยึดตามกฎระเบียบเป็นหลัก และไม่เดินไปตามกระแส มิเช่นนั้นจะกระทบต่อการปกครองคณะสงฆ์และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยภาพรวมได้ (พรศักดิ์ ธนพัฒน์พงศ์, 2541:9) สืบเนื่องจากสถาบันสงฆ์ได้รับความสั่นสะเทือนจากสื่อมวลชนที่เสนอข่าวด้านลบ ทั้งยังมีการกล่าวถึงสื่อมวลชนว่าเป็นผู้ปิดเบือนข่าว ทำให้พระสงฆ์ได้รับข้อมูลที่บิดเบือนผิดพลาดในการดำเนินการแก้ไขปัญหาในวงการสงฆ์ของมหาเถรสมาคม ถึงกับมีการตั้งสมญาให้กับสื่อมวลชนที่เสนอข่าววงการสงฆ์แฉลับว่าเป็น “สื่อมารชน” (กรุงเทพธุรกิจรายวัน, 16 มิถุนายน 2542:15)

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น สถาบันสงฆ์ต้องเพิ่มภารกิจเร่งด่วนในการแก้ปัญหาดังกล่าวเหล่านั้น เพื่อให้สังคมไทยรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ส่วนมากแล้วเวลาที่มีข่าวคราวเกี่ยวกับพระสงฆ์ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยหรือมีพระรูปใดรูปหนึ่งสั่งสอนหลักพุทธธรรมผิดจากความจริงพระสงฆ์ระดับผู้ใหญ่ก็ไม่ค่อยออกมาแก้ต่างให้กระจ่างสักที ปล่อยให้พระรูปนั้นเป็นไปตามยถากรรม โดยถือคติที่ว่า “ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์” เมื่อเป็นเช่นนี้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะไปได้ได้อย่างไร แต่สังคมไทยยังมีมหาวิทยาลัทยสงฆ์ทั้งสองแห่งพอที่จะชี้ทางสว่างให้กับสังคมไทยได้ เนื่องจากการก่อตั้งมหาวิทยาลัทยสงฆ์ทั้งสองแห่งขึ้นนั้น ได้มุ่งการศึกษา

พระพุทธศาสนาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีวิชาการด้านอื่นๆ เป็นส่วนประกอบดู เป็นสะพานเชื่อม หรือเป็นสะพานให้คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาไหลลื่นไปสู่ประชาชน หรือ ชาวโลกได้สะดวกขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาทางพระพุทธศาสนา หรือบัณฑิตทาง พระพุทธศาสนาได้ช่วยทำประโยชน์ให้แก่ชาวโลกในด้านที่ชาวโลกทั่วไปไม่รู้และทำไม่ได้ มิใช่ มุ่งเพื่อผลิตบัณฑิตทางโลกออกไปแข่งขันกับมหาวิทยาลัยทางโลก (พระมหาไฉน แก้วสด ,2552)

ตอนที่ 5 นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเกี่ยวกับนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5 หน่วยงาน คือ มหาเถรสมาคม, สำนักงานพระพุทธศาสนา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และนโยบายการเผยแผ่ศาสนาของ รัฐบาล ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดตามลำดับต่อไป

5.1 นโยบายการเผยแผ่ของมหาเถรสมาคม

คำสั่งมหาเถรสมาคมที่ 12/2551 เรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการเผยแผ่พุทธศาสนา แห่งชาติ เพื่อขับเคลื่อนนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ตั้งคณะกรรมการขึ้น อาศัย อำนาจตามความในมาตรา 15 และมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไข เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 และระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พงศ.2550 มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 25/2550 เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2550 (กองพุทธศาสนศึกษา ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา,2550)

เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุด มหาเถรสมาคมจึง ได้ออกระเบียบว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.2550 ขึ้น โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. ข้อ 5 ให้มี “ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ” มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนด นโยบายและแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนับสนุน และวิธีการในการนำหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนประชาชน ให้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาชีพและ ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ให้ศูนย์การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาแห่งชาติมีสำนักงานกลางตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ในข้อ 10 ได้กำหนดให้ “คณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ” มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

- 10.1 บริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- 10.2 กำหนดนโยบาย และแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- 10.3 กำกับดูแลและสนับสนุนส่งเสริมให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดให้ดำเนินกิจกรรมการตามนโยบายและแผนแม่บท
- 10.4 สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 10.5 ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่แก่บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- 10.6 พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนงานและงบประมาณการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 10.7 ออกประกาศ มติ คำสั่ง ระเบียบและอื่นๆ เพื่อการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการ

ในข้อ 11 ได้กำหนดให้ “ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ” มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

- 11.1 เป็นสำนักงานกลางและศูนย์ประสานงานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 11.2 จัดทำนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ โครงการ เป้าหมาย ตารางแผนงาน แผนปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามที่คณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด
- 11.3 สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 11.4 จัดงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด
- 11.5 จัดทำรายงานผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำเสนอมหาเถรสมาคม
- 11.6 ดำเนินการเกี่ยวกับการเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูล สารสนเทศ
- 11.7 ดำเนินการให้มีการผลิตสื่อการเรียนการสอน ตำราวิชาการ โสตทัศน
- 11.8 ส่งเสริมการติดตั้งสถาบันวิทยุโทรทัศน์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 11.9 สนับสนุนส่งเสริมตลอดจนดำเนินการศึกษาจัดประชุมสัมมนาด้านพระพุทธศาสนา
- 11.10 จัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 11.11 เสนอของงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- 11.12 เรื่องอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมายจากมหาเถรสมาคม

2. ข้อ 6 ให้มี “ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด” มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็น ศูนย์ประสานงานกลางประจำจังหวัด อำนวยความสะดวก เป็นที่ปรึกษา พัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์และปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์ และอื่นๆ ตามที่ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด หรือมอบหมายให้ ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีสำนักงานตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

ในข้อ 12 ได้กำหนดให้ “คณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด” มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

- 12.1 บริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด
- 12.2 ปฏิบัติตามนโยบาย และแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 12.3 กำกับบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดให้ดำเนินกิจกรรมอย่างมีเอกภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน
- 12.4 ดำเนินการพัฒนาบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 12.5 ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่แก่บุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

ในข้อ 13 ได้กำหนดให้ “ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด” มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

- 13.1 เป็นศูนย์กลางและประสานงานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด
- 13.2 ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆตามที่ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดหรือมอบหมาย
- 13.3 จัดทำรวบรวมบัญชีรายชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ บุคลากร การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่ประจำศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- 13.4 อำนวยความสะดวกและเป็นที่ยุติการดำเนินการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 13.5 ส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด
- 13.6 ติดตามประเมินผลบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด
- 13.7 จัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำปีเสนอศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สำหรับนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาเถรสมาคมแต่ละด้านนั้น ต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระราชกฤษฎีกา กฎ ระเบียบ คำสั่ง และมติของมหาเถรสมาคม จะเห็นได้ว่า นโยบายการบริหารงานคณะสงฆ์ไทยนั้นแบ่งออกเป็น 6 ด้าน (วิชัย ธีรพันธ์

เมธี,2535;กรมการศาสนา,2543;สมานจิต ภิรมย์รัตน์,2546:219) คือด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

นโยบายทั้ง 6 ด้านนี้มีการดำเนินการไปตามแบบยถากรรม แต่ที่เป็นกิจจะลักษณะเด่นชัดอยู่บ้าง ก็คือด้านการปกครอง เพราะมีการวางระบบระเบียบกฎหมายที่มีการสนับสนุนจากภาครัฐ รองลงมาก็คือด้านการศึกษา แต่ก็ยังไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร ยังบริหารกันไปตามกำลังศรัทธา ใครมีความรู้ความสามารถแค่ไหนก็ทำกันไปเพียงนั้น ส่วนในด้านอื่น ๆ นั้นยังไม่ต้องพูดถึงใครทำได้ก็ทำ ใครทำไม่ไหวก็ไม่ต้องทำ(พระมหาเป้า คำสบาย,2552) ฉะนั้น นโยบายของมหาเถรสมาคมในด้านการเผยแผ่ยังขาดเอกภาพในการดำเนินงาน ไม่มีกำลังดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ไม่มีกำลังสนับสนุน ขาดกำลังใจจากเพื่อนร่วมงาน

ในปัจจุบันนี้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของแต่ละสำนักจะเด่นชัดมากกว่าในรูปแบบองค์การใหญ่ ๆ อย่างเช่น สำนักสันติอโศก วัดพระธรรมกาย เป็นต้น ทั้ง ๆ ที่นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาเถรสมาคมเป็นหน้าที่โดยตรง แต่การดำเนินงานไม่มีความชัดเจน ไม่มีเอกภาพเท่าที่จะเป็น แม้จะมีการฝึกอบรมพระนักเผยแผ่ในด้านต่าง ๆ เช่น พระธรรมทูต พระนักเทศน์ แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร แม้ว่าการเผยแผ่พระศาสนาจะเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกคนโดยพฤตินัย แต่โดยหน้าที่ในการเผยแผ่พระศาสนาได้ถูกมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์โดยพฤตินัย เพราะว่าคฤหัสถ์ (บางคน) มักจะไม่ค่อยสนใจศึกษาพระธรรมวินัยนัก ปล่อยให้เป็นที่ของพระภิกษุสงฆ์ทำกันไปจนมีคำพูดที่ว่า “ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์” คฤหัสถ์ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว โดยคิดว่าเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ ตนมีหน้าที่เพียงให้การสนับสนุนปัจจัย 4 เท่านั้น ในปัจจุบันนี้ ได้มีคฤหัสถ์บางคนและหน่วยงานต่าง ๆ ได้แสดงบทบาทของพุทธบริษัทที่ดีทั้งส่วนตัวและส่วนรวมในการสนับสนุนและส่งเสริมพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นกำลังที่สำคัญอีกทางหนึ่งในการช่วยกันเผยแผ่พระศาสนา

5.2 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.)

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พ.ศ.) ขึ้นตรงต่อสำนักนายกรัฐมนตรี รับผิดชอบการบริหารราชการแผ่นดินจากรัฐบาล สนองงานพระศาสนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และแผนปฏิบัติการ 4 ปี (พ.ศ.2551-2554) เพื่อสนองงานรัฐบาลให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายแห่งรัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จัดทำแผนการบริหารราชการแผ่นดิน 4 ปี โดยมีวิสัยทัศน์ คือ พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคง พุทธศาสนิกชนเข้มแข็ง มีความสุขด้วยหลักพุทธธรรม และส่งเสริมศีลธรรมค้ำจุนสังคม ส่วนพันธกิจ คือ “ให้

การอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการเผยแผ่หลักธรรมให้ประชาชนนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้จริง”(สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, แผนปฏิบัติการราชการ 4 ปี,2551)

โดยให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, แผนปฏิบัติการราชการ 4 ปี,2551)

- 1) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ การกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง
- 2) สนองงานประสานงานถวายการสนับสนุนกิจการ การบริหารปกครองคณะสงฆ์
- 3) เสนอแนวทางกำหนดนโยบาย มาตรการการคุ้มครองพระพุทธศาสนา
- 4) ส่งเสริมดูแลรักษา และทำนุบำรุงศาสนสถาน ศาสนวัตถุ
- 5) ดูแลรักษา และจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง
- 6) พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา
- 7) ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม
- 8) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานฯ หรือตามที่นายกรัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

นางจุฬารัตน์ บุญยากร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เปิดเผยว่า ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พุทธศักราช 2550 กำหนดให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากร

เพื่อเป็นขับเคลื่อนงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามนโยบายของมหาเถรสมาคม (มส.) คณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้จัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.2553-2558 ขึ้น เพื่อเป็นนโยบายสำหรับนำไปปรับในการจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญของแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2553-2558 (<http://www.phrathai.net/news>; (10 ตุลาคม 2555) ประกอบด้วย

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 อุปถัมภ์ ส่งเสริม สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 เพิ่มและพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีศักยภาพ และขีดความสามารถในการเผยแผ่
3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 จัดกิจกรรมการเผยแผ่หลักธรรมด้วยรูปแบบ และวิธีการที่หลากหลาย
4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

5.3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชปี 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2554 ได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2554 ซึ่งมีทั้งหมด 15 หมวด และ 309 มาตรา ได้บัญญัติมาตราที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับพระศาสนาไว้ (สมชาย พงษ์พัฒนาศิลป์, 2554) ดังนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 แล้ว มีหลายมาตราที่เกี่ยวข้องกับ “ศาสนา” แต่ที่โดดเด่นตรงประเด็น พอประมวลได้ดังนี้

ตารางที่ 2.6 แสดงเนื้อหาสาระบางมาตราที่เกี่ยวข้องศาสนา

ลำดับ	เนื้อหาสาระ
มาตรา 9	พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก
มาตรา 37	บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศานานิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน
มาตรา 70	บุคคลย่อมมีหน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้
มาตรา 79	รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่นๆ
มาตรา 100	ได้จำกัดสิทธิเสรีภาพของพระภิกษุสามเณรเป็นอย่างมาก เพราะมาตรานี้ได้ระบุว่า บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งคือ <ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นภิกษุสามเณร นักพรต หรือนักบวช 2. อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง 3. ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาล หรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย 4. วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

ตารางที่ 2.6 แสดงให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ให้ความสำคัญต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยระบุไว้ในมาตรา 9 ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก หมายความว่าพระมหากษัตริย์ไทยต้องให้การสนับสนุนทุกศาสนา บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาในกายของตน และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติศาสนธรรมหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน (ม.37) บุคคลย่อมมีหน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ (ม.70) รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่นๆ (ม.79) และในมาตรา 100 ได้กำหนดไว้ชัดเจนด้านจำกัดสิทธิเสรีภาพของพระภิกษุสามเณรเป็นอย่างมาก เพราะมาตรานี้ได้ระบุว่า บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ ในวันเลือกตั้งเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง ได้แก่ 1) ภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวช 2) ผู้อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง 3) ผู้ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาล หรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย และ 4) พวกวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ให้สิทธิเสรีภาพแก่คนเท่าเทียมกัน แต่มีบุคคลประเภทหนึ่งทั้งที่เป็นไทย เกิดบนพื้นแผ่นดินไทย คือพระภิกษุสามเณร เหตุใดจึงต้องจำกัดสิทธิเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง เสมือนเป็นหนึ่งในผู้ต้องหาในสี่กลุ่ม อย่าลืมนะว่าพระภิกษุสามเณรไม่ได้เป็นคนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบถึงขั้นต้องสิทธิทางการเมือง

เพราะฉะนั้น ในมาตรา 100 เป็นประเด็นที่ควรกล่าวถึงมากที่สุด เหตุใดพระสงฆ์ไทยถึงไม่มีสิทธิเลือกตั้ง ทั้งที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้ความเสมอภาคในเรื่องของศาสนา นักบวชศาสนาอื่นก็เลือกตั้งได้ คนพิการก็เลือกตั้งได้แล้วพระสงฆ์ละทำไมเลือกตั้งไม่ได้ คนออกกฎหมายเวลาตายก็ต้องใช้บริการพระสงฆ์หรือนักบวชของศาสนาตัวเอง แต่พอมีชีวิตอยู่บอกว่าจะไม่เกี่ยว

ตอนที่ 6 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

6.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ (knowledge)

การศึกษาแนวคิดและความหมายเกี่ยวกับความรู้ นั้น นักวิชาการได้สรุปความหมายไว้หลายแนวคิด ซึ่งแต่ละแนวคิดได้ให้ความหมายไว้ไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะอาศัยมุมมองและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลตีความและนำไปประยุกต์ใช้ โดย Plato เป็นบุคคลแรกที่ให้แนวคิดของความรู้ไว้ว่า ความรู้คือการพิสูจน์ความเชื่อที่เป็นจริง เพราะฉะนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับ “ความรู้” ในที่นี้ ผู้วิจัย จึงขอเสนอความหมายของข้อมูล สารสนเทศ ความรู้ ที่มาของความรู้ คุณลักษณะและประเภทของความรู้ ดังจะได้อธิบายต่อไป

6.1.1 ความหมายของข้อมูล สารสนเทศ และความรู้

1) ความหมายของข้อมูล

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2545:173) ได้กล่าวว่า ข้อมูล หมายถึงข้อเท็จจริงหรือสิ่งที่ถือว่า หรือยอมรับว่าเป็นข้อเท็จจริงสำหรับใช้เป็นหลักฐานหาความจริง

Davenport and Prusak(1998:2) ได้กล่าวว่าข้อมูลคือชุดของข้อเท็จจริงเชิงวัตถุประสงค์สามารถมองเห็น ได้ยิน หรือสัมผัสได้ของเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น

Clarke and Clege (1998:36) กล่าวว่าข้อมูลมิใช่กระบวนการ แต่เป็นสถิติมีความหมายในการนำมาใช้เพื่อประเมินผล จึงกลายเป็นข่าวสาร

ภราดร จินดาวงศ์ (2549:28) กล่าวว่า ข้อมูล คือข้อเท็จจริงที่ถูกบันทึกลงไป และยังไม่มีการนำมาแปลงความหมาย โดยอาจมีจุดประสงค์เพื่อตรวจสอบ หรือสอบกลับว่างานมีปัญหา หรือเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นบ้าง ถือว่าการบันทึกข้อมูลเป็นเรื่องพื้นฐานที่ต้องจัดทำ

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2548:5) ได้ให้ความหมายของข้อมูลไว้ว่า ข้อมูลคือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ หรือข้อมูลดิบที่ยังไม่ผ่านการประมวล และยังไม่มีความหมายในการนำไปใช้งาน

สรุปได้ว่า ข้อมูล หมายถึงข้อเท็จจริงที่ได้จากการได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นและประสบการณ์ที่ยอมรับว่าเป็นข้อเท็จจริง แต่ยังไม่ผ่านการประมวล หรือข้อมูลเหล่านั้น ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์ กล่าวคือยังเป็นข้อมูลดิบอยู่

2) ความหมายของสารสนเทศ

ทีพววรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2548:4) ได้ให้ความหมายของสารสนเทศไว้ว่า สารสนเทศ คือข้อมูลที่ผ่านการประมวลผล หรือจัดระบบแล้ว เพื่อให้มีความหมายและคุณค่าสำหรับผู้รับ

Davenport and Prusak (1998:3) ได้กล่าวว่า สารสนเทศ คือสารสนเทศหนึ่งในรูปของเอกสาร หรือสื่อด้านโสตทัศนและวีดิทัศน์ มีเป้าหมายในการเปลี่ยนพฤติกรรมการรับรู้ บางสิ่งบางอย่างของผู้รับ มีผลต่อการตัดสินใจของผู้รับ

บุรชัย ศิริมหาสาคร(2550:23) ได้กล่าวว่า สารสนเทศ คือข้อมูลที่ผ่านกระบวนการแล้ว เพื่อนำไปใช้ประโยชน์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

สรุปได้ว่า สารสนเทศ คือข้อมูลดิบที่ได้จากการได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นจากสื่อต่าง ๆ แล้วนำมาผ่านการประมวลผลหรือกลั่นกรองไว้อย่างดี ด้วยวิธีการต่าง ๆ พร้อมทั้งจะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

3) ความหมายของความรู้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2545:232) ได้กล่าวว่า ความรู้ คือสิ่งที่สะสมมาจากการศึกษาเล่าเรียนการค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ หรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากการประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติองค์วิชาในแต่ละวิชา

Nonaka (1998:26) กล่าวว่า ความรู้ที่สร้างขึ้นใหม่เริ่มมาจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และมีการเรียนรู้อยู่เสมอ หากทำให้ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น และสามารถแลกเปลี่ยนกันได้ ก็จะทำให้เกิดคุณค่าสำหรับองค์กร องค์กรจึงต้องสร้างสรรค์กิจกรรมการจัดการความรู้ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอในทุกระดับขององค์กร

Davenport and Prusak (1998:5) ได้กล่าวว่า ความรู้คือการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ ค่านิยม ความเข้าใจ การรู้โดยสัญชาตญาณ และสารสนเทศซึ่งเป็นพื้นฐานในการประเมินและการรับเอาประสบการณ์และสารสนเทศใหม่ๆ ของบุคคล ความรู้กำเนิดขึ้นและถูกประยุกต์ใช้ภายในจิตใจของผู้รู้ และในส่วนของธุรกิจนั้น ความรู้มักจะสั่งสมอยู่ในเอกสาร คลังจัดเก็บเอกสาร งานประจำวัน กระบวนการในการทำงาน วิธีปฏิบัติ ตลอดจนบรรทัดฐานขององค์กร (Davenport and Prusak,1998:5)

Clarke and Clege (1998:43) ได้กล่าวว่า ความรู้เป็นผลที่ได้จากภูมิปัญญา และการเรียนรู้ที่มีอยู่ในตัวคนและพนักงานในองค์กร และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดสำหรับองค์กรที่ต้องการความสำเร็จ

Awad and Ghaziri (2003:37) กล่าวว่า ความรู้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ ความรู้เป็นพื้นฐานให้มนุษย์มีความสามารถในการสร้างสรรค์ ความรู้ทำให้เพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์และบริการเพื่อใช้ในการแข่งขัน

Longman Dictionary ให้ความหมายไว้ว่า ความรู้คือข้อเท็จจริงต่างๆ (Facts) ทักษะต่างๆ (Skills) และความเข้าใจ (Understanding) ซึ่งได้จากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ ในขณะที่ Modern American Dictionary ให้ความหมายว่า ความรู้คือประสบการณ์ รวมทั้งข้อเท็จจริงหรือหลักการต่างๆ ความรู้คือสิ่งที่ถูกรับหรืออาจจะถูกรับรู้ และคือการตระหนักรู้ (<http://www.gotoknow.org/blogs/posts/396638>, วันที่ 2 พฤศจิกายน 2555)

ราช (Raj,1996) กล่าวว่า ความรู้ คือข้อเท็จจริงและความเชื่อถือที่บุคคลได้รับจากการศึกษาและได้รับจากประสบการณ์

ชู (Choo,1998)กล่าวว่า ความรู้ คือสารสนเทศที่ได้รับพัฒนาโดยผ่านกระบวนการรับรู้ กระบวนการตัดสินใจ และความเข้าใจของบุคคล

ส่วนวิจารณ์ พานิช (2548:86) กล่าวว่าเป็นการยากที่จะให้นิยามคำว่า “ความรู้” ด้วยถ้อยคำสั้น ๆ เพราะความรู้มีความหมายหลายนัยและหลายมิติดังนี้

ความรู้ คือสิ่งที่เมื่อนำไปใช้จะไม่หมดหรือสึกหรอ แต่จะยิ่งงอกเงยขึ้น

ความรู้ คือสารสนเทศที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ

ความรู้ คือสิ่งที่คาดเดาไม่ได้

ความรู้เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับบริบทและกระตุ้นให้เกิดขึ้นโดยความต้องการ

สรุปความได้ว่า ความรู้ หมายถึงข้อมูล สารสนเทศ ที่ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียนเขียนอ่านและเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ รวมถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด คำนิยม ความเชื่อและการปฏิบัติ ซึ่งความรู้เหล่านั้นจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อเรานำความรู้ที่ได้สั่งสมมานั้นไปพัฒนาและประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง หน่วยงานและประเทศชาติ

นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้ยังได้ให้ความหมายตลอดจนการเปรียบเทียบ ให้เห็นถึงความแตกต่างและความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูล (Data) สารสนเทศ (Information) ความรู้ (Knowledge) และปัญญา (Wisdom) เช่น การอธิบายความเชื่อมโยงจากข้อมูลไปสู่ปัญญาในรูปของปิรามิดหรือลำดับขั้นของความรู้ (Hideo Yamazaki,อ้างในสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2547, น13-14) โดยอธิบายว่าข้อมูลเป็นข้อเท็จจริง ข้อมูลดิบ หรือ ตัวเลขต่างๆ ที่ยังไม่ผ่านการแปลความ ขณะที่สารสนเทศ เป็นข้อมูลที่ผ่านกระบวนการสังเคราะห์ วิเคราะห์ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการและตัดสินใจ เกิดจากความเชื่อสามัญสำนึก หรือประสบการณ์ของผู้ใช้สารสนเทศนั้นๆ โดยมักจะอยู่ในรูปของข้อมูลที่วัดได้ หรือความรู้ประกอบด้วยข้อมูลหรือสารสนเทศที่ได้รับการจัดระบบและประมวลเพื่อนำไปสู่ความ

เข้าใจ ประสบการณ์ การสั่งสมการเรียนรู้ และความเชี่ยวชาญ ซึ่งสามารถนำไปใช้สำหรับการแก้ปัญหาได้ (Turban et al.,2001:17) ยิ่งความรู้นั้นมีลำดับสูงเท่าไร จะยิ่งมีความหมาย และมีคุณค่ามากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความชำนาญ(Expertise) คือการประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายและเพื่อปรับปรุงผลการปฏิบัติงาน และเกิดความสามารถ (Capability) ที่ประกอบด้วย การใช้กำลังความสามารถและความชำนาญขององค์กร ในการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการ มีการสร้างสรรค์ และสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ให้แก่องค์กร (Marquardt,1996:243-244) หรือสรุปได้ว่าความรู้ คือสินทรัพย์ที่สำคัญขององค์กร (Buckman,2004 อ้างใน Hallinger,2004:230) ที่ต้องอาศัยเครื่องมือต่างๆ เข้ามาจัดการเพื่อสร้างให้เกิดคุณค่าแก่องค์กร

6.1.2 ที่มาของความรู้

บุริม โอทกานนท์ (2549:2-5) ได้แบ่งองค์ความรู้ตามแหล่งกำเนิด ดังนี้

1. องค์ความรู้ที่ได้จากการถ่ายทอด องค์ความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้ที่ผู้ได้รับจากการถ่ายทอดมาจากแหล่งต่างๆทั้งที่เป็นบุคคลหรือไม่ใช่บุคคล เช่นจากพ่อแม่ ครู อาจารย์ เพื่อนร่วมงาน หนังสือ ภาพยนตร์ หรือจากสื่อต่างๆ

2. องค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์โดยตรง องค์ความรู้เหล่านี้เกิดจากการที่บุคคลได้เรียนรู้แบบสัมผัสกับสถานการณ์ หรือเหตุการณ์โดยตรง ทำให้เกิดการรับรู้ เกิดการวิเคราะห์จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์นั้น และสังเคราะห์ข้อเท็จจริงเหล่านั้นออกมาเป็นความรู้ภายในตนเอง ความรู้ที่ได้เป็นองค์ความรู้เฉพาะบุคคล ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้อาจเป็นองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดต่อได้

3. องค์ความรู้ที่เกิดจากการวิเคราะห์อย่างวิทยาศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ เป็นวิทยาศาสตร์ และผู้รวบรวมนำข้อมูลเหล่านั้นมาทำการทดลองวิเคราะห์ โดยมีกระบวนการทดลองหรือวิเคราะห์ที่มีรูปแบบชัดเจน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสามารถสังเคราะห์ขึ้นจนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่

6.1.3 คุณลักษณะและประเภทของความรู้

ความรู้เป็นสินทรัพย์อย่างหนึ่งซึ่งแตกต่างจากสินทรัพย์อื่นขององค์กร(Davenport and Prusak,1998) คุณลักษณะของความรู้สามารถมองได้หลายมุมมองนักวิชาการได้มีการกล่าวถึงคุณลักษณะของความรู้ในแง่มุมต่างๆ (Gray,1999;Holsapple,2003 อ้างในทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์,2548) ดังนี้

1) ไม่ลดน้อยถอยลง (Diminishing of Returns) ความรู้เมื่อใช้แล้วจะไม่เหมือนการบริโภคสินค้าอื่นที่หมดหรือลดลงไป เมื่อผู้บริโภคได้ใช้ความรู้จะมีการพัฒนาหรือขยายความรู้ออกไปและเพิ่มคุณค่าของความรู้ได้

2) มีการขยายตัวไม่หยุดนิ่ง และต้องทบทวนพัฒนาตลอดเวลาในขณะที่ความรู้ได้รับพัฒนาขึ้นจะมีการขยายกิ่งก้านสาขาของความรู้ออกไป ความรู้จึงมีพลวัต (Dynamic) เป็นสารสนเทศที่นำไปปฏิบัติได้ ดังนั้น องค์กรต้องพัฒนาความรู้ใหม่ตลอดเวลา เพื่อให้เป็นแหล่งของการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน

3) มีคุณค่าไม่แน่นอน เป็นการยากที่จะประเมินผลกระทบจากการลงทุนในด้านความรู้ ประโยชน์หลายอย่างเป็นลักษณะที่จับต้องไม่ได้ นอกจากนี้หากมีการแลกเปลี่ยนความรู้การประเมินผู้ที่ได้รับประโยชน์มากที่สุดจะประเมินได้ยากเช่นกัน

4) ความรู้ขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะ และขึ้นอยู่กับเวลาสถานที่ (Hayek,1945) ประโยชน์และความถูกต้องของความรู้แปรเปลี่ยนตามกาลเวลา ดังนั้น ความรวดเร็ว (Immediacy) อายุ(age) การสิ้นสุด(Perish ability) ความไวต่อการเปลี่ยนแปลง (Vitality) ของความรู้จึงเป็นลักษณะที่มีความสำคัญ

5) ความเป็นอสมมาตรของความรู้ (Asymmetry of Knowledge) องค์กรต่างๆ มักมีความรู้ของแต่ละหน่วยงานไม่เท่ากัน บางหน่วยงานมีความรู้ ทักษะและความเชี่ยวชาญมากกว่าหน่วยงานอื่น (Davenport and Prusak,1998)

ส่วนประเภทของความรู้ ได้มีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญได้แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภทหลักๆ (พรชิตา วิเชียรปัญญา,2547;วิจารณ์ พานิช,2548;ทิพย์วรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ ,2548;ประพนธ์ ฝาสุขยัต,2549; (Nonaka and Takeuchi,1995) คือ

1. **ความรู้ไม่ชัดแจ้ง (Tacit Knowledge):** เป็นความรู้ที่ยากที่จะอธิบายโดยใช้คำพูด มีรากฐานมาจากการกระทำ และประสบการณ์ เป็นความเชื่อ ทักษะ และมีลักษณะที่เป็นอัตวิสัย (Subjective) ต้องการฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญ เป็นเรื่องส่วนบุคคล มีบริบทเฉพาะทำให้เป็นทางการและสื่อสารได้ยาก เช่น วิจารณ์ญาณ วัฒนธรรมองค์กร ทักษะ ความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ การเรียนรู้ขององค์กร ความสามารถ ทักษะ เป็นต้น ความรู้แบบไม่ชัดแจ้งนี้ต้องใช้เวลาและต้นทุนสูงในการถ่ายโอนความรู้

ส่วนเครื่องมือที่จะช่วยให้เกิดการถ่ายโอนข้อมูลประเภท Tacit Knowledge นั้น บัญญัติ บุญญาภิจ (2547:153-155) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1) การจัดตั้งทีมข้ามสายงาน (Cross Functional Team): เป็นการ จัดตั้งทีมเพื่อมาทำงานร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กำหนดขึ้นภายใต้ความเชื่อที่ว่าการทำงานในแต่ละเรื่อง ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญจากหลายๆด้านมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และทำงานร่วมกันจึงจะประสบความสำเร็จ การถ่ายโอนความรู้ระหว่างกันนั้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Communities of Practice:coP): เป็นกลุ่มคนที่มาร่วมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ มีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนแนวความรู้ใหม่ๆเพื่อช่วยให้การ

ทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีขึ้น ส่วนใหญ่การรวมตัวกันในลักษณะนี้มักจะมาจากคนที่อยู่ในกลุ่มงานเดียวกัน

3) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System): เป็นการถ่ายทอด Tacit knowledge แบบตัวต่อตัว จากผู้มีความรู้และประสบการณ์มากกว่าไปยังบุคคลรุ่นใหม่ หรือผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์น้อยกว่า เป็นวิธีการหนึ่งในการสอนงานและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ผู้ที่เป็นพี่เลี้ยงมักจะมีตำแหน่งและอาวุโสสูงกว่า ซึ่งอาจจะอยู่ในหน่วยงานเดียวกันหรือต่างหน่วยงานก็ได้ ที่สำคัญพี่เลี้ยงจะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องพฤติกรรม จริยธรรมและการทำงานให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์กร

4) การสับเปลี่ยนงาน (Job Rotation): และการยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน สับเปลี่ยนงานเป็นการย้ายบุคลากรไปทำงานในหน่วยงานต่างๆซึ่งอาจจะอยู่ในสายงานเดียวกันหรือข้ามสายงานเป็นระยะๆเป็นวิธีการหนึ่งที่มีประสิทธิผลในการกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ของทั้ง 2 ฝ่าย ทำให้ผู้ถูกย้ายเกิดการพัฒนาทักษะที่หลากหลายมากขึ้น ส่วนการยืมตัวบุคลากรมาทำงานชั่วคราวนั้นเป็นการย้ายบุคลากรระดับบริหาร หรือบุคลากรที่มีความสามารถสูงไปช่วยงานให้หน่วยงานข้ามสาย เป็นการกระจายความรู้ที่ได้ผลในระยะสั้น

5) เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Forum): การจัดประชุมหรือกิจกรรมอย่างเป็นกิจจะลักษณะอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นเวทีให้บุคลากรในองค์กรมีโอกาสนพบปะพูดคุย ซึ่งสามารถกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้ นอกจากนี้แล้วการจัดสถานที่ทำงานและการสร้างบรรยากาศในการทำงานก็มีส่วนช่วยเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในองค์กร

2. ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge): เป็นความรู้ที่รวบรวมได้ง่ายสามารถจัดระบบและถ่ายโอนโดยใช้เทคโนโลยีต่างๆ ได้มีลักษณะวัตถุวิสัย (Objective) สามารถแปลงเป็นรหัสในการถ่ายทอดโดยวิธีที่เป็นทางการ ไม่จำเป็นต้องอาศัยการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อถ่ายทอดความรู้ เช่น นโยบายขององค์กร กระบวนการทำงาน ซอฟต์แวร์ เอกสาร กลยุทธ์เป้าหมายและความสามารถหลักขององค์กร ความรู้นี้ยังมีลักษณะไม่ชัดแจ้งมาก การถ่ายโอนความรู้ก็จะทำได้ยาก บางคนจึงเรียกความรู้ประเภทนี้ว่าเป็นความรู้แบบเหนียว (Sticky Knowledge) หรือความรู้ที่อยู่ภายในสมองของคน (Embedded Knowledge) ส่วนความรู้แบบชัดแจ้งสามารถถ่ายโอนได้ง่ายบางครั้งจึงเรียกว่าความรู้ที่รั่วไหลได้ง่าย (Leaky Knowledge) (ทิพย์วรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2548:33)

ส่วน ชู (Choo,2000:26-28, อ้างถึงใน ผุสดี ศิริวัฒนา หน้า 22-23) ได้แบ่งความรู้ ออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. ความรู้อย่างไม่เป็นทางการ (Tacit knowledge): เป็นความรู้เฉพาะตัวของแต่ละบุคคลที่เกิดจากประสบการณ์ ความเชื่อ หรือความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน เช่น การถ่ายทอดความรู้ ความคิดผ่านการสังเกต การสนทนา การฝึกอบรม ความรู้ประเภทนี้มี ความสำคัญที่จะทำให้งานประสบความสำเร็จ

2. ความรู้อย่างเป็นทางการ (Explicit knowledge): เป็นความรู้ที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นความรู้ที่แสดงออกมาโดยใช้ระบบสัญลักษณ์ จึงสามารถสื่อสารและเผยแพร่ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นความรู้ที่เกิดจากการสร้างขึ้นมา เช่น ผลิตภัณฑ์ ข้อกำหนด คู่มือ โปรแกรมสำเร็จรูป บานข้อมูลคอมพิวเตอร์ เป็นต้น และเป็นความรู้ที่ถูกนำมาประมวลเป็น กฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติหรืองานประจำ

3. ความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม (Cultural knowledge): เป็นความรู้ที่เกิดจากศรัทธา หรือความเชื่อ องค์กรที่พัฒนามาเป็นระยะเวลาต่อเนื่องกันยาวนาน จะพัฒนาความเชื่อร่วมกัน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานขององค์กร ความสามารถหลักขององค์กร

ตารางที่ 2.8 ความหมาย ที่มา ลักษณะ ประเภท และระดับความรู้

ที่มาความรู้	ลักษณะความรู้	ประเภทความรู้
บุริม โอทากานนท์ (2549)	ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2548)	(ประพนธ์ ผาสุขยัต,2549; (Nonaka/Takeuchi,1995)
1.องค์ความรู้ที่ได้จากการถ่ายทอด	1. ความรู้ไม่ลดน้อยถอยลง	1. ความรู้ไม่ชัดแจ้ง (Tacit Knowledge)
2.องค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์โดยตรง	2. มีการขยายตัวไม่หยุดนิ่ง และต้อง ทบทวนพัฒนาตลอดเวลา	2. ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge)
3.องค์ความรู้ที่เกิดจากการวิเคราะห์อย่าง วิทยาศาสตร์	3. มีคุณค่าไม่แน่นอน	Raj (1996)
	4. ความรู้ขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะ และขึ้นอยู่กับเวลาสถานที่	1. ความรู้เชิงประจักษ์
	5. ความเป็นอสมมาตรของความรู้	2. ความรู้เชิงวิเคราะห์
		3. ความรู้เชิงทฤษฎี
		Choo (2000:26)
		1. ความรู้อย่างไม่เป็นทางการ (Tacit knowledge)
		2. ความรู้อย่างเป็นทางการ (Explicit knowledge)
		3. ความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม(Cultural knowledge)

6.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายของการจัดการความรู้ ประเภทของการจัดการความรู้ ประโยชน์ของการจัดการความรู้ องค์ประกอบของการจัดการความรู้ และแนวคิดในการจัดการความรู้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.2.1 ความหมายของการจัดการความรู้

คำว่า “การจัดการความรู้” (Knowledge Management=KM) คือการจัดการความรู้หรือการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความหมายไว้มากมายดังนี้

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช (2546) กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือเครื่องมือเพื่อใช้ในการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 3 ประการไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ บรรลุเป้าหมายของงาน บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน และบรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ(2547) ให้ความหมายว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการในการนำเอาความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรโดยผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น การสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยนและใช้ความรู้ เป็นต้น

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (http://www.blog.prachyanun.com/view.php?article_id=7, วันที่ 9 พฤษภาคม 2555) ได้อธิบายว่า การจัดการความรู้ คือความรู้เกิดจากประมวลสังเคราะห์และจำแนกแยกแยะสารสนเทศ เพื่อนำไปสู่การตีความและทำความเข้าใจกับสารสนเทศเหล่านั้นจนกลายเป็นความรู้ซึ่งความรู้นี้ครอบคลุมทั้งส่วนของความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) ที่ซ่อนเร้นอยู่ในความคิดของพนักงาน และที่ฝังตัวอยู่ในองค์กรกับความรู้แจ้งชัด (Explicit Knowledge) ที่ปรากฏเอกสารบันทึก หรือรายงานต่างๆ ขององค์กร การจัดการความรู้ทั้งสองประเภทนี้ให้เป็นระบบระเบียบ เพื่อให้คนที่ต้องการเข้าถึงโดยง่ายและดึงออกมาใช้งานได้โดยสะดวก การจัดการความรู้จะเกิดขึ้นในระดับทีมงาน องค์กรที่ต้องการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกแต่ละคน เพราะการจัดการความรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างทีม ซึ่งอาจเป็นปฏิสัมพันธ์บนเครือข่าย Cyber Space หรืออาจผ่านการพบปะพูดคุยกันหน้าต่อหน้าก็ได้

บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547) ได้ให้ความหมายของการจัดการความรู้ว่า เป็นกระบวนการในการนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรโดยผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น การสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยนและใช้ความรู้ เป็นต้น

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2549) ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือกระบวนการในการสร้าง ประมวล เผยแพร่ และใช้ความรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

การจัดการความรู้ คือ การก่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้องถ่ายทอดไปสู่คนที่ถูกต้องและตรงกับเวลาที่ต้องการด้วย ดังนั้น คนที่ได้รับความรู้จึงจะสามารถใช้ในการตัดสินใจที่ดีที่สุดได้ (Petrash, 1996)

ทาเคอุชิ และโนนากะ (Takeuchi and Nonaka, 2004) ให้ความหมายการจัดการความรู้ไว้ว่า เป็นกระบวนการในการสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ความรู้ทั่วทั้งองค์กร และนำไปเป็นส่วนประกอบสำคัญของผลิตภัณฑ์บริหาร เทคโนโลยีและระบบใหม่

พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547:32) ได้ให้ความหมายของการจัดการความรู้ไว้ว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูล สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้ โดยอาศัยช่องทางต่างๆที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่ก็แพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์กรอย่างสมดุล เป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์กร

ประพนธ์ ผาสุกยัต (2548:2) ได้กล่าวว่าจัดการความรู้เป็นตัวต่อ หรือ Jigsaw ชิ้นสำคัญที่ทำให้เกิดการบริหารคุณภาพ จะทำให้เป้าหมายของผู้บริหารทั้งหลายที่ต้องการจะสร้าง “องค์กรแห่งการเรียนรู้” เป็นจริง แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้ เป็นเรื่องการนำเอาสิ่งที่อยู่ในตัวคนมาใช้ มาทำให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ขึ้นมา ที่เรามักเรียกว่า “นวัตกรรม”

สรุปว่า การจัดการความรู้ หมายถึงการบริหารจัดการทรัพย์สินความรู้ขององค์กรทั้งที่เป็น ความรู้ที่ชัดเจนและความรู้ที่ไม่เด่นชัดมาจัดระเบียบ จัดเก็บไว้อย่างเป็นระบบให้เป็นความรู้ของ องค์กร เพื่อสร้างความพร้อมสำหรับการถ่ายทอดไปยังบุคคลหรือองค์กรอื่น ด้วยขั้นตอนและ วิธีการต่างๆ เพื่อสร้างให้เกิดการเรียนรู้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเพื่อสร้าง ความ ได้เปรียบด้านการแข่งขันในเชิงวิชาการ และเพื่อพัฒนาองค์กรสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ต่อไป

6.2.2 ประเภทของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ คือการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ใน ตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และ พัฒนานตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมี ความสามารถในการแข่งขันสูงสุด

มิเชล โพลันยี และ อิกุจิโร โนะนากะ (Michael Polanyi & Ikujiro Nonaka ได้เริ่มแนวคิด ในการจำแนกความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ Tacit และ Explicit Knowledge ซึ่งได้รับความนิยม และนำมาใช้อย่างแพร่หลาย โดยแบ่งประเภทของความรู้ไว้ (O'Dell, Carla, 1998:3-9) ดังนี้

1. ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำ ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถ

ถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม

2. ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่า เป็นความรู้แบบรูปธรรม

วงจรการใช้ความรู้เริ่มต้นจากความรู้ที่มีอยู่ในสมองของแต่ละบุคคลเมื่อผ่านการระดมความคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มแล้วได้รูปแบบ หรือแนวปฏิบัติใหม่ จึงทำการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แล้วจึงนำความรู้มาจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบเพื่อสะดวกในการค้นหา และใช้งานเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งความรู้

6.2.3 ประโยชน์ของการจัดการความรู้

ประโยชน์ของการจัดการความรู้ ซึ่ง บาชา(Bacha อ้างถึงใน นฤมล พุกษศิลป์และพัชรา หาญเจริญกิจ, 2543:65) สรุปไว้ 8 ประการ ดังนี้

1) ป้องกันความรู้สูญหาย การจัดการความรู้ทำให้องค์กรสามารถรักษาความเชี่ยวชาญความชำนาญ และความรู้ที่อาจสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร เช่น การเกษียณอายุทำงาน หรือการลาออกจากงาน เป็นต้น

2) เพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ ตามประเภท คุณภาพและความสะดวกในการเข้าถึงความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพการตัดสินใจ เนื่องจากผู้ที่ทำหน้าที่ตัดสินใจต้องสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว และมีคุณภาพ

3) ความสามารถในการปรับตัว และมีความยืดหยุ่นในการทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในงาน และวัตถุประสงค์ของงาน โดยไม่ต้องมีการควบคุม หรือมีการแทรกแซงมากนักจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถทำงานในหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการพัฒนาจิตสำนึกที่ดีในการทำงาน

4) ความได้เปรียบในการแข่งขัน การจัดการความรู้ช่วยให้องค์กรมีความเข้าใจลูกค้า แนวโน้มของการตลาดของการแข่งขัน ทำให้สามารถลดช่องว่าง และเพิ่มโอกาสในการแข่งขันได้

5) การพัฒนาทรัพย์สิน เป็นการพัฒนาความสามารถขององค์กรในการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่ ได้แก่ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และลิขสิทธิ์

6) การยกระดับผลิตภัณฑ์ การนำการจัดการความรู้มาใช้เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและบริการ ซึ่งเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์นั้นๆ อีกด้วย

7) การบริการลูกค้า การศึกษาความสนใจ และความต้องการของลูกค้าจะเป็นการสร้าง ความพึงพอใจ เพิ่มยอดขาย และสร้างรายได้ให้แก่องค์กร

8) การลงทุนทางทรัพยากรบุคคล การเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน ผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการด้านเอกสาร การจัดการกับความรู้ที่ไม่เป็นทางการ เป็นการเพิ่ม ความสามารถให้แก่องค์กรในการจ้าง และฝากฝนบุคลากร

สรุปว่า ประโยชน์ของการจัดการความรู้เพื่อป้องกันความรู้ที่อาจสูญหาย เพิ่ม ประสิทธิภาพในการตัดสินใจ มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว มีความได้เปรียบในการแข่งขัน การ พัฒนาทรัพย์สินการยกระดับผลิตภัณฑ์ สร้างความพึงพอใจในการบริการลูกค้า และการเพิ่ม ความสามารถในการแข่งขัน

6.2.4 องค์ประกอบของการจัดการความรู้ (Knowledge Process)

หน้าทิพย์ วิภาวีน (2547:17) กล่าวว่าองค์ประกอบของการจัดการความรู้เกิดจากการ ผสมผสานการทำงานของ “คน กระบวนการ และเทคโนโลยี” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. **ด้านคน** : คนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้ และเป็น ผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ กลยุทธ์ที่ธุรกิจใช้เพื่อสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขันใน ทศวรรษนี้มุ่งที่ความสามารถของคนในองค์กร ที่จะสร้างนวัตกรรมและมีความคล่องตัวที่จะ ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ตามสภาวะการณ์ การพัฒนาคนในองค์กรจึงมีความสำคัญเป็นอันดับแรก การ จัดการความรู้เป็นกลยุทธ์กระบวนการและเทคโนโลยีที่ใช้ในองค์กร เพื่อแสวงหา สร้าง จัดการ แลกเปลี่ยนและการทำให้ความรู้ที่ต้องการ ได้รับผลสำเร็จตามวิสัยทัศน์ที่องค์กรต้องการ เป็น การผสมผสานความรู้จากหลายศาสตร์ เช่น การบริหารจัดการ(Management science) ,การ สืบค้นสารสนเทศ(Information retrieval) ,ปัญญาประดิษฐ์(Artificial intelligence) และพฤติกรรม องค์กร(Organization behaviour)

2. **ด้านกระบวนการ**: กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วยแนวทางและ ขั้นตอนการจัดการความรู้โดยต้องระบุประเภทของสารสนเทศที่ต้องการ ทั้งจากแหล่งข้อมูล ภายในและภายนอกเป็นการแยกแยะว่า ความรู้ชนิดใดที่ควรนำมาใช้ในองค์กร ล้วนนำความรู้ นั้นมากำหนดโครงสร้างรูปแบบและตรวจสอบ ความถูกต้องที่จะนำมาผลิตและเผยแพร่ โดยการ บริหารกระบวนการนั้นจะต้องเข้าใจวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนขององค์กรว่าต้องการให้บรรลุเป้าหมาย อะไร

3. ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ: การจัดการความรู้ มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ในองค์กรให้เป็นความรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อบุคคลนั้น ในเวลาและรูปแบบที่บุคคลนั้นต้องการ เรียกว่าระบบบริหารความรู้ ได้แก่เทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดเก็บสารสนเทศเครื่องคอมพิวเตอร์,แม่ข่าย(Server),ระบบเครือข่าย,วัฒนธรรมองค์กร

องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้ จะต้องเชื่อมโยงและบูรณาการอย่างสมดุล การจัดการความรู้ของกรมการปกครอง จากพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 กำหนดให้ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนราชการ เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยต้องรับรู้ข้อมูลข่าวสารและสามารถประมวลผลความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วและเหมาะสมต่อสถานการณ์ รวมทั้งต้องส่งเสริมและพัฒนาความรู้ ความสามารถ สร้างวิสัยทัศน์ และปรับเปลี่ยนทัศนคติของข้าราชการในสังกัดให้เป็นบุคลากรที่มีประสิทธิภาพและมีการเรียนรู้ร่วมกัน

6.2.5 กระบวนการในการจัดการความรู้

จากการศึกษาพบว่า มีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญได้นำเสนอแนวคิดพื้นฐานในการจัดการความรู้ไว้หลายรูปแบบ แต่ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้ตามแนวคิดของมาควอร์ด (Maquardt,1996:130-139) เพราะการจัดการความรู้ของมาควอร์ด (Maquardt) มีเนื้อหาครอบคลุมกระบวนการต่างๆ ตามที่นักวิชาการกล่าวถึงอย่างครบถ้วน ซึ่งท่านได้เสนอกระบวนการจัดการความรู้ไว้ 5 ประการคือ

6.2.5.1 การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition)

การแสวงหาความรู้ (KA) คือกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้สู่องค์กร ซึ่งสามารถหาได้จากแหล่งต่างๆ ทั้งจากภายในและภายนอกองค์กร (Marquardt,2003 ;Yodwisitsak,2004; สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ,2547) ในสถาบันการศึกษามีแหล่งความรู้ทั้งจากภายในและภายนอก โดยแหล่งความรู้จากภายในสถาบัน จะประกอบด้วยคณะวิชาโปรแกรม การศึกษา ผลงาน ตำรา และงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์ ความร่วมมือกับสถาบันอื่นและกรณีศึกษาต่างๆ ส่วนแหล่งความรู้จากภายนอกสถาบัน ประกอบด้วยผู้ชำนาญจากภายนอก สถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ ฝึกอบรมร่วมกับสถาบันอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศ และความรู้จากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น (Goh,2000 อังโน บุญส่ง หาญพานิช,2546:53)

Marquardt (1996:130-133) กล่าวว่า การแสวงหาความรู้ องค์กรควรแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์ และมีผลต่อการดำเนินงานจากแหล่งต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ประกอบด้วย 1)การแสวงหาและการรวบรวมความรู้จากแหล่งภายในองค์กร (Internal

Collection of Knowledge) เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งสำหรับการเพิ่มคุณค่าให้แก่องค์กร และการได้มาซึ่งความรู้ต่างๆจากภายในองค์กร สามารถทำได้ด้วยการให้ความรู้แก่บุคลากร เช่น การสอนงาน การฝึกอบรม การสัมมนา เป็นต้น และ 2) การแสวงหาและการรวบรวมความรู้จากแหล่งภายนอกองค์กร (External Collection of Knowledge) เพื่อการเป็นผู้นำในการแข่งขันได้ สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว องค์กรต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกลและมองออกไปภายนอก เพื่อปรับปรุงผลงานและสร้างให้เกิดความคิดใหม่ๆอย่างสม่ำเสมอ

พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมมจิตโต, 2546:27) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ทิศทางการศึกษาไทย” เกี่ยวกับจุดสุดมรกแห่งการศึกษาข้อความตอนหนึ่งว่า...ความจำคืออย่างเดียวยังไม่เพียงพอต่อการแสวงหาความรู้ เพราะข้อมูลข่าวสารมีมากเกินไปที่ใครคนใดคนหนึ่งจะจดจำได้หมด บริษัทไอบีเอ็ม (IBM) คำนวณว่า ข้อมูลข่าวสารของบริษัทและองค์กรต่างๆทั่วโลกเพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัวทุก 12 ถึง 18 เดือน ข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่ยังเป็นข้อมูลดิบ มีเพียง 15% เท่านั้นที่ผ่านการวิเคราะห์และจัดระบบพร้อมที่จะนำไปใช้ได้ ครูต้องสอนเด็กให้รู้จักคิดวิเคราะห์ แยกแยะข้อมูลทั้งหลาย เพื่อแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ข้อมูลข่าวสารเปรียบเหมือนกับปลาในน้ำ ถ้าครูตั้งหน้าตั้งตาหยิบย่นข้อมูลให้เด็กท่องจำ เด็กก็จะมีความรู้เท่าที่ครูหยิบย่นให้ เด็กบางคนพอเรียนจบหลักสูตรก็ลืมหมด ทางที่ดีครูต้องสอนให้เด็กรู้จักคิดวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกลั่นกรองออกมาเป็นความรู้ แม้เด็กจะเรียนจบออกจากโรงเรียนไปแล้วก็ยังมีศักยภาพที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองต่อไป ดังภาษิตจีนที่ว่า “ถ้าท่านให้ปลาแก่คนจน เขาจะมีปลากินเพียงวันเดียว แต่ถ้าท่านสอนวิธีจับปลาให้เขา เขาจะมีปลากินตลอดชีวิต”

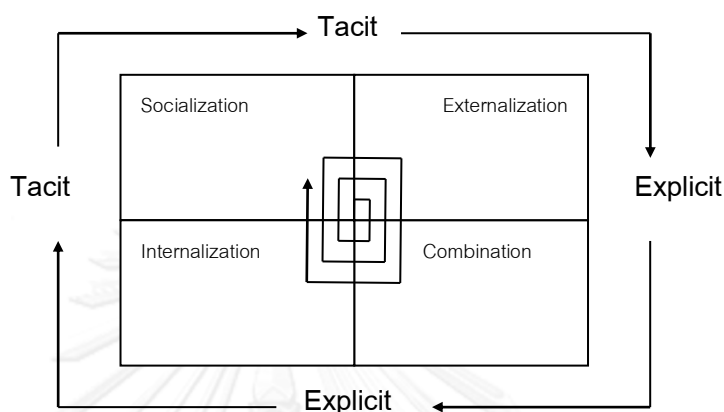
สรุปว่า การแสวงหาความรู้ หมายถึง การนำเอาข้อมูล สารสนเทศ หรือความรู้ที่มีอยู่ในแหล่งความรู้ที่หลากหลายทั้งจากแหล่งความรู้ภายในและภายนอกองค์กรมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานในด้านต่างๆ โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทต่างๆเป็นเครื่องช่วยประสานและอำนวยความสะดวกในการแสวงหาความรู้

6.2.5.2 การสร้างความรู้ (Knowledge Creation)

Marquardt (1996:133-136) กล่าวว่า การสร้างความรู้เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ การสร้างความรู้ใหม่นั้น ต้องเกิดจากแรงผลักดัน และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ทุกๆคนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ได้ ซึ่งรูปแบบต่างๆในการสร้างความรู้ ได้แก่ 1) การให้ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนกับผู้อื่น 2) การนำความรู้ที่องค์กรมีอยู่ผนวกเข้ากับความรู้ของแต่ละบุคคลเพื่อให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ และมีการแบ่งปันความรู้ให้ผู้อื่น 3) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ 4) การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และ 5) การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต

ด้วยเหตุนี้ การสร้างความรู้ (KC) คือการเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้ที่ไม่ชัดแจ้ง (Tacit Knowledge) ให้เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และมีการบรรจุจัดเก็บเพื่อการเปลี่ยนแปลง

Nonaka and Takeuchi (1995:71-72) ได้แบ่งรูปแบบการสร้างความรู้เกิดขึ้นใน 4 ลักษณะคือ Socialization Externalization Combination และ Internalization สามารถอธิบายได้ด้วยวงจร “SECI” ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ขึ้น และหมุนเกลียวไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด เพราะการเรียนรู้เกิดตลอดเวลา ดังภาพ

ภาพที่ วงจรความรู้ (Knowledge Spiral)

ที่มา : Ikujiro Nonaka, (1991 อ้างในสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ,2547)

กระบวนการเปลี่ยนแปลงความรู้และสร้างความรู้ สามารถอธิบายได้ (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547; ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์,2548) ดังนี้

1. Socialization: เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความรู้จาก Tacit ไปยัง Tacit คือ การแลกเปลี่ยนความรู้ที่ซ่อนเร้นกับบุคคลอื่น อันเป็นการแลกเปลี่ยนทางเทคนิค และรูปแบบความคิดทางจิต (Mental Model) โดยไม่ใช้ภาษาในการสื่อสาร แต่ใช้การสังเกต การเอาอย่างและการฝึกฝน ตัวอย่าง เช่น การฝึกอบรมในขณะทำงาน การติดตามผู้เป็นตัวอย่างในการทำงาน (Shadowing) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) การฝึกหัดงาน (Apprenticeship)

2. Externalization: เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความรู้ จาก Tacit ไปยัง Explicit คือ การทำให้คนในองค์กรพยายามที่จะอธิบายแล้วสังเคราะห์ความรู้ที่มีโดยใช้การอุปมาและการตั้งสมมติฐานให้ออกมาในรูปของเอกสาร หรือสื่อที่สามารถเก็บเอาไว้ได้ และส่งมอบไปสู่ผู้อื่น ซึ่งนับได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ตัวอย่างเช่น การเขียนกรณีศึกษา (Case Study) การระดมสมอง (Brainstorming) การจัดอภิปราย (Discussion)

3. Combination: เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความรู้จาก Explicit คือ บุคคลสามารถนำความรู้ที่เป็น Explicit ที่ต่างกันมาประกอบกันไปสู่สิ่งใหม่ โดยแลกเปลี่ยนทางการประชุม การสื่อสารโดยเอกสาร บทสนทนาทางโทรศัพท์ และนำมาสนับสนุนหรือตีความอีกครั้งจากข้อมูลที่มีอยู่เดิม ประกอบเข้าไป ก่อให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ขึ้นมา ตัวอย่างเช่น แผนที่ความรู้ (Knowledge Map) การจัดทำฐานข้อมูล (Data-based) การจัดประชุมสัมมนา (Seminar)

4. Internalization: เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความรู้จาก Explicit ไปยัง Tacit คือ การได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงโดยพนักงานดูดซับความรู้จากสื่อเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ เข้ามาไว้ในตนเอง ตัวอย่างเช่น มีการสร้างนิสัยรักการอ่าน ห้องเรียนเสมือนจริง (Simulation) การฝึกงาน หรือการแสดงบทบาทสมมติ เป็นต้น

พรพิมล ธรรมชาติกรมย์โชค (2550:190) กล่าวว่า การสร้างความรู้ หมายถึงการ นำความรู้ ทฤษฎี ประสบการณ์เดิมมาพัฒนาเป็นแนวคิด วิธีการปฏิบัติงานใหม่ที่สามารถ พัฒนาระบบงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น โดยมีวิธีการดังนี้ คือ กำหนดทีมสร้าง ความรู้ ประชุมทีมสร้างความรู้ บูรณาการความรู้เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาการ

สรุปว่า การสร้างความรู้ หมายถึงการนำความรู้ประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้เรียนรู้ และที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรมาพัฒนาปรับปรุงเป็นแนวคิดหรือวิธีการปฏิบัติงาน ใหม่ๆ เพื่อปฏิบัติงานในหน้าที่ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

6.2.5.3 การเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Disseminate)

เมื่อได้มีการสร้างความรู้แล้ว องค์กรจะทำหน้าที่ในการประสานงานให้มีการ เผยแพร่แบ่งปันความรู้ทั่วทั้งองค์กรและภายนอกองค์กร หน้าที่ดังกล่าวนี้ ได้แก่ (Laudon&Laudon,2000)

- 1) จัดการประสานงานระหว่างผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้
- 2) เชื่อมโยงงานของผู้ปฏิบัติงานด้านความรู้กับงานทุกระดับและทุกหน้าที่ ภายในองค์กร
- 3) เชื่อมโยงองค์กรกับองค์กรภายนอก รวมถึงลูกค้า ชัพพลายเออร์ หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วิธีการเผยแพร่ความรู้ มีได้หลายรูปแบบตั้งแต่การถ่ายทอดความรู้ผ่านการ พูดคุยระหว่างพนักงาน พลังสร้างสรรค์อย่างไม่เป็นทางการ การใช้เทคโนโลยีผ่านอีเมล e-Learning, Video Conference ทั้งนี้วิธีการถ่ายทอดควรสอดคล้องกับวัฒนธรรมขององค์กร เพราะการพูดคุยภาษาเดียวกัน จะทำให้เกิดความเข้าใจและไว้วางใจกัน

6.2.5.4 การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval)

การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storing) หมายถึงการเก็บรักษาความรู้ทั้ง ประเภท Tacit Knowledge และ Explicit Knowledge ให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถนำความรู้นั้นไป

ใช้ประโยชน์ได้ในทันที ซึ่งอาจอยู่ในรูปฐานข้อมูล อินทราเน็ต อินเทอร์เน็ต หรือฐานข้อมูลเพื่อให้บุคลากรสามารถเข้ามาสืบค้นหาความรู้ได้

Marquardt (1996:136-138) กล่าวว่า ในการจัดเก็บความรู้ องค์กรต้องกำหนดเกี่ยวกับสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ และวิธีการในการเก็บรักษาและการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการขององค์กร องค์กรต้องเก็บรักษาสิ่งที่เป็นความรู้ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลสารสนเทศ ตลอดจนผลสะท้อนกลับ การจัดเก็บนั้นเกี่ยวข้องกับด้านเทคนิค เช่น การบันทึกเป็นฐานข้อมูล หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน สำหรับการจัดเก็บสะสมความรู้นั้น องค์กรควรคำนึงสิ่งเหล่านี้ 1) โครงสร้างและการจัดเก็บความเป็นระบบที่สามารถค้นหาและส่งมอบได้อย่างถูกต้อง 2) จัดให้มีการจำแนกรายการต่างๆ เช่น ข้อเท็จจริง นโยบาย และ 3) ต้องมีการจัดการที่สามารถส่งมอบให้ผู้ใช้ได้อย่างชัดเจน กระชับ ถูกต้อง ทันเวลาและเหมาะสมตามความต้องการ

ประพนธ์ ผาสุกยิต (2548:24-25) กล่าวว่า การจัดเก็บความรู้ไว้เป็นคลังความรู้ หรือขุมความรู้ที่ดี จะต้องมีการออกแบบวางโครงสร้างไว้อย่างเหมาะสม มีการจัดแบ่งหมวดหมู่ แบ่งหัวข้อต่างๆไว้เป็นระบบเพื่อความสะดวกในการเรียกใช้ นอกจากระบบจัดเก็บแล้ว ระบบการ Update ปรับแต่งเนื้อหาความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ

สรุปว่า การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ หมายถึง การกำหนดสิ่งสำคัญในการจัดเก็บข้อมูล สารสนเทศ หรือความรู้ที่ได้ไว้ในแหล่งจัดเก็บความรู้ต่างๆขององค์กร โดยความรู้ที่นำมาจัดเก็บนั้นต้องมีการประมวลหรือกลั่นกรองความรู้ก่อนจัดเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ขององค์กร โดยมีเครือข่ายการจัดเก็บที่สะดวกและปลอดภัย เพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้นและสะดวกรวดเร็วตรงตามความต้องการต่อการนำความรู้นั้นไปใช้

6.2.5.5 การถ่ายโอนความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization)

การถ่ายโอนความรู้และการแบ่งปันความรู้ (Knowledge Transfer and Knowledge Sharing) หมายถึง การนำความรู้ที่มีอยู่ไปถ่ายทอดไปยังผู้อื่น เช่น การฝึกงาน การจัดตั้งชุมชนแห่งการปฏิบัติ การเป็นผู้ช่วย การจัดงานความรู้ การเป็นพี่เลี้ยง การฝึกปฏิบัติในงาน การฝึกอบรม เป็นต้น ซึ่งแนวคิดในการจัดการความรู้ได้เปลี่ยนจากการมี “ความรู้คืออำนาจ” (Knowledge is Power) มาเป็น “การแบ่งปันการใช้ความรู้คืออำนาจ” (Knowledge Sharing is Power)

การใช้ประโยชน์จากความรู้ (Knowledge Utilization) หมายถึง การนำความรู้ที่พัฒนาการแล้วซึ่งมีอยู่ในตัวบุคลากร หรือที่จัดเก็บในศูนย์กลางการเรียนรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปรับปรุง พัฒนาการทำงานด้านเทคนิค กระบวนการผลิต และพัฒนาผลิตภัณฑ์รวมถึงการ

นำไปจดทะเบียนสิทธิบัตรเพื่อให้เกิดมูลค่า และเป็นสินทรัพย์ทางปัญญาที่นำมาสร้างผลกำไรทางการเงินได้ (กานต์สุดา มามะศิริานนท์, 2546)

Marquardt (1996:139-140) กล่าวว่า การถ่ายโอนและการใช้ประโยชน์ความรู้ มีความจำเป็นสำหรับองค์กร เพราะองค์กรจะเรียนรู้ได้ดีขึ้น เมื่อความรู้กระจายและถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสมทั่วทั้งองค์กร การถ่ายโอนและการใช้ประโยชน์จากความรู้ นั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกลไกด้านอิเล็กทรอนิกส์ และการเคลื่อนที่ของสารสนเทศและความรู้ระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลนั้นเป็นไปโดยตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ

การถ่ายโอนความรู้โดยตั้งใจมีวิธีการต่างๆ เช่น การประชุมภายใน การฝึกอบรม การสรุปข่าวสาร การรายงาน การเยี่ยมชมสิ่งต่างๆที่จัดเป็นเป็นตามความจำเป็น ส่วนการถ่ายโอนความรู้โดยไม่ได้ตั้งใจ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว เป็นการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นในหน้าที่ทำเป็นประจำอย่างไม่มีแบบแผน เช่น การหมุนเวียนงาน การเล่าเรื่องราวต่อๆกัน การทำงานเป็นคณะ เป็นต้น

Devenport and Prusak (1998:143) การถ่ายทอดความรู้ คือการคิดหาวิธีที่สำคัญบางอย่างสำหรับกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างไม่ตั้งใจเป็นไปตามธรรมชาติ การถ่ายทอดความรู้ที่เปิดเผยมองเห็นได้ชัด สามารถจัดทำในรูปของเอกสารหรือฐานข้อมูลแล้วถ่ายทอดออกไปด้วยความถูกต้องมีเหตุมีผล ส่วนความรู้ที่ซ่อนเร้นต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารกันระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ ความสัมพันธ์ของการถ่ายทอดอาจอยู่ในรูปแบบของการเป็นเพื่อนกัน การแนะนำสั่งสอนหรือการฝึกอบรม เป็นต้น ซึ่งการถ่ายทอดความรู้มีความเกี่ยวข้องกับ การกระทำ 2 อย่าง คือ การส่งออกไป และการซึมซับโดยกลุ่มคนที่เป็นผู้รับ

ประพนธ์ ผาสุกยิด (2548:23-24) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญและเป็นส่วนที่ยากลำบากที่สุดในกระบวนการจัดการความรู้ ทั้งนี้ เนื่องจากเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเหตุปัจจัยที่ทำให้ผู้คน มีน้ำใจพร้อมที่จะแบ่งปันและเรียนรู้ร่วมกัน

สรุปว่า การถ่ายโอนความรู้และการใช้ประโยชน์ หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ที่มีประโยชน์มีคุณค่า ด้วยวิธีการต่างๆทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ โดยมีการส่งเสริม สนับสนุนจากองค์กร ในการถ่ายโอนความรู้ รวมถึงการสร้างบรรยากาศในการถ่ายโอนความรู้ขององค์กร โดยผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงานในด้านต่างๆ

6.3 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ตามแนวพุทธ

มนุษย์ในยุคโบราณหรือยุคปัจจุบันย่อมมีธรรมชาติอย่างหนึ่งที่คล้ายกันคือ ความกระหายใคร่รู้ และอุทิศตนต่อการค้นคว้าหาความรู้ และสืบทอดกระบวนการนั้นๆ แก่อนุชนเรื่อยมา ความรู้จึงเป็นมรดกทางความคิดของบรรพชนที่สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามและถ่ายทอดมาตามยุคสมัย ที่เป็นเช่นนี้ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล เมื่อประสบสิ่งใดๆ ที่เป็นสิ่งเราให้เกิดความ

สงสัย เขาจะไม่ปล่อยแค่เพียงการประหลาดใจหรือสิ่งในปรากฏการณ์เหล่านั้น แต่กระหายจะหาคำตอบว่า สิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร เกิดขึ้นมาเพราะสาเหตุใด เกิดมาเพื่ออะไร เป็นความทะยานอยากของมนุษย์ เป็นความใฝ่ฝันอันยิ่งใหญ่ที่ต้องการสร้างองค์ความรู้ในสิ่งนั้นๆ เพื่อจะได้ทำหรือสร้างสิ่งนั้นๆ เกิดขึ้นมาได้อีกโดยไม่ต้องรอให้ธรรมชาติประทานลงมา จะเห็นได้ว่ามนุษย์มีสติปัญญา มีสมองเหนือกว่าสัตว์โลกชนิดอื่น รู้จักคิด รู้จักสงสัย รู้ที่จะดัดแปลงสิ่งต่างๆ ให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตของตน กระนั้นก็ตาม สิ่งที่มนุษย์หาคำตอบมาแต่โบราณกาลจวบจนปัจจุบันก็ยังไม่เป็นที่พอใจต่อความใฝ่รู้ของมนุษย์คือ การค้นหาความจริงของโลก จักรวาล ชีวิตของตน และการรับรู้โลกภายนอกอันเป็นสิ่งแวดล้อมที่ทำทลายการคิดค้นและขุดค้นของมนุษย์ สิ่งใหม่ๆ ความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นเสมอๆ หลังการคิดค้นของมนุษย์

6.3.1 ความหมายของความรู้

ในมุมมองตะวันตกกล่าวว่า “ความรู้” หมายถึง การรับรู้อย่างถูกต้อง แต่ความรู้ที่แท้จริงเป็นความจริง โดยไม่ต้องคำนึงถึงการตรวจสอบค่าความจริง (Truth-value) ดังที่ Rene Descartes, อ่างในพระทักษณคณนทกร,2544) กล่าวว่า ความรู้ที่แท้จริงได้มาจากการใช้ความคิดอย่างมีเหตุมีผล ไม่ใช่ได้มาจากการสังเกต หมายความว่าความรู้ได้จากภายในคือความคิดที่มีเหตุผล มิใช่ได้มาจากภายนอกคือการสังเกตข้อเท็จจริง ในขณะที่ปรัชญาอินเดียเรียกความรู้ว่า “พุทธิ” (Buddhi) หมายถึงความรู้ตามความเป็นจริง ส่วนพุทธปรัชญากล่าวว่า “ความรู้” มีความหมายเช่นเดียวกับ “ปัญญา ญาณ หรือวิชา” โดยที่แต่ละคำมีความหมายลึกซึ้งกว่ากัน คือ **ปัญญา** หมายถึง ความรู้ทั่ว ความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน ความรู้ที่สามารถแยกได้ในเชิงเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษประโยชน์และสิ่งที่ไร้ประโยชน์ **ญาณ** หมายถึง ความรู้ ปรัชญาหยั่งรู้ และ **วิชา** หมายถึง ความรู้แจ้งและรู้ประเสริฐ (พระธรรมปิฎก,2551)

สรุปว่า ความรู้ หมายถึง ปัญญา ที่หมายเอาการที่จิตรู้อารมณ์ตามความเป็นจริง การพิจารณาเห็นประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ ความรอบรู้ ญาณ การวิจัยธรรม การจำแนก การกำหนดหมาย การวิจัยที่เป็นการศึกษาอันชำนาญและชาญฉลาดในการพิจารณาเป็นการเห็นชัดเจนและได้ความรู้ ความฉลาดในความไม่หลง มีลักษณะที่เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งหรือการเข้าถึงสังขาร มีหน้าที่ค้นคว้า และรู้สภาวะตามความเป็นจริง

6.3.2 บ่อเกิดแห่งความรู้

พระพุทธศาสนามองว่าปัญญาหรือความรู้เกิดมาจากการที่มนุษย์ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ อันเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการสั่งสมกันมา ผสมกับการคิดพินิจพิเคราะห์ด้วยเหตุผล และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริง จุดกำเนิดอันดับแรก เกิดจากการปะทะหรือกระทบ(สัมผัส) และการเกิดผัสสะแต่ละครั้ง ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ[พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), <http://googleusercontent.com>, เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2554]

1. มีอารมณ์ภายนอก (อายตนะภายนอก 6 คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์
2. มีระบบรับรู้ลึก (อายตนะภายใน 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) อันเป็นที่รับรู้ อารมณ์
3. มีการรับรู้ที่เรียกว่าวิญญาณ 6 คือ วิญญาณทางตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ)

หากไม่มีการปะทะขององค์ประกอบทั้ง 3 แล้ว จะไม่เกิดการรับรู้ จนก่อให้เกิดความรู้ แต่เมื่อเกิดผัสสะย่อมเกิดกระบวนการรับรู้อย่างต่อเนื่อง คือการรับรู้ครั้งแรก (เวทนา) ก็ส่งไปเก็บไว้ที่ความทรงจำ(สัญญา) แล้วนำอารมณ์ที่ทรงจำมาแยกแยะ วิเคราะห์ วิจาร์ณ เปรียบเทียบ หรือปรุงแต่ง (สังขาร) สุดท้ายจะเกิดความรู้ในระดับที่เรียกว่า “ทัญญู” ถ้าพัฒนาให้ถูกวิธี ความรู้ก็จะเป็น “ญาณ” (ความรู้)

ขณะเดียวกัน พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงแหล่งที่ทำให้เกิดความรู้ไว้มากมาย พอประมวลได้ดังนี้

1. ถ้าแบ่งตามสาเหตุที่มา มี 2 ประการคือ (อัง.ทก.20/371/110; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต),2551)

- 1.1 สาเหตุจากภายนอก (ปรโต โฆสะ) การรับรู้จากประสบการณ์ การสั่งสอน การแนะนำ การถ่ายทอด ข่าวสาร คำชี้แจง การเรียนรู้จากผู้อื่น
- 1.2 สาเหตุภายใน (โยนิโส มนสิการ) การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิด เป็น คิดอย่างมีระเบียบที่เรียกว่าการใช้เหตุผล

2. ถ้าแบ่งตามประเภทปัญญา มี 3 ประการคือ (ที.ปา.11/228/231; พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต),2551)

2.1 การฟัง (สุดมยปัญญา) ความรู้เกิดจากการฟัง การรับข้อมูล เปิดรับการสื่อสารจากโลกภายนอกทั้งหลาย เปิดหูเปิดตาให้กว้าง รับข้อมูลข่าวสารให้มากพอต่อการรับรู้

2.2 การคิด (จินตามยปัญญา) ความรู้เกิดจากการคิดค้น เมื่อรับข้อมูลแล้วต้องย่อยข้อมูลให้ออกมาเป็นความคิดให้ได้ จัดระเบียบความคิดตามข้อมูลออกมาให้เป็นระบบ คิดเป็นโครงการให้ได้ วางแผนให้เป็น

2.3 การปฏิบัติอบรม (ภาวนามยปัญญา) ความรู้เกิดจากการอบรมทางจิต ได้รับประสบการณ์ตรงภายใน เป็นขั้นที่ยกระดับความคิดออกมาสู่การปฏิบัติ เป็นประสบการณ์จริง แม้ว่าจะลองผิดลองถูก แต่นั่นก็เป็นความก้าวหน้าอีกระดับหนึ่ง ดังที่เขาพูดว่า “ล้มเพราะก้าวไปข้างหน้า ดีกว่ายืนตะเทาอยู่กับที่”

3. ถ้าแบ่งความรู้แบบกว้างๆ มี 2 ประการ [พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต),2551]

- 3.1 คันถธุระ: เป็นความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้จากคัมภีร์ เน้นการศึกษาเชิง

ประสบการณ์ภายนอกจากครูอาจารย์ นักปราชญ์ ที่ถือว่าเป็นหลักฐานอ้างอิง เชื่อถือได้เรียกว่า “กัลยาณมิตร” หลักการสร้างความรู้หรือปัญญาแบบนี้ เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง ปฏิบัติตามหลักการสร้างความเป็นบัณฑิต (สุ.จิ.ป.ล.) คือ สุตะ (ฟัง) จินตะ (คิด) ปุจฉา (สอบถาม) และลิขิตะ (เขียน/บันทึก) การฟังเพื่อให้เกิดปัญญา คือฟังให้ตัวอย่างใจจดจ่อ ฟังอย่างจดจำ ฟัง โดยสามารถลำดับข้อความสำคัญให้ได้ และฟังแล้วสามารถสรุปเป็นความคิดเห็นของตนเองได้

3.2 วิปัสสนาธุระ: เป็นความรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อพิจารณาความเป็นไปของสิ่งที่ปรากฏเฟื่องอารมณ์ปัจจุบันด้วยใจที่เป็นสมชากและมีสติ หากเป็น ความรู้ที่เกิดขึ้นด้วยการคิดถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างมีเหตุมีผลก็เรียกว่า “โยนิโส มนสิการ”

แสง จันทน์งาม (2531) กล่าวถึงแหล่งเกิดความรู้มาจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส 5 ประการคือ

1) ความรู้เกิดจากประสาทสัมผัส (Sense sountant) หมายถึงการสัมผัสระหว่าง อายตนะภายใน คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กับอายตนะภายนอกคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

2) ความรู้เกิดจากการคิดอนุมาน/การคาดคะเน (Inference) หมายถึง การคิดค้น หาบทรูปซึ่งเราไม่รู้มาก่อน โดยอาศัยสิ่งที่เรารู้อยู่แล้วเป็นฐาน ตัวอย่าง นักศึกษาทุกคนเกียจ คร้านไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนยอมสอบตก ต่อมาเมื่อเห็นนักศึกษาคนใดคนหนึ่งเกียจคร้าน เราก็ คาดเดาว่าเขาจะสอบตก

3) ความรู้เกิดจากการเปิดเผยของเทพเจ้า (Revelation) หมายถึงความรู้ บางอย่างที่มีมนุษย์ไม่สามารถรู้ได้ เพราะขีดความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์มีจำกัด แต่ เทพเจ้าเป็นสัพพัญญูรู้ทุกอย่าง เกิดความสงสารมนุษย์จึงยอมเปิดเผยให้มนุษย์

4) ความรู้เกิดจากวิชชญาณ (Intuition) หมายถึงความรู้พิเศษที่เกิดขึ้นโดย ปัจจุบันทันด่วน

5) ความรู้เกิดจากหลักฐานต่าง ๆ (Authority) หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากครู อาจารย์ ตำรา หนังสือ และขนบธรรมเนียมประเพณี

6.3.3 ระดับความรู้

ในทางพระพุทธศาสนา สิ่งที่เป็นความรู้ นั้น ต้องเป็นสิ่งที่มีความเป็นจริง ได้รับการ พิสูจน์ทดสอบลงมือปฏิบัติให้เกิดการประจักษ์เห็นแจ้งด้วยตัวเอง ความรู้นั้นสามารถที่จะทำลาย กิเลสตัณหาและกองทุกข์ให้สิ้นไปได้ ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ความรู้ที่ ฟังประสงคฺ์ในพระพุทธศาสนาจึงมิใช่ความรู้ที่เป็นการรู้ทั่วไป แต่เป็นการรู้ที่ทำให้เกิดแสง บสว้างทำให้มองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เมื่อพิจารณาระดับของความรู้ในทาง

พระพุทธศาสนาแล้ว พบว่าการแบ่งระดับความรู้นั้นมีการแบ่งออกไปแตกต่างกัน ถึงกระนั้นก็ตาม จุดมุ่งหมายสูงสุดของความรู้ทางพระพุทธศาสนามีอย่างเดียวกัน นั่นคือการหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง (พระวุฒิกโร วุฒิกโร, 2543)

พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต), 2530) กล่าวว่า ความรู้คือปัญญา ปัญญาหมายถึงความรู้ความเข้าใจที่เกิดจากการสอนของครูอาจารย์บ้าง เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเอาเองบ้าง แต่แหล่งสำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดปัญญา คืออาศัยครูสอน ครูเป็นผู้ชี้แนะให้เกิดปัญญา ทั้งนี้ ตัวผู้เรียนเองก็ต้องปฏิบัติตามด้วยจึงจะเกิดปัญญา ปัญญาคือตัวความรู้ ในทางพระพุทธศาสนาแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ระดับคือ

1) โลกียปัญญา หมายถึงปัญญาที่เป็นของชาวโลกซึ่งเป็นปัญญาระดับพื้นฐานทั่วไป ไม่พิเศษเท่าใดนัก ปัญญาชั้นนี้เกิดจากการเรียนการสอนของครูอาจารย์และศึกษาค้นคว้าจากตำราที่ผู้เขียนเอาไว้ ทางภาษาบาลีเรียกว่า “สุตมยปัญญา” ปัญญาที่เกิดจากการสดับตรับฟังเมื่อจบหลักสูตรนั้นก็สมมติกันด้วยประกาศนียบัตร มีครูอาจารย์ผู้รับรองความรู้ ถ้าผู้ใดมีปัญญาในระดับนี้มาก ๆ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “พหูสูต” ซึ่งเป็นผู้ทรงจำได้มากมีความรู้และมีปัญญามากกว่าคนอื่น

ส่วนประโยชน์ของปัญญาชนิดนี้ ก็คือเป็นอุปกรณ์สำหรับนำไปใช้ทำประโยชน์ต่าง ๆ ได้ และเป็นเครื่องมือเลี้ยงชีพ หรือเพื่อนำไปพัฒนาตนเองให้ปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมให้ได้อย่างมีความสุขเท่านั้น ไม่สามารถนำตนเองให้พ้นทุกข์ได้

2) โลกุตระปัญญา ปัญญาชั้นนี้เป็นปัญญาชั้นพิเศษ เป็นปัญญาที่ยอดเยี่ยมยิ่งยากที่จะหาใครทัดเทียมได้ เพราะเป็นความรู้แจ้งที่เข้าใจสภาวะธรรม รู้คิด รู้เลือกคัดวินิจฉัย เป็นปัญญาที่ผุดขึ้นภายในจิตใจของตัวบุคคลเอง เรียกปัญญาชนิดนี้ว่า ญาณ วิชชา ปริปัญญา ปฏิสัมภีทา วิปัสสนา และสัมมาทิฏฐิ เป็นต้น ในกระบวนการเรียนการสอนทางพระพุทธศาสนา มีจุดประสงค์ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดปัญญาในระดับนี้ เพราะสามารถทำให้ผู้เรียนรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง ลดความโลภ โกรธ และความหลงได้ และสามารถขจัดความมีทิฏฐิมานะเสียได้ ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง

แสง จันทรงาม (2531) ได้จำแนกความรู้ของมนุษย์ออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้

1. ระดับวิญญาน (Consciousness/Cognition) ความรู้สึกชั่วขณะที่เมื่อประสาทสัมผัสรับรู้อารมณ์ภายนอก

2. ระดับสัญญา (Perception) ความจำได้หมายรู้ สามารถแยกและจำแนกสิ่งต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นรูป เสียง กลิ่น เป็นต้น

3. ระดับอภิปัญญา (Extraensory Perception) ความรับรู้อารมณ์ต่างๆเหนือระบบประสาทสัมผัสธรรมดา โดยอาศัยพลังจิตโดยตรง

4. ระดับความคิด/ทฤษฎี (Conception) การเข้าถึงความรู้แบบรวบยอด ผลสรุปของความคิด ความคิดที่ตกผลึก

5. วิชชุญาณ (Intuitive Insight) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นแบบฉับพลันทันทีเหมือนฟ้าแลบ โดยเกิดจากจิตที่สงบ

6. สัมโพธิญาณ (Enlightenment) เป็นการหยั่งรู้ว่าตนหลุดพ้นจากสภาวะธรรมฝ่ายสังขตธรรมแล้ว ฝ่ายในสภาวะธรรมฝ่ายอสังขตธรรม เสร็จกิจที่ควรทำทุกอย่าง เป็นการประกาศอิสรภาพจากสภาวะธรรมฝ่ายสังขตธรรมได้เต็มที่แล้ว เป็นความรู้ที่ทำลายความไม่รู้ ซึ่งเป็นต้นตอของความเขลาทุกชนิดลงได้แบบเบ็ดเสร็จ

ในขณะที่ สุรพล โสธนะเสถียร (2544) ได้แสดงทัศนะว่าความรู้ทางพระพุทธศาสนาไว้ 2 ระดับ คือความรู้ระดับสมถะและความรู้ระดับวิปัสสนา โดยอธิบายว่า ความรู้ระดับสมถะ เป็นความรู้ที่เป็นไปตามสมมติบัญญัติ เป็นความรู้ที่เกิดจากความเชื่อทางสังคม ส่วนความรู้ในขั้นที่สูงขึ้นไปจัดเป็นความรู้ชั้นวิปัสสนานั้น เป็นความรู้ที่ตรงสภาวะแท้ๆ อาจกล่าวได้ว่า เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับธรรมชาติของสรรพสิ่ง โดยปกติการไปสู่ความรู้ไม่ว่าในระบบใดก็ตาม จำเป็นต้องอาศัยสัมมาทิฏฐิเป็นเครื่องมือให้รู้ตามสภาพความเป็นจริง

ตารางที่ 2.9 สรุปความรู้ตามแนวพุทธ

ความหมาย ความรู้	บ่อเกิดความรู้ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, แสง จันทน์งาม, 2531)	ระดับความรู้ พระราชารมณี (ประยูร ปรยุตโต, 2530)
ปัญหาที่หมายเอาการที่จิตรู้ อารมณ์ตามความเป็นจริง การพิจารณาเห็นประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์ ความรอบ รู้ ญาณ การวิจัยธรรม การ จำแนก การกำหนดหมาย การวิจัยที่เป็นการศึกษาอัน ชำนาญและชาญฉลาดในการ พิจารณาเป็นการเห็นชัดเจน และได้ความรู้ ความฉลาด ความไม่หลง มีลักษณะที่ เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งหรือการ เข้าถึงสัจธรรม มีหน้าที่ ค้นคว้า และรู้สภาวะตาม ความเป็นจริง	บ่อเกิดความรู้ ก. แบ่งตามสาเหตุมี 2 คือ 1. สาเหตุจากภายนอก (ปรโต โฆสะ/ Explicit) 2. สาเหตุภายใน (โยนิโส มนสิการ/ Tacit) ข. ประเภทปัญญา มี 3 ประการคือ สุต มยปัญญา / จินตามยปัญญา / ภาวนามยปัญญา ค. แบ่งความรู้แบบกว้างๆ มี 2 ประการ คือคตินฤทธะ/วิปัสสนาธุระ แสง จันทน์งาม (2531) กล่าวถึงแหล่ง เกิดความรู้ 5 ประการคือ 1. ความรู้เกิดจากประสาทสัมผัส 2. ความรู้เกิดจากการติดอนุমানการ คาดคะเน 3. ความรู้เกิดจากการเปิดเผยของเทพเจ้า	พระราชารมณี (ประยูร ปรยุตโต) กล่าวถึงระดับความรู้ไว้ 2 ประการคือ 1. โลกียปัญญา 2. โลกุตระปัญญา แสง จันทน์งาม (2531) 1. ระดับวิญญาน 2. ระดับสัญญา 3. ระดับภิกขุญา 4. ระดับทฤษฎี 5. วิชชุญาณ 6. สัมโพธิญาณ สุรพล โสธนะเสถียร (2544) กล่าวถึง ความรู้ 2 ระดับคือระดับสมถะ/ระดับ

4. ความรู้เกิดจากวิชชญาณ	วิปัสสนา
5. ความรู้เกิดจากหลักฐานต่างๆ	

จากตารางที่ 2.9 พบว่า พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความรู้กับปัญญาเป็นตัวอันเดียวกัน ซึ่งหมายถึงปัญญาที่หมายเอาการที่จิตรู้อารมณ์ตามความเป็นจริง การพิจารณาเห็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ ในขณะที่พุทธศาสนาได้กล่าวว่า 1) ความรู้เกิดจากภายในและภายนอก 2) ความรู้เกิดจากการฟัง การคิด การปฏิบัติ 3) ความรู้เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน (คัมภีร์) และเกิดจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (วิปัสสนาธุระ), ส่วนความรู้ที่เกิดจากแหล่งต่างๆ มี 5 ประการคือ 1) ความรู้เกิดจากประสาทสัมผัส 2) ความรู้เกิดจากการคิดอนุมาน/การคาดคะเน 3) ความรู้เกิดจากการเปิดเผยของเทพเจ้า 4) ความรู้เกิดจากวิชชญาณ 5) ความรู้เกิดจากหลักฐานต่างๆ

ความรู้ คือปัญญามี 2 ระดับ คือความรู้ระดับโลกียะ และความรู้ระดับโลกุตระ

ความรู้ของมนุษย์มี 6 ระดับคือระดับวิญญาน ระดับสัญญา ระดับอภิญญาระดับทฤษฎี วิชชญาณ สัมโพธิญาณ

ความรู้มี 2 ระดับคือความรู้ระดับสมถะและความรู้ระดับวิปัสสนา

6.3.4 การจัดการความรู้ (KM) ก้าวสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การจัดการความรู้ คือการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในส่วนงานซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้นั้นมี 2 ประเภทคือ 1) ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล ในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม และ 2) ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

David Garvin (อ้างถึงในบุญดี บุญญาภิจ และคณะ 2547: 26) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ และประยุกต์ใช้ความรู้ รวมทั้งแปลงความรู้ของคนไปเป็นความรู้ขององค์กร

ในปัจจุบันนี้การจัดการความรู้เป็นสิ่งที่สำคัญต่อหน่วยงานเป็นอย่างยิ่งหน่วยงานใดมีองค์ความรู้มากมักจะได้เปรียบหน่วยงานอื่นๆ องค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของการจัดการความรู้ คือการมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของหน่วยงานต่างๆ ที่มีผลงานดีเด่นเป็น

ที่ยอมรับในด้านต่างๆ โดยมีการเผยแพร่วิธีปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ เพื่อให้หน่วยงานอื่นได้นำไปปรับใช้ ซึ่งเป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 ในมาตรา 11 ระบุว่า “ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนราชการ เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

ในเมื่อการจัดการความรู้มี 2 ประเภทดังกล่าวมา จะมีวิธีการนำความรู้ (KM) เหล่านั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างไร เนื่องจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นเป็นกระบวนการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการขยายตัวของพระพุทธศาสนามาตั้งแต่พุทธกาลแล้ว ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนธรรมแก่พระสาวกแล้ว บรรดาพระสาวกที่บรรลุธรรมแล้ว ต่างก็ต้องมุ่งหน้าออกสู่การเผยแผ่พระศาสนาทั้งสิ้น แม้พระพุทธองค์เอง นับตั้งแต่ทรงตรัสรู้จนตรัสสัมโพธิญาณมานั้น พุทธกิจที่ทรงบำเพ็ญตลอดระยะเวลา 45 พรรษาแห่งพระชนม์ชีพนั้น ก็มีเป้าหมายเพื่อให้พุทธธรรมนั้นแผ่ขยายออกไปสู่มหาชนโดยทั่วไป สมดังพุทธโอวาทของพระองค์ที่ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”

การเผยแผ่ธรรมนั้นสามารถทำได้ 3 วิธี คือการพูด การเขียน และการทำตัวอย่างให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น ซึ่งการเผยแผ่แต่ละวิธีย่อมมีความหมายที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับนักเผยแผ่ ว่ามีความถนัดวิธีใด ส่วนการเผยแผ่โดยการทำตัวอย่างให้เข้มนั้น เป็นเรื่องสำคัญมากในการสอน สำหรับคนใกล้ชิดแล้วสำคัญกว่าการสอนด้วยวาจา เพราะตัวอย่างที่เขาได้เห็นนั้นเป็นเหมือนภาพยนตร์ที่ฉายซ้ำแล้วซ้ำเล่าให้เขาได้ดูอยู่ทุกวัน ถ้าเขานิยมชมชอบบทบาทและการกระทำคำพูดของเราผู้เป็นต้นแบบแล้ว ก็จะซึมซับลงไปในความรูสึกนึกคิดของเขา และถูกหล่อหลอมจนเป็นอุปนิสัยอันถาวร การทำตัวเองให้ดีจึงเป็นการเผยแผ่ศาสนาอยู่ในตัว สมดังคำที่ว่า “ตัวอย่างที่ดีดีกว่าคำสอน ปฏิบัติดีดีดีกว่าขอพร”

พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาที่แตกต่างจากศาสดาของศาสนาอื่น ๆ กล่าวคือ มิได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าด้วยเทวโองการที่สวรรค์ชั้นฟ้าเสกสรรประทานพรมาให้ แต่ทรงตรัสรู้ด้วยวิธีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) แล้วสรุปผลการปฏิบัติเป็น Best Practice (วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ) ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง” พระองค์ทรงใช้เวลาจนถึง 6 ปีในการจัดการความรู้ ก่อนที่จะสรุปเป็น Best Practice โดยมีวิธีการต่างๆ ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น (Share & Learn) โดยสมัครเข้าศึกษาธรรมในสำนักของอาหารดาบส และอุทกดาบส จนสำเร็จฉันทสมาบัติ 7-8 ซึ่งเป็นสมาธิขั้นสูงสุด ทรงมีวิจรรณญาณว่า วิธีการดังกล่าว ยังมีใช้หนทางดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง (ไม่ใช่ Best Practice)

2. การปฏิบัติแบบลองผิดลองถูกด้วยตนเองตามความเชื่อของคนในยุคหนึ่ง คือ การบำเพ็ญทุกรกิริยา ด้วยการทรมานตนเอง ให้ได้รับความลำบากมากที่สุด เพื่อเป็นการขจัด

กรรมให้หมดและขอให้เทพดาประทานพรให้ ทรงทรมานตนเองถึงขั้นอุกฤษฏ์ ด้วยการอดอาหารจนเกือบสิ้นพระชนม์ แต่ก็ไม่พบหนทางแห่งการดับทุกข์

3. การสรุปบทเรียน (Lesson Learned) ทบทวนสิ่งที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว เป็น Best Practice โดยเปรียบเทียบกับพิน 3 สาย คือ สายหย่อน สายตึง และสายกลาง ดังนี้

3.1 สายหย่อน (กามสุขัลลิกานุโยค) คือ การแสวงหาความสุขด้วยการบริโภค กาม ลุ่มหลงในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ตามแบบคนทั่วไป ทรงพบว่า ไม่ใช่หนทางแห่งการดับทุกข์ เพราะทรงใช้ชีวิตตามแนวทางนี้มาแล้วเมื่อครั้งเป็นเจ้าชาย

3.2 สายตึง (อัตตกิลมณานุโยค) คือ การทรมานตนให้ได้รับความลำบาก ก็ทรงทำมาแล้วแต่ก็ไม่พ้นทุกข์

3.3 สายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) คือ การปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 ไม่ตึงหรือหย่อนจนเกินไป

ภายหลังที่พระองค์ได้จัดการความรู้แล้ว ทรงยินดีในทางสายกลาง และทรงเลือกปฏิบัติตามวิธีการนี้ ทำให้ตรัสรู้ (อริยสัจ 4) เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และทรงประกาศพระศาสนาให้มัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง เป็น Best Practice ที่พุทธศาสนิกชน ควรนำไปปฏิบัติ ดังปรากฏในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งปฐมเทศนาที่ทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์

จากหลักการที่ว่า “ถ้าได้นำความรู้ไปใช้ ความรู้นั้นก็ยิ่งเพิ่มคุณค่า เพราะทำให้เกิดการต่อยอดความรู้ให้แตกแขนงออกไปอย่างกว้างขวาง” ดังนั้น เป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของการจัดการความรู้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ก็คือเพื่อให้ผู้ฟังเกิดมรรคผลอย่างแท้จริง

ต้องยอมรับว่า ความรู้คือพลัง (Knowledge is Power) ในการประกาศพระศาสนา นั้นพระพุทธเจ้าทรงใช้ “ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน” (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์โดยตรง สามารถถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวออกมาให้ผู้ฟังได้รับอรรถรสแห่งการฟังธรรมจนบรรลุธรรมในที่สุด ต่อมาภายหลัง พุทธสาวกได้เผยแผ่พระศาสนาโดยใช้ “ความรู้ที่ชัดแจ้ง” (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่รับช่วงต่อจากพระพุทธเจ้าแล้วนำมาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรตราบนึกทุกวัน ความสำเร็จของการถ่ายทอดความรู้ไม่ใช่อยู่ที่คอมพิวเตอร์หรือเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่อยู่ที่การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนด้วยกัน ดังเช่นพระพุทธเจ้าเสด็จไปเผยแผ่ศาสนาด้วยการเข้าไปหาหัวหน้าชุมชนนั้นๆ เพื่อทำความรู้จักกับเขา สนทนาธรรมกับเขา เชื่อมสัมพันธ์ไมตรีจิตที่ดีก่อน แล้วจึงย้อนไปที่หลักธรรมคำสอน

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า การจัดการความรู้ในทางพระพุทธศาสนา นั้นมีส่วนช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลเป็นอย่างดี ตั้งแต่สมัยพุทธกาล ทรงใช้ “ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน” และสมัยต่อๆ มาทรงใช้ “ความรู้ที่ชัดแจ้ง” ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการสืบทอดกันมาตราบนานถึงปัจจุบันนี้ ก็เพราะมีการจัดการความรู้ตามแนวพุทธโดยแท้

ตอนที่ 7 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

7.1 ความหมายของรูปแบบ

รูปแบบมีนักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความหมายไว้ดังนี้
 สุปรณ พันธ์วิศวาส และชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ (2522) กล่าวว่า รูปแบบคือรูปย่อที่เลียนแบบความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยจัดระบบความคิดในเรื่องนั้นให้ง่ายขึ้นและเป็นระเบียบ สามารถเข้าใจลักษณะสำคัญของปรากฏการณ์นั้นได้ ในขณะที่ ราช (Raj,1996) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบ (Model) ไว้ในหนังสือ Encyclopaedic of Psychology and Education ไว้ 2 นัยคือ 1) รูปแบบคือรูปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วยข้อความ จำนวน หรือภาพ โดยการลดทอดเวลาและเทศละ ทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น และ 2) รูปแบบ คือตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ

จึงสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างหรือแบบจำลองที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยจัดระบบความคิดแบบรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องนั้นให้เข้าใจง่ายขึ้น โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆของรูปแบบนั้นให้เชื่อมโยงกัน

7.2 ประเภทของรูปแบบ

การแบ่งประเภทของรูปแบบนั้น นักวิชาการต่างประเทศได้แบ่งดังนี้ (บุญส่ง หาญพานิช ,2546)

สไตเนอร์ (Steiner,1988) ได้แบ่งรูปแบบออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical model) รูปแบบนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง
2. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical model) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นมาจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ด้วยทฤษฎีเองไม่ใช้รูปแบบเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มี

ส่วนรูปแบบตามแนวความคิดของคีฟ (Keeves,1988) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 5 ประเภทคือ

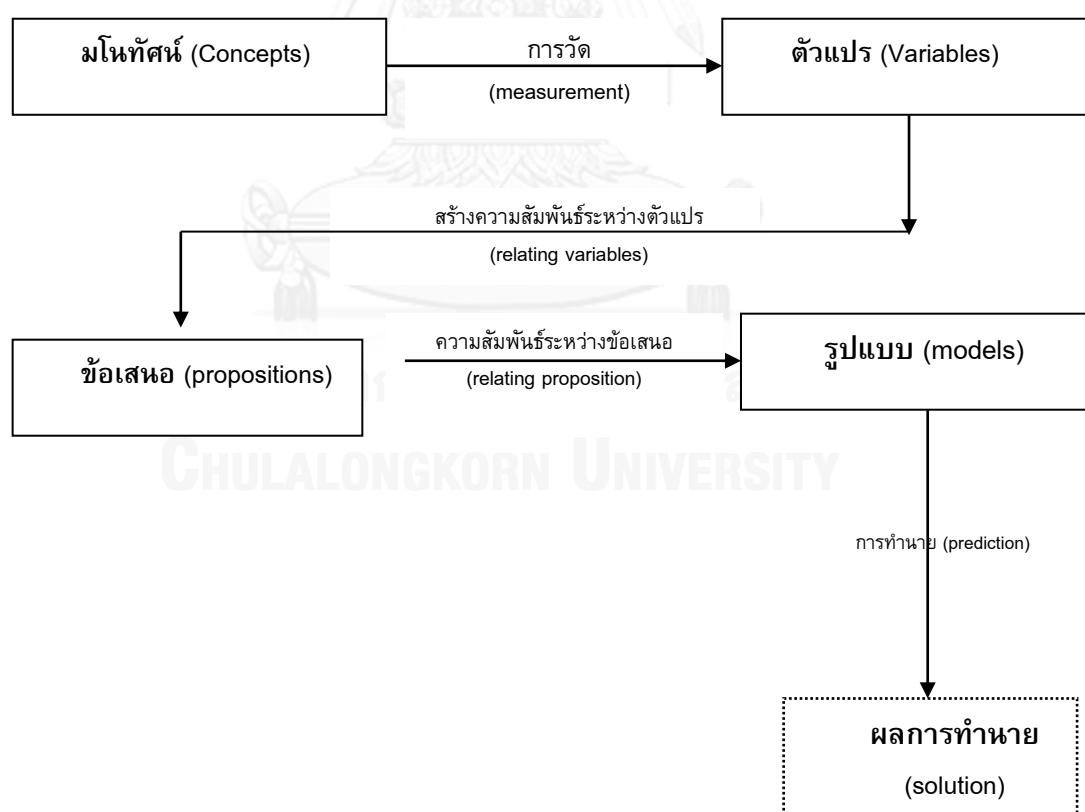
1. รูปแบบเชิงอุปมาอุปไมย (Analogue models) รูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับระบบกายภาพ มักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพ เป็นรูปแบบที่นำไปใช้อุปมาอุปไมยกับสิ่งอื่นได้ เช่น รูปแบบจำลองระบบสุริยะ กับระบบสุริยะที่เกิดขึ้นจริง ธนาคารจำลอง กับระบบธนาคารที่เป็นจริง แบบจำลองการผลิตผลการผลิตจริง เป็นต้น

2. รูปแบบที่อธิบายความหมาย (Semantic models) คือรูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบ รูปแบบชนิดนี้จะช่วยให้การอุปมาในการพิจารณาด้วยภาษามากกว่าที่จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาด้วยโครงสร้างกายภาพ

3. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ แบบแผน โครงสร้าง (Schematic models)
4. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical models) คือเป็นรูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปสมการทางคณิตศาสตร์
5. รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal models) คือรูปแบบที่มีโครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้นที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผล มีการทดสอบสมมติฐานผลของรูปแบบ

การสร้างรูปแบบ

การสร้างรูปแบบ หมายถึงการกำหนดมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อชี้ให้เห็นชัดว่า รูปแบบเสนออะไร เสนออย่างไร เพื่อให้ได้อะไร และสิ่งที่ได้นั้นอธิบายปรากฏการณ์อะไร และนำไปสู่ข้อค้นพบอะไรใหม่ๆ (Steiner,1990; Keeve,1988, อังในบุญส่ง หาญพานิช,2546) ขั้นตอนการสร้างรูปแบบจะประกอบด้วย มโนทัศน์ (concepts) การวัด (measurement) ตัวแปร (variable) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (relating variables) ข้อเสนอ (propositions) ความสัมพันธ์ระหว่างข้อเสนอ (relating proposition) รูปแบบ (Models) การทำนาย (prediction) และผลการทำนาย (solution)

สรุปได้ว่า รูปแบบที่จะนำไปใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุดนั้น รูปแบบต้องประกอบด้วย ลักษณะที่สำคัญ คือมีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สามารถทำนายผลได้ สามารถขยายความผลทำนายได้กว้างขวางขึ้น และสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้นต้อง ศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการสร้างรูปแบบ นำเอาข้อมูลที่จัดเก็บมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบ กำหนดโครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบอย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่ผลสรุปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัย มีการทดลองและปรับปรุงรูปแบบก่อนนำรูปแบบไปใช้งานจริง ประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริง

ตอนที่ 8 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย” นี้ มีจุดมุ่งหมายในการนำเสนอการพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

8.1 ความหมายของยุทธศาสตร์

คำว่า “ยุทธศาสตร์” แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Strategy ซึ่งเป็นคำศัพท์พื้นฐานในการพัฒนาองค์กร มาจากคำว่า “Strategos” ในภาษากรีกซึ่งเกิดจากคำว่า “Stratos” หมายถึง Army แปลว่า “กองทัพ” สันนิษฐานกับคำว่า “Agein” ซึ่งหมายถึง Lead แปลว่า “นำหน้า” จึงทำให้มีความหมายถึง Leading the total organization หรือ “การนำทางให้องค์กรโดยรวม” ซึ่งมีนัยทั้งเชิงจุดมุ่งหมายและวิธีการว่าต้องการทำอะไรให้สำเร็จ และทำอย่างไร (Greenly,1989)

เนื่องจากยุทธศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อองค์กร เพราะจะช่วยให้องค์กรดำเนินไปอย่างมีทิศทางและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้ ดังนั้น การกำหนดยุทธศาสตร์จะต้องพิจารณาออกแบบและเลือกอย่างเหมาะสมและการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์จะต้องสอดคล้องกับโครงสร้างและวัฒนธรรมของสถาบันนั้นด้วย (บุญส่ง หาญพานิช,2548)

ได้มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ให้ความหมายยุทธศาสตร์ไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ.2542 (2546: 911) ให้คำจำกัดความว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึงวิชาว่าด้วยการพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารตามความจำเป็นทั้งในยามสงบและยามสงคราม

ธงชัย สันติวงษ์ (2532) กล่าวว่า วิชาว่าด้วย ยุทธศาสตร์ หมายถึงแผนที่มีความพร้อมสมบูรณ์ครอบคลุมครบถ้วนทุกด้านและประสานสอดคล้องเข้ากันได้ ช่วยให้องค์กรมีข้อได้เปรียบที่จะ

เผชิญกับสภาพแวดล้อมต่างๆ โดยถูกกำหนดขึ้นเพื่อประกันว่า วัตถุประสงค์ของกิจการจะบรรลุผลสำเร็จอย่างแน่นอน

ณัฐพันธ์ เขจรันนันทน์ (2552) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ หมายถึง แผนการที่มุ่งสร้างองค์การให้มีความได้เปรียบในการแข่งขันเหนือคู่แข่ง จากความแตกต่างที่เป็นเอกลักษณ์ โดยการมุ่งเน้นไปที่แผนการในการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

ในวงการธุรกิจไทยใช้คำว่า “ยุทธศาสตร์ หรือกลยุทธ์” แทนคำในภาษาอังกฤษว่า “Strategy” โดยศรีวงศ์ สุมิตร (2537) ให้ความหมายว่า กลยุทธ์ หมายถึงวิธีการที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ส่วน ทวีชัย บุญเติม (2540) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึงรูปแบบของวัตถุประสงค์(Objective) จุดมุ่งหมาย (Purposes) หรือเป้าหมาย (Goals) นโยบาย และแผนแม่บทที่จะนำพามหาวิทยาลัยไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ในขณะที่ Certo and Peter (1991) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึงวิธีการที่องค์กรวางแผนที่คาดว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จ และเกิดผลลัพธ์ตรงตามวัตถุประสงค์ขององค์กรที่กำหนดไว้

ยุทธศาสตร์ คือวิถีทางเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในระยะยาว (David,1995)

Wright และคณะ (1992) ให้ความหมายว่า กลยุทธ์ หมายถึง แผนของผู้บริหารระดับสูงที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ต่างๆ ที่สอดคล้องกับภารกิจและเป้าประสงค์ขององค์กร

แคนเดิล (Chandle,1962) ได้กล่าวว่า กลยุทธ์ หมายถึง การพิจารณา กำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์พื้นฐานสำหรับระยะยาว ภายใต้กิจการและการยอมรับในทิศทางร่วม รวมทั้งการแบ่งสรรทรัพยากรเพื่อสำหรับใช้ทำงานตามเป้าหมายต่างๆที่วางไว้

พอสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึงแนวทางหรือศิลปะที่ผู้บริหารระดับสูงจัดทำขึ้นมาแล้วนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ขององค์กรที่กำหนดไว้

8.2 ระดับของกลยุทธ์

สมยศ นาวิการ (2540) ได้กล่าวว่าโดยทั่วไปแล้ว บริษัทที่มีหน่วยธุรกิจหลายหน่วยจะมีระดับของกลยุทธ์อยู่ 3 ระดับคือ บริษัท ธุรกิจ และหน้าที่

1. กลยุทธ์ระดับองค์กร (Corporate Strategy) จะมุ่งการพัฒนาของกลุ่มธุรกิจของบริษัทที่เข้มแข็งขึ้นมาด้วยการพิจารณาว่าบริษัทควรจะดำเนินธุรกิจอะไรบ้าง และบริษัทควรจะจัดสรรทรัพยากรไปยังธุรกิจแต่ละอย่างอย่างไร กลยุทธ์นี้อาจจะเป็นลักษณะ การอยู่คงที่ การเจริญเติบโต และการตัดทอน

2. กลยุทธ์ระดับธุรกิจ (Business Strategy) จะมุ่งการปรับปรุงฐานะการแข่งขันผลิตภัณฑ์ของบริษัทภายในอุตสาหกรรมให้สูงขึ้น บริษัทจะรวมกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่คล้ายคลึงกันไว้ภายในหน่วยธุรกิจเชิงกลยุทธ์ (BSU) โดยทั่วไปแล้ว BSU ของบริษัทจะเป็นหน่วยงานกึ่งอิสระสามารถพัฒนากลยุทธ์ของพวกเขาเองขึ้นมาได้ภายใต้เป้าหมายและกลยุทธ์ระดับบริษัท กล

ยุทธ์นี้จะมุ่งการเพิ่มกำไรของการผลิตและการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของพวกเขาให้สูงขึ้น บางครั้งเรียกกลยุทธ์นี้ว่า “กลยุทธ์การแข่งขัน” (Competitive Strategy) กลยุทธ์ระดับธุรกิจ โดยทั่วไปจะมีอยู่ 3 อย่างคือ การเป็นผู้นำต้นทุน การสร้างความแตกต่าง และการมุ่งเน้นเฉพาะ

3. กลยุทธ์ระดับปฏิบัติการ (Functional Strategy) จะมุ่งการใช้ทรัพยากรของบริษัท ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดแผนงานตามหน้าที่จะพัฒนากลยุทธ์ของพวกเขาเองขึ้นมา ตัวอย่างเช่น กลยุทธ์อย่างหนึ่งของแผนกตลาด คือการพัฒนาตลาด พวกเขาจะพัฒนาวิธีการเพิ่มยอดขายของปีนี้ให้สูงกว่าปีที่ผ่านมา ด้วยการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เดิมไปยังกลุ่มลูกค้าใหม่ภายในตลาดพื้นที่ใหม่ ตัวอย่างกลยุทธ์ อาร์ แอนด์ ดี คือการเป็นผู้ตามเทคโนโลยี (การลอกเลียนแบบผลิตภัณฑ์ของบริษัทอื่น) และการเป็นผู้นำทางเทคโนโลยี (ผู้บุกเบิกการคิดค้นสิ่งใหม่)

ยุทธศาสตร์นับเป็นส่วนหนึ่งของแผน ลักษณะสำคัญของกลยุทธ์คือเป็นจุดสุดท้าย จุดมุ่งหมาย (Purpose) พันธกิจ (mission) วัตถุประสงค์ (objective) และวิธีการบรรลุเป้าหมาย นั้น กลยุทธ์จึงเป็นการพิจารณาจุดมุ่งหมาย ภารกิจ วัตถุประสงค์พื้นฐานระยะยาวขององค์กร การยอมรับการปฏิบัติและการจัดสรรทรัพยากรให้บรรลุเป้าหมาย

หน้าที่สำคัญของกลยุทธ์ คือการกำหนดทิศทางสำหรับแผน เพื่อให้องค์กรพยายามที่จะไปถึงเป้าหมาย กลยุทธ์จะช่วยผู้บริหารในการวางแผน โดยแนะแนวทางในการตัดสินใจในการปฏิบัติการ ดังนั้น กลยุทธ์จะต้องมีลักษณะที่สามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจน และสามารถปฏิบัติตามได้ มีความสอดคล้องต้องกันและมีประสิทธิผล เพื่อให้กลยุทธ์สามารถปฏิบัติได้ การเพิ่มรายละเอียดสามารถกำหนดการปฏิบัติการได้แก่ ยุทธวิธี (Tactics) ซึ่งหมายถึงวิธีการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์บรรลุจุดมุ่งหมายเชิงยุทธวิธี ซึ่งจะพัฒนาโดยฝ่ายบริหารระดับกลาง เพื่อให้ข้อแนะนำแก่ฝ่ายบริหารระดับต้น (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2540 อังในทเนศ จิตสุทธิภากร, 2547)

8.3 การวางแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Planning)

การวางแผนกลยุทธ์เป็นคำที่วิวัฒนาการมาจากมโนทัศน์ของการวางแผนระยะยาว (Long-range Planning) เริ่มใช้กันแพร่หลายมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2503 (Steiner, 1989) แต่ลักษณะสำคัญของการวางแผนกลยุทธ์แตกต่างจากแผนระยะยาวแบบที่เคยทำมาในอดีต กล่าวคือ การวางแผนกลยุทธ์เป็นการวางแผนที่มุ่งเน้นการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม โดยจะวางแผนพัฒนาให้องค์กรปรับการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตลอดเวลาที่ก้าวไปในอนาคต ดังนั้น กลยุทธ์จึงมีกลไก 3 ประการคือ (ธงชัย สันติวงศ์, 2537)

ประการที่ 1 เป็นการวางแผนเพื่อปรับทิศทางขององค์กรไปสู่วัตถุประสงค์ใหม่ที่จะสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

ประการที่ 2 เป็นการวางแผนการใช้ทรัพยากรขององค์กรเพื่อพัฒนาระบบการทำงาน ระบบการผลิต การนำเทคโนโลยีมาใช้

ประการที่ 3 เป็นการวางแผนที่มีการวิเคราะห์พิจารณาในเชิงกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่มุ่งจะให้ องค์กรประสบผลสำเร็จมากที่สุด ดีที่สุด โดยประหยัดการใช้ทรัพยากรได้มากที่สุดด้วย

Goodstein and others (1993) กล่าวว่า การวางแผนกลยุทธ์ เป็นการตอบคำถาม พื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการขององค์กร คือ

- 1) องค์กรจะก้าวไปทางใด (Where are you going?)
- 2) สภาพแวดล้อมขององค์กรมีอะไรบ้าง (What is the environment?)
- 3) องค์กรจะต้องทำอย่างไรบ้างจึงจะไปถึงเป้าหมายได้ (How do you get there?)

การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือที่สำคัญของผู้บริหารในการปรับเปลี่ยนองค์กรให้ สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อม เพื่อช่วยให้องค์กรสามารถอยู่รอดและเจริญเติบโต ต่อไป โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2539) การวางแผนกลยุทธ์เป็น ประโยชน์หลายประการต่อการบริหารงานในองค์กรต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำมาสรุปได้ ดังนี้

1. ช่วยทำให้บริหารของแต่ละหน่วยงานหันมาให้ความสนใจอย่างแท้จริงในเรื่องของ องค์กรมากขึ้น
2. กระตุ้นให้ผู้บริหารทราบถึงปัญหาอุปสรรคตลอดจนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจจะ เกิดขึ้นและเตรียมหามาตรการรองรับไว้ล่วงหน้าอันเป็นการลดความเสี่ยงและความเสียหายที่จะ เกิดขึ้นต่อองค์กร
3. ช่วยทำให้ผู้บริหารเกิดความเข้าใจในธรรมชาติของการดำเนินงานอย่างชัดเจนขึ้น และมองเห็นภาพของการพัฒนางานในอนาคต
4. ช่วยระบุถึงในโอกาสและช่องทางในการดำเนินงานในอนาคตให้การปรับเปลี่ยนทิศทาง และภารกิจงานขององค์กรเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม
5. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ แผนงาน/โครงการ และการใช้ทรัพยากรของ องค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ช่วยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันระหว่างสมาชิกขององค์กรและทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับทิศทางและการดำเนินงาน ตลอดจนความคาดหวังต่าง ๆ
7. ช่วยก่อให้เกิดการประสานงานและบูรณาการทางด้านความคิดการดำเนินงาน กิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นผลก่อกำลึงภายในองค์กร

8.4 องค์ประกอบในการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2543) กล่าวว่า องค์ประกอบในการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์มี 5 ประการได้แก่

1. จะต้องวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมืองสังคม อันจะส่งผลต่อการดำเนินงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป้าหมายในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมก็คือต้องการที่จะดูว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในมิติต่าง ๆ นั้นกระทบกับองค์การในทางบวกหรือทางลบ ถ้ากระทบในทางบวกก็เรียกว่า โอกาส (Opportunity) ถ้ากระทบในทางลบก็เรียกว่า ภัยอันตราย (Threat) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม เพื่อหาโอกาสหรือภัยอันตรายนั้น เป้าหมายก็คือให้องค์การสามารถปรับตัวได้ทันและเตรียมพร้อมในการรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่กำลังจะเกิดขึ้น

2. จะต้องมีการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายในขององค์การ (Internal environment) กล่าวคือ เป็นการวิเคราะห์องค์การภายใน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของบุคลากร ระบบการเงิน คอมพิวเตอร์ โครงสร้างองค์การ ระบบการสื่อสาร ค่านิยมและอื่นๆ โดยวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ก็คือ เพื่อที่จะหาจุดอ่อน (Weakness) และจุดแข็ง (Strength) ซึ่งในการวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งขององค์การ จะต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงหรือหลักการ 3 ประการคือ

2.1 จะต้องมข้อมูลของคู่แข่งเพื่อจะมาเปรียบเทียบกับว่าลักษณะขององค์การของตนนั้น เมื่อเทียบกับคู่แข่งแล้วต่อยกว่าก็เป็นจุดอ่อน ดีกว่าก็เป็นจุดแข็ง

2.2 จะต้องคำนึงถึงกลไกหรือเครื่องวัดที่เป็นรูปธรรม (Benchmarking) กล่าวคือ ใน การที่จะดูถึงจุดอ่อนจุดแข็งของตนเองได้นั้นจำเป็นต้องมีสิ่งที่เป็นตัวอย่างวัดอย่าง เป็นรูปธรรม

2.3 จะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องโดยตรง (Relevance)

3. การวางแผนกลยุทธ์นั้นจะมีลักษณะที่แตกต่างกับการวางแผนโดยทั่วไป ในประเด็น ที่ว่าการวางแผนเชิงกลยุทธ์นั้นจะประกอบด้วย 3 แผน คือ แผนระยะยาว แผนระยะกลางและ แผนระยะสั้น กล่าวคือในการวางแผนเชิงกลยุทธ์แต่ละขั้นตอนจะมีความสอดคล้องซึ่งกันและกัน การบรรลุแผนระยะสั้นไปถึงจุดจุดหนึ่งก็จะไปสู่เป้าหมายของแผนระยะกลาง และเมื่อบรรลุถึง ระดับหนึ่งก็จะไปถึงทิศทางในระยะที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้น การวางแผนโดยทั่วไปนั้นจะมีลักษณะ เป็นเพียงการวางแผนระยะสั้นคือแผนงบประมาณเท่านั้นเอง

สำหรับแผนระยะยาวนั้นตามหลักการก็คือ มีลักษณะเป็นแผนทิศทางที่เรียกว่า “ทิศทาง กลยุทธ์” (Strategic direction) ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) ส่วนแผนระยะสั้นและแผน

ระยะกลางนั้นจะมีลักษณะเป็นรูปธรรมมากขึ้น (Concrete) ทั้งนี้ โดยมีการกำหนดเงื่อนไขปรากฏออกมาในรูปของเครื่องชี้วัด (Performance indicator) ในขณะที่แผนระยะสั้นจะต้องมีความเป็นรูปธรรมมาก

4. การวางแผนกลยุทธ์ ถือว่าเป็นการวางแผนอย่างมีขั้นตอนและเป็นระบบ (Systematic) โดยทุก ๆ ส่วนจะมีความสัมพันธ์และผูกพันกันอย่างมีโครงสร้าง

ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2539) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบและลักษณะที่สำคัญของการวางแผนเชิงกลยุทธ์ไว้ดังนี้

1. การมุ่งเน้นอนาคต โดยการสร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวกับทิศทางขององค์การที่จะดำเนินต่อไปและการระดมสรรพกำลัง รวมทั้งทรัพยากรต่างๆ เพื่อดำเนินการตามทิศทางดังกล่าว ซึ่งการวางแผนเชิงกลยุทธ์นี้ไม่ใช่เป็นเพียงแต่การวางแผนระยะยาวเพื่อคาดการณ์แนวโน้มในอนาคตและเตรียมแผนงานรองรับเท่านั้น แต่จะเป็นความพยายามในการกำหนดสภาพการณ์ที่พึงประสงค์ไว้ล่วงหน้าและเปลี่ยนแปลงปัจจัยต่างๆ ให้สอดคล้องกัน

2. การมุ่งเน้นจุดหมายรวมขององค์การ โดยการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติให้บังเกิดผลได้ตามช่วงระยะเวลาต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามทิศทางที่ต้องการ

3. การมุ่งเน้นกระบวนการ โดยจะต้องมีการดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเป็นวงจรไม่มีที่สิ้นสุด เริ่มต้นจากการกำหนดภารกิจหลัก การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน การวิเคราะห์และจัดวางกลยุทธ์ การจัดทำแผนงานและโครงการ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ การทบทวนและจัดวางกลยุทธ์ใหม่

4. การมุ่งเน้นภาพรวม โดยเน้นระดับของการวิเคราะห์ทั้งองค์การมากกว่าพิจารณาเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งหรือเฉพาะแผนงานโครงการและกิจกรรมใดๆ ดังนั้น อิทธิพลผลกระทบของการบริหารเชิงกลยุทธ์จึงมีค่อนข้างสูงและครอบคลุมทั่วทั้งองค์การ และการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดขึ้นมักจะมีผลต่อเนื่องไปอีกเป็นเวลาหลายปี

8.5 กระบวนการวางแผนกลยุทธ์

กระบวนการและขั้นตอนการวางแผนยุทธศาสตร์มีหลากหลายรูปแบบ ในการวิจัยครั้งนี้ จึงนำเสนอรูปแบบที่สอดคล้องกับสถาบันอุดมศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการสังเคราะห์เลือกใช้ให้เหมาะสมกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ดังนี้

8.5.1 คอทเลอร์ และเมอร์ฟี (Kotler and Murphy, 1981) ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนกลยุทธ์มาใช้ในวงการอุดมศึกษา พอสรุปได้ว่า การวางแผนกลยุทธ์ หมายถึง การ

วางแผนรวมขององค์กรที่คำนึงถึงองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมภายนอก และได้แบ่งกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ออกเป็น 6 ขั้นตอนคือ

- 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (Environment analysis)
- 2) การวิเคราะห์แหล่งทรัพยากร (Resource analysis)
- 3) การตั้งเป้าประสงค์ (Goal formulation)
- 4) การทำแผนกลยุทธ์ (Strategic formulation)
- 5) การออกแบบองค์กร (Organization design)
- 6) การออกแบบแนวปฏิบัติงาน (System design)

8.5.2 Jacob (1999) เสนอว่า กระบวนการวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning process) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การพัฒนา ในขั้นตอนการพัฒนานี้ประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม เป้าหมายและวัตถุประสงค์
- 2) การปฏิบัติตามแผน ประกอบด้วย การพัฒนาเป็นแผนปฏิบัติการ การกำหนดงบประมาณและทรัพยากร การปรับนโยบายและวิธีการ แผนปฏิบัติการและการควบคุม
- 3) การวิเคราะห์ คือ การกำหนดข้อสมมติฐาน

8.5.3 พันท์ศักดิ์ พลสารมย์ (2546) ได้กล่าวถึงกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ขององค์กรไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

การพิจารณาโอกาสและภาวะคุกคาม (Opportunities and threats) หมายถึง การตรวจสอบให้ทราบถึงโอกาสและภาวะคุกคามที่องค์กรประสบอยู่ โดยการตรวจสอบสภาพแวดล้อมที่ครอบคลุมไปถึงทุกเรื่องนับตั้งแต่นโยบายขององค์กร สภาพการแข่งขันจากนั้นจะต้องมีการประมาณการขนาดของความเสี่ยงของสิ่งที่เป็นโอกาสและเป็นภาวะคุกคามด้วยพร้อมกัน โดยจะต้องคาดการณ์ถึงความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งประเมินถึงผลกระทบของสิ่งที่จะเกิดขึ้นดังกล่าวด้วย ถ้าหากเหตุการณ์ใดคาดหมายได้แน่ชัดว่า จะมีทางเกิดขึ้นได้มาก แต่จะกระทบของค์กรเพียงเล็กน้อยก็จะมีผลทำให้การเสี่ยง หรือกระทบของค์กรเพียงเล็กน้อยก็จะมีผลทำให้การเสี่ยงหรือภาวะคุกคามขององค์กรมีไม่มากนัก ในทางตรงกันข้ามถ้าเหตุการณ์ใดมีโอกาสเกิดขึ้นได้มากพอประมาณ แต่จะมีผลกระทบต่อองค์กรได้มากก็จะทำให้ระดับการเสี่ยงหรือภาวะคุกคามตามองค์การอยู่ในระดับสูงไปด้วย

- 2) การประเมินทรัพยากรที่มีอยู่ หมายถึง การประเมินความเข้มแข็ง (จุดแข็ง: Strength) และความอ่อนแอ (จุดอ่อน: Weakness) ขององค์กร โดยต้องดูว่าจุดแข็งขององค์กรที่มีอยู่คืออะไร บุคลากรที่มีอยู่และทรัพยากรอื่นๆ มีมากน้อยและมีคุณภาพอย่างไร กล

ยุทธ์ที่ดีย่อมจะต้องสร้างขึ้นจากการใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่องค์กรมีอยู่และต้องสามารถลดขนาดของปัญหาที่เป็นจุดอ่อนให้เหลือน้อยที่สุด

3) การพัฒนาทางเลือกกลยุทธ์ คือ การรวมเอาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโอกาสและภาวะคุกคามของสภาพแวดล้อมขององค์กรมาพิจารณาร่วมกับข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรที่มีอยู่ โดยวิธีการจับคู่ เงื่อนไขระหว่างโอกาสและความสามารถหรือจุดแข็งที่มีอยู่ เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ข้อดีหรือผลดีต่อการทำงานขององค์กรมากที่สุด ซึ่งจะช่วยให้การทำงานสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้โดยมีระดับการเสี่ยงน้อยที่สุด

4) การกำหนดกลยุทธ์หลัก เป็นกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ในขั้นตอนที่ทำได้ยากและต้องใช้ดุลยพินิจอย่างสูง ทั้งนี้เพราะการที่ผู้บริหารองค์กร ยังไม่สามารถมีข้อมูลที่สมบูรณ์

5) การดำเนินตามกลยุทธ์ คือ ขั้นตอนการนำเอากลยุทธ์ที่ได้พัฒนาแล้วมาดำเนินการโดยการพัฒนาแผนงานต่างๆ ขึ้น เพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดผลตามกลยุทธ์ที่วางไว้

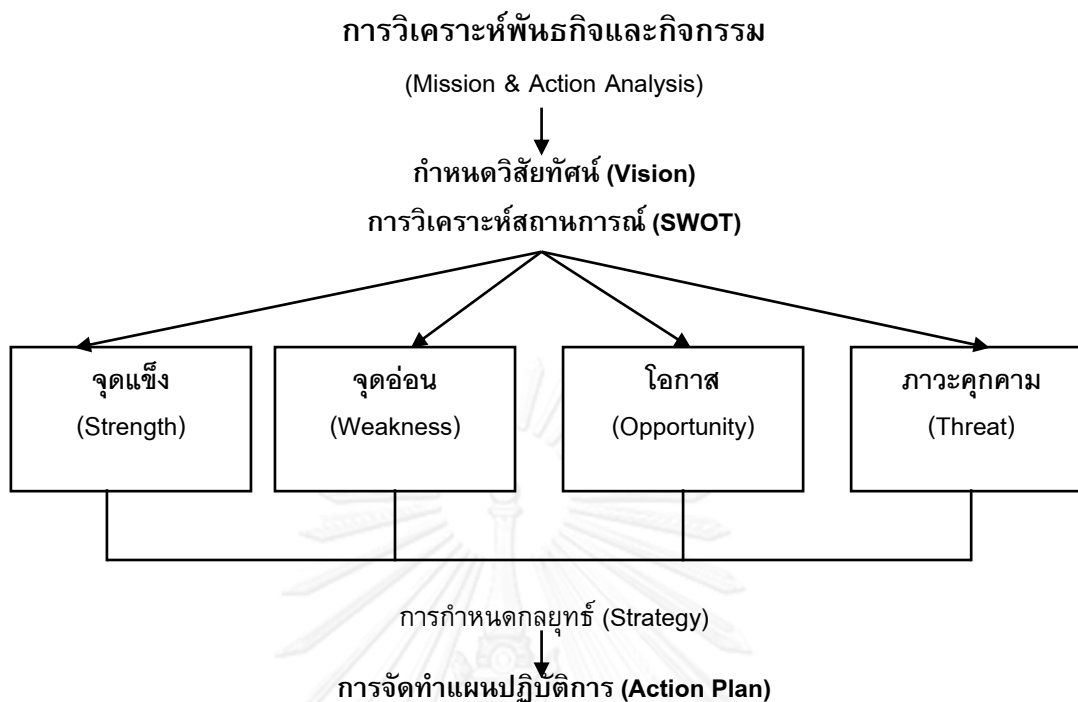
6) การประเมินกลยุทธ์ เป็นสิ่งจำเป็นต้องกระทำตลอดเวลา เพื่อป้องกันมิให้กลยุทธ์ที่ใช้อยู่ล้าสมัย ไม่เข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ นอกจากนี้การจัดให้มีการพิจารณา ทบทวนกลยุทธ์ที่ใช้อยู่เสมอ ย่อมจะทำให้สามารถเห็นถึงจุดอ่อนที่พึงต้องแก้ไขได้ตลอดเวลา และสามารถปรับกลยุทธ์ได้แต่เนิ่นๆ เครื่องมือสำคัญในการใช้ประเมินกลยุทธ์คือ “เป้าหมาย”

8.5.4 พงษ์ศิริบรรณพิทักษ์ (2542) กล่าวถึงการวางแผนกลยุทธ์เป็นทีม โดยเริ่มจากกระบวนการบริหารและวางกลยุทธ์ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (Environment Analysis)
- 2) การพิจารณา SWOT Analysis
- 3) เลือกรูปแบบและจัดวางกลยุทธ์ (Generating strategic alternatives)
- 4) กำหนดนโยบายและแผนงาน / โครงการตามกลยุทธ์ (Action plan)
- 5) การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ (Implementation)

นอกจากนี้ ยังเสนอขั้นตอนการกำหนดวิสัยทัศน์และแผนปฏิบัติการ โดยใช้คำว่า 'MVOSA' ประกอบด้วย

M	=	Mission	พันธกิจ
V	=	Vision	วิสัยทัศน์
O	=	Obstacle	อุปสรรค
S	=	Strategy	กลยุทธ์
A	=	Action plan	แผนปฏิบัติการ

ที่มา : พงษ์ ศิริบรรณพิทักษ์, 2542

8.5.5 Certo and Peter (1991) ได้เสนอกระบวนการจัดการกลยุทธ์ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Environment Analysis)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม พิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน ภายในองค์กร และโอกาส อุปสรรค จากภายนอกองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

ขั้นที่ 2 การจัดวางทิศทางขององค์กร (Establishing Organization Direction)

ตัวชี้วัดทิศทางขององค์กรมี 2 ตัวคือ พันธกิจขององค์กร ซึ่งเน้นเหตุผลในการมีองค์กรและวัตถุประสงค์ (Objective) ขององค์กร ซึ่งเน้นประโยชน์ที่ได้รับจากองค์กร

ขั้นที่ 3 การกำหนดกลยุทธ์ (Strategic Formulation)

ในการกำหนดกลยุทธ์ เป็นกระบวนการออกแบบและเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสม นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ จากการวิเคราะห์ทางเลือกด้วยเทคนิคต่างๆ เช่น การวิเคราะห์คำถามวิกฤติ (Critical Question Analysis) การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT Analysis) วิธีเมตริกซ์ของกลุ่ม Boston Consulting Group Growth-share Matrix) และวิธีเมตริกซ์ภาพฉายองค์ประกอบของ GE (General Electric's Multifactor Portfolio Matrix)

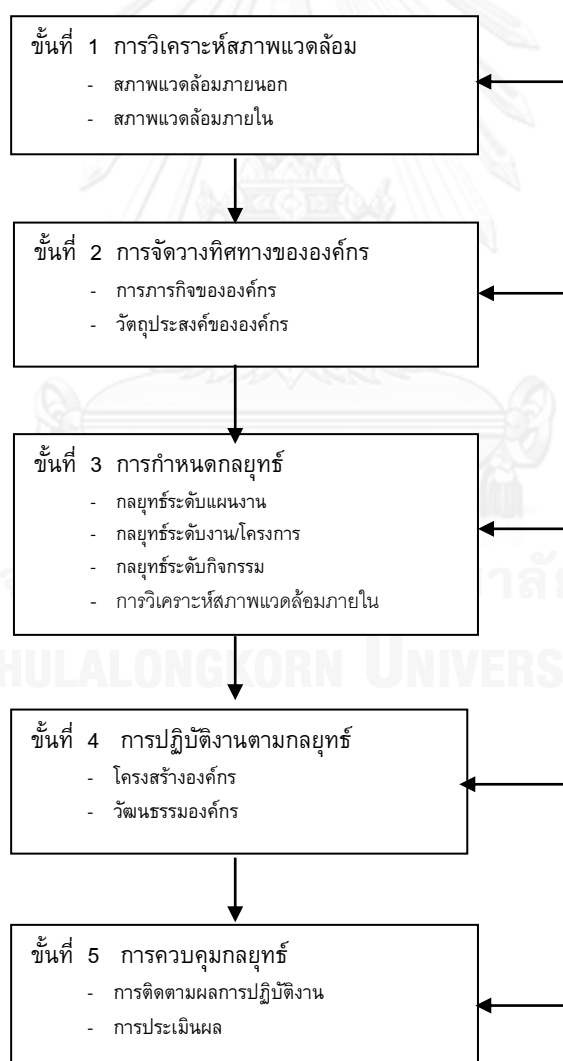
ขั้นที่ 4 การปฏิบัติงานตามกลยุทธ์ (Strategic Implementation)

เป็นการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ โดยคำนึงถึงโครงสร้างขององค์กรและวัฒนธรรมขององค์กรเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามที่พึงประสงค์

ขั้นที่ 5 การควบคุมเชิงกลยุทธ์ (Strategic Control)

เป็นการติดตามผลการปฏิบัติงาน ประเมินผลกระบวนการผลสำเร็จขององค์กร โดยแสดงดังแผนภูมิที่ 3 กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.3 กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ของ Certo and Peter

สรุปได้ว่า การวางแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Planning) และการจัดการกลยุทธ์ (Strategic Management) มีขอบเขตของเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเหมือนกัน กล่าวคือจะมีขอบเขตเกี่ยวกับการวางแผน การจัดโครงสร้างองค์กร และการปฏิบัติ ซึ่งเป็นกระบวนการบริหารเหมือนกัน จะแตกต่างกันตรงที่การวางแผนกลยุทธ์จะมีน้ำหนักเนื้อหาและความลึกมากกว่า เพราะการวางแผนกลยุทธ์เป็นงานทางด้านการศึกษาวิเคราะห์เพื่อวางแผนก่อนจะลงมือทำ (ธงชัย สันติวงศ์, 2537, อังโนธเนศ จิตสุทธิภากร, 2547) หรืออาจจะกล่าวได้ว่าการวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารกลยุทธ์หรือการจัดการกลยุทธ์ (Strategic Management)

8.6 การพัฒนายุทธศาสตร์

เซอร์ลีย์ (Shirley, 1988) ได้สรุปเกี่ยวกับการพัฒนากลยุทธ์ ดังนี้

1. พิจารณปัจจัยภายนอก ได้แก่ โอกาส (Opportunities) ภาวะคุกคาม (Threats) และข้อจำกัด (Constraint) โดยต้องพิจารณาทั้งด้านบวกและด้านลบ ตามสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ภูมิหลัง (Demographic) การเมือง กฎหมาย เทคโนโลยี และสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งล้วนมีผลกระทบต่อสถาบันอุดมศึกษาทั้งสิ้น เพราะแต่ละสถาบันซึ่งอยู่ในพื้นที่ต่างกัน ย่อมจะได้รับประสบการณ์ในเรื่องเดียวกันนั้นแตกต่างกัน

2. การประเมินค่าปัจจัยภายใน คือ จุดแข็งและจุดอ่อนภายในองค์กรใน 6 ด้าน ได้แก่ บุคลากร เงิน คุณภาพของสิ่งอำนวยความสะดวก โปรแกรมการศึกษา ภาพลักษณ์ของสถาบัน และคุณลักษณะขององค์กร

3. ค่านิยมของบุคคลซึ่งเป็นตัวกำหนดวิกฤตในการพิจารณาการตอบสนองของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีต่อแผนกลยุทธ์โดยรวมเพื่อให้รู้ว่าสิ่งใดที่องค์กรสามารถทำได้ และสิ่งใดที่ไม่ได้ ซึ่งในการวางแผนกลยุทธ์นั้น ผู้บริหารจะต้องมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และมีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับกลยุทธ์ที่กว้างไกล (Strategic vision) ใน 5 ด้าน คือ

- 1) ภารกิจพื้นฐานของสถาบัน
- 2) กลุ่มเป้าหมายที่บริการ ได้แก่ นักศึกษา ชุมชน นายจ้าง และสถาบันอื่นๆ
- 3) การผสมผสานโปรแกรมการศึกษา
- 4) ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ โดยเทียบกับสถาบันอื่นในด้านสภาพแวดล้อม การบริหารนักศึกษา การเรียนการสอนและกิจการพิเศษ
- 5) วัตถุประสงค์หลักของสถาบัน ซึ่งกำหนดจากการวิเคราะห์ภารกิจพื้นฐานของสถาบัน กลุ่มเป้าหมายที่บริการ โปรแกรมการศึกษา และการได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ

ส่วนแนวทางพัฒนากลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพตามแนวคิดของธงชัย สันติวงษ์ (2534) นั้น ได้เสนอว่า ต้องกำหนดจากพื้นฐาน 3 อย่าง ได้แก่ แรงกดดันจากภายนอก แรงกดดันภายใน และวัตถุประสงค์ของสถาบัน

นอกจากนี้ในการวางแผนกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพนั้น นอกจากจะต้องมีการรวบรวมข้อมูลที่มากพอจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญอีก 3 ประการ คือ ลักษณะของความเป็นผู้นำอย่างสูงของผู้บริหาร การบริหารงบประมาณขององค์การและการจัดลำดับความสำคัญของกลยุทธ์

8.7 เทคนิควิธีการกำหนดยุทธศาสตร์

ในการกำหนดกลยุทธ์ เครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถกำหนดกลยุทธ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและสามารถนำข้อมูลที่ได้รับจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในมาใช้ประโยชน์ มีวิธีการที่สำคัญ ดังนี้

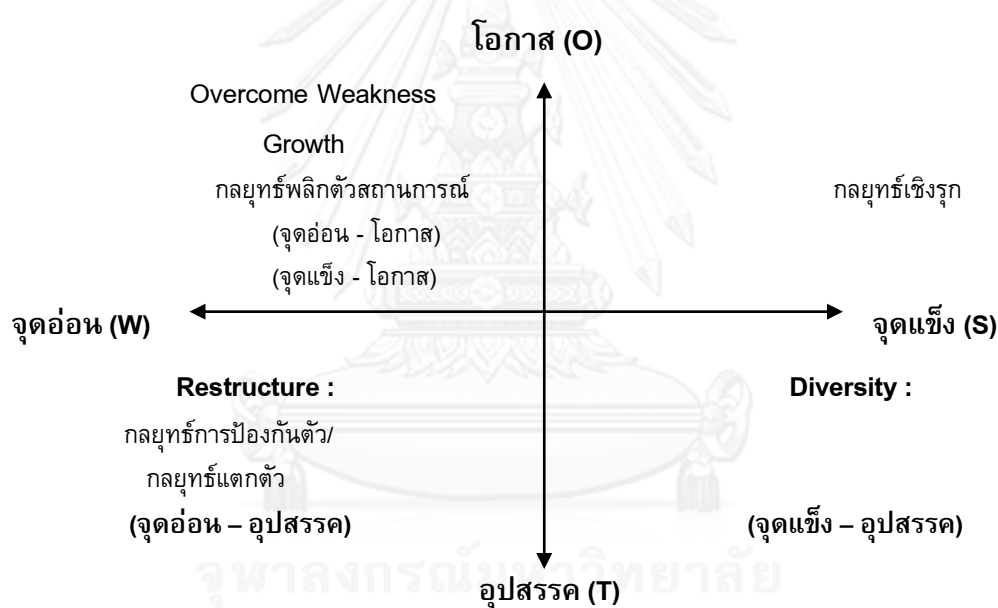
SWOT Analysis เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์ซึ่งช่วยผู้บริหารกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนจากสิ่งแวดล้อมในโอกาสและอุปสรรคจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบที่มีศักยภาพจากปัจจัยเหล่านี้ต่อการทำงานขององค์การ (สมยศ นาวิการ,2537)

S = Strengths	คือ จุดแข็งขององค์การภายใน
W = Weaknesses	คือ จุดอ่อนขององค์การภายใน
O = Opportunities	คือ โอกาสจากสิ่งแวดล้อมภายนอก
T = Threats	คือ อุปสรรคจากสิ่งแวดล้อมภายนอก

การวิเคราะห์ SWOT เป็นการประเมินวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์การเพื่อประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคหรือภาวะคุกคาม การวิเคราะห์ SWOT จะถูกใช้เป็นรากฐานของการกำหนดกลยุทธ์เพื่อบรรลุภารกิจและวัตถุประสงค์ขององค์การ ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการวิเคราะห์ SWOT อาจเสนอแนะว่าองค์การควรเปลี่ยนแปลงภารกิจ วัตถุประสงค์ นโยบาย หรือกลยุทธ์ขององค์การ (สมยศ นาวิการ,2537) คำว่า SWOT เป็นคำย่อมาจากคำเต็มว่า Strength, Weakness, Opportunity และThreat การวิเคราะห์จะมีประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะเป็นการประเมินว่าองค์การอยู่ในสภาวะอย่างไร เพื่อนำข้อมูลการวิเคราะห์องค์การไปดำเนินการวางแผนกลยุทธ์ต่อไป

การประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคขององค์กร เป็นขั้นตอนแรกของการวางแผนกลยุทธ์ ผู้บริหารองค์กรสามารถนำข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคที่ได้จากการประเมินองค์กรและสภาพแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ในการพิจารณาตัดสินใจหาทางเลือกเชิงกลยุทธ์ได้ โดยนำจุดแข็ง จุดอ่อนของสภาพแวดล้อมภายในมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อดูว่าองค์กรกำลังเผชิญกับสถานการณ์เช่นใด และภายใต้สถานการณ์นั้นองค์กรควรจะทำอย่างไรในเชิงกลยุทธ์โดยทั่วไป การวิเคราะห์ SWOT นี้ ผู้บริหารองค์กรจะเผชิญกับสถานการณ์ 4 รูปแบบ ดังแผนภูมิที่ 4 ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.3 เมตริกซ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค

ที่มา : สมยศ นาวิกาน (2537)

สถานการณ์ที่ 1 (จุดแข็ง - โอกาส)

สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่พึงปรารถนามากที่สุด เนื่องจากองค์กรค่อนข้างที่จะมีจุดแข็งภายในค่อนข้างมาก ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมค่อนข้างที่จะให้โอกาสแก่องค์กรในหลายอย่าง ดังนั้น ผู้บริหารขององค์กรควรกำหนดกลยุทธ์ในเชิงรุก เพื่อดึงเอาจุดแข็งที่มีอยู่มาเสริมสร้างและปรับใช้ และฉกฉวยโอกาสต่างๆ ที่เปิดให้มาหาประโยชน์อย่างเต็มที่

สถานการณ์ที่ 2 (จุดอ่อน - อุปสรรค)

สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุด เนื่องจากองค์กรกำลังเผชิญอยู่กับภัยอุปสรรคจากภายนอก และมีปัญหาจุดอ่อนภายในอยู่หลายประการ ดังนั้น ทางเลือกที่ดีที่สุด

สำหรับผู้บริหารองค์กร คือกลยุทธ์การตั้งรับหรือป้องกันตัว (Defensive strategy) เพื่อพยายามลดหรือหลบหลีกภัยอุปสรรคต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ตลอดจนหามาตรการที่จะทำให้องค์กรเกิดความสูญเสียที่น้อยที่สุด รวมทั้งแก้ไขปัญหายุ่งยากภายในต่างๆ

สถานการณ์ที่ 3 (จุดอ่อน – โอกาส)

สถานการณ์นี้เปรียบเสมือนกรณีเครื่องหมายคำถามของ SBU เนื่องจากองค์กรมีโอกาสที่เป็นข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันอยู่หลายประการ แต่ติดขัดอยู่ตรงที่มีปัญหาอุปสรรคภายในที่เป็นจุดอ่อนอยู่หลายอย่างเช่นกัน ดังนั้น ทางออกสำหรับผู้บริหารขององค์กร คือ กลยุทธ์การพลิกตัว (Turnaround – Oriented strategy) เพื่อขจัดหรือแก้ไขจุดอ่อนภายในต่างๆ ให้พร้อมที่จะฉกฉวยโอกาสต่างๆ ที่เปิดให้

สถานการณ์ที่ 4 (จุดแข็ง – อุปสรรค)

สถานการณ์นี้เกิดขึ้นจากการที่สภาพแวดล้อมไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน แต่ตัวองค์กรเองมีข้อได้เปรียบที่เป็นจุดแข็งอยู่หลายประการ ดังนั้น แทนที่ผู้บริหารขององค์กรจะรอจนกระทั่งสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารองค์กรสามารถที่จะเลือกกลยุทธ์การแตกตัวหรือการกระจายกิจการ (Diversification strategy) เพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีอยู่ในการสร้างโอกาสในระยะยาวสำหรับผลิตภัณฑ์หรือตลาดด้านอื่นๆ แทน

การวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อน-โอกาส-ภาวะคุกคาม

เซอร์โตและปีเตอร์ (Certo and Peter, 1991) อธิบายว่า วิธีการที่ใช้ในขั้นตอนการกำหนดกลยุทธ์อาจทำได้หลายแนวทาง เช่น การวิเคราะห์คำถามวิกฤต (Critical question analysis) การวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อน-โอกาส-ภาวะคุกคาม (การวิเคราะห์ SWOT) การใช้วิธีเมตริกซ์ของกลุ่ม BCG (Boston Consulting Group Growth – Share Matrix) และการใช้วิธีเมตริกซ์ภาพฉายหลายองค์ประกอบของ G.E.C. (General Electric's Multifactor Fort folio Matrix) เป็นต้น

การวิจัยครั้งนี้ เลือกใช้เทคนิคการวิเคราะห์ จุดแข็ง-จุดอ่อน-โอกาส-อุปสรรค (การวิเคราะห์ SWOT) ในการกำหนดกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ทั้งสองแห่ง

ไวริช (Wehrich, 1986) ได้นำเสนอวิธีการวิเคราะห์สถานการณ์หรือวิเคราะห์สิ่งแวดล้อม โดยนำเสนอตารางที่เรียกว่า TOWS ดังแผนภาพที่ 1 จากแผนภาพนี้จะสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ได้ 4 แบบคือ

1. กลยุทธ์ SO : Maxi - Maxi หมายถึง การพยายามให้จุดแข็งและโอกาสมีนามากที่สุด

สภาพ SO หมายถึง องค์กรมีสภาพแวดล้อมภายในที่มีจุดแข็ง หรือปัจจัยส่งเสริมการดำเนินการตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างดี และมีโอกาสที่จะดำเนินงานนั้นได้ เนื่องจากมี

สภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อต่อการดำเนินงาน สภาพเช่นนี้เป็นสภาพที่ดีที่สุดเพราะมีปัจจัยส่งเสริมทั้งภายในและภายนอกองค์การ

2. กลยุทธ์ WO : Mini – Maxi หมายถึง การพยายามให้จุดอ่อนน้อยที่สุดและเพิ่มโอกาสให้มากที่สุด

สภาพ WO หมายถึง องค์การที่มีจุดอ่อน หรือสิ่งแวดล้อมภายในที่ไม่เอื้อให้ดำเนินงานตามเป้าหมายที่ต้องการ แต่มีสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปิดโอกาสให้สามารถดำเนินงานได้ดี สภาพเช่นนี้ผู้บริหารจะต้องกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาองค์การที่จะส่งผลดีต่อการดำเนินงาน เพราะโอกาสสภาพแวดล้อมภายนอกเปิดให้

3. กลยุทธ์ ST : Maxi – Mini หมายถึง การพยายามให้จุดแข็งมีมากที่สุด และภาวะคุกคามน้อยที่สุด

สภาพ ST หมายถึง องค์การที่มีจุดแข็ง หรือสภาพแวดล้อมภายในที่ส่งเสริมการดำเนินงานตามเป้าหมาย แต่มีข้อจำกัดจากสภาพแวดล้อมนอกที่เป็นภาวะคุกคามต่อการดำเนินงาน ในสภาพเช่นนี้ถ้าผู้บริหารสามารถปรับเปลี่ยนข้อจำกัด หรือภาวะคุกคามนั้นให้เป็นโอกาสได้ก็จะสามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายที่กำหนดได้อย่างดี เนื่องจากองค์การมีความพร้อมอยู่แล้ว

4. กลยุทธ์ WT: Maxi -Mini หมายถึง การพยายามให้ทั้งจุดอ่อนและภาวะคุกคามมีน้อยที่สุด

สภาพ WT หมายถึง องค์การที่มีทั้งจุดอ่อนภายในและสภาพแวดล้อมนอกที่เป็นข้อจำกัดต่อการดำเนินงานตามเป้าหมาย สภาพเช่นนี้ผู้บริหารจะต้องตัดสินใจที่จะยุบหรือยกเลิกองค์การ หรืออาจหากกลยุทธ์ปรับเปลี่ยนภารกิจขององค์การใหม่

ตอนที่ 9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัย ได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย รวมทั้งการพัฒนารูปแบบและกลยุทธ์ เพื่อประกอบการวิจัยดังนี้

สัมพันธ์ เย็นสำราญ (2535) ได้ศึกษาวิเคราะห์ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา วัตถุประสงค์ โครงสร้าง และภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์เกี่ยวกับภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และวิเคราะห์ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พบว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์สองแห่ง คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับการสถาปนาขึ้น โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง ในระยะแรกๆของการก่อตั้ง มหาวิทยาลัยยังไม่ได้ดำเนินงานอย่างสถาบันอุดมศึกษา เพิ่งมาเริ่มดำเนินการเมื่อปี พ.ศ.2489 เป็นต้นมา การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่กระทำต่อเนื่องและเด่นชัด ซึ่งนับเป็นภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ก็คือ

1. ด้านการให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณร
2. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
3. ด้านการเป็นแหล่งรวมวิทยาการต่างๆ

ผู้บริหารและอาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับภารกิจทั้ง 3 ด้าน โดยในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยสงฆ์เน้นภารกิจด้านการให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณร การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการเป็นแหล่งรวมวิทยาการทางพระพุทธศาสนาตามลำดับ ส่วนแนวโน้มในอนาคตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ยังดำเนินภารกิจทั้ง 3 ด้านตามลำดับเช่นกัน ในการดำเนินภารกิจด้านต่างๆ ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ส่วนใหญ่เน้นการดำเนินการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสถาบัน

พระมหาวิเชียร ปญญาวิชโร,ดร. (2534) ได้ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของมหาจุฬาในทัศนะของอาจารย์ พุทธศาสตร์บัณฑิต และพระสังฆาธิการ พบว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ทำงานตามบทบาทหน้าที่ที่น่าพอใจแก่อาจารย์ พุทธศาสตร์บัณฑิต และพระสังฆาธิการ โดยเฉพาะด้านการเรียนการสอน พุทธศาสตร์บัณฑิต และพระสังฆาธิการเห็นด้วยอย่างยิ่ง การศึกษาค้นคว้าด้านวิจัยอยู่ระดับพอใจ, การเผยแผ่ความรู้และส่งเสริมวัฒนธรรมและการสนองงานคณะสงฆ์และประเทศชาติอยู่ระดับดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการศึกษาระดับปริญญาตรีตั้งแต่วันที่ 18 กรกฎาคม 2490 ได้ประสบปัญหาและอุปสรรคทางการเงิน ไม่พอใช้จ่ายในการ

บริหารงานมาโดยตลอด แต่ก็ประสบความสําเร็จมาได้อันทุกวันนี้ เพราะผลแห่งการเสียสละ ร่วมมือด้วยดีและการเป็นหน้าหนึ่งใจเดียวของอาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย

โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกของการบริหารงานนั้น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต้องติดค้างค่านิตยภัต และค่าชั่วโมงสอนแก่อาจารย์และเจ้าหน้าที่เป็นเวลาหลายเดือน รัฐบาลได้ให้เงินอุดหนุนแก่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นปีแรกเมื่อปี พ.ศ.2516 และได้จัดสรรเงินงบประมาณแผ่นดินส่วนหนึ่งให้แก่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยผ่านกรมการศาสนาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ดลพัฒน ยศธร (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของการศึกษานี้ คือ การพัฒนาตามแนวพุทธศาสตร์ที่เป็นการพัฒนาที่ถูกต้อง (สัมมาพัฒนา) และการพัฒนาที่ได้สมดุลจะนำไปสู่ผลสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ด้วยการศึกษารูปแบบไตรสิกขาที่พัฒนาคนทั้งด้านพฤติกรรม (ศีล) ด้านจิตใจ (สมาธิ) และด้านปัญญา ซึ่งการศึกษาเช่นนี้ต้องศึกษาทั้งเนื้อหา (ปริยัติ) และการลงมือปฏิบัติ (ปฏิบัติ) เพื่อให้เข้าใจปฏิจกสมุขบาท คือกฎแห่งธรรมชาติหรือกฎของชีวิต อันจะนำไปสู่ผลสำเร็จ (ปฏิเวธ) ขณะเดียวกันก็ศึกษาวิชาการอื่นๆ (วิชาการทางโลก) ไปด้วย นอกจากนี้ ในกระบวนการเรียนการสอนต้องประกอบไปด้วยความเป็นกัลยาณมิตรระหว่างผู้สอนและผู้เรียนด้วย

สมานจิต ภิรมย์รัตน์ (2546) ได้ทำการวิจัย “เรื่องการพัฒนาแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” 1) เพื่อศึกษาสภาพส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย 2) พัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย และ 3) พัฒนาหลักสูตรของสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย สำหรับการถวายความรู้พระสังฆาธิการ และพระนักเผยแผ่ จากผลการวิจัยพบว่า

1. การส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ตามภารกิจ 6 ด้าน ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีสภาพปัญหาและความหวังในอนาคตต้องการให้การปกครองคณะสงฆ์ยึดหลักการ 3 ประการคือ (1) หลักพระธรรมวินัย (2) หลักการบริหารองค์กร และ (3) หลักดุลยภาพในความสัมพันธ์รัฐกับประชาชน แยกอำนาจด้านนิติบัญญัติและอำนาจ ด้านตุลาการจากมหาเถรสมาคม มีการกระจายอำนาจไปยังส่วนภูมิภาคโดยเฉพาะในระดับจังหวัด จัดให้มีรูปแบบ ระบบ วิธีการสื่ออุปกรณ์ในการเผยแผ่ที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน พัฒนางานด้านอื่นๆ ตามภารกิจ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาด้านจิตใจ และการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยแก้ปัญหาความขาดแคลน และเสริมสร้างความพร้อมด้านความรู้ความสามารถ ให้แก่

พระสังฆาธิการและพระนักเผยแผ่ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในกระบวนการดำเนินงานจะทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

2. รูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีนโยบายให้เป็นองค์กรอิสระที่รัฐให้การรับรอง สนับสนุนด้านงบประมาณ และการดำเนินงาน อยู่ในกำกับดูแล เกื้อหนุนของมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีความอิสระคล่องตัวในการจัดการบริหารองค์กรภายใน กำหนดเป้าหมายและมาตรฐานไปสู่การปฏิบัติได้ มีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนงานวิจัยและพัฒนา งานฝึกอบรมและพัฒนา งานเผยแผ่และงานความสัมพันธ์กับชุมชน ดำเนินการฝึกอบรมพระสังฆาธิการ พระนักเผยแผ่ และบุคลากรด้านการเผยแผ่ ครอบคลุมเป้าหมายที่มีอยู่ทั้งสังฆมณฑล มีโครงสร้างประกอบด้วย 8 ส่วนงานคือ 1) สมาสถาบัน 2) สำนักงานอธิการบดี 3) สำนักงานกองทุนสถาบัน 4) สำนักบริหารกลาง 5) สำนักวิจัยและมาตรฐาน 6) สำนักฝึกอบรมและพัฒนา 7) สำนักวิทยบริการ และ 8) สำนักประสานงานและบริการสังคม

3. หลักสูตรสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่การพระพุทธศาสนาในประเทศ มี 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรถวายความรู้แก่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ประกอบด้วยกิจกรรม/ หมวดวิชา คือ 1) กิจกรรมการปฏิบัติ ธรรมเนียมและจิตภาวนา 2) หมวดวิชาพระธรรมวินัยสำหรับพระสังฆาธิการ 3) หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป 4) หมวดวิชาเฉพาะสาขา 5) หมวดวิชาเสริม และ 6) การฝึกปฏิบัติและการศึกษาดูงาน และหลักสูตรถวายความรู้แก่พระนักเผยแผ่ และบุคลากรด้านการเผยแผ่ ประกอบด้วย 1) กิจกรรมภาคปฏิบัติ ธรรมเนียมและจิตภาวนา 2) หลักพระธรรมวินัยสำหรับการเผยแผ่ 3) หลักการและภารกิจด้านการเผยแผ่ 4) หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป 5) หมวดวิชาเฉพาะ 6) หมวดวิชาเสริม และ 7) การศึกษาดูงานและการฝึกปฏิบัติจริง ทั้ง 2 หลักสูตรเป็นหลักสูตรหลักสามารถปรับเนื้อหาและจำนวนชั่วโมงให้เหมาะสมกับผู้เข้ารับการอบรมให้

บุญส่ง หาญพานิช (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสังเคราะห์แนวความคิดที่เกี่ยวกับธรรมชาติความรู้ องค์ความรู้ทางการอุดมศึกษา การบริหารจัดการอุดมศึกษาไทย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ โครงสร้างพื้นฐานของการบริหารจัดการความรู้ สิ่งท้าทายของการบริหารจัดการความรู้ และยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความรู้ และนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย เน้นการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริหารความรู้ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่นำเสนอ เน้นด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการบริการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์ คือการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้และชุมชนนักวิชาการ 2) ด้านภารกิจ คือการผลิต ถ่ายทอด และบริการความรู้ 3) ด้านนโยบาย คือให้มีการแบ่งปันความรู้อย่างทั่วถึงทั้งภายในและภายนอกสถาบัน 4) ด้านเป้าหมาย คือการพัฒนา

วัฒนธรรมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมการบริการความรู้ พัฒนานอลลิเจ้เวอร์ เคอร์ พัฒนารฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ของสถาบัน และพัฒนาการปฏิสัมพันธ์ความรู้ 5) ด้านการประเมิน คือประเมินความสามารถและวัฒนธรรมของสถาบัน 6) ด้านยุทธศาสตร์ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความรู้ไว้ 6 ยุทธศาสตร์คือยุทธศาสตร์ผู้บริหาร ยุทธศาสตร์นอลลิเจ้เวอร์เกอร์ ยุทธศาสตร์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ ยุทธศาสตร์การสื่อสารความรู้และเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์การไว้วางใจ และยุทธศาสตร์พลังร่วม 7) ด้านสำนักบริหารจัดการความรู้ คือ การวางแผนกลยุทธ์การบริหารจัดการความรู้ 8) ด้านกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนและบริการความรู้ คือการเตรียมความพร้อม การกำหนดวิธีการแบ่งปันและเปลี่ยนบริการ การประเมินและปรับปรุงแก้ไข 9) ด้านผลการดำเนินการ คือทำให้ได้วัฒนธรรมแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ ชุมชนนอลลิเจ้เวอร์เคอร์ ฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ นวัตกรรม การเรียนรู้ ผลิตภัณฑ์ และการบริการ

สุภาพร มากแจ้ง (2546) ได้ศึกษาสภาพการจัดการของคณะสงฆ์ พบว่า การบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แยกส่วนออกจากระบบการบริหารการศึกษาของชาติ ทำให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านจัดการ งบประมาณ การบริหารหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล คุณภาพการศึกษา คุณภาพของบุคลากรทางการศึกษาทั้งผู้บริหารและผู้สอน ตลอดจนสวัสดิการและความมั่นคงในอาชีพ หลักสูตรการศึกษาไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ต้องการขยายโอกาสทางการศึกษา ผู้ประสงค์จะเป็นศาสนทายาทและผู้บวชตามประเพณี

พรชูลี อาชาวำรุง (2546) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารงานของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในอนาคต โดยศึกษาจากประชาคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 6 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ บุคลากรเสริม นิสิต นิสิตเก่า และข้าราชการบำนาญ ผลการวิจัย พบว่ารูปแบบการบริหารจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในอนาคต มีลักษณะที่เป็นโครงสร้างองค์กรที่มีการแบ่งแยกอำนาจในการบริหารงานวิชาการ คือ ฝ่ายวิชาการ และฝ่ายนิสิต ออกจากการบริหารงานฝ่ายบริหาร บริการและสวัสดิการ ทั้งนี้ เพื่อคำนึงถึงหลักการอุดมศึกษา ซึ่งเน้นงานวิชาการ ซึ่งรวมงานวิจัยและงานผลิตบัณฑิตเป็นหลัก จึงถือว่าบริหารทั่วไป งานบริการและสวัสดิการ เป็นงานฝ่ายสนับสนุน ดังปรากฏในโครงสร้างการบริหารงานของมหาวิทยาลัยในทวีปยุโรป ทวีปอเมริกา และทวีปเอเชียบางส่วน เช่น มหาวิทยาลัยโตเกียว เป็นต้น ทั้งนี้กรอบแนวทางในการบริหารให้คำนึงถึงรูปแบบพลวัตร มาตรฐานการบริหารจัดการ ความสัมพันธ์ระหว่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกับรัฐ และเอกลักษณ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดรุณี ชูประยูร (2547) ได้ศึกษาน้อมนำสาระสำคัญของหลักธรรมในพระไตรปิฎกเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนา นิสิตนักศึกษา เพื่อวิเคราะห์สาระสำคัญของหลักธรรมในพระไตรปิฎก

ด้านการพัฒนานิสิตนักศึกษาและเสนอรูปแบบการพัฒนานิสิตนักศึกษา เป็นการวิจัยเอกสารโดยใช้วิธีการอ่าน สังเคราะห์และจัดสารบบหลักธรรมในพระไตรปิฎก และขอความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิในการคัดสรรหลักธรรมที่เหมาะสมที่สุดในการพัฒนานิสิตนักศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมในพระไตรปิฎกส่วนมาก 244 หลักธรรมมีคุณค่าต่อการน้อมนำมาพัฒนานิสิตนักศึกษา ครอบคลุมการพัฒนานิสิตนักศึกษาทุกด้าน คือกาย พุทธกรรม จิตใจ และปัญญา แต่ละหลักธรรมสามารถนำไปพัฒนานิสิตนักศึกษาไว้ตั้งแต่ 1 ด้าน ถึงครบทั้ง 4 ด้าน และหลักธรรมในพระไตรปิฎกครอบคลุมการพัฒนานิสิตนักศึกษาตามทฤษฎีจิตสังคัม ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญา ทฤษฎีสัญลักษณ์ และทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อม โดยมีอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นหลักธรรมสำคัญ ดังนั้น รูปแบบในการพัฒนานิสิตนักศึกษาจึงเป็นการนำอริยมรรคมีองค์ 8 มาพัฒนานิสิตนักศึกษา โดยบูรณาการ 1) หลักธรรมที่เป็นบุญนิมิต 7 ประการ ได้แก่ ความเป็นผู้มีมิตรดี ความถึงพร้อมด้วยศีล ความถึงพร้อมด้วยฉันทะ ความถึงพร้อมด้วยตน ความถึงพร้อมด้วยทิวาญญิต ความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท และความถึงพร้อมด้วยการมนสิการโดยแยบคาย 2) อริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ ความเห็นชอบ (สัมมาทิฏฐิ) ความดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) การเจรจาชอบ (สัมมาวาจา) การกระทำชอบ (สัมมากัมมันตะ) การเลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ) ความพยายามชอบ (สัมมาวายามะ) ความระลึกรู้ชอบ (สัมมาสติ) และการตั้งจิตมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ) 3) ทฤษฎีพัฒนานิสิตนักศึกษาเข้าด้วยกัน โดยใช้มิติการพัฒนานิสิตนักศึกษา 3 มิติ ซึ่งประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ ได้แก่ การเรียนรู้ทางปัญญา พัฒนาการทางจริยธรรมและอารมณ์ สมรรถนะในการประยุกต์ ความก้าวหน้าขององค์ความรู้ 2) เป้าหมาย ได้แก่ บัณฑิตบุคคล นิเวศสถาบัน นิเวศสถาบันด้านกายภาพ นิเวศสถาบันด้านสังคม นิเวศสถาบันด้านวัฒนธรรม นิเวศสถาบันด้านอาคาร และนิเวศสถาบันด้านองค์กร/โครงสร้าง และ 3) วิธีการ ได้แก่ การเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาค่านิยมและมาตรฐานทางจริยธรรม การสื่อสารความคาดหวังสูง การสืบสวนอย่างเป็นระบบ การใช้ทรัพยากรอย่างสัมฤทธิ์ผล การผลักดันจากผู้มีส่วนร่วม และการสร้างชุมชนสนับสนุนและชุมชนโดยรวม เป็นเครื่องมือได้สมการในการพัฒนานิสิตนักศึกษา 343 สมการ

ข้อค้นพบที่สำคัญ คือผลจากการพัฒนานิสิตนักศึกษาตามรูปแบบการพัฒนานิสิตนักศึกษา โดยน้อมนำหลักธรรมในพระไตรปิฎก ทำให้นิสิตนักศึกษาได้รับการพัฒนาโดยองค์รวม

พระบุญโชค ชยธมฺโม (สงแสง, 2548) ได้ศึกษารูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน พบว่า รูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทย เป็นส่วนสำคัญที่จะนำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการได้นำหลักพุทธธรรมไปถ่ายทอดได้อย่างเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของประชาชน ในการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน มีปัจจัยหลายประการที่มีความสำคัญอันจะนำไปสู่หลักแห่งการเผยแผ่พุทธธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบและวิธีการเผยแผ่ที่มีความหลากหลาย ทันสมัย เข้ากับ

ยุค เข้ากับเหตุการณ์ อันเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้ผู้เผยแพร่ประสบความสำเร็จในการเผยแพร่พุทธธรรมทั้งนี้ยังมีส่วนอื่นที่สำคัญ ที่มีผลต่อความสำเร็จในการเผยแพร่พระพุทธรูปของนักเทศน์ หรือผู้เผยแพร่ นอกเหนือไปจากที่ได้ศึกษามาแล้ว อาทิเช่น ควรเปรียบเทียบรูปแบบและวิธีการสื่อสารการเทศนาในอดีตกับปัจจุบัน ควรมีการออกแบบสำรวจเพื่อทำการวิจัยเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันโดยผ่านสื่อมวลชน ควรศึกษาเรื่องอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการเผยแพร่ในปัจจุบัน และควรศึกษาเรื่องนักเผยแผ่กับการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน

กนิษฐา นาวารัตน์ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบและกลยุทธการส่งเสริมความเป็นศูนย์กลางการศึกษานานาชาติของประเทศไทย ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” 1) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมการศึกษานานาชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ 2) เพื่อวิเคราะห์บริบทของการศึกษานานาชาติในประเทศไทย ศักยภาพของประเทศไทยและบทบาทความเป็นผู้นำในการเป็นศูนย์กลางการศึกษานานาชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ 3) เพื่อพัฒนารูปแบบและกลยุทธในการส่งเสริมประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการศึกษานานาชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษานานาชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ ได้แก่ การเป็นศูนย์กลางการศึกษานานาชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในประเทศอนุภาคกลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion;GMS) ภายใน 5 ปี พันธกิจที่สำคัญได้แก่การสร้างหลักสูตรนานาชาติให้ได้มาตรฐานสากล การสร้างผลงานวิจัยและนวัตกรรมในภูมิภาค การสร้างความร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันทั้งในและต่างประเทศ และการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชาติ โดยเป้าหมายหลักได้แก่ การพัฒนาคุณภาพบัณฑิตให้มีสมรรถภาพและการพัฒนาหลักสูตรนานาชาติ องค์ประกอบของรูปแบบและกลยุทธการส่งเสริมความเป็นศูนย์กลางการศึกษานานาชาติ ได้แก่ นโยบาย ระบบสารสนเทศ ผู้มีบทบาทหลัก กฎหมายและระเบียบ การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากร โดยกลยุทธแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับองค์กร แผนโครงการ และกลยุทธเพื่อนำไปปฏิบัติ ส่วนกลยุทธเพื่อนำไปปฏิบัติมี 3 ระดับด้วยกัน ได้แก่ ระดับรัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งควรปรับนโยบายและทิศทางให้ชัดเจน และให้การสนับสนุนมหาวิทยาลัยไทยทั้งความตกลงร่วมมือกับมหาวิทยาลัยชั้นนำในต่างประเทศ ระดับสถาบันอุดมศึกษา การรวมตัวกันสร้างร่วมมือของสถาบันอุดมศึกษาที่มีหลักสูตรนานาชาติในประเทศไทย (Consortium of International Education Thailand : COET) เพื่อผลักดันกิจกรรมวิชาการต่างๆ และระดับหน่วยงานส่งเสริมการศึกษานานาชาติ (Study in Thailand Agent:SITA) ซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระ ให้บริการนักศึกษาต่างชาติอย่างครบวงจร และ

ประสานงานการดำเนินการและกิจกรรมของ COET ตลอดจนทำการประชาสัมพันธ์และการตลาดเชิงรุกทั้งในและต่างประเทศ

พระมหาบุญโฮม ปุญญวัฒน์ (2549) ศึกษาเรื่อง “รูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธรรมวฑฺฒโน)” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการ และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมวาที 2) เพื่อศึกษาความสอดคล้องของวิธีการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมวาทีกับการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์ จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมวาที มี 5 รูปแบบ คือ รูปแบบการแสดงพระธรรมเทศนา การเทศน์มหาชาติ การเทศน์ปุจฉาวิสัชนา การปาฐกถา และการบรรยาย โดยเฉพาะการเทศน์มหาชาติ มีเอกลักษณ์และความสามารถเฉพาะตัวที่โดดเด่นด้วยน้ำเสียงที่ไพเราะและกังวาน นับว่าเป็นสื่อบุคคลที่ได้รับการฝึกหัดมาเป็นอย่างดี ส่วนมากเป็นการสื่อสารทั้งแบบทางเดียว โดยผ่านทางสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุ เป็นต้น ส่วนวิธีนำเสนอเนื้อหาธรรมะ พบว่า มีวิธีการนำเสนอเนื้อหาด้วยบทความที่เข้าใจง่าย สนุกสนาน เข้าใจ มีคติธรรมสอนใจ ใช้ภาษาทันสมัย อักษรชัดเจนถ้อยคำสุภาพเรียบร้อย ภาษาที่นำมาใช้เป็นประจำ คือ พุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำกลอน คำพังเพย คำคม คำคล้องจอง คำอุปมา การเล่นคำ เป็นต้น ปัจจัยที่ทำให้การเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมวาทีประสบความสำเร็จมี 2 ประการคือ ปัจจัยด้านคุณลักษณะองค์ประกอบของการสื่อสาร อันหมายถึงผู้ส่งสาร ช่องทาง และผู้รับสาร ในฐานะผู้ส่งสาร พระราชธรรมวาทีมีคุณสมบัติเฉพาะที่ทำให้การเผยแผ่พุทธธรรมประสบความสำเร็จ คือเป็นนักเผยแผ่ที่มีการฝึกอบรมมาเป็นอย่างดี รักรงานด้านการเผยแผ่ มีความสุภาพเรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน ทุ่มเทเสี่ยสละ อดทน และมีอุดมการณ์ที่มั่นคง มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่พุทธศาสนิกชน เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของนักเขียนที่ดี คือปราศจากความลำเอียง เขียนไปตามเหตุตามผลมองโลกในแง่ดี จึงทำให้ลักษณะการเขียน มีความชัดเจนกะทัดรัด ได้รับความครบถ้วนบริบูรณ์ มีการนำเสนอทันสมัย และมีปัจจัยด้านสถานภาพทางสังคม อันหมายถึงการได้รับยกย่อง เลื่อมใสศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป เป็นผู้ที่สังคมยอมรับว่ามีความรู้ความสามารถเหมาะสมที่จะเป็นต้นแบบของพระนักเผยแผ่พุทธธรรมอย่างแท้จริง

พระราชปริยัติ (2549, บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จุดมุ่งหมายของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มี 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ 2) เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ทุกชั้นตอน ได้พบว่า 1) การบริหารงานวิชาการด้านโครงสร้างการบริหารงานวิชาการ มีข้อคิดเห็นให้มหาวิทยาลัยบริหารงานแบบมี

ส่วนร่วมของหน่วยปฏิบัติทั้งในส่วนกลางและส่วนที่เป็นเครือข่ายคือ วิทยาเขต และจากบุคลากรทุกระดับ 2) การบริหารงานวิชาการด้านการบริหารบุคลากรทางวิชาการ มีข้อคิดเห็นให้มหาวิทยาลัยเน้นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการสรรหา การพัฒนาและการส่งเสริมทางวิชาการให้กับอาจารย์ผู้สอนในด้านการวิจัย การเพิ่มวุฒิการศึกษาและการปรับตำแหน่งทางวิชาการ และเน้นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนให้นิสิตได้พัฒนาคุณภาพทั้งด้านวิชาการและด้านจริยธรรม 3) การบริหารงานวิชาการด้านหลักสูตรและการวัดผลประเมินผล มีข้อคิดเห็นให้มหาวิทยาลัยกำหนดเกณฑ์ที่ปฏิบัติเกี่ยวกับการปรับปรุง การเสนอหลักสูตรให้ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์และสอดคล้องกับทิศทาง นโยบายของมหาวิทยาลัย แล้วแจ้งข่าวให้บุคลากรได้รับทราบอย่างทั่วถึง 4) การบริหารงานวิชาการด้านการบริหารงานวิชาการ มีข้อคิดเห็นให้มหาวิทยาลัยจัดทำแผนปฏิบัติงานด้านวิชาการที่ชัดเจนในรูปแบบของแผนระยะสั้นและระยะยาว

พระมหาไฉน แก้วสด (2551) ทำการวิจัยเรื่อง “อุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวิทยาเขตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และศึกษาวิเคราะห์อุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวิทยาเขตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แต่ละท้องถิ่น จำนวน 4 แห่งคือ วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน วิทยาเขตล้านนา และวิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช เก็บรวบรวมข้อมูลโดยศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์บุคลากรของแต่ละวิทยาเขต ผลการวิจัยพบว่า ทั้งมหาวิทยาลัยและวิทยาเขตไม่ได้กำหนดนโยบายหรือวัตถุประสงค์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้อย่างชัดเจน แต่มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเป็นงาน หรือกิจกรรมที่แฝงอยู่ในการบริการวิชาการแก่สังคมและทุกวิทยาเขต มีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่คล้ายคลึงกัน โดยผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่ออินเทอร์เน็ต และการบริการวิชาการแก่สังคม ส่วนอุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวิทยาเขตมี 5 ด้านคือ 1) ด้านนโยบายและวัตถุประสงค์ 2) ด้านการบริหารจัดการ 3) ด้านการผลิตสื่อและการใช้สื่อ 4) ด้านบุคลากร และ 5) ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม โดยให้เหตุผลว่า อุปสรรคทางด้านนโยบายและวัตถุประสงค์แม้จะเป็นอุปสรรคโดยอ้อม แต่ก็ เป็นอุปสรรคประการสำคัญในการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะมีผลที่เกี่ยวข้องไปถึงการดำเนินงานทุกด้าน จึงควรได้รับการแก้ไข เพื่อผลสัมฤทธิ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

พระศรีวิจิราภรณ์ (2552) ได้ทำการวิจัย เรื่องอนาคตศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า 1) มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) องค์ประกอบรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีจำนวน 10 องค์ประกอบและมีตัวแปร 58 ตัว

แปร 3) รูปแบบอนาคตศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) หลักการ ประกอบด้วย หลักการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2) เป้าหมาย ประกอบด้วย เป้าหมายการดำเนินงานขององค์กร และด้านสังคม 3) แนวดำเนินการ ประกอบด้วย ด้านการบริหารองค์กร ได้แก่ การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา การปกครองของสงฆ์ และการกระจายอำนาจ ด้านการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ การส่งเสริมการทำวิจัย และหลักสูตรพระพุทธศาสนา และ4) ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่าด้านที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ และด้านความเหมาะสม ตามลำดับ ส่วนด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

วรกฤต เกื้อนช่วง (2553) ได้ศึกษา การพัฒนาแผนกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรบุคคลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและข้อมูลทรัพยากรบุคคลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อวิเคราะห์หิวสัยทัศน์ พันธกิจและภาพอนาคตเกี่ยวกับความต้องการทรัพยากรบุคคลของมหาวิทยาลัยและเพื่อพัฒนาแผนกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรบุคคลของมหาวิทยาลัย ในการดำเนินการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและแบบสำรวจบุคลากร ได้แก่ อาจารย์ ประจำ อาจารย์อัตราจ้าง และอาจารย์พิเศษของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง วิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และการสนทนากลุ่มได้แก่ กลุ่มตัวอย่างจากคณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และคณะมนุษยศาสตร์ โดยการสุ่มแบบเจาะจงจำนวน 48 รูป/คนในแต่ละคณะ และการตรวจสอบผลการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาและความต้องการทรัพยากรบุคคลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง มีปัญหาเกี่ยวกับอัตราส่วนจำนวนอาจารย์ต่อนิสิต วุฒิการศึกษาของอาจารย์และตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในแต่ละคณะ/ภาควิชาไม่เป็นไปตามสัดส่วนที่เพียงพอ ปัญหานี้ควรได้รับการแก้ไขด้วยการพัฒนาแผนกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรบุคคลของมหาวิทยาลัย ด้วยกลยุทธ์ปรัชญาแนวพุทธคือ กลยุทธ์จุดประสาน-2R-3D โมเดล (Buddha-2R-3D Model) อันประกอบไปด้วยกลยุทธ์พุทธวิธีการบริหารและกลยุทธ์หลักการพัฒนาทรัพยากรบุคคล 5 ด้านคือ กลยุทธ์การคัดเลือกและสรรหา (Recruitment) กลยุทธ์การคัดสรรและต่ออายุงาน (Renewal) กลยุทธ์การพัฒนาวิชาชีพ (Development) กลยุทธ์การพัฒนาทิศทางการ (Direction) และกลยุทธ์การพัฒนาการอุทิศตนเพื่อองค์กร (Devotion) ซึ่งในแต่ละกลยุทธ์หลักจะประกอบด้วยแผนปฏิบัติการ 4 ด้านคือแผนปฏิบัติการสรรหาและคัดเลือกอาจารย์และบุคลากรเสริม แผนปฏิบัติการพัฒนาวิชาชีพ แผนปฏิบัติการพัฒนาภาวะผู้นำ และแผนปฏิบัติการการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์แต่ละแห่งสามารถนำกลยุทธ์พุทธวิธีบริหารและกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรบุคคลที่ประกอบด้วยกลยุทธ์หลักและแผนปฏิบัติการไปปรับปรุงและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน และควรพิจารณาความสำคัญของการเทียบวุฒิการศึกษาและสมณศักดิ์ของพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถและผลงานวิชาการทางพุทธศาสนาให้สอดคล้องเหมาะสมกับตำแหน่งทางวิชาการตามเกณฑ์พิจารณาผลงานทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาทั่วไป

ฉวีวิทย์ เกษตรสุนทร (2553) ได้ศึกษาพัฒนาการและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อวิเคราะห์บทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และเพื่อนำเสนอแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัย พบว่า คณาจารย์มีความเห็นเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเห็นว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการสนองงานคณะสงฆ์ จำเป็นว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษา ส่วนภารกิจในด้านการเผยแผ่และบริการวิชาการจำเป็นมากกว่าภารกิจในด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และเป็นที่น่าสังเกตว่า ภารกิจในด้านการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมพระพุทธศาสนา เป็นความต้องการจำเป็นน้อยกว่าด้านอื่น

2. แนวโน้มของบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาและสนองงานคณะสงฆ์ สามารถสนองงานตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์โดยทรงให้เป็นที่ตั้งศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง คือ ศาสตร์สมัยใหม่สำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชน เป็นแหล่งพัฒนาศาสนทายาท ส่งเสริมการศาสนศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี แผนกธรรม แผนกสามัญศึกษาศึกษาสงเคราะห์ผู้พิการทางร่างกาย เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนับสนุนการสาธารณูปการ สาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ สนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาทั้งสอง 2 ทางคือทั้งทางธรรมและทางโลก ลดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกิจ เป็นมหาวิทยาลัยที่เอาปัญญาและจริยธรรมเป็นตัวตั้ง มีอัตลักษณ์ของตน เป็นเสาหลักในด้านของศีลธรรมจริยธรรมให้แก่บ้านเมือง มีบทบาทหน้าที่และอำนาจมากกว่าการเป็นสถาบันพัฒนาศาสนทายาท

3. แนวโน้มของภารกิจของมหาวิทยาลัย ผลิตบัตินิติตให้มีคุณลักษณะพิเศษกว่าบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยปกติ เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ สืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เปิดหลักสูตรเฉพาะทาง หลักสูตรนานาชาติ ให้มีความสำคัญกับภาษาบาลี เปิดวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ และสถาบันสมทบเป็นสาขาในต่างประเทศ เน้นวิจัยเป็นความต้องการของคณะสงฆ์และสังคม ร่วมมอกกับสำนัก

เรียนธรรมเนียมบาลี สามัญศึกษาและสถาบันการศึกษาอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ปฏิบัติการวิจัย เป็นศูนย์กลางการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เพื่อพัฒนาชุมชน จัดตั้งกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบริการวิชาการ ทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ เชิงความคิดสร้างสรรค์ จัดตั้ง “คณะศิลปะและโบราณคดี” เปิดโอกาส ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการได้เข้าศึกษาในหลักสูตรนี้ รวมทั้งพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์

4. แนวโน้มของการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรเป็นอิสระและมีการร่วมมือ ระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง เป็นมหาวิทยาลัยของปวงชนที่ให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมบริหารจัดการ มีส่วนร่วมในการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ ให้มีความมั่นคงและทัน ยุคสมัย ยกกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นระดับอินเตอร์หรือนานาชาติ ใช้งบประมาณจากทุนทาง สังคม จากรัฐบาล จัดหารายได้เอง โดยร่วมมือกับคณะสงฆ์และวัดทุกวัดในการจัดหางบทุน ใช้ เทคโนโลยีสอนทางไกลทดแทนบุคลากรสายการสอนที่มีไม่เพียงพอ ควรพัฒนาการบริการทาง การศึกษาทางไกล

พระครูวิโรจน์คุณากร (จรัส อติสโย, 2556) ได้ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูตประจำอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ทรงเป็นพระธรรมทูตด้วยพระองค์เองในฐานะ ธรรมราชา ทรงมีรูปแบบและวิธีการเผยแผ่ที่หลากหลาย และทรงประกอบด้วยคุณสมบัติของนัก เผยแผ่ผู้ยอดเยี่ยม โดยการคำนึงถึงประโยชน์สุขอย่างยั่งยืนของผู้ฟังเป็นสำคัญ ต่อมาจึงทรง มอบให้พระสาวกได้ช่วยกันเผยแผ่พระศาสนาให้กว้างไกล แม้สมัยหลังพุทธกาล พระธรรมทูตก็ ยังคงปฏิบัติตามหลักการเป็นนักเผยแผ่ที่ดีของพระพุทธองค์ ใช้สื่อการสอนและกิจกรรมให้ สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง และได้รับการทะนุบำรุงจากฝ่าย ราชอาณาจักรทั้งในรูปของกฎหมายและปัจจัย 4 จึงเจริญรุ่งเรืองจนถึงปัจจุบัน

ส่วนงานพระธรรมทูตในประเทศไทย ได้มีการฟื้นฟูและดำเนินการโดยกรมการศาสนา จนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ จึงมอบให้มหาเถรสมาคมรับไว้เป็นงานด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ เมื่อ พ.ศ.2507 และในอีกสองปีต่อมา มหาเถรสมาคมมีมติให้รับงานนั้นไว้ในรูปแบบของพระ ธรรมทูตด้วยการจัดตั้งเป็นกองงานพระธรรมทูตขึ้นเป็นกิจกรรมถาวร (ปัจจุบันนี้ ตั้งอยู่วัด ปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร)

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย” เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Method) ที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนา รูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
2. วิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
3. พัฒนา รูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

(กลุ่มผู้สัมภาษณ์)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มเอกสาร ประกอบด้วย

1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ได้แก่ เอกสารที่เป็นต้นฉบับ เป็นหลักฐานที่บันทึกไว้โดยผู้เกี่ยวข้องโดยตรง และหน่วยราชการ เช่น พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550

1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่ รายงานการประชุม เอกสารทางวิชาการ รายงานประจำปี รายงานการวิจัย รายงานการประเมินคุณภาพการศึกษา ตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสงฆ์

2. กลุ่มบุคคล ประกอบด้วย

2.1 กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนกลางแห่ง 2 แห่ง ได้แก่ อธิการบดี อธิการบดี และผู้บริหารทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค (วิทยาเขต) มีดังนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้แก่ รองอธิการบดี จำนวน 17 รูป/คน ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้แก่ รองอธิการบดี จำนวน 14 รูป/คน

2.2 กลุ่มผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พ.ศ.) จำนวน 1 รูป/คน

2.3 กลุ่มพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย จำนวน 6 รูป/คน

2.4 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านอุดมศึกษา จำนวน 1 รูป/คน
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

(กลุ่มผู้สัมภาษณ์)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในส่วนกลางทั้ง 2 แห่ง ได้แก่ อธิการบดี และผู้บริหาร
ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค (วิทยาเขต) มีดังนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้แก่ รองอธิการบดี จำนวน 17 รูป/คน ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้แก่อธิการบดี
จำนวน 14 รูป/คน

2. กลุ่มผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พ.ศ.) จำนวน 1 รูป/คน

3. กลุ่มพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย จำนวน 6 รูป/คน

4. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านอุดมศึกษา จำนวน 1 รูป/คน

โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้บริหารทุกท่าน
ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 26 รูป/คน
ตามตารางที่ 3.1 ดังนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย		ม.มหามกุฏราชวิทยาลัย		สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ		พระนักเผยแผ่		ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอุดมศึกษา		รวมกลุ่มตัวอย่าง
ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	
18	12	15	8	1	1	6	3	2	2	26
12		8		1		3		2		
รวมทั้งสิ้น		ประชากร				42				
		กลุ่มตัวอย่าง				26				

(กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1 กลุ่มผู้บริหารระดับคณบดี/รองคณบดี ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
จำนวน 5 คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะครุศาสตร์

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และรองคณบดีจำนวน 5 รูป/คน จำนวน 10 รูป/คน ส่วนกลุ่มผู้บริหารระดับคณบดี/รองคณบดี ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน 5 คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จำนวน 10 รูป/คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 20 รูป/คน

2.2 กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระดับผู้อำนวยการกองและฝ่าย รวม 11 กอง/ฝ่าย ซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการกองกลาง, กองวิชาการ, กองแผนงาน, กองทะเบียนและวัดผล, กองกิจการนิสิต, กองวิเทศสัมพันธ์, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, สำนักงานหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ, สำนักงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม, ฝ่ายธรรมนิเทศ และฝ่ายฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ จำนวน 11 รูป/คน ส่วนผู้บริหารระดับผู้อำนวยการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระดับกองมี 6 กอง/สถาบัน/ศูนย์ ได้แก่ กองกลาง กองแผนงาน กองบริการการศึกษา กองพัฒนานักศึกษา สถาบันวิจัย และศูนย์บริการวิชาการ จำนวน 6 รูป/คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 17 รูป/คน

2.3 กลุ่มคณาจารย์มหาวิทยาลัยสงฆ์ในส่วนกลาง 2 แห่ง แบ่งตามคณะและบัณฑิตวิทยาลัยเป็น 5 คณะ กำหนดคณะละ 4 รูป/คน รวมจำนวน 40 รูป/คน โดยใช้วิธีการแบบเจาะจง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1 กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระดับคณบดี/รองคณบดี จำนวน 5 คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย คณะละ 1 รูป/คน จำนวน 10 รูป/คน ส่วนกลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ระดับคณบดี/รองคณบดี คณะละ 1 รูป/คน จำนวน 10 รูป/คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 20 รูป/คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

2.2 กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระดับผู้อำนวยการกองและฝ่าย รวม 11 กอง/ฝ่าย ซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการกองกลาง, กองวิชาการ, กองแผนงาน, กองทะเบียนและวัดผล, กองกิจการนิสิต, กองวิเทศสัมพันธ์, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, สำนักงานหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ, สำนักงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม, ฝ่ายธรรมนิเทศ และฝ่ายฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ จำนวน 11 รูป/คน ส่วนผู้บริหารระดับผู้อำนวยการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระดับกองมี 6 กอง/สถาบัน/ศูนย์ ได้แก่ กองกลาง กองแผนงาน กองบริการการศึกษา กองพัฒนานักศึกษา สถาบันวิจัย และศูนย์บริการวิชาการ จำนวน 6 รูป/คน รวมจำนวน 17 รูป/คน

2.3 กลุ่มคณาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลิ่งในส่วนกลาง 2 แห่ง แบ่งตามคณะและบัณฑิตวิทยาลัยเป็น 5 คณะ กำหนดคณะละ 4 รูป/คน รวมจำนวน 40 รูป/คน โดยใช้วิธีการแบบเจาะจง

ตารางที่ 3.2 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม

ม.มหาจุฬาร						ม.มหามกุฏราชวิทยาลัย						รวม กลุ่ม ตัวอย่าง
คณบดี/ รองคณบดี		ระดับ ผู้อำนวยการ		คณาจารย์		คณบดี/ รองคณบดี		ระดับ ผู้อำนวยการ		คณาจารย์		
ประ ชากร	กลุ่ม ตัวอย่าง	ประ ชากร	กลุ่ม ตัวอย่าง	ประ ชากร	กลุ่ม ตัวอย่าง	ประ ชากร	กลุ่ม ตัวอย่าง	ประ ชากร	กลุ่ม ตัวอย่าง	ประ ชากร	กลุ่ม ตัวอย่าง	
10	7	11	7	20	14	10	7	6	3	20	14	52
28						24						
รวม รวมทั้งสิ้น	ประชากร		41			36						
			77									
	ตัวอย่างกลุ่ม		28			24						
			52									

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ (Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากข้อมูลที่ได้จากการสรุปเนื้อหาสาระจากเอกสาร เพื่อสัมภาษณ์อธิการบดีของมหาวิทยาลัยสงขลิ่งทั้งสองแห่ง คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และรองอธิการบดี พร้อมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 24 รูป/คน โดยสัมภาษณ์ภายใต้กรอบสาระ 5 ด้าน คือ

1. ด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงขลิ่งในประเทศไทย
2. ด้านสภาพการดำเนินงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงขลิ่ง
3. ด้านปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทย
4. ด้านหลักการ และวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย
5. ด้านการจัดการความรู้ (KM) กับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ชุดที่ 2 แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อถามผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ระดับครบดี/รองคณบดี ผู้อำนวยการ และคณาจารย์ จำนวน 51 รูป/คน (ภาคผนวก ข.) โดยใช้แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบบตรวจรายการ (Checklist) ถามรายละเอียดเกี่ยวกับสถานภาพ ชื่อหน่วยงาน อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน รวมจำนวน 5 ข้อ

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ระดับคณบดี/รองคณบดี และคณาจารย์ เป็นคำถามจำนวน 91 ข้อ โดยใช้เกณฑ์สำหรับการพิจารณาการวิเคราะห์ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแนวความคิดของลิเคิร์ต (Likert) ดังนี้

5	หมายถึง	เห็นด้วยกับข้อความนั้นอยู่ระดับ	มากที่สุด
4	หมายถึง	เห็นด้วยกับข้อความนั้นอยู่ระดับ	มาก
3	หมายถึง	เห็นด้วยกับข้อความนั้นอยู่ระดับ	ปานกลาง
2	หมายถึง	เห็นด้วยกับข้อความนั้นอยู่ระดับ	น้อย
1	หมายถึง	เห็นด้วยกับข้อความนั้นอยู่ระดับ	น้อยที่สุด

การพิจารณาคะแนนเฉลี่ยใช้เกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด,2546:100) ดังนี้

4.50 - 5.00	หมายถึง	ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วย	ระดับมากที่สุด
3.50 - 4.49	หมายถึง	ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วย	ระดับมาก
2.50 - 3.49	หมายถึง	ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วย	ระดับปานกลาง
1.50 - 2.49	หมายถึง	ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วย	ระดับน้อย
1.00 - 1.49	หมายถึง	ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วย	ระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่มีประโยชน์

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยนั้น ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. แบบวิเคราะห์เอกสาร (Document analysis) เป็นแบบวิเคราะห์ตามแนวการวิเคราะห์เนื้อหาของ สุกงศ์ จันทวานิช (2554) โดยอาศัยข้อมูลจากตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) เพื่อสร้างแนวทาง ร่างรูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยสัมภาษณ์อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง รองอธิการบดี และผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานอื่นๆ

เมื่อสร้างเครื่องมือการวิจัยเสร็จ ผู้วิจัยได้นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบหาคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความชัดเจน ส่วนของการใช้ภาษา หลังจากนั้น จึงนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา และความชัดเจนของภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเป็นรายข้อ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 รูป/คน ประกอบด้วย

1. พระราชบัญญัติ,ป.ธ.9	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสร้อยทอง พระอารามหลวง
2. ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	อาจารย์พิเศษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. ผศ.ดร.ประพจน์ อัครวิรุพหการ	คณบดีคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. ดร.อำนาจ บัวศิริ	รองผู้อำนวยการ
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
5. รศ.ดร. ศิริเดช สุชีวะ	ประธานสาขาวิชาการวิจัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยทั้งสองแห่ง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การจัดการความรู้ รูปแบบ และยุทธศาสตร์ รวมทั้งแผนพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย พ.ศ.2540

2. เก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนี้

- 2.1 ติดต่อนัดหมายผู้ที่จะไปสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ
- 2.2 ส่งจดหมายขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์ไปยังกลุ่มเป้าหมาย โดยมีกำหนดวัน เวลา และสถานที่อย่างชัดเจน

3. เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการส่งแบบสอบถามไปยังประชากรกลุ่มเป้าหมาย หากกลุ่มเป้าหมายอยู่ใกล้ก็จะดำเนินการด้วยตนเอง ส่วนใหญ่ผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยตนเองมากกว่าที่จะส่งทางไปรษณีย์ ในระหว่างที่เก็บข้อมูลนั้นจะประสบกับปัญหา

มากมาก เพราะมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยังไม่เปิดภาคเรียน จึงเป็นการยากที่จะติดตามกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา จึงได้กลุ่มเป้าหมายค่อนข้างน้อย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยดำเนินการดังนี้

1. ข้อมูลจากเอกสาร ตำรา เว็บไซต์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแผนพัฒนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) โดยวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ แล้วนำมาจัดระเบียบข้อมูลให้ถูกต้องก่อนที่จะสรุปในแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ที่ว่าด้วยสภาพการดำเนินงานและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

2. ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์อธิการบดี รองอธิการบดีและผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้วิธีการดังนี้

2.1 วิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งเป็นการตีความจากคำสัมภาษณ์ และสร้างข้อสรุป (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2540)

2.2 จากนั้นให้วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพหาความหมาย (สุภางค์ จันทวานิช, 2554)

2.3 กำหนดประเด็นย่อย ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย และกลุ่มประชากรที่ให้ข้อมูล

2.4 ศึกษาสภาพแวดล้อมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

2.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดที่ได้จากประชากร เพื่อยืนยันผล และนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.6 จัดเก็บผลรวมการวิเคราะห์การสัมภาษณ์อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 รูป และผลรวมการสัมภาษณ์ของรองอธิการบดีและหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

3. ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการคำนวณหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคำถามในแต่ละข้อ

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่

พระพุทธศาสนา

1.1 ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ/วิธีการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ สภาพปัจจุบันและปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์ และตอบคำถามในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญ 5 ประเด็น ดังนี้

- 1) สภาพการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
- 2) สภาพการดำเนินงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์
- 3) ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์
- 4) หลักการและวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย
- 5) การจัดการความรู้ (KM) กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

ผู้วิจัยได้สรุปผลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นจึงได้สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักการ และแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย โดยดำเนินการดังนี้

2.1 นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน 20 รูป/คน ผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 1 คน พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย จำนวน 3 รูป

2.2 นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารระดับคณบดี/รองคณบดี ผู้อำนวยการ และคณาจารย์ จำนวน 51 รูป/คน

2.3 การสังเคราะห์หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนานั้น ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 24 รูป/คน และจากแบบสอบถามที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งผู้บริหาร ผู้อำนวยการ และคณาจารย์ จำนวน 51 รูป/คน และศึกษาจากตำราเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบและยุทธศาสตร์การ

เผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย หลังจากนั้น จึงได้นำมาสังเคราะห์เนื้อหาสาระ เพื่อพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม

3.1 การพัฒนารูปแบบ การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

3.1.1 สังเคราะห์กรอบแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร เว็บไซต์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

3.1.2 สร้างแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด (Open Ended) และไม่ชี้แนะ (Non-Directed) เพื่อสัมภาษณ์ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 6 กลุ่ม จำนวน 24 รูป/คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ตามคุณสมบัติที่กำหนด ซึ่งประกอบด้วย

- 1) อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง
- 2) รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) และรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง)
- 3) รองอธิการบดี ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนภูมิภาค) และรองอธิการบดี ม.มหามกุฏราชวิทยาลัย (ส่วนภูมิภาค)
- 4) ผู้บริหารระดับสูงสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.)
- 5) พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยปัจจุบัน
- 6) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอุดมศึกษา

3.1.3 สรุปผลและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ประเภทวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหาความหมาย (สุมังค์ จันทวานิช:2531) และสังเคราะห์หาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3.1.4 นำผลการวิจัยที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มากำหนดองค์ประกอบรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

3.1.5 ร่างรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยมีองค์ประกอบครอบคลุมประเด็นที่สังเคราะห์ได้

3.1.6 นำข้อมูลขั้นตอนที่ 3 เสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 รูป/คน เพื่อพิจารณาตรวจสอบและประเมินรูปแบบ

3.1.7 สรุปผลที่ได้จากการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยให้สมบูรณ์

3.2 การพัฒนายุทธศาสตร์ : การพัฒนายุทธศาสตร์ต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย มีดังต่อไปนี้

3.2.1 การวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานของมหาวิทยาสงฆ์ทั้งสองแห่ง

โดยแบ่งการวิเคราะห์ด้านสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก และประเด็นที่สำคัญของการวิเคราะห์ โดยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ เอกสาร ตำรา บทความ รายงานประจำปี และผลการประชุมสัมมนา และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ในการวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อน และโอกาส-อุปสรรค (Certo and Peter, 1990; วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์, 2548; สุกัญญา โหมวิไลกุล, 2547)

3.2.1.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment)

วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเป็นการวิเคราะห์หาจุดอ่อนและจุดแข็งของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น โดยวิเคราะห์จากเอกสารตำรา บทความ รายงานประจำปี และการสัมภาษณ์อย่างเจาะลึกผู้เชี่ยวชาญ

3.2.1.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นการวิเคราะห์หาโอกาสและปัญหาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการวิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมภายนอกทั่วไป 4 ด้าน ซึ่งใช้คำย่อในภาษาอังกฤษว่า “PEST” ได้แก่ ด้านการเมือง (Political) ด้านเศรษฐกิจ (Economic) ด้านสังคม (Social) และด้านเทคโนโลยี (Technology)

หลังจากวิเคราะห์ปัจจัยด้านต่างๆ แล้ว ได้ทำการสรุปการพิจารณาถึงปัจจัยด้านต่างๆ เพื่อประเมินว่ามีปัจจัยทางสภาพแวดล้อมภายนอกใดบ้างที่เป็นโอกาสและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบและยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้น

หลังจากได้ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมปัจจุบัน และวิเคราะห์ผลของแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยได้สร้างร่างรูปแบบ และพัฒนายุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในประเทศไทย จากนั้นจึงได้นำผลการศึกษาวิเคราะห์ดังกล่าวเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาในเบื้องต้น เมื่อเห็นชอบแล้วจึงนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 รูป/คน เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบรูปแบบและยุทธศาสตร์

สรุปได้ว่า การตรวจสอบความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบและยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้น จะต้องดำเนินการด้วย 1) การนำไปให้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 รูป/คน เพื่อพิจารณาตรวจสอบรูปแบบและยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้น 2) สรุปผลจากการพิจารณาและตรวจสอบของเครื่องมือ แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขตามที่ได้รับคำแนะนำ 3) เมื่อแก้ไขตามที่ปรับปรุงแล้ว เสนอรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในประเทศไทยที่สมบูรณ์ และ 4) นำเสนอรูปแบบและยุทธศาสตร์

เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 รูป/คน เพื่อพิจารณา/ประเมินรูปแบบและยุทธศาสตร์ เป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1) ผู้บริหารระดับสูงจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง จำนวน 4 รูป/คน ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้คือ 1) เป็นผู้มีความสามารถในการกำหนดนโยบาย 2) เป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ 3) เป็นผู้ดำรงตำแหน่งเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 3 ปี

2) ผู้บริหารระดับสูงจากหน่วยงานของรัฐ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 1 คน ซึ่งมีเกณฑ์คัดเลือก ดังนี้คือ 1) เป็นผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 2) เป็นรองผู้อำนวยการ และ 3) เป็นผู้อำนวยการหน่วยงานอื่นๆ ในหน่วยงานเดียวกัน

3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 1 คน ซึ่งมีเกณฑ์คัดเลือก ดังนี้คือ 1) เป็นผู้สำเร็จปริญญาธรรม 9 ประโยค 2) เป็นศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง

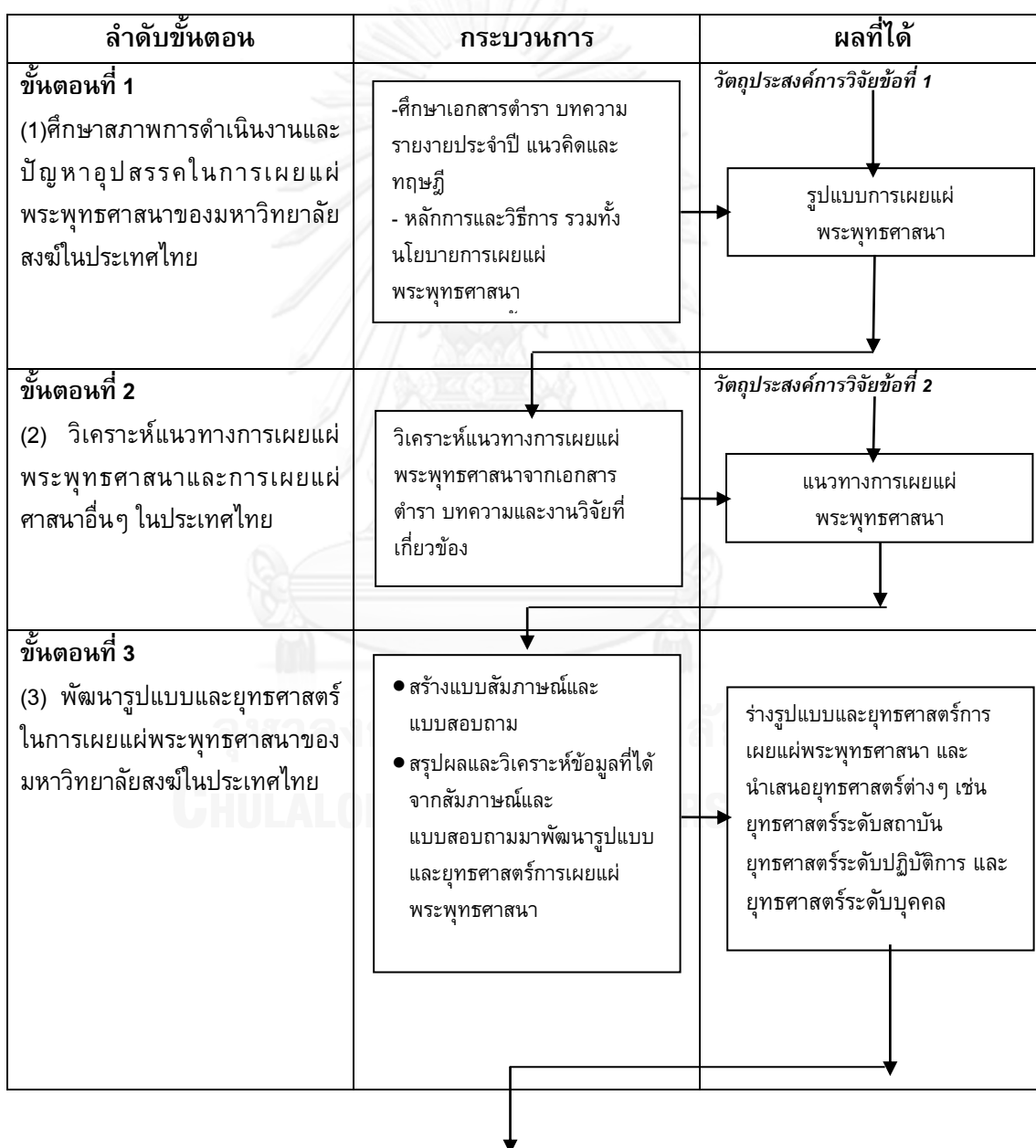
4) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอุดมศึกษา จำนวน 1 คน ซึ่งมีเกณฑ์คัดเลือก ดังนี้คือ 1) เป็นคณบดีในสถาบันอุดมศึกษา 2) เป็นอาจารย์สอนในสถาบันอุดมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป และ 3) เป็นอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาที่เกี่ยยราชการที่มากด้วยความรู้ความและประสบการณ์

สรุป : ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบและพิจารณาเพื่อประเมินรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย จำนวน 6รูป/คน ประกอบด้วย

1. พระศรีคัมภีร์ญาณ,รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร ผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
4. พระศรีมงคลเมธี คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. ผศ.ดร.สุชาติ ตันธนะเดชา ผู้เชี่ยวชาญด้านอุดมศึกษา และ
อดีตอาจารย์ประจำสาขาวิชาอุดมศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. ผศ.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และ
อาจารย์บรรยายพิเศษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขั้นตอนการวิจัย สรุปลงได้ตามแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่ 3.1 ขั้นตอนการวิจัย

<p>ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบรูปแบบและการกำหนด ยุทธศาสตร์ในการประชุมสัมมนา ผู้ทรงคุณวุฒิ</p>	<p>จัดประชุมผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อ ตรวจสอบร่างรูปแบบและ ยุทธศาสตร์ สรุปลักษณะเหมาะสม และความเป็นไปได้</p>	<p>วัตถุประสงค์ข้อที่ 3</p> <p>รูปแบบและยุทธศาสตร์ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในประเทศไทย</p>
---	--	---

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

4. ศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
5. วิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
6. พัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ตอนตามลำดับ ดังนี้

- ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
- ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
- ตอนที่ 3 ผลการพัฒนา รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
- ตอนที่ 4 ผลการตรวจสอบรูปแบบและยุทธศาสตร์จากการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิ และนำเสนอรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ ที่ได้บันทึกไว้เป็นหลักฐานอ้างอิง ได้แก่ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ.2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 แผนพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ระยะที่ 10 (2555-2559) หนังสือตำรา รายงานประจำปี หนังสือทั่วไป และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย และเพื่อตอบคำถามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอเป็นข้อสรุปสาระสำคัญ โดยแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

- 1.1 สภาพการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
- 1.2 ความเป็นมาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 1.3 ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 1.4 นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 1.5 การจัดการความรู้ (KM) กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผลการวิเคราะห์แต่ละส่วน มีรายละเอียดดังนี้

1.1 สภาพการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

(รายละเอียดปรากฏในบทที่ 2)

มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทาง ซึ่งในอดีตการจัดการศึกษาในประเทศไทยนั้น มีการจัดการศึกษาอยู่ที่วัด เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทย เป็นแหล่งคำสั่งสอน การฝึกอบรมและอำนวยความสะดวก ทั้งโดยตรงแก่ผู้เข้าไปบวชเรียนในวัดและอยู่อาศัยพักในวัด เพื่อจะได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นศูนย์กลางจัดการกิจกรรมของชุมชน นอกจากนั้นวัดยังเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาจากสถานศึกษาระบบวัดมานับร้อยปีจนถึงปัจจุบันนี้

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทเสมือนกลไกสำคัญด้านบุคลากรที่เกื้อกูลการพัฒนาให้เกิดแก่ผู้คนในสังคมโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างกำลังคนของประเทศชาติให้เกิดความสมบูรณ์ทั้งสติปัญญาและจิตใจมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ถึงแม้ว่าในระยะต่อมาบทบาทดังกล่าวจะลดน้อยลง เนื่องจากการจัดการศึกษาในประเทศไทยที่แยกตัวออกไปจากระบบการศึกษาภายในวัดระบบเดิม อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่เกื้อกูลพระศาสนาและสังคม ยังคงพัฒนาด้านการศึกษาภายใต้คณะสงฆ์อย่างต่อเนื่องมาตามลำดับ กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มแนวคิดในการสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้น 2 แห่ง คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขยายการศึกษาสงฆ์ให้สูงขึ้น โดยได้รับพระกรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้มีการสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรกขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2432 โปรดฯให้เรียกว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” ตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ได้เปิดการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2432 ต่อมาในปีพ.ศ.2439 ทรงพระราชทานนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” โดยมีพระราชประสงค์ให้เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและ

คฤหัสถ์ และต่อมาในปี พ.ศ.2436 ได้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเริ่มจัดการศึกษาสงฆ์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2436 กาลต่อมาจึงพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยในช่วงปี 2489 และพ.ศ.2490 มีการจัดตั้งสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งตั้งอยู่วัดบวรนิเวศวิหาร และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งตั้งอยู่วัดมหาธาตุฯ

จนกระทั่งในปีพ.ศ.2540 ทางรัฐบาลสมัยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาสงฆ์จึงได้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์พ.ศ.2540 ขึ้น ทำให้สถานภาพของมหาวิทยาลัยสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งเดิมอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของภาครัฐโดยกรมการศาสนาและมหาวิทยาลัยมีฐานะเป็นกรมมาเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ กล่าวคือมีลักษณะสำคัญที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยให้มีความเป็นอิสระมากขึ้นโดยภาครัฐมีหน้าที่ดูแลมหาวิทยาลัยสงฆ์อย่างกว้าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด

แม้ว่าปัจจุบันนี้สังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่บทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับวิทยาการสมัยใหม่เช่นกัน เพื่อมาช่วยจัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่จะได้นำหลักวิชาการทางธรรมและทางโลกมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกลมกลืนกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย เป็นที่พึงและเต็มปัญญาให้แก่สังคมไทยไม่เพียงเป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาเฉพาะพระภิกษุสามเณรเท่านั้น มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ขยายการศึกษาให้แก่คฤหัสถ์ได้เข้ามาศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนาอีกด้วย ถือว่ามหาวิทยาลัยได้สร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงระบบการศึกษาซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไทย (ฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร, 2553) ยิ่งขยายออกมากไปเท่าไรก็เป็นการขยายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปเท่านั้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีปณิธาน คือศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง สำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์และมีวิสัยทัศน์ คือ สร้างคนดีและเก่งอย่างมีสมรรถภาพ จัดการศึกษาและวิจัยอย่างมีคุณภาพ บริการวิชาการดีอย่างมีสุขภาพ บริหารดีอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีพันธกิจในการผลิตบัณฑิต และพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ ใฝ่คิด เป็นผู้นำจิตใจและปัญญา มีโลกทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม ด้านการวิจัยเน้นเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก ด้านการให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่คณะสงฆ์และสังคม รวมทั้งส่งเสริม การเรียนรู้ และความร่วมมืออันดีระหว่างพุทธศาสนิกชนในระดับชาติ นานาชาติ เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์มีระบบบริหารคล่องตัว โครงสร้างกะทัดรัด ใ้บุคลากรทุกระดับเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางวิชาการพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติภารกิจหลักได้

จากปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจะเห็นได้ว่า ภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือการเป็นศูนย์กลางการศึกษา ด้านพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ ที่มีบุคลากรเป็นผู้นำทางวิชาการพระพุทธศาสนา

ปัจจุบันนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต จำนวน 33 สาขาวิชา หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต จำนวน 14 สาขาวิชา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตนานาชาติ จำนวน 3 สาขาวิชา และหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต จำนวน 3 สาขาวิชา หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต จำนวน 2 สาขา และหลักสูตรประกาศนียบัตร จำนวน 10 วิชา ในขณะที่เดียวกันมหาวิทยาลัยมีวิทยาเขต 10 แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ 12 แห่ง หน่วยวิทยบริการ 18 แห่ง ห้องเรียน 6 แห่งสถาบันสมทบในประเทศไทย 1 แห่ง และในต่างประเทศ 6 แห่ง (แผนงานประจำปี Year Planner,2557)

สำหรับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปัจจุบันมีหลักสูตรศาสนศาสตรบัณฑิต จำนวน 14 สาขาวิชา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต จำนวน 5 สาขาวิชา หลักสูตรศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต จำนวน 1 สาขาวิชา และมีวิทยาเขตในกำกับดูแลทั่วประเทศ 7 วิทยาลัยสงฆ์ 3 แห่ง (ปชาบดีโคตมีวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์โยธธและวิทยาลัยศาสนศาสตร์ เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์) ศูนย์การศึกษา 11 แห่ง และห้องเรียน 3 แห่ง (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,2553) ส่วนรายละเอียดนอกจากนี้ศึกษาได้ตามตารางที่ 4.1 ดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงลักษณะเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

รายการ	มหาวิทยาลัย มหาจุฬาร (มจร.)	มหาวิทยาลัย มหามกุฏฯ (มจร.)	ลักษณะเฉพาะ มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
วัน สถาปนา	พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 สถาปนาเมื่อปี พ.ศ.2432	พระบาทสมเด็จพระจุลจอม เกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 สถาปนา เมื่อปี พ.ศ.2436	มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยทั้งสองแห่งนี้ สถาปนาขึ้นโดยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ในช่วงระยะเวลาที่ห่างกันประมาณ 4 ปี คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬารสถาปนา ขึ้นในปี พ.ศ.2432 ส่วนมหาวิทยาลัย มหามกุฏฯ สถาปนาในปี พ.ศ.2436
วัตถุประสงค์	6. เพื่อให้การศึกษาใน ระดับสูงด้าน พระพุทธศาสนาและ ศาสนาอื่น ๆ 7. เพื่อให้ความรู้พื้นฐาน พระพุทธศาสนาแก่ พระภิกษุสามเณรและ คฤหัสถ์	1) เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติ ธรรม 2) เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิทยาการ อันเป็นของชาติภูมิและ ต่างประเทศ 3) เพื่อให้เป็นสถานที่เผยแผ่ พระพุทธศาสนาทั้งในและ ต่างประเทศ	1. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาระดับสูงด้าน พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ ของ พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ 2. เพื่อเป็นสถานที่ส่งเสริมและเผยแผ่ พระพุทธศาสนาทั้งภายในประเทศและ ต่างประเทศ 3. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาวิทยาการ สมัยใหม่ที่เหมาะสมกับสมณวิสัย

รายการ	มหาวิทยาลัย มหาจุฬาราย (มจร.)	มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)	ลักษณะเฉพาะ มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
	<p>8. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่พระพุทธศาสนา (บริการวิชาการแก่สังคม)</p> <p>9. เพื่อก่อให้เกิดสันติสุขแก่ประชาชนและโลกทั้งมวล</p> <p>10. เพื่อส่งเสริมการวิจัยเชิงพุทธและสาขาอื่นๆ อันเหมาะสมแก่มโนวิสัย</p>	<p>4) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน</p> <p>5) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการค้นคว้าโต้ตอบ หรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ</p> <p>6) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย</p> <p>7) เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา</p>	<p>4. เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการศึกษา ค้นคว้าโต้ตอบและอภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนและโลกทั้งมวล</p> <p>5. เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย</p> <p>6. เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา</p>
สุภามิต	<p>ปญญา โลกสมมิ ปชโชโต (ปญญาเป็นแสงสว่างในโลก) ที่มา : ส.ส.๑๕/๘/๕๑ (บาลี), ส.ส.๑๕/๘๐/๘๕ (ไทย) ฉบับมหาจุฬาราย]</p>	<p>วิชาจรณสมปนฺโน โส เสฏฺฐิ เทวมานุเส (ผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ เป็นผู้ประเสริฐในหมู่เทพและมนุษย์)</p>	<p>ปญญา โลกสมมิ ปชโชโต (ปญญาเป็นแสงสว่างในโลก)เป็นสุภามิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราย ส่วน วิชาจรณสมปนฺโน โส เสฏฺฐิ เทวมานุเส (ผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ เป็นผู้ประเสริฐในหมู่เทพและมนุษย์) เป็นสุภามิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้งสองสุภามิตล้วนมีแหล่งกำเนิดจากพระไตรปิฎกทั้งสิ้น</p>
ปรัชญา (Philosophy)	<p>จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม</p>	<p>ความเป็นเลิศทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา "Academic Excellence based on Buddhism"</p>	<p>มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราย คือจัดการศึกษาเพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ ความเป็นเลิศทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา</p>
ปณิธาน (Aspiration)	<p>ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง สำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์</p>	<p>มุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พัฒนาระบบการดำรงชีวิตในสังคมด้วยศีลธรรม ชี้นำและแก้ปัญหาสังคมด้วยหลักพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ</p>	<p>ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ โดยมุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาชีวิตด้วยศีลธรรมชี้นำและแก้ปัญหาสังคมด้วยพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ</p>
พันธกิจ (Mission)	<p>1. ผลิตบัณฑิต และพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ ใฝ่คิด เป็นผู้นำจิตใจและปัญญา มีโลกทัศน์</p>	<p>6. ผลิตบัณฑิตทางด้านพระพุทธศาสนา ให้มีคุณสมบัติตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย และกระจายโอกาสให้พระภิกษุ</p>	<p>มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้กำหนดพันธกิจไว้ 4 และ 5 ด้านคือ</p> <p>1. ด้านการผลิตบัณฑิตให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส</p>

รายการ	มหาวิทยาลัย มหาจุฬาร (มจร.)	มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)	ลักษณะเฉพาะ มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
	<p>กว้างไกล มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม</p> <p>2. จัดการศึกษาและพัฒนาระบบการเรียนรู้ โดยบูรณาการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ผ่านกระบวนการศึกษาค้นคว้าวิจัย และการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อก้าวไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนา มนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลและสันติสุข</p> <p>3. มุ่งมั่นในการให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา แก่คณะสงฆ์และสังคม รวมทั้งส่งเสริม การเรียนรู้ และความร่วมมืออันดีระหว่างพุทธศาสนิกชนในระดับชาตินานาชาติ เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา</p> <p>4. มุ่งพัฒนาการบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม จริยธรรม ความสำนึกกับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ตรวจสอบได้และความคุ้มค่า รวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เพื่อก้าวไปสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง</p>	<p>สามเณร คฤหัสถ์ และผู้สนใจมีโอกาสศึกษามากขึ้น</p> <p>7. วิจัยและพัฒนางานวิชาการเชิงลึกด้านพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเผยแผ่องค์ความรู้ในระบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทันสมัย</p> <p>8. ให้บริการวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชน และท้องถิ่น โดยเฉพาะวิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งเน้นการเผยแผ่พุทธธรรม การแก้ปัญหาสังคม การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดสันติสุข การขึ้นนำสังคมในทางสร้างสรรค์ และการยุติข้อขัดแย้งด้วยหลักวิชาการพระพุทธศาสนา</p> <p>9. รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรมเพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งค้นคว้าทำนุบำรุงรักษาภูมิปัญญาไทย และท้องถิ่น รวมทั้งสร้างชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อให้มีภูมิคุ้มกันวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม</p> <p>10. ปรับปรุงระบบบริหารจัดการมหาวิทยาลัยให้ได้มาตรฐานสากล</p>	<p>2. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาใหม่ๆ และบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ</p> <p>3. มุ่งมั่นให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชน และท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นการเผยแผ่พุทธธรรมขึ้นนำสังคมในทางสร้างสรรค์ ดำรงมั่นไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรม</p> <p>4. มุ่งพัฒนาการบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม จริยธรรม ความสำนึกกับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ตรวจสอบได้และความคุ้มค่า</p> <p>5. ปรับปรุงระบบบริหารจัดการมหาวิทยาลัยให้ได้มาตรฐานสากล</p>
วิสัยทัศน์ (Vision)	<p>5. สร้างคนดีและเก่งอย่างมีสมรรถภาพ</p> <p>6. จัดการศึกษาและวิจัยอย่างมีคุณภาพ</p> <p>7. บริการวิชาการได้อย่างมี</p>	<p>4. เป็นสถาบันการศึกษาที่ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ดี ความประพฤติดี ดำรงชีพในสังคมด้วยพรหมวิหารธรรม</p>	<p>1. เป็นสถาบันการศึกษาที่ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ดี การวิจัยดี ความประพฤติดี ดำรงชีพในสังคมด้วยพรหมวิหารธรรม</p> <p>2. เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้และ</p>

รายการ	มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณ (มจร.)	มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)	ลักษณะเฉพาะ มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
	สุขภาพ 8. บริหารตัวอย่างมี ประสิทธิภาพ ระดับ นานาชาติ	5. เป็นแหล่งรวมของความรู้และ ผู้เชี่ยวชาญวิชาการทาง พระพุทธศาสนาที่สามารถชี้ นำสังคมและยุติข้อขัดแย้งทาง วิชาการพระพุทธศาสนาได้ 9. เป็นสถาบันที่มีระบบบริหารและ จัดการได้มาตรฐาน	ผู้เชี่ยวชาญวิชาการทาง พระพุทธศาสนาที่สามารถชี้ นำสังคมให้ยุติความขัดแย้งทาง วิชาการพระพุทธศาสนาได้ 3. เป็นสถาบันที่มีระบบบริหารและ จัดการได้มาตรฐานทั้งใน ระดับชาติและระดับนานาชาติ
วิทยาเขต/ วิทยาลัย สงฆ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ มี 10 วิทยาเขต และ 12 วิทยาลัย สงฆ์ ได้แก่ 11) วิทยาเขตหนองคาย 12) วิทยาเขต นครศรีธรรมราช 13) วิทยาเขตเชียงใหม่ 14) วิทยาเขตขอนแก่น 15) วิทยาเขตนครราชสีมา 16) วิทยาเขตอุบลราชธานี 17) วิทยาเขตแพร่ 18) วิทยาเขตสุรินทร์ 19) วิทยาเขตพะเยา 20) วิทยาเขตบาฬีศึกษา พุทธโฆส สำหรับวิทยาลัยสงฆ์ มี 12 แห่ง ได้แก่ ○ วิทยาลัยสงฆ์เลย ○ วิทยาลัยสงฆ์นครพนม ○ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ○ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ○ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชิน ราช จังหวัดพิษณุโลก ○ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ○ วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ○ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติ ○ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา ○ วิทยาลัยสงฆ์นคร ลำปาง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มี 7 วิทยาเขต และ 2 วิทยาลัย ได้แก่ 2) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) สิรินครราชวิทยาลัย จังหวัด นครปฐม 4) วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น 5) วิทยาเขตล้านนา จังหวัด เชียงใหม่ 6) วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช 7) วิทยาเขต ร้อยเอ็ด จังหวัด ร้อยเอ็ด 8) วิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย ส่วนระดับวิทยาลัยมี 3 แห่ง ประกอบด้วย 1. มหาประชาบดีเถรีวิทยาลัย จังหวัด นครราชสีมา 2. วิทยาลัยสงฆ์ชัยโสธร 3. วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระ เกียรติกาฬสินธุ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ มี 10 วิทยาเขต และมี 12 วิทยาลัยสงฆ์ ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย มี 7 วิทยาเขต และ 2 วิทยาลัย

รายการ	มหาวิทยาลัย มหาจุฬาย (มจร.)	มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)	ลักษณะเฉพาะ มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
	○ วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ		
เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ และ อัตลักษณ์ บัณฑิต มหาวิทยาลัย	สภามหาวิทยาลัย ในคราว ประชุมครั้งที่ 7/2554 เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2554 มีมติอนุมัติ ให้กำหนดเอกลักษณ์ มหาวิทยาลัย อัตลักษณ์ มหาวิทยาลัย และอัตลักษณ์ บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาย าลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้ 4. เอกลักษณ์มหาวิทยาลัย คือ “บริการวิชาการด้าน พระพุทธศาสนา” 5. อัตลักษณ์มหาวิทยาลัย คือ “ประยุกต์ พระพุทธศาสนาเพื่อ พัฒนาจิตใจและสังคม” 6. อัตลักษณ์บัณฑิต คือ “มี ศรัทธาอุทิศตนเพื่อ พระพุทธศาสนา”	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้กำหนด เอกลักษณ์ อัตลักษณ์และการแก้ปัญหา ของสังคมาดังนี้ 4. เอกลักษณ์ คือ “บริการวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่สังคมใน ระดับชาติหรือนานาชาติ” 5. อัตลักษณ์ คือ “บัณฑิตมีความ รอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและ สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนา แก่สังคมในระดับชาติหรือ นานาชาติ” 6. การแก้ปัญหาของสังคม 2 เรื่อง ภายในมหาวิทยาลัย จิตสาธารณะ ทางสังคม ภายนอกมหาวิทยาลัย การนำ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนว พระราชดำรัสต่าง ๆ ไปใช้ในการ แก้ปัญหาสังคม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬายาย มีเอกลักษณ์ว่า “บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา” อัต ลักษณ์ว่า “ประยุกต์พระพุทธศาสนาเพื่อ พัฒนาจิตใจและสังคม” และอัตลักษณ์ บัณฑิตว่า “มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อ พระพุทธศาสนา” ส่วนมหาวิทยาลัยมหาม กุฏราชวิทยาลัยมีเอกลักษณ์ว่า “บริการวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือ นานาชาติ” อัตลักษณ์ว่า “บัณฑิตมีความ รอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถ เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมใน ระดับชาติหรือนานาชาติ” และมีวิธีการ แก้ปัญหาของสังคม 2 เรื่องคือ 1) ภายใน มหาวิทยาลัย จิตสาธารณะ หรือจำสำนึก ทางสังคม และ 2) ภายนอกมหาวิทยาลัย การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและ แนวพระราชดำรัสต่าง ๆ ไปใช้ในการ แก้ปัญหาสังคม

จากตาราง แสดงว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยทั้งสองแห่ง คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬายาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอกสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป โดยมุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาชีวิตด้วยศีลธรรมชั้นนำและแก้ปัญหาสังคมด้วยพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ สมดังพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ที่ได้สถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2432 และพ.ศ.2436

วัตถุประสงค์ในการสถาปนามหาวิทยาลัยมหาจุฬายาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดไว้ 5 ประการ คือ 1) เพื่อให้การศึกษาในระดับสูงด้านพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ 2) เพื่อให้ความรู้พื้นทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ 3) เพื่อส่งเสริมและเผยแผร์พระพุทธศาสนา (บริการวิชาการแก่สังคม) 4) เพื่อก่อให้เกิดสันติสุขแก่ประชาชนและโลกทั้งมวล และ 5) เพื่อส่งเสริมการวิจัยเชิงพุทธและสาขาอื่น ๆ อันเหมาะแก่สมณวิสัย

จากวัตถุประสงค์ทั้ง 5 ข้อนี้ ข้อที่ 1 และ 2 สอดคล้องกับพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษา ด้านการผลิตบัณฑิต ข้อ 3 สอดคล้องด้านการบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม ส่วนข้อ

4 และข้อ 5 สอดคล้องด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นที่ประจักษ์ว่าวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ได้เน้นการส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้อย่างชัดเจน

ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ ในยุคแรกๆ ได้ตั้งวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจการของมหาวิทยาลัยราชวิทยาลัยขึ้น 3 ประการคือ (แถลงการ 50 ปี กิจการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539:3) เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับพันธกิจข้อที่ 1 และเพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา วัตถุประสงค์ข้อนี้เด่นชัดที่สุด

ต่อมา เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2488 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในฐานะที่ทรงเป็นนายกรัฐมนตรีมหามกุฏฯ พร้อมด้วยพระเถรานุเถระได้ประกาศตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงในรูปแบบมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น โดยชื่อนานนามว่า “สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย” จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์เพิ่มขึ้นอีก (แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ฉบับที่ 9(2545-2549), 2544:7-8) เป็น 7 ข้อคือ 1) เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม 2) เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศ 3) เพื่อให้เป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ 4) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน 5) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการค้นคว้า โต้ตอบ หรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ 6) เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย และ 7) เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา วัตถุประสงค์ทั้ง 7 ข้อนี้ ข้อที่ 3 คือ เพื่อให้เป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศเป็นข้อที่เด่นที่สุดในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พุทธศาสนสุภาษิตประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสงฆ์ คือ “ปัญญาโลกสมบัติ ปชฺโชโต” แปลว่า “ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก” (ส.ส. [บาลี] 15/8/51) ส่วน “วิชาจรณสมฺปนฺโน โส เสฏฺฐิ เทวมานุเส” (ผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ เป็นผู้ประเสริฐในหมู่เทพและมนุษย์) เป็นสุภาษิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้งสองสุภาษิตล้วนมีแหล่งกำเนิดจากพระไตรปิฎกทั้งสิ้น

ปรัชญาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้แก่จัดการศึกษาเพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ ได้แก่ความเป็นเลิศทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง

ปณิธานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้แก่ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ มุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้อุดมคติชีวิต

พัฒนาบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาพัฒนากระบวนการดำรงชีวิตในสังคมด้วยหลักศีลธรรม ชี้นำและแก้ปัญหาสังคมด้วยพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้กำหนดพันธกิจไว้เหมือนกัน 4 ข้อแรกเหมือนกัน คือ 1) ด้านการผลิตบัณฑิตให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส 2) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาใหม่ๆ และบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ 3) มุ่งมั่นให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชน และ เพื่อมุ่งเน้นการเผยแผ่พุทธธรรมชี้นำสังคมในทางสร้างสรรค์ ดำรงมั่นไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม 4) มุ่งพัฒนาการบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม จริยธรรม ความสำนึกรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ตรวจสอบได้และความคุ้มค่า ส่วนข้อที่ 5 คือการปรับปรุงระบบบริหารจัดการมหาวิทยาลัยให้ได้มาตรฐานสากล มีปรากฏเฉพาะมหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ เท่านั้น จึงเป็นที่ประจักษ์ว่า พันธกิจข้อ 3 มุ่งมั่นให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชน และมุ่งเน้นการเผยแผ่พุทธธรรมชี้นำสังคมในทางสร้างสรรค์ ดำรงมั่นไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ชัดเจนที่สุดในด้านการเผยแผ่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬายะ มี 10 วิทยาเขต และมี 12 วิทยาลัยสงฆ์ ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ มี 7 วิทยาเขต และ 3 วิทยาลัย คือมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์โสธร และวิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬายะ มีเอกลักษณ์ว่า “บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา”
 อัตลักษณ์ว่า “ประยุกต์พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม” และ
 อัตลักษณ์บัณฑิตว่า “มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา”

ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ มีเอกลักษณ์ว่า “บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ”

อัตลักษณ์ว่า “บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ” และมีวิธีการแก้ปัญหาของสังคม 2 เรื่อง คือ 1) ภายในมหาวิทยาลัย จิตสาธารณะ หรือจำเป็นทางสังคม และ 2) ภายนอกมหาวิทยาลัย การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวพระราชดำรัสต่าง ๆ ไปใช้ในการแก้ปัญหาสังคม

เหตุผลที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ มีวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์น้อยกว่ามหาจุฬายะ สืบเนื่องจากพระภิกษุสามเณรฝ่ายธรรมยุติกายทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมีจำนวนน้อยกว่ามหานิกาย จึงทำให้การขยายวิทยาเขตอยู่ในวงจำกัด

ส่วนนโยบายด้านการเผยแผ่ศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ได้ดำเนินงานตามนโยบายการบริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555–2559) โดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยไว้ 5 ยุทธศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับปณิธาน ปรัชญา วิสัยทัศน์และพันธกิจของ มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.2 สรุปนโยบายแผนพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์

แผนพัฒนามหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณฉบับที่ 11 (2555-2559)	แผนพัฒนามหาวิทยาลัย มหามกุฏฯ ฉบับที่ 11 (2555-2559)
<p>5. การผลิตบัณฑิตและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน</p> <ul style="list-style-type: none"> พัฒนานิสิตและขยายโอกาสการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้มีคุณภาพและทันสมัย ส่งเสริมและพัฒนาวิทยาลัยให้เป็นที่ยอมรับในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ 	<p>1. ด้านการผลิตบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> จัดการเรียนการสอน โดยให้ความสำคัญกับภาษาบาลีในฐานะภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธรวณะเพิ่มมากขึ้น เพิ่มจำนวนหน่วยกิต เพิ่มชั่วโมงเรียน เร่งขยายหลักสูตรสาขาวิชาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาในระดับสูง คือ ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต เพื่อการวิจัยพระพุทธศาสนาในเชิงลึก ซึ่งจะทำให้มหาวิทยาลัยมีโอกาสพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการพระพุทธศาสนาตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยได้
<p>3. ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ</p> <ul style="list-style-type: none"> พัฒนานักวิจัย ผลิตผลงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมทุกกลุ่มความรู้และสร้างเครือข่ายความร่วมมือนักวิจัยและการวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยในระดับชาติและนานาชาติ ส่งเสริมและสนับสนุนการนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปใช้ในการเรียนการสอน พัฒนาดน พัฒนางาน พัฒนาสังคมและกิจการคณะสงฆ์ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ 	<p>2. ด้านการวิจัย</p> <ul style="list-style-type: none"> พิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยในวงกว้าง โดยเฉพาะในวารสารระดับชาติหรือนานาชาติ ส่งเสริมให้มีการนำผลงานวิจัยไปใช้เพื่อช่วยพัฒนาสถาบัน สังคม และหรือ ประเทศชาติ สนับสนุนให้วิทยาเขตต่าง ๆ และศูนย์การศึกษาของมหาวิทยาลัย ประสานงานกับสถาบันการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาและพระพุทธศาสนาเพื่อศึกษาวิจัยคัมภีร์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ให้วิทยาเขตและศูนย์การศึกษาต่าง ๆ เน้นเสนอโครงการวิจัยที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาด้านวัตถุโบราณในท้องถิ่น ประเภทศิลาจารึก คัมภีร์ใบลาน สมุดไทย เป็นต้น
3. การบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่	3. ด้านการบริการวิชาการ

แผนพัฒนามหาวิทยาลัย มหาจุฬารามราชวิทยาลัย (2555-2559)	แผนพัฒนามหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย (2555-2559)
<p>ชุมชนและสังคมระดับชาติและนานาชาติ</p> <ul style="list-style-type: none"> พัฒนาศูนย์วิจัยศึกษา-ศูนย์พัฒนาบุคลากรและทรัพยากรบุคคล ให้สามารถบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม ทุกระดับ ทุกกลุ่มเป้าหมาย ส่งเสริมการสอน และเผยแพร่พระพุทธศาสนาทั้งระดับชาติและนานาชาติ ส่งเสริมให้มีความร่วมมือในการบริการวิชาการอย่างยั่งยืน ระหว่างมหาวิทยาลัยกับทุกภาคส่วน และแสวงหาโจทย์วิจัยเพื่อบูรณาการกับการเรียนการสอน/ชี้นำ และแก้ปัญหาให้เกิดสันติสุขในสังคม 	<p>พระพุทธศาสนาแก่สังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> เร่งขยายการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชน และท้องถิ่นแบบเชิงรุกให้กว้างขวาง ให้การสนับสนุน หรือร่วมมือกับคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร / ชุมชน และครอบครัว ในด้านวิทยากร และวิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อแก้และป้องกันปัญหาทางสังคม เช่น โรคติดต่อ ร้ายแรง และสารเสพติดให้โทษ เน้นบทบาทในการแก้ปัญหาด้านจิตใจแก่สังคม เช่น การให้คำเตือน แนวคิด และข้อเสนอแนะ เป็นต้น เพื่อลดปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ที่จะตามมา ใช้ICTเพื่อขยายฐานความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เถรวาทสู่สังคมนานาชาติ
<p>7. การทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> รณรงค์ให้ผลิตและบุคลากรมีความตระหนักในเรื่องการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและมีบทบาทในการส่งเสริม ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาสังคมร่วมกับภาคประชาชน มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา มรดกทางประเพณีวัฒนธรรมไทย ในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติ พัฒนาพิพิธภัณฑ์ หอพุทธศิลป์และผลงานบูรพาจารย์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ 	<p>4. ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> รณรงค์ให้ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และพระสงฆ์ชาธิการมีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น ประสานความร่วมมือกับคณะสงฆ์หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านศิลปวัฒนธรรมโดยจัดหลักสูตรระยะสั้น และพัฒนาระบบการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และการอนุรักษ์ฟื้นฟูแก่ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่นและพระสงฆ์ชาธิการ
<p>5. พัฒนาระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล</p> <ul style="list-style-type: none"> พัฒนานโยบายการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยให้เป็นแหล่งบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 	<p>5. ด้านการบริหารจัดการ</p> <ul style="list-style-type: none"> จัดลำดับความสำคัญของพันธกิจของมหาวิทยาลัย คือ 1. การผลิตบัณฑิต 2. การบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม 3.การวิจัย 4.การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

จากตารางพบว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยทั้งสองแห่งได้จัดทำนโยบายที่ส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างเห็นได้ชัดเจน ส่วนในด้านการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยให้เป็นแหล่งบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา โดยจัดลำดับความสำคัญของพันธกิจ 4 ประการคือ 1) การผลิตบัณฑิต 2) การบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม 3) การวิจัย และ 4) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

1.2 การเผยแพร่พระพุทธศาสนาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นครั้งแรก ตั้งแต่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ ก่อนพุทธศักราช 45 ปี หลังจากนั้น พระพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกไปเผยแพร่ศาสนาธรรมโปรดหมู่ชนทุกชั้นในชมพูทวีป ทำให้พุทธบริษัททั้ง 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เพิ่มขึ้นตามลำดับตลอดเวลา 45 ปี นับแต่ได้ตรัสรู้จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพานในวันวิสาขปุณณมีเมื่อพระชนมายุได้ 80 ปี (สมเด็จพระญาณสังวร, 2550) ผู้วิจัยได้นำเสนอการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น 3 สมัย คือ

1.2.1 การเผยแพร่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล

ชมพูทวีปในสมัยพุทธกาล คือดินแดนที่เรียกขานในปัจจุบันนี้ว่า “ประเทศอินเดีย” แดนพุทธภูมิ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศพายัพหรือตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีชนชาติอริยกะได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ดินแดนแห่งนี้ ชนจำพวกนี้ได้ทำการขับไล่เจ้าของถิ่นเดิมให้ถอยร่นลงมาทางใต้แล้วเข้าตั้งถิ่นฐาน ณ ชมพูทวีป

เมื่อก่อนพุทธศักราช 80 ปี ตรงกับวันวิสาขปุณณมี หรือวันเพ็ญเดือน 6 ณ ภายใต้อร่มไม้สาละ สวนลุมพินี พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นพระศาสดาได้เสด็จอุบัติกำเนิดในพวกอริยกชาติ ณ แคว้นสักกะ ชมพูทวีปในราชสกุลศากยะ โคตมโคตรเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ กับพระนางเจ้าสิริมหามายา ทรงได้รับการเฉลิมพระนามว่า “สิทธัตถะราชกุมาร”

เมื่อมีพระชนมายุ 16 พรรษา สิทธัตถะราชกุมารได้อภิเษกสมรสกับพระนางยโสธราหรือพระนางพิมพา ผู้เป็นพระราชบุตรธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะ กษัตริย์โกลิยวงศ์ ผู้ครองกรุงเทวทหะ กับพระนางอมิตา ทรงเสวยสุขสมบัติมาจนมีพระชนมายุได้ 29 พรรษาและทรงมีพระองค์ทรงแสวงหาโมกขธรรม บำเพ็ญทุกกรกิริยาลองผิดลองถูกและในที่สุดได้บำเพ็ญเพียรทางจิตบำเพ็ญสมาธิ-วิปัสสนา นับเป็นเวลา 6 ปี จึงได้ตรัสรู้หรือตรัสรู้ธรรมโดยชอบด้วยพระองค์เอง จึงได้ขานนามว่า “พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า” ในราตรีแห่งดิถีเพ็ญพระจันทร์เต็มดวงวิสาขนักขัตฤกษ์ (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6) ภายใต้อร่มไม้ไฉ้สสัตถพุกฤษ์ คือต้นโพธิ์ เพราะเป็นต้นไม้ที่พระองค์ประทับนั่งตรัสรู้จึงเรียกว่า ต้นโพธิ์หรือต้นศรีมหาโพธิ์ ก่อนพุทธศักราช 45 ปี

หลังจากตรัสรู้แล้ว พระองค์ได้ประทับเสวยวิมุตติสุข ณ ปริมณฑลต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้นเป็นเวลา 7 สัปดาห์ หรือ 49 วัน ทรงพิจารณาหาบุคคลที่สมควรแสดงธรรมโปรด ก็พบว่าปัญจวัคคีย์ คือกลุ่มนักบวช 5 รูป ที่มีท่านโกณฑัญญะเป็นหัวหน้า ผู้เคยปรนนิบัติพระองค์เพื่อหวังความสำเร็จตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าของพระองค์ เป็นผู้สมควรที่จะได้รับฟังพระธรรมเทศนากัณฑ์

แรก เพราะมีอุปนิสัยวาสนาบาปพร้อมที่จะตรัสรู้ธรรมได้ โดยขณะนั้นปัญจวัคคีย์ได้พากันพำนักอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตเมืองพาราณสี แคว้นกาสิ

เมื่อถึงวันอาสาฬหปุรณมี ตรงกับวันเพ็ญ 15 เดือน 8 พระพุทธองค์จึงเสด็จไปทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ด้วยพระธรรมเทศนาที่แสดงถึงการหมั่นงมล้างกิเลสที่เรียกว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” อันเป็นบทพระธรรมเทศนาที่แสดงถึงการหมั่นงมล้างกิเลสที่ไม่เคยมีผู้ใดในไตรโลกเคยหมั่นได้มาก่อนโดยเป็นเชิงสัญลักษณ์ว่าพระพุทธองค์ทรงประกาศพระธรรมที่ตรัสรู้เป็นจุดเบื้องต้นแห่งการเผยแผ่ก่อตั้งประดิษฐานพระพุทธศาสนาแล้ว ซึ่งปฐมเทศนากัณฑ์นี้มีใจความโดยสรุปว่า “บรรพชิตคือนักบวชที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนานี้ไม่ควรประพฤติดังข้อแหวะกับข้อวัตรปฏิบัติอันป็นทางสุดโต่ง 2 ทาง คือ กามสุขัลลิกานุโยค ประพฤติปฏิบัติตนให้สุขสบายหมกมุ่นอยู่กับเรื่องกามเกินไป หรือการประพฤติด้อยผ่อนสุขสบายแบบชาวบ้านผู้ครองเรือน และอัตตกิลมณานุโยค การประพฤติดินทรมาณตนให้ลำบากเดือดร้อนมีประการต่างๆ โดยคิดว่าเป็นการย่างกิเลสและเป็นทางพ้นทุกข์ แต่ควรประพฤติดินให้ดำเนินอยู่ทางสายกลางที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” อันเป็นแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ผู้ดำเนินสำเร็จเป็นอริยบุคคล

เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาจบลง ท่านโกณฑัญญะ ผู้เป็นหัวหน้าปัญจวัคคีย์ ได้เกิดธรรมจักกัปปมิตดวงตาเห็นธรรมสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบัน พระพุทธองค์ทรงทราบที่ท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาธรรม อันเป็นสัญญาณว่าพระองค์ทรงเผยแผ่พุทธธรรมได้สำเร็จมีอนุพุทธสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว จึงเปล่งพระวาจาว่า “อัญญาสิ วัตะ โภ โกณฑัญญะ = โกณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ” นับจากนั้น ท่านโกณฑัญญะจึงมีคำนำหน้าชื่อว่า “อัญญาโกณฑัญญะ” และท่านได้ทูลขอบวชประพฤติพรหมจรรย์เป็นพระภิกษุในพระธรรมวินัยพระพุทธองค์จึงทรงประทานอนุญาตการบรรพชาอุปสมบทให้ด้วยพระวาจาว่า “ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” ด้วยพระวาจาประทานอนุญาตเอหิภิกขุอุปสัมปทานี้ ก็เป็นอันสำเร็จการบรรพชาอุปสมบทของท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ ซึ่งนับว่าเป็นพระภิกษุพุทธสาวกรูปแรกในพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้มีพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ครบบริบูรณ์ในโลก

ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจเป็นพระบรมศาสดาประกาศเผยแผ่ศาสนาธรรมที่ตรัสรู้ เริ่มตั้งแต่ทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดพระปัญจวัคคีย์ ทรงโปรด ยสกุลบุตรพร้อมสหาย จนมีพระอรหันตสาวกเกิดขึ้นในโลกจำนวน 60 องค์ (คือ พระปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 พระยสะพร้อมพระที่เป็นสหายอีก 55) จึงทรงมีพระประสงค์ที่จะส่งพระอรหันตสาวกเหล่านั้นไปประกาศพระศาสนายังหมู่บ้าน ตำบล หรือนิคมชนบทต่างๆ ของชมพูทวีป โดยก่อนจะส่งไปนั้น พระพุทธองค์ทรงรับสั่งให้ประชุมพระอรหันตสาวกจำนวน 60 องค์แล้ว ทรงประทานพระโอวาทซึ่งถือเป็นอุดมคติในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา ความว่าการประชุมครั้งนั้นเป็นการประชุม

ปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกในพระพุทธศาสนา โดยที่พระพุทธองค์ทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์(เช่นกัน) พวกเธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์, พวกเธออย่าได้ไปรวมโดยทางเดียวกันสองรูป , จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด, จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ ครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์, สัตว์ทั้งหลายพวกที่มีรูปคือกิเลสน้อยมีอยู่, แต่เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม, ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม” (วิ.ม.6 (ไทย) /32/ 49-50 พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1.2.2 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลังพุทธกาล

ภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว บุคคลผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาก็มีพุทธสาวกรุ่นต่อๆ มาจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เอกอัครราชทูตผู้ปกครองประเทศอินเดียในสมัยนั้น ทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พระองค์ได้ทรงถวายความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาที่ยิ่งใหญ่ โดยทรงจัดให้มีการสังคายนาชำระหลักพระธรรมวินัยครั้งที่ 3 ขึ้นในปี พ.ศ.236 ณ วัดอโศการาม นครปาฏลี แคว้นมคธ (ปัจจุบันนี้ คือเมืองปัตนะ เมืองหลวงรัฐพิหาร ประเทศอินเดีย) ซึ่งมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธานสงฆ์ในการทำสังคายนา หลังจากที่ได้ทำสังคายนาเรียบร้อยเสร็จสิ้นแล้ว พระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชได้รับการเผยแผ่ขยายออกไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยแบ่งออกเป็น 9 สาย ซึ่งแก้ว ชิตตะขบ (2553:31-32) กล่าวว่า

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นกษัตริย์พระองค์ที่ 3 แห่งราชวงศ์โมริยะ ทรงครองราชสมบัติ ณ พระนครปาฏลีบุตร แคว้นมคธ สืบต่อพระเจ้าฟินฟูสาร์ พระราชบิดา และทรงเป็นพระราชนัดดา (หลานปู่) ของพระเจ้าจันทรคุปต์ ปฐมกษัตริย์ต้นราชวงศ์โมริยะ ผู้สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ศากยะ ราชสกุลของพระพุทธเจ้า ซึ่งหนีชีวิตรอดตายมาจากสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศากยะโดยเจ้าชายวิฑูทกะในครั้งปลายพุทธกาล

เมื่อพระพุทธศาสนาได้รับการนับถือจากพระเจ้าอโศกมหาราช ประชาชนก็ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พวกนักบวชในศาสนาอื่นๆ เห็นว่าพระสงฆ์ในพุทธศาสนาได้ลบล้างการต่างๆ มาก ก็พากันปลอมบวชเข้าเป็นภิกษุเพื่ออาศัยกาสาวพัสดร์เป็นเครื่องเลี้ยงชีพ แต่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นเหตุให้สงฆ์ไม่ทำสังฆกรรมร่วมกันนานถึง 7 ปี เมื่อเรื่องนี้ทราบ

ถึงพระเจ้าอโศกมหาราชก็ทรงรับสั่งให้ไต่สวน แล้วส่งทูตไปนิมนต์พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ มาเป็นประธานชำระความยุ่งเหยิงในพระศาสนา

ผลของการชำระพระพุทฺธศาสนา ปรากฏว่า มีพระปลอมถูกบังคับให้สึกถึง 60,000 รูป แล้วพระโมคคัลลีบุตรเถระให้ประชุมพระสงฆ์ซึ่งเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น 1,000 รูป ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นครั้งที่ 3 ณ โศการาม เมืองปาฏลีบุตร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นมคธในสมัยนั้น เมื่อปี พ.ศ.303 การสังคายนาได้ทำกันอยู่ถึง 9 เดือน จึงสำเร็จ การส่งสมณทูตไปประกาศศาสนา เมื่อทำสังคายนาครั้งที่ 3 เสร็จแล้ว พระเจ้าอโศกได้ทรงคัดเลือกพระเถระผู้มีความสามารถส่งไปเป็นสมณทูต ให้นำพระพุทฺธศาสนาไปสั่งสอนในต่างประเทศ รายนามสมณทูตที่ปรากฏในปกรณ์บาลีมี 9 สาย (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2541:183-184; แก้ว ชิตตะขบ, 2553:70-71) คือ

สายที่ 1 คณะพระมัทสนิกะ: ไปแคชเมียร์และคันธาระ คือ ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือสุดของอินเดีย ปัจจุบันบางส่วนอยู่ในปากีสถาน บางส่วนอยู่ในอัฟกานิสถาน

สายที่ 2 คณะพระมหาเทวะ: ไปมหิสมณฑล ปัจจุบันได้แก่ รัฐไซเมอร์ อยู่ทางภาคใต้ของอินเดีย แถบลุ่มแม่น้ำโคธาวารี

สายที่ 3 คณะพระรักชิต: ไปนวนาสี ได้แก่ บริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย

สายที่ 4 คณะพระธรรมรักชิต: ท่านผู้นี้เป็นฝรั่งชาติกรีก และดูเหมือนจะเป็นฝรั่งคนแรกที่บวชในพระพุทฺธศาสนา ไปปรินตชนบท แถวชายทะเลเหนือ เมืองบอมเบย์

สายที่ 5 คณะพระมหาธรรมรักชิต : ไปแคว้นมหาราษฎร์ อยู่ทางตะวันออกของเมืองบอมเบย์

สายที่ 6 คณะพระมหารักชิต: ไปประเทศโยนก คือกรีกในเอเชียกลาง

สายที่ 7 คณะพระมัทสนิกะ: ไปทางเหนือแถบภูเขาหิมาลัย

สายที่ 8 คณะพระโสณะและพระอุตระ: ไปสุวรรณภูมิ ซึ่งมีผู้สันนิษฐานว่า อาจเป็นดินแดนซึ่งอยู่ในเขตประเทศไทย หรือประเทศพม่าในปัจจุบัน

สายที่ 9 คณะพระมหินทเถระ พระโอรสของพระเจ้าอโศกไปเกาะลังกา คือประเทศศรีลังกา เมื่อไปถึงเกาะลังกา ได้ประกาศพระศาสนา สามารถทำให้พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะกษัตริย์ลังกาเลื่อมใสในพระพุทฺธศาสนา จนสามารถประดิษฐานพระพุทฺธศาสนาได้อย่างมั่นคง

กาลต่อมา พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงโปรดให้พระสังฆมิตตาเถรีพร้อมคณะภิกษุณีนำหน่อพระศรีมหาโพธิ์จากพุทธคยาไปปลูก ณ เมืองอนุราชปุระ ประเทศศรีลังกา พร้อมทั้งให้อุปสมบทแก่เหล่ากุลสตรีในประเทศศรีลังกาที่ประสงค์จะเป็นภิกษุณีด้วย

1.2.3 พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าสู่ประเทศไทย

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทย เมื่อประมาณ พ.ศ.236 สมัยเดียวกันกับประเทศลังกา ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์อินเดีย ในขณะที่ประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง มีประเทศรวมกันอยู่ในดินแดนส่วนนี้ไม่น้อยกว่า 7 ประเทศ ได้แก่ ไทย พม่า ศรีลังกา ฉวณ กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมของไทย พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิในยุคนี้ โดยการนำของพระโสณะและพระอุตตระ พระเถระชาวอินเดีย เดินทางมาเผยแผ่พุทธศาสนาในแถบนี้ จนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ ตามยุคสมัยต่อไปนี้ (<http://www.oknation.net/blog>, เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2555; แก้ว ชิตตะขบ, 2553:32,88-89) คือ

1) สมัยเถรวาทแบบพระเจ้าอโศกมหาราช พระพุทธศาสนาได้รับการเผยแผ่แพร่ขยายไปยังประเทศต่างๆทั่วโลก ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งเป็นผลของการทำสังคายนาครั้งที่ 3 เมื่อปี พ.ศ.236 ดินแดนซึ่งอยู่ในเขตประเทศไทย หรือประเทศพม่าในปัจจุบัน

2) สมัยมหายาน ประมาณ พ.ศ.620 พระเจ้ากนิษกะมหาราช ทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 4 ของฝ่ายมหายานที่เมือง ชลันธร และได้ส่งคณะพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานในเอเชียกลางจนถึงประเทศจีน และจากจีนก็เผยแผ่ต่อมายังอาณาจักรอัยลาว ซึ่งในอดีตเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของไทย

พ.ศ.1300 กษัตริย์แห่งอาณาจักรศรีวิชัยในเกาะสุมาตรา ได้ขยายอำนาจเข้ามาถึงดินแดนตอนใต้ของไทย ทำให้พระพุทธศานามหายานเจริญรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนแถบนี้ด้วยหลักฐานที่ปรากฏคือเจดีย์พระธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช (องค์เดิม) พระพุทธรูป เทวรูปหล่อ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และพระพิมพ์ต่าง ๆ

ยุคมหายาน ในระหว่าง พ.ศ.1454–1725 ขอมมีอำนาจเข้ามาครอบงำแผ่นดินประเทศไทย ขอมนับถือนิกายมหายาน เมื่อมีอำนาจทำให้อิทธิพลของมหายานครอบคลุมไปทั่ว เป็นเหตุให้พระพุทธศานามหายานเจริญรุ่งเรือง จึงทำให้มีการนับถือพระพุทธศาสนาทั้งสองแบบและศาสนาพราหมณ์ผสมผสานกันไป

3) สมัยเถรวาทแบบพุกาม เมื่อ พ.ศ. 1600 พระเจ้าอนุรุธมหาราชแห่งพม่ามีอำนาจทรงตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองพุกาม ทรงแผ่ขยายอาณาเขตครอบคลุมมาถึงดินแดนตอนเหนือของไทย คือ ล้านนา ลงมาถึงลพบุรีและทวารวดี พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบพุกามซึ่งเป็นสายที่มาจากเมืองมคธ อินเดีย จึงครอบงำคนไทยแถบนั้นไปด้วย คนไทยจึงหันไปนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบพุกามอีก แต่อย่างไรก็ดี คนไทยฝ่ายใต้ลงมาส่วนใหญ่คงนับถือนิกายมหายานอยู่

4) สมัยเถรวาทแบบลังกาวงศ์เมื่อปีพ.ศ.1698 พระเจ้าปรักกมพาหุแห่งประเทศลังกาได้ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในลังกา ได้อาราธนาพระมหากัสสปะชำระสะสางพระธรรมวินัย พระพุทธศาสนาก็กลับรุ่งเรือง มีชื่อเสียงไปไกล ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั่วไปต่างก็สนใจ พากันเดินทางไปศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกและได้รับการอุปสมบทใหม่ที่นั่น ครั้นศึกษาจบแล้วก็กลับบ้านเมืองของตน ๆ เฉพาะประเทศไทยเรา พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์นี้ได้เข้ามาตั้งมั่นอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช

5) สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1800–1920) หลัง พ.ศ.1800 เมื่อไทยตั้งอาณาจักรมั่นคงอยู่ที่สุโขทัยแล้ว พ่อขุนรามคำแหงทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า จึงได้ทรงอาราธนาพระสงฆ์แต่เมืองนครศรีธรรมราชขึ้นไปยังสุโขทัย ทรงทำนุบำรุงพระสงฆ์ ส่งเสริมการเรียนพระไตรปิฎก พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานมีผู้เลื่อมใสน้อยลง

พระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองมาก มีการสร้างวัดวาอาราม และหล่อพระพุทธรูปขนาดใหญ่มากมาย พ.ศ.1897 พระยาสิทธิราชย์ได้นิมนต์พระมหาสวามีสังฆราชเมืองลังกาชื่อสุมนะเข้ามาสู่กรุงสุโขทัย ได้เสด็จออกผนวชชั่วคราว ณ วัดป่ามะม่วง ในเขตอรัญญิก และได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเตภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง เป็นหนังสือที่ทรงอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อและวิถีปฏิบัติของประชาชนทั่วไปในเรื่องนรกสวรรค์และการทำดีทำชั่ว

6) สมัยล้านนา ประมาณ พ.ศ.1913 ในรัชสมัยของพระเจ้ากือนา ได้ทรงส่งราชทูตไปขอ นิมนต์พระสังฆราชสุมนะต่อพระยาสิทธิราชย์เพื่อไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา เป็นการเริ่มต้นแห่งพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ในดินแดนแถบนี้

7) สมัยอยุธยา (พ.ศ.1893–2310) พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ยังคงรุ่งเรืองอยู่ พระมหากษัตริย์หลายพระองค์ทรงเลื่อมใสนับถือพระพุทธศาสนา เช่น สมเด็จพระนารายณ์ ได้เสด็จออกผนวชระหว่างครองราชย์ที่วัดจุฬามณี ลพบุรี ในสมัยอยุธยานี้มีการแต่งหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากมาย เช่น มหาชาติคำหลวง กาพย์มหาชาติ นันทโศภนทศสูตร พระมาลัยคำหลวง ปุณโณวาทคำฉันท์ เป็นต้น

8) สมัยธนบุรี (พ.ศ.2310–2325) เป็นยุคที่เริ่มฟื้นฟูบ้านเมือง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และโปรดฯให้รวบรวมพระไตรปิฎกจากที่ต่าง ๆ มาเก็บรักษาไว้ด้วย

9) สมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325–ปัจจุบัน)

9.1) นับแต่สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานีของไทยเมื่อ พ.ศ.2535 พระองค์ได้ทรงบูรณะวัดวาอาราม และได้ทรงอาราธนาพระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญพระไตรปิฎก 218 รูปกับราชบัณฑิต 32 คน ทำการสังคายนา

ขึ้นที่วัดมหาธาตุ ในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ.2331 ใช้เวลา 5 เดือน สำเร็จเมื่อ พ.ศ.2332 แล้วโปรดฯ ให้สร้างหอพระมณเฑียรธรรมในพระบรมมหาราชวังเป็นที่เก็บรักษา

9.2) ในสมัยรัชกาลที่ 2 ได้ทรงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุกับต้นพระศรีมหาโพธิมาจากศรีลังกา และได้คัดเลือกพระสงฆ์ไทย 7 รูปเดินทางไปสืบพระพุทธศาสนาที่ประเทศศรีลังกา

9.3) ในสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดฯ ให้รวบรวมพระไตรปิฎกฉบับภาษาต่าง ๆ เพื่อเทียบเคียงกับของไทย มีการตั้งคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายขึ้นโดยพระภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฏ (รัชกาลที่ 4)

9.4) ในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมและการปกครองสงฆ์ให้เจริญมากยิ่งขึ้น

9.5) ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสเสด็จออกผนวชในระหว่าง การครองราชย์ ทรงบริจาคพระราชทรัพย์การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกบาลีเป็นอักษรไทยเป็นครั้งแรกจำนวน 1,000 ชุด ได้รับพระบรมสารีริกธาตุจากประเทศอินเดียมาประดิษฐานที่บรมบรรพต วัดสระเกศ และได้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาขึ้น 2 แห่ง คือ และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย

9.6) ในสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงส่งเสริมให้ชาวไทยสนใจพระพุทธศาสนาโดยทรงพระราชนิพนธ์หนังสือพระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร และหนังสือเทศนาเสื่อป่า เป็นต้น

9.7) ในสมัยรัชกาลที่ 7 ทรงบริจาคพระราชทรัพย์สำหรับจัดพิมพ์พระไตรปิฎกบาลีเป็นอักษรไทยจำนวน 1,500 ชุด และทรงจัดให้มีการประกวดการแต่งหนังสือสอนพระพุทธศาสนาสำหรับเด็กด้วย

9.8) ในสมัยรัชกาลที่ 8 ได้เริ่มการแปลพระไตรปิฎกจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย และแยกการแปลออกเป็น 2 ประเภท คือ แปลโดยอรรถ เรียกว่า พระไตรปิฎกภาษาไทย และแปลโดยสำนวนเทศนา เรียกว่า พระไตรปิฎกเทศนาฉบับหลวง

9.9) ในสมัยรัชกาลที่ 9 พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในประเทศไทยมาโดยลำดับจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ในรัชสมัยนี้ มีเหตุการณ์สำคัญ ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกผนวชเมื่อ พ.ศ.2499 การสร้างพุทธมณฑล เพื่อเป็นพุทธบูชาและเป็นการเฉลิมฉลอง 25 พุทธศตวรรษ (พ.ศ.2500) และมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เป็นที่สังเกตว่า ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา สามารถบอกกับชาวต่างชาติได้อย่างภาคภูมิใจว่าเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ตรัสต้อนรับพระสันตปาปา จอห์น ปอล ที่ 2 ประมุขแห่ง ศาสนจักรคาทอลิก ในคราวที่เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในวันที่ 10 พฤษภาคม 2527 มีความว่า “คนไทยเป็นศาสนิกที่ดีด้วยกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติ” นับว่าพระพุทธศาสนาเป็นมรดกสำคัญของชาวไทย จนเป็นที่รู้จักในสายตาชาว

ต่างประเทศว่าเมืองไทยเป็นเมืองแห่งผ้ากาสาหวัด (ผ้าเหลือง) คือพุทธศาสนาอยู่คู่ชาติไทยมานาน ดังคำจารึกของพระเจ้าตากสินมหาราชว่า

“อันตัวพ่อนี้ชื่อพระยาตาก	ทนทุกข์ยากกู้ชาติพระศาสนา
ถวายเป็นแผ่นดินให้เป็นพุทธบูชา	แก่ศาสดาสมณะพระพุทโศดม”
“ให้ยี่นยงคงถ้วนห้าพันปี	สมณะพราหมณ์ซึ่งปฏิบัติให้พอสม
เจริญสมณะวิปัสสนาพ้อชื่นชม	ถวายเป็นกรรมรอยบาทพระศาสนา”
“คิดถึงพ้อพ้ออยู่คู่กับเจ้า	ชาติของเราคงอยู่คู่ศาสนา
พระศาสนายี่นยงคู่องค์กษัตรา	พระศาสดาฝากไว้ให้คู่กัน”

ดังพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อครั้งเสด็จขึ้นครองราชย์ว่า “ตั้งใจจะอุปถัมภ์กษัตรา ยอยกพระพุทศาสนา ป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี”

พระราชธรรมนิเทศ (ระบอบ จิตตญาณ: 2536) ได้สันนิษฐานว่า “...ประเทศไทยมีเนื้อที่ อยู่กลางของแหลมสุวรรณภูมิพอดี เมื่อหลายพันปีล่วงมาแล้ว ปรากฏว่า เนื้อที่ส่วนใหญ่ของ ประเทศไทยปัจจุบันจมอยู่ในทะเล มีหลักฐานที่เราพิสูจน์ได้ คือการขุดพบหอยทะเลต่างๆบน เทือกเขาภูพาน ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางผิวโลก ทำให้แผ่นดินส่วนนี้ผุดขึ้นจากทะเล เท่าที่นักสำรวจได้ตรวจพบตามถ้ำต่างๆ แถวจังหวัดกาญจนบุรี คือมนุษย์สมัยหิน ซึ่งสันนิษฐาน ว่าจะมีชีวิตในราว 2 หมื่นปีมานี้ แต่มนุษย์พวกนี้ได้สูญพันธุ์ไปเมื่อไหร่ไม่ทราบได้ ทราบแต่ว่า เมื่อราว 2 พันกว่าปีมานี้ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามนุษย์เผ่าละว่าได้ตั้งบ้านเรือนแบบง่าย ๆ ขึ้น ต่อมาชาวอินเดียเดินทางมาสอนอารยธรรมแก่พวกเขาว่า ชาวอินเดียบางเหล่าก็ได้เดินทาง มาปกครองชนเหล่านั้น เส้นทางที่ชาวอินเดียเดินทางมาสู่ประเทศไทย คือ

1. มาทางบก โดยผ่านทางเบงกอล ข้ามเทือกเขาปาดไก๋ เข้าสู่พม่าตอนบน
2. ลงเรือข้ามอ่าวเบงกอล ขึ้นที่อ่าวเมาะตะมะ หรือมาขึ้นที่ฝั่งมะริด ทะวายตะนาวศรี แล้วเดินทางบกเข้าสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยผ่านจังหวัดกาญจนบุรี
3. ลงเรือข้ามสมุทรเข้าช่องแคบมะละกามาขึ้นบกทางแหลมมลายู หรืออาจจะอ้อมไป เลยเข้าอ่าวญวนไปกัมพูชาและจามปา

การอพยพของชาวอินเดียนั้น ปรากฏว่าได้กระทำกันมากในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช กล่าวกันว่าชาวกลิงคะหนิภัยสงคราม ลงเรือจำนวนหลายร้อยลำมาสู่สุวรรณภูมิและหมู่เกาะ อินโดนีเซีย ในจำนวนคนมากมายนี้แน่นอนเหลือเกินว่าจะต้องมีท่านที่เป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิตมาด้วย เพราะเป็นจำนวนคนมาก ดังนั้น เมื่อพระโสณะและพระอุตระนำพระพุทศาสนา

มาเผยแพร่เป็นครั้งแรก ท่านจึงพูดกับชาวสุวรรณภูมิรู้เรื่อง อย่างน้อยก็พูดกับคนที่เป็นชาวอินเดียแล้วค่อยแผ่ไปถึงชาวพื้นเมืองทีหลัง”

ส่วนอาจารย์วศิน อินทสระ(2535) ได้เกริ่นนำในบทที่ 5 พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยและพระพุทธศาสนาสมัยก่อนสุโขทัย ความว่า “มีหลักฐานที่พอเชื่อถือได้ พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยก่อน พ.ศ.500 คือ เข้าสู่ดินแดนที่เรียกในสมัยนั้นว่า สุวรรณภูมิ อันได้แก่พื้นที่แหลมอินจีนในปัจจุบันนี้เอง เนื้อที่ของประเทศไทยเวลานี้เป็นศูนย์กลางของดินแดนสุวรรณภูมิพอดี คณะของพระโสณะและพระอุตระที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งออกไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ ได้เดินทางมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ คือตอนกลางของประเทศไทยเวลานี้ ซึ่งเวลานั้นชนชาติละว้าหรือมอญเป็นใหญ่ครอบครองอยู่ พระพุทธศาสนายุคแรกที่เข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิเป็นพุทธศาสนาเถรวาทอย่างที่พระเจ้าอโศกมหาราชและชาวแคว้นมคธนับถือนั่นเอง สันนิษฐานว่า แห่งแรกที่พระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐาน คือตอนใต้ของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่เนื้อที่จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี...”

จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยนับแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชถึงบัดนี้ราว 2000 ปี ประวัติศาสตร์ชาติไทยมีความเกี่ยวเนื่องผูกพันกับพระพุทธศาสนามาโดยตลอด โดยเฉพาะชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนาสืบต่อมาเป็นประวัติศาสตร์ของคนทีนับถือพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนากับคนไทยมีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ตามที่กล่าวมาแล้ว

พอสรุปความได้ว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 3 สมัยคือสมัยพุทธกาล สมัยหลังพุทธกาล และการเผยแพร่ศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย

ก. การเผยแพร่ศาสนาสมัยพุทธกาล เริ่มขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ทรงพิจารณาหาบุคคลที่สมควรแสดงธรรมโปรด ก็พบว่าปัญจวัคคีย์เป็นผู้สมควรได้รับ พระพุทธองค์จึงเสด็จไปทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ด้วยพระธรรมเทศนากัณฑ์ที่เรียกว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” โดยมีใจความโดยสรุปว่า “บรรพชิตคือนักบวชที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนานี้ไม่ควรประพฤดิช้องแวะกับช้อวัตรปฏิบัติอันป็นทางสุดโต่ง 2 ทาง คือการประพฤดิปฏิบัติตนให้สุขสบายหมกมุ่นอยู่กับเรื่องกาม และการประพฤดิทรมานตนให้ลำบาก จึงทรงสอนให้ประพฤดิตนทางสายกลางที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาจบลง พระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นต้น ถือว่าเป็นปฐมเหตุจุดเริ่มต้นแห่งการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ข. หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ผู้ทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนามีความจำเป็นมากขึ้น เพราะเหตุผล 3 ประการ คือ 1) เพื่อเผยแพร่พุทธศาสนาไปยังประเทศที่ยังไม่มี

พระพุทธศาสนา 2) ได้มีคนแอบแฝงปลอมบวชในพระพุทธศาสนาแล้วประพฤติเสียหาย และ 3) เกิดมีศาสนาต่างๆ ขึ้นอีกหลายศาสนา กาลเวลาล่วงเลยมาถึงพุทธศตวรรษที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราช เอกอัครราชผู้ปกครองประเทศอินเดียในสมัยนั้น ทรงถวายความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาครั้งยิ่งใหญ่ โดยทรงเป็นประธานในการสังคายนาชำระหลักพระธรรมวินัยครั้งที่ 3 ขึ้นในปี พ.ศ.236 ณ วัดอโศการาม นครปาฏลี แคว้นมคธ ซึ่งมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธานสงฆ์ หลังจากที่ได้ทำสังคายนาเรียบร้อยพระธรรมวินัยเสร็จสิ้นแล้ว พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงส่งพระธรรมทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยแบ่งออกเป็น 9 สาย ประเทศไทยเราก็ได้รับพระพุทธศาสนาจากสายที่ 8 ซึ่งเป็นคณะของพระโสณะและพระอุตรตราบเท่าปัจจุบันนี้

ค. พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทย เมื่อประมาณ พ.ศ.236 สมัยเดียวกันกับประเทศลังกา ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช ในขณะนั้นประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” พอประมวลแต่ละสมัยได้ดังนี้ คือสมัยเถรวาทแบบพระเจ้าอโศกมหาราช สมัยมหายาน สมัยเถรวาทแบบพุกาม สมัยเถรวาทแบบลังกาวงศ์ สมัยสุโขทัย สมัยล้านนา สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-ปัจจุบัน)

1.2.4 ความหมาย ความสำคัญ และจุดมุ่งหมายการเผยแผ่ศาสนา

1.2.4.1 ความหมายของการเผยแผ่ ผู้วิจัยจะได้ขยายและอธิบายความหมายของการเผยแผ่ แลการเผยแผ่ ตามที่นักวิชาการได้กล่าวเอาไว้ดังนี้

คำว่า “การเผยแผ่” หมายถึง การเผยแผ่ทั่วไป เช่น การแพร่กระจายของเชื้อโรค ส่วนคำว่า “การเผยแผ่” เป็นสำนวนของพระ หมายถึง การเผยแผ่ความรู้ในพระพุทธศาสนา เผยแผ่ความจริงให้ประชาชนได้รับรู้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (ราชบัณฑิตยสถาน,2546) ได้ให้คำจำกัดความพร้อมทั้งแสดงตัวอย่างการใช้คำทั้งสองไว้ว่า

คำว่า “เผย” เป็นคำกริยา หมายถึง ค่อยๆขยายออก, ค่อยๆแย้มออก เช่น เผยหน้าต่าง เมื่อใช้กับคำว่า “เผยแผ่” หมายถึง ทำให้ขยายออกไป, ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา และหากใช้กับคำว่า “เผยแผ่” หมายถึง การโฆษณาให้แพร่หลาย เช่น เผยแพร่ความรู้ ส่วนคำว่า “แผ่” เป็นคำกริยา หมายถึง คลี่ขยายออกไปให้มีลักษณะแบนราบ หรือกว้างกว่าเดิม หรืออาการอื่นๆ ที่คล้ายคลึงเช่นกัน เช่น แผ่อำนาจ เขต แผ่ส่วนบุญ แผ่ตน และแผ่เมตตา คือปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข

ส่วนคำว่า “แพร่” เป็นคำกริยา หมายถึง กระจายออกไป, แผลออกไป เช่น แพร่ข่าว
แพร่เชื้อ มีตัวอย่างการใช้คำและความหมายคำดังนี้

- แพร่ข่าว : กระจายข่าวออกไป
แพร่สะพัด : กระจายทั่วไป เช่น ข่าวแพร่สะพัดไปโดยเร็ว
แพร่หลาย : กระจายข่าวออกไปให้มาก, ทั่วถึง เช่น รู้กันแพร่หลาย

ตารางที่ 4.3 แสดงความหมายของการเผยแผ่ และเผยแพร่

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9)	วสิน อินทสระ และไชย ณ พล (2555)	คณาจารย์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2555)	อรทัย พนาราม (2545)
<p>“เผยแผ่” หมายถึงการ เปิดเผยสิ่งที่ปกปิดอยู่ให้คนได้ รู้ได้เห็น แต่เป็นการเปิดเผยสิ่ง ที่ดีที่ประเสริฐ สิ่งที่เป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตจิตใจของคนเรา เช่นเปิดเผยประกาศหลักพระ ธรรมคำสอนอันประเสริฐ บริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้าที่ บุคคลทั่วไปยังไม่รู้จักให้ได้ รู้จัก ยังไม่เข้าใจให้ได้เข้าใจ และยังไม่เข้าถึงให้ได้เข้าถึง เป็นต้น ซึ่งตรงกันข้ามกับคำ ว่า “ตีแผ่” ซึ่งใช้แทนอง ประธานคือเปิดเผยสิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่อื้อฉาวที่ถูกปกปิด</p> <p>ส่วนคำว่าแผ่มักใช้กับสิ่งที่เป็น นามธรรม เช่นคำว่า แผ่เมตตา แผ่ความสุข ช่วยเหลือเผื่อแผ่ เป็นต้น</p> <p>ส่วน “เผยแพร่อ” หมายถึง การทำให้ขยายหรือการทำให้ กระจายออกไปในวงกว้าง คือ สิ่งนั้นไม่ได้ปกปิด แต่มีอยู่ใน ขอบเขตจำกัด เมื่อต้องการจะ ขยายออกไปในวงกว้าง ก็</p>	<p>การเผยแผ่ธรรมนั้นทำได้ 3 วิธีคือ 1) การพูด 2) การ เขียน และ 3) การทำ ตัวอย่างให้ดูเป็นอยู่ให้เห็น ซึ่งการเผยแผ่โดยการพูดนั้น เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ หลายประการ เช่น คุณสมบัติของผู้พูด การเตรียมตัวของผู้พูด การค้นคว้าหาความรู้ที่ เพียงพอ</p> <p>การเขียนนั้นเป็นการ แสดงออกทางความรู้สึกนึก คิด ความคาดหวังความ ใฝ่ฝัน ภูมิปัญญา ส่วนการ เผยแผ่โดยการทำตัวอย่าง ให้เห็นนั้นเป็นเรื่องสำคัญ มากในการสอน สำหรับคน ใกล้ชิดแล้วสำคัญกว่าการ สอนด้วยวาจา เพราะ ตัวอย่างที่เขาได้เห็นนั้นเป็น เหมือนภาพยนตร์ที่ฉายซ้ำ แล้วซ้ำ</p> <p>เล่าให้เขาได้ดูอยู่ทุกวัน ถ้า เขานิยมชมชอบบทบาทและ การกระทำคำพูดของเรา</p>	<p>“เผยแผ่” หมายถึง การ เปิดเผยสิ่งที่ถูกปกปิด อยู่ให้คนได้รู้ได้เห็น คือ การเปิดเผยสิ่งที่ดีงามที่ คนยังไม่เห็นให้ได้รู้ได้ เห็นทั่วกัน และคำนี้มัก ใช้กับสิ่งที่เป็น นามธรรม เช่น แผ่ เมตตา แผ่ความสุข ช่วยเหลือเผื่อแผ่ ส่วน คำว่า “เผยแพร่อ” นั้น หมายถึง การขยายหรือ การกระจายไปในวง กว้าง คือสิ่งนั้นไม่ได้ ถูกปกปิด แต่มีอยู่ในขอบเขต จำกัด เมื่อต้องการจะ ขยายออกไปสู่วงกว้าง ก็จะใช้คำว่า “เผยแพร่อ” และคำนี้มักใช้กับสิ่งที่ เป็นรูปธรรม เช่น แพร่ ภาพ แพร่ข่าว และแพร่ เชื้อโรค</p>	<p>การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา หมายถึงการนำคำ สอนใน พระพุทธศาสนาไป ปรากฏต่อการรับรู้ ของบุคคล กลุ่ม บุคคลและมวลชน ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งที่ เป็นสื่อบุคคลและ สื่อมวลชน โดยมุ่งหวังให้ผู้รับ เข้าใจและนำไป ปฏิบัติให้เกิด ประโยชน์ คือ</p> <p>สามารถสงบระงับ กิเลสในระดับต่างๆ จนถึงพระนิพพาน</p>

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9)	วศิน อินทสระ และไชย ณ พล (2555)	คณาจารย์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2555)	อรทัย พนาราม (2545)
เชื่อว่า เผยแพร่ และคำนี้มักจะ ใช้กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น แพร่ภาพ แพร่ข่าว แพร่เชื้อ	แล้ว ก็จะซึมลึกลงไป ความรู้สึกนึกคิดของเขา การทำตัวเองให้ดีขึ้นจึงเป็นการ เผยแผ่ศาสนาอยู่ในตัว		

ในขณะที่กลุ่มกัลยาณมิตร (<http://www.kalyanamitra.org/> สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2555) ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมาย 2 นัยคือการเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน และการเผยแผ่แก่คนทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือศาสนาพุทธ แต่ละนัยมีความหมายดังนี้

1. การเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามากขึ้น จนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต รักษาปฏิบัติธรรม และตระหนักในคุณค่าของพระพุทธศาสนา จนกระทั่งช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป

2. การเผยแผ่แก่บุคคลทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือศาสนาพุทธนั้น ก็เพื่อให้มีความเข้าใจถึงแนวความคิดพื้นฐาน หรือหลักธรรมเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา สร้างทัศนคติที่ดีต่อศาสนาพุทธจนเกิดความสนใจศึกษาและทดลองปฏิบัติธรรมตามคำสอนในพระพุทธศาสนา เช่น ลองฝึกสมาธิจนกระทั่งเห็นผล เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ในที่สุดแล้วหันมานับถือศาสนาพุทธเป็นชาวพุทธโดยสมบูรณ์

ตามที่กล่าวมาเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งสองนัยนั้น สอดคล้องกับที่ ดร.ศราวุธ อารีย์ (สัมภาษณ์ : 2551) ศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้กล่าวถึงการเผยแผ่ศาสนาอิสลามนั้นมีหลากหลายวิธี แต่วิธีที่นิยมใช้มี 2 วิธีการคือการเผยแผ่ในกลุ่มชาวมุสลิมโดยตรงและการเผยแผ่ในกลุ่มที่มีไม่ใช่ชาวมุสลิม

จึงเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า เมื่อจะประกาศเผยหลักพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ในฐานะเป็นหลักปฏิบัติดี หลักปฏิบัติชอบที่ทำให้คนเราได้รับประโยชน์สุขทั้งในอภิปุชาตินี้ และอภิปุชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน จึงสมควรอย่างยิ่งที่ใช้คำว่า “เผยแผ่พระพุทธศาสนา” ซึ่งเหมาะสมกว่าใช้คำว่า “เผยแพร่พระพุทธศาสนา”

พอสรุปความได้ว่า

ก. “เผยแผ่” หมายถึง ทำให้ขยายออกไป, ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา แผ่อณาเขต แผ่เมตตา และแผ่ส่วนบุญ ส่วนคำว่า “เผยแพร่” หมายถึง กระจาย

ออกไป,แผ่ออกไป, การโฆษณาให้แพร่หลาย เช่น เผยแพร่ความรู้ แพร่ข่าว แพร่เชื้อ แพร่สะพัด

ข. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึงการนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยผ่านสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อบุคคลและสื่อมวลชน โดยมุ่งหวังให้ผู้รับเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและแก่สังคม

ค. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยังมีความหมายโดยมุ่งกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มคือการเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามากขึ้น และการเผยแผ่แก่บุคคลทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือศาสนาพุทธเพื่อให้เขามีความรู้ความเข้าใจถึงหลักธรรมเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา ในที่สุดแล้วหันมานับถือศาสนาพุทธ เป็นชาวพุทธโดยสมบูรณ์

1.2.4.2 ความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยโลกมากกว่า 2500 ปีแล้ว นับว่าเป็นศาสนาหนึ่งที่มีอายุกาลที่ยืนยงยาวนาน ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่นาน คือมีการประกาศศาสนธรรมในหมู่พุทธสาวกกันมาโดยลำดับ จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง โดยพุทธสาวกเหล่านั้นต่างยึดถือเอาอุดมคติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ตรัสประทานเป็นพระโอวาทในคราวส่งพระอรหันตสาวก 60 รูปไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในท้องถิ่นคามนิคมต่างๆ เป็นครั้งแรกที่มีใจความว่า “...ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและเพื่อความสุขแก่มนุษย์และเทวดา...” (วิ.ม.(ไทย) 6/ 32/49-50) เป็นหลักวิสัยทัศน์ในการทำหน้าที่ประกาศพุทธธรรมแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งนำเอาอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงประทานโอวาทปาติโมกข์ เมื่อคราวประชุมพระอรหันตสาวกครั้งใหญ่ที่เรียกว่า “จาตุรงคสันนิบาต” ณ พระวิหารเวฬุวัน มาเป็นพันธกิจและกลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การประกาศเผยแผ่หลักการดำรงชีวิตอันประเสริฐหรือหลักการพระพุทธศาสนา ภายหลังจากตรัสรู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระมหาบุรุษสิทธัตถะนั้น นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมวลมนุษยชาติ เพราะเป็นจุดปฐมปฏิบัติแห่งพระพุทธศาสนา กล่าวคือพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในไตรโลก(โลกมนุษย์ เทวโลก พรหมโลก) และประดิษฐานได้อย่างมั่นคงดำรงประโยชน์เกื้อกูลก่อให้เกิดสันติสุขแก่จิตวิญญาณของมวลมนุษยและสรรพสัตว์อย่างนับประมาณมิได้ ก็ด้วยพระกรุณาเสด็จจาริกโปรดประทานพุทธธรรมประกาศเผยแผ่หลักอริยสัจและบำเพ็ญพุทธจริยาอันยิ่งใหญ่ตลอดระยะเวลา 45 พรรษาของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธ

เจ้านั่นเอง โดยมีจุดเริ่มต้นเมื่อพระพุทธองค์ทรงตัดสินพระทัยแสดงธรรมจักกัปปวัตนสูตรปฐมเทศนาโปรดนักบวชปัญจวัคคีย์ ซึ่งเกิดผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ โดยหัวหน้าปัญจวัคคีย์คือท่านโกณฑัญญะ ได้ธรรมจักกัปปวัตนสูตรเห็นธรรมมีความเข้าใจแจ่มแจ้งในหลักสัจธรรม ประกาศตนเป็นพุทธสาวกขอบวชเป็นปฐมบรมภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา

กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมั่นคงอยู่ได้ด้วยการเผยแผ่คือการประกาศเปิดเผยอริยสัจธรรมความจริงอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ เพื่อให้เกิดกระบวนการศึกษาปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อันส่งผลเป็นความหลุดพ้นจากวิภวทุกข์ได้ในที่สุด ตราบใดพุทธบริษัทมีพระภิกษุพุทธสาวกเป็นต้นยังชวนขยายรังสรรค์งานเผยแผ่โดม่งม่นประกาศหลักพุทธธรรมให้ขจรขยายไปทั่วภูมิภาคของโลก ก็เป็นที่มั่นใจได้ว่า พระพุทธศาสนาจะดำรงสันติภาพก่อให้เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติอยู่ตราบนั้น สมดังที่ แก้ว ชิดตะขบ (2553 :21-24) ได้ประมวลคุณค่าความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ 2 ประการ คือ 1) การดำรงงานการเผยแผ่หลักพุทธธรรม 2) ผลจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย

ด้วยเหตุนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความดำรงมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา และนับเป็นภารกิจโดยตรงของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เมื่อทำหน้าที่ของตนให้บริบูรณ์ด้วยการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยจนแตกฉานและประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยที่ศึกษามาแล้วนั้น จนมีภูมิรู้ภูมิธรรมเข้มแข็งแล้ว ต้องอุทิศตนทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยรูปแบบวิธีการต่างๆ เช่น การแสดงธรรม การบรรยายธรรม การสนทนาธรรมตลอดถึงการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นแบบอย่างโดยจัดเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่งต่อความดำรงยั่งยืนมั่นคงอยู่แห่งพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่สมัยพุทธกาลจวบจนปัจจุบัน

จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการเผยแผ่ในด้านการดำรงงานการประกาศหลักพุทธธรรม และผลจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย

1.2.4.3 จุดมุ่งหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เมื่อพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์จะให้เหล่าพระอรหันต์ 60 รูปแรก แยกย้ายกันไปทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรมคำสอนแก่ชาวโลกนั้น พระองค์ทรงให้โอวาทแก่พระอรหันต์เหล่านั้นว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราเป็นผู้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเขาทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่มหาชน เพื่อความเอ็นดูแก่โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เธออย่าไปทางเดียวกันถึง 2 รูป

ภิกษุทั้งหลาย เธอจงแสดงธรรมในเชิงดงในเบื้องต้น ดงงามในท่ามกลาง และ ดงงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ให้เป็นไป พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ ให้บริสุทธิบริบูรณ์ สิ้นเชิง สัตว์โลกทั้งหลายที่เป็นผู้มีธุลีในดวงตาน้อย ผู้จักอาจรู้ทั่วถึงธรรมนั้นมิได้อยู่ เขาเหล่านั้น ย่อมเสื่อมจากคุณที่ฟังได้ฟังเห็น เพราะเหตุที่ไม่ได้ฟังธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราเองก็จักไปสู่ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรมเหมือนกัน” (วิ.มหา.[ไทย] 6/32/ 49-50)

จะเห็นได้ว่า ภารกิจสำคัญของพระภิกษุสงฆ์ นอกจากการปฏิบัติธรรมแล้ว ยังจะต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาให้แก่ชาวโลก ให้ชาวโลกได้พบกับความสุขที่แท้จริง หลุดพ้นจากวัฏฏสงสาร คือการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยการปฏิบัติธรรมตาม พุทธวิธี ดังนั้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงขึ้นอยู่กับพระภิกษุสงฆ์เป็นสำคัญ

วศิน อินทสระ (2548) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระพุทธเจ้าไว้ 3 ประการ คือ 1) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น 2) ทรงสอนเพื่อให้ฟังได้ตรงตรงตามเห็นได้จริง และ3) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลตามสมควรแก่กำลัง แห่งการปฏิบัติของตน

1.3 ปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นแบ่งออกเป็น 3 สมัย คือสมัยพุทธกาล สมัยหลังพุทธกาล และสมัยปัจจุบัน ตามตารางที่ 4.6 ดังนี้

ตารางที่ 4.4 สรุปปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัญหาอุปสรรค สมัยพุทธกาล	ปัญหาอุปสรรค สมัยหลังพุทธกาล	ปัญหาอุปสรรค สมัยปัจจุบัน
1. ปัญหาอุปสรรค จากภายใน พระพุทธศาสนา อาทิเช่น ปัญหา เรื่องการถือ วรรณะ ปัญหา	สมัยหลังพุทธกาล จะพบกับปัญหาเหล่านี้คือ 1. พระพุทธเจ้าเป็นอวตารของอินดู 2. องค์กรรมอื่นเดียวไม่เข้มแข็ง 3. ชาวอินดูต่างยึดมั่นในศาสนา 4. พระสงฆ์เถรวาทไม่งดเนื้อสัตว์ 5. ขาดผู้สอนที่อดทนทุ่มเทอย่างจริงจัง	ก. กรมการศาสนา(2544) กล่าวถึงปัญหา อุปสรรคในการเผยแผ่ดังนี้ 1. สถาบันศาสนาไม่สามารถนำหลักธรรมสู่การ ปฏิบัติ ให้เห็นผลอย่างชัดเจน 2. ปัญหาความสัมพันธ์ศรัทธาในทาง พระพุทธศาสนา

ปัญหาอุปสรรค สมัยพุทธกาล	ปัญหาอุปสรรค สมัยหลังพุทธกาล	ปัญหาอุปสรรค สมัยปัจจุบัน
<p>เรื่องคำสอนขัดแย้ง และปัญหาเรื่องความสัมพันธ์กับอาจารย์</p> <p>2. ปัญหาอุปสรรคจากภายนอก พระพุทธศาสนา อย่างเช่น ปัญหาการต่อต้านจากสังคมและจากลัทธิอื่น</p>	<p>6. ขาดสถาบันพระมหากษัตริย์อุปถัมภ์</p> <p>พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ ,2536) กล่าวถึงสถานการณ์ พระพุทธศาสนาอย่างมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ก่อนพุทธปรินิพพาน ซึ่งเกิดขึ้นตอนปลายพุทธสมัย มีประเด็นที่น่าสนใจ พอประมวลได้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. พระมหาเถระมีพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เป็นต้น ได้หนีพพานไปก่อนการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ทำให้โฉมหน้าของพระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไป รูปแบบการปกครองของพระพุทธศาสนาจึงต้องให้พระสงฆ์ยึดถือ “พระธรรมวินัย” เป็นศาสดาแทน 2. คฤหัสถ์ที่มีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา เช่น พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าสุทโธทนะ อนาคตปิณฑิกเศรษฐี เป็นต้น ได้สวรรคตไปก่อน ทำให้ขาดผู้ที่มีอุปถัมภ์หลัก 3. พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ออกไปไกลมาก ทำให้การติดต่อสอบถามความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยไม่สะดวกเท่าที่ควร ทั้งที่คนเข้ามาบวชก็มีเจตนาแตกต่างกันออกไป ทำให้มีเรื่องเสื่อมเสียบางเรื่องเกิดขึ้น 4. พระเถระทั้งหลายในสมัยพุทธกาลและหลังพุทธกาล มีความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาสูง ได้พยายามรักษาป้องกันพระธรรมวินัยไว้ ด้วยวิธีการต่างๆ 5. หลังพุทธปรินิพพานได้ 7 วัน สุกัทพทุทฒบรพชิตกล่าวว่ “พวกเราพ้นจากพระมหาสมณะนั้นด้วยดีแล้ว เพราะเมื่อก่อนท่านได้เบียดเบียนเรา ด้วยการตักเตือนว่า นี่ควร นี่ไม่ควร สำหรับพวกเราทั้งหลาย บัดนี้ พวกเราสบายแล้ว พวกเราต้องการทำสิ่งใดก็ทำ 	<ol style="list-style-type: none"> 3. ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมของสังคม 4. ปัญหาด้านการพัฒนาระบบบริหารด้านการศาสนา 5. ปัญหาวิกฤตศรัทธาในศาสนาที่เกี่ยวข้องพระสังฆาธิการ 6. ปัญหาด้านสื่อมวลชนให้ความสำคัญอย่างมากกับการนำเสนอข่าวพระสงฆ์แฉลบ <p>ข. พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ (2539) ได้หยิบยกประเด็นปัญหาของชาวสารที่ที่เกิดขึ้นในวงการคณะสงฆ์มาพิจารณาเป็นข้อๆดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ความเปลี่ยนแปลงและกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในวงการสงฆ์ไทยนั้น เป็นความเปลี่ยนแปลงในบทบาทและหน้าที่ในฐานะปัจเจกบุคคลมากกว่าระบบ...ชาวสารของคณะสงฆ์ถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชนมากขึ้น และน่าสังเกตว่าเป็นข่าวเชิงลบมากกว่าข่าวเชิงบวก 2. ปรากฏการณ์ของข้อเขียนตลอดคำวิจารณ์การปกครองคณะสงฆ์ในการแก้ไขปัญหการทำผิดพระธรรมวินัย หนังสือพิมพ์พยายามที่จะผลักดันให้หนักการเมืองและข้าราชการประจำเร่งรัดคณะสงฆ์ให้มีมาตรการต่างๆ ออกมา ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของการควบคุมคณะสงฆ์มากกว่าการพัฒนา 3. ทางออกที่ดีที่สุด ก็คือการปฏิรูปงานคณะสงฆ์ให้ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน โดยมีใช้การกระทำเพียงด้านใดด้านหนึ่ง มิฉะนั้นจะกลายเป็นการสร้างปัญหาขึ้นมาใหม่ที่ต้องแก้ไขไม่รู้จบจวบสิ้น <p>ค. พระมหาเป้า เตชปญโญ (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” แล้วพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นย่อมมีปัญหาอุปสรรคก็ดขวางมากมาย อย่างเช่น ปัญหาทั้งภายใน-ภายนอก จากบุคคล จากธรรมชาติ จากความผิดพลาด ปัญหาด้านการปกครองของ</p>

ปัญหาอุปสรรค สมัยพุทธกาล	ปัญหาอุปสรรค สมัยหลังพุทธกาล	ปัญหาอุปสรรค สมัยปัจจุบัน
	<p>สิ่งนั้น ไม่ต้องการสิ่งใดก็ไม่ต้องทำสิ่งนั้น”</p> <p>6. คำพูดของสุภัททอุทเทตพรพชิตเถระว่าเป็นการกล่าวจ้วงจาบ ขาดความเคารพในพระธรรมวินัย ทั้งๆที่ตนเองเป็นพระพุทธรูป แต่ทำตัวเองเสมือนเป็นขบถต่อพระพุทธรูปศาสนา</p> <p>7. หลังจากเสร็จการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว พระมหากัสสปะจึงนำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมสงฆ์พร้อมกับเสนอให้มีการสังคายนาพระธรรมวินัย โดยให้เหตุผลว่า ถ้าปล่อยให้เนิ่นนานออกไป “สิ่งที่มีไช้ธรรม มีไช้วินัย จักเจริญ สิ่งที่เป็นพระธรรมวินัยจะเสื่อมถอย พวกอธรรมวาทิ อวินัยวาทิได้พวกแล้วจักเจริญ ฝ่ายธรรมวาทิ-วินัยวาทิจะเสื่อมถอย”</p>	<p>อาณาจักร ศาสนจักร ศาสนาต่างๆ จากเจ้าลัทธิต่างๆ ปัญหาความขัดแย้งทางความคิด ปัญหาการแตกแยกด้านบุคคล ด้านงบประมาณ ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมประเพณี สื่อ ภาษา เพศ และวัย</p> <p>ง. พระมหาโชน แก้วสด(2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “อุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวิทยาเขตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” แล้วพบว่า ปัญหาอุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวิทยาเขตมี 5 ด้าน คือ ด้านนโยบายและวัตถุประสงค์ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการผลิตสื่อและการใช้สื่อ ด้านบุคลากร และด้านการบริการวิชาการแก่สังคม</p>

จากตารางพบว่า ปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มี 3 ประการคือ ปัญหาอุปสรรคสมัยพุทธกาล สมัยหลังพุทธกาล และสมัยปัจจุบัน

ก. ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล พบว่ามีปัญหาอุปสรรคอยู่ 2 ประการ คือปัญหาอุปสรรคจากภายในพระพุทธศาสนา อาทิเช่น ปัญหาเรื่องการถือวาระ ประเด็นปัญหาเรื่องคำสอนขัดแย้ง และปัญหาเรื่องความสัมพันธ์กับอาจารย์ และปัญหาอุปสรรคจากภายนอกพระพุทธศาสนา อย่างเช่น ปัญหาการต่อต้านจากสังคมและจากลัทธิอื่น

ข. ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยหลังพุทธกาล พบว่ามีปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 6 ประการคือ 1) พระพุทธเจ้าเป็นอวตารของอินดู 2) องค์กรรมสงฆ์อินเดียนั้นไม่เข้มแข็ง 3) ชาวอินดูต่างยึดมั่นในศาสนา 4) พระสงฆ์เถรวาทไม่อดเนื้อสัตว์ 5) ขาดผู้สอนที่อดทนทรมานอย่างจริงจัง และ 6) ขาดสถาบันพระมหากษัตริย์อุปถัมภ์

ในประเด็นปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่ศาสนาสมัยหลังพุทธกาลนั้น พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ,2536) กล่าวว่า สถานการณ์พระพุทธศาสนาบางอย่างมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ก่อนพุทธปรินิพพาน ซึ่งเกิดขึ้นตอนปลายพุทธสมัย มีเหตุการณ์ที่น่าสนใจหลายประเด็น อย่างเช่น

1. พระมหาเถระ เช่น พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เป็นต้นได้นิพพานไปก่อนการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ทำให้โฉมหน้าของพระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไป เพราะตามหลักฐานพระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระอัครสาวกทั้งสองว่า อยู่ในฐานะที่จะบริหารกิจการคณะสงฆ์เสมอด้วยพระองค์ หากพระอัครสาวกทั้งสองไม่นิพพานไปก่อน ระบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์อาจจะมีรูปแบบ มีสังฆปริณายกรูปเดียวกันก็ได้ เมื่อพระอัครสาวกนิพพานไปแล้ว พระมหาเถระรูปอื่นๆ ก็ไม่ได้รับการยกย่องในฐานะดังกล่าว รูปแบบการปกครองของพระพุทธศาสนาจึงต้องให้พระสงฆ์ยึดถือ “พระธรรมวินัย” เป็นศาสดาแทนพระองค์อย่างที่เป็นอยู่

2. คฤหัสถ์มีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา เช่น พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าสุทโธทนะ อนุตตปิณฑกเศรษฐี เป็นต้น ได้สวรรคตไปก่อน ทำให้ขาดผู้ที่อุปถัมภ์หลัก

3. พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ออกไปไกลมาก ทำให้การติดต่อสอบถามความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยไม่สะดวกเท่าที่ควร ทั้งที่คนเข้ามาบวชก็มีเจตนาแตกต่างกันออกไป ทำให้มีเรื่องเสื่อมเสียบางเรื่องเกิดขึ้น และมีบางคนต้องการเป็นพระแต่ไม่ยินดีที่จะปฏิบัติตามพระธรรมวินัย คนเหล่านั้นได้แสดงความคิดเห็นของตนออกมาในโอกาสต่างๆ กัน แต่เกิดความแตกแยกกันอย่างรุนแรง

4. พระเถระทั้งหลายสมัยพุทธกาลและหลังพุทธกาล มีความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาสูง ได้พยายามรักษาป้องกันพระธรรมวินัยไว้ ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น พระจุนทเถระ ปรารภการนิพพานของท่านมหาวิระจนแตกแยกกันเป็นสองฝ่ายได้เสนอให้มีการสังคายนาพระธรรมวินัย จนพระสารีบุตรได้รับพุทธาณุมัติให้จัดทำ แต่ทำไม่สำเร็จเพราะท่านนิพพานเสียก่อน

5. หลังพุทธปรินิพพานได้ 7 วัน พระมหากัสสปะพร้อมด้วยบริวารประมาณ 500 รูป ได้ทราบจากปริพาชกท่านหนึ่งว่าพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานได้ 7 วันแล้ว พอภิกษุทั้งหลายได้ยินก็แสดงอาการออกมาแตกต่างกันกัน กลุ่มหนึ่งเป็นพระอริยบุคคลมีสติอดกลั้นด้วยคิดว่าสังขารทั้งหลายเป็นของไม่เที่ยง ส่วนอีกฝ่ายที่ยังมีราคะ โทสะ และโมหะอยู่ก็แสดงความเศร้าโศกเสียใจคร่ำครวญต่าง ๆ นานา เพราะปิยวิปโยคอย่างหนักว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานเร็วนัก พระสุคตเจ้าเสด็จปรินิพพานเร็วนัก จักคือดวงประทีปแห่งโลกหายไปจากโลกเร็วนัก” ในขณะที่ท่านสุภัททอุทตมบรรพชิตกลับกล่าวปลอบโยนว่า “พวกเราพ้นจากพระมหาสมณะนั้นด้วยดีแล้ว เพราะเมื่อก่อนท่านได้เบียดเบียนเรา ด้วยการตักเตือนว่า นี่ควร นี่ไม่ควร สำหรับพวกเราทั้งหลาย บัดนี้ พวกเราสบายแล้ว พวกเราต้องการทำสิ่งใดก็ทำสิ่งนั้น ไม่ต้องการทำสิ่งใดก็ไม่ต้องการทำสิ่งนั้น” (ที.ม. [ไทย] 10/232/174, ฉบับมหาจุฬาฯ)

6. คำพูดของสุภัททอุทตมบรรพชิตถือได้ว่าเป็นการกล่าวจ้วงจาบ ขาดความเคารพในพระธรรมวินัย ทั้งๆ ที่ตนเองเป็นพระพุทธรูป แต่ทำตัวเองเสมือนเป็นขบถต่อ

พระพุทธศาสนา หลังจากเสร็จการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว พระมหากัสสปะจึงนำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมสงฆ์พร้อมกันเสนอให้มีการสังคายนาพระธรรมวินัย โดยให้เหตุผลว่า ถ้าปล่อยให้เนิ่นนานออกไป “สิ่งที่มีใช้ธรรม มีใช้วินัย จักเจริญ สิ่งที่เป็นพระธรรมวินัยจะเสื่อมถอย พวกอธรรมวาทิ อวินัยวาทิได้พวกแล้วจักเจริญ ฝ่ายธรรมวาทิ-วินัยวาทิจะเสื่อมถอย”

สำหรับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต:2543) ได้ให้ข้อสังเกตในเหตุการณ์หลังจากการปริณิพพานของพระพุทธเจ้าไว้ว่า “วัสสการพราหมณ์ถามพระอานนท์ว่า พวกท่านไม่มีหัวหน้าไม่มีผู้ปกครอง จะอยู่รวมกันได้อย่างไร ความพร้อมเพรียงสามัคคีจะเกิดขึ้นได้อย่างไร พระเถระตอบว่า พวกเราไม่ใช่ไม่มีหัวหน้า พวกเรายึดถือธรรมคือหลักการ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท วางวินัยแม่บทเป็นหลักอ้างอิงไว้แล้ว เมื่อถึงวันอุโบสถ 15 วัน ครั้งหนึ่งพระภิกษุที่อยู่ในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ก็มาประชุมพร้อมกัน ขอให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดสาธยายสิกขาบทที่วางไว้เป็นแม่บทนั้น เมื่อมีพระภิกษุกระทำความผิด สงฆ์คือที่ประชุมก็ให้ภิกษุรูปนั้นปฏิบัติตามกติกา ท่านว่าการที่ปฏิบัติเช่นนี้ไม่ถือว่าใครลงโทษภิกษุนั้น แต่ถือว่าธรรมลงโทษเขา”

ค. ปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยปัจจุบัน พบว่า มีปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 6 ประการคือ 1) สถาบันศาสนาไม่สามารถนำหลักธรรมสู่การปฏิบัติให้เห็นผลอย่างชัดเจน 2) ปัญหาความเสื่อมศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา 3) ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมของสังคม 4) ปัญหาด้านการพัฒนากระบวนการบริหารด้านการศึกษา 5) ปัญหาวิกฤตศรัทธาในศาสนาที่เกี่ยวข้องพระสังฆาธิการ 6) ปัญหาด้านสื่อมวลชนให้ความสำคัญอย่างมากกับการนำเสนอข่าวพระสงฆ์แฉลบ

1.4 นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย

การบริหารงานทุกหน่วยงานย่อมมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางที่ต้องการ นโยบายที่ดีจะต้องเป็นนโยบายที่สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อขจัดความขัดแย้ง

จากการศึกษาพบว่า มีนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4 หน่วยงาน คือ หน่วยงานมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) และนโยบายเกี่ยวกับศาสนาของรัฐบาลไทยตั้งแต่สมัยรัฐบาลบรรหาร ศิลปอาชา ถึง สมัยรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (พ.ศ. 2538-2554)

ตารางที่ 4.5 นโยบายการเผยแผ่ศาสนาของมหาเถรสมาคม

มหาเถรสมาคม มีภารกิจหลัก 6 ด้าน	ผู้รับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
------------------------------------	---

มหาเถรสมาคม มีภารกิจหลัก 6 ด้าน	ผู้รับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา		
	คณะสงฆ์	หน่วยงานราชการ	หน่วยงานเอกชน
(1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการเผยแผ่ (3) ด้านการศาสนศึกษา (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์	<ul style="list-style-type: none"> ● มหาเถรสมาคม ซึ่งประกอบด้วยหน่วยสนับสนุนและรับสนองงาน ได้แก่ พระสังฆาธิการทุกระดับ และพระสงฆ์ทั่วประเทศ รวมทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ● กิจกรรมที่ดำเนินการ ได้แก่ จัดอบรมปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนโดยการบวชเนกขัมมจารีณี, จัดฝึกอบรมพระนักเทศน์, จัดโครงการอบรมเยาวชนและบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และ จัดอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> ● สำนักงานพระพุทธศาสนา (กิจกรรมด้านการจัดปฏิบัติธรรม ณ พุทธมณฑล, การจัดแข่งขันตอบปัญหาศีลธรรม, จัดกิจกรรมวันแม่แห่งชาติ เป็นต้น) ● หน่วยงานที่สนับสนุนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ กรมวิชาการ กองอนุศาสนาจารย์ เป็นต้น (กิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ได้แก่ อบรมด้านศีลธรรมจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่, จัดอบรมครูสอนวิชาพระพุทธศาสนา) 	<ul style="list-style-type: none"> ● หน่วยงานเอกชนที่ดำเนินการเกี่ยวกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญ ได้แก่ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย, ยูวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย, ศูนย์อบรมศีลธรรม, ศูนย์เผยแผ่ และหน่วยงานสถาบันการศึกษา เป็นต้น ● กิจกรรมที่หน่วยงานเอกชนจัดขึ้น ได้แก่ การอบรมธรรมะให้แก่นักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชนทั่วไป

ตารางที่ 4.6 การเผยแพร่ศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

วิสัยทัศน์ พันธกิจและ ยุทธศาสตร์ (ผู้อำนวยการ, 2551)	วิสัยทัศน์ พันธกิจและ ยุทธศาสตร์ (ผู้อำนวยการ, 2555)	หมายเหตุ
วิสัยทัศน์	วิสัยทัศน์	
“พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคง พุทธศาสนิกชนเข้มแข็ง มีความสุขด้วยหลักพุทธธรรม และส่งเสริมศีลธรรมค้ำจุนสังคม”	“สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงยั่งยืน และสังคมมีความสุขด้วยหลักพุทธธรรม”	วิสัยทัศน์ทั้งแบบใหม่และแบบเก่า ให้ความสำคัญและความมั่นคงด้วยหลักพุทธธรรม
พันธกิจ	พันธกิจ	
“ให้การอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการเผยแพร่หลักธรรมให้ประชาชนนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้จริง”	<ol style="list-style-type: none"> 1. เสริมสร้างให้สถาบันและกิจการทางพระพุทธศาสนา มีความมั่นคงยั่งยืน 2. สนับสนุนส่งเสริมและจัดการการศึกษาสงฆ์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาให้มีความรู้คู่คุณธรรม 3. จัดการศึกษาสงฆ์เพื่อผลิต และพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมเผยแผ่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม และร่วมสร้างสังคมพุทธธรรมที่มีความเข้มแข็ง 4. ดำเนินการให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลก 5. พัฒนาการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติให้เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคม 	พันธกิจแบบเดิมมุ่งการให้ความสำคัญกับการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ส่วนแบบใหม่ได้เน้นการสร้างสถาบัน กิจกรรมพัฒนาศาสนทายาทและเห็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลก
ยุทธศาสตร์	ยุทธศาสตร์	
1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 อุปถัมภ์ส่งเสริม สนับสนุนการ	1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างเอกภาพให้กับสถาบันและ	ยุทธศาสตร์แบบเดิมและแบบใหม่ได้กำหนดยุทธศาสตร์แต่ละประเด็นไว้

วิสัยทัศน์ พันธกิจและ ยุทธศาสตร์ (ผู้อำนวยการ, 2551)	วิสัยทัศน์ พันธกิจและ ยุทธศาสตร์ (ผู้อำนวยการ, 2555)	หมายเหตุ
<p>เผยแผ่พระพุทธศาสนา</p> <p>2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 เพิ่มและพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีศักยภาพ และขีดความสามารถในการเผยแผ่</p> <p>3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 จัดกิจกรรมการเผยแผ่หลักธรรมด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย</p> <p>4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา</p>	<p>กิจการทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ</p> <p>2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมการพัฒนาระบบการศึกษาสงฆ์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบและครบวงจร</p> <p>3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับศาสนทายาท</p> <p>4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลก</p> <p>5. ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนา นโยบายและเสริมสร้างศักยภาพระบบบริหารจัดการศาสนสมบัติ</p> <p>6. ยุทธศาสตร์ที่ 6 การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติให้ป็นมืออาชีพ</p>	<p>อย่างชัดเจน เช่น แบบเดิมจะเน้นการอุปถัมภ์ การพัฒนาบุคลากรให้มีความศักยภาพ การจัดกิจกรรม สร้างเครือข่าย ส่วนแบบใหม่ได้เห็นสถาบัน พัฒนาระบบการศึกษาสงฆ์ สร้างศาสนทายาท และสร้างความเข้มแข็งให้ข้าราชการเป็นมืออาชีพ</p>

จากตารางพบว่า สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติสมัยจุฬารัตน์ บุณยากร และ นพรัตน์ เบญจวัฒน์นันท์ เป็นผู้อำนวยการ ได้กำหนดวิสัยทัศน์โดยเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความเข้มแข็งและมีความสุขตามหลักพุทธธรรม และกำหนดพันธกิจโดยให้ความสำคัญกับการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา การส่งเสริมและจัดการการศึกษาสงฆ์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาให้มีความรู้คู่คุณธรรม การสร้างสถาบันให้มีเอกภาพ พัฒนาศาสนทายาท และต้องการให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลก พร้อมทั้งยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการอุปถัมภ์ส่งเสริมการเผยแผ่ พัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีศักยภาพในการเผยแผ่ การจัดกิจกรรม สร้างเครือข่าย การสร้างสถาบัน และจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ พัฒนาระบบการศึกษาสงฆ์ให้ครบวงจร สร้างศาสนทายาทให้มีความเข้มแข็ง เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ข้าราชการเป็นมืออาชีพ และพัฒนาศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลก

ในขณะเดียวกัน ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) เปิดเผยว่า ในปี 2554 นี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะเน้นการพัฒนาพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และบุคลากร ให้มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากขึ้น โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ ที่จะมาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ต้องมีความรู้เกี่ยวกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งขณะนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำลังเตรียมยกย่องระเบียบมหาเถรสมาคม (มส.) ว่าด้วยการจัดตั้ง “สถาบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ” ขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นสถาบันอบรมพระภิกษุสงฆ์ รวมถึงพัฒนาวัดให้เป็น “ศูนย์กลางของชุมชน”

พอสรุปความได้ว่า สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งปรากฏเด่นชัดในยุทธศาสตร์แต่ละข้อ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ 4 กล่าวถึงการเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลก และยุทธศาสตร์ที่ 1 กำหนดเสริมสร้างเอกภาพให้สถาบันและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งตรงกับผลการวิจัยที่ สมานจิต ภิรมย์ริน (2546) ได้ศึกษารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีนโยบายให้เป็นองค์กรอิสระที่รัฐให้การรับรอง สนับสนุนด้านงบประมาณและการดำเนินงาน อยู่ในการกำกับดูแล เกื้อหนุนของมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีความอิสระคล่องตัวในการจัดการบริหารองค์กรภายใน กำหนดเป้าหมายและมาตรฐานไปสู่การปฏิบัติได้ มีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนงานวิจัยและพัฒนา งานฝึกอบรมและพัฒนา งานเผยแผ่และงานความสัมพันธ์กับชุมชน ดำเนินการฝึกอบรมพระสังฆาธิการ พระนักเผยแผ่ และบุคลากรด้านการเผยแผ่ ครอบคลุมเป้าหมายที่มีอยู่ทั้งสังคมชนบท มีโครงสร้างประกอบด้วย 8 ส่วนคือคือ สภาสถาบัน สำนักงานอธิการ สำนักงานกองทุนสถาบัน สำนักบริหารกลาง สำนักวิจัยและมาตรฐาน สำนักฝึกอบรมและพัฒนา สำนักวิทยบริการ และสำนักประสานงานและบริการสังคม

ตารางที่ 4.7 นโยบายของรัฐบาลไทยที่เกี่ยวกับศาสนา (พ.ศ.2538-2557)

<p>นโยบายที่เกี่ยวกับศาสนา ของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ปี โดยภาพรวม (2538-2557)</p>	<p>นโยบายที่เกี่ยวกับศาสนา สมัยนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (2554-2557)</p>
<p>ทุกรัฐบาลล้วนให้ความสำคัญกับศาสนา สังเกตได้จากวันที่ แถลงนโยบายต่อรัฐสภาของนายกรัฐมนตรีแต่ละท่าน ผล จากการศึกษาพบว่า รัฐบาลไทยให้ความสำคัญเกี่ยวกับ ศาสนา พอประมวลดังนี้ 1) ส่งเสริมเอกลักษณ์ของความ เป็นไทยทุกด้านและสนับสนุนศาสนทายาทเพื่อเผยแผ่ศา สนธรรม รวมทั้งสนับสนุนให้มีการพัฒนาศาสนสถานให้ สะอาด ร่มเย็น สงบสุข เพื่อให้เป็นประโยชน์ด้านจิตใจต่อ ชุมชน 2) อุบัติกรรมกั คัมภีร์ และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ๆ เพื่อให้มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังให้ ประชาชนเข้าใจและนำหลักธรรมของศาสนามาใช้ในการ เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 3) เอื้อให้ศาสนิกชนต่างศาสนาร่วมกิจกรรมบำเพ็ญ ประโยชน์ต่อส่วนรวม และนำหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับ ถือมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เพื่อความ สมานฉันท์และเพื่อสันติธรรมในสังคม</p> <p>เป็นที่น่าสังเกตเพิ่มเติม ก็คือนโยบายด้านศาสนา ศีลปะและวัฒนธรรมสมัยสมัคร สุนทรเวช และสมชาย วงศ์ สวัสดิ์ มีลักษณะที่เหมือนกันทุกอย่าง ได้แก่ “อุบัติกรรมกั คัมภีร์ และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ เพื่อให้มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังให้ประชาชนเข้าใจและ นำหลักธรรมของศาสนา มาใช้ในการเสริมสร้างคุณธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิต” สืบเนื่องจากรัฐบาลไทยในช่วงนั้น ขาดเสถียรภาพทางการเมือง มีการเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีถึง 3 คนในปี พ.ศ.2551 ทำให้รัฐบาลต้องรับนโยบายด้าน ศาสนา ศีลปะและวัฒนธรรมต่อเนื่องกัน</p>	<p>สมัยนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็น นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายต่อ รัฐสภา เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2554 โดยมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ</p> <p>1) เพื่อนำประเทศไทยไปสู่โครงสร้าง เศรษฐกิจที่สมดุล มีความเข้มแข็งของ เศรษฐกิจภายในประเทศมากขึ้น ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานที่สำคัญของการสร้างการ เติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน การ พัฒนาคุณภาพและสุขภาพคนไทยในทุก ช่วงวัย ถือเป็นปัจจัยชี้ขาดความสามารถ ในการอยู่รอดและแข่งขันได้ของเศรษฐกิจ ไทย</p> <p>2) เพื่อนำประเทศไทยสู่สังคมที่มี ความปรองดองสมานฉันท์ และอยู่บน พื้นฐานของหลักนิติธรรมที่เป็น มาตรฐานสากลเดียวกันและมีหลักปฏิบัติ ที่เท่าเทียมกัน ต่อประชาชนคนไทยทุกคน และ 3) เพื่อนำประเทศไทยไปสู่การเป็น ประชาคมอาเซียน ในปี 2558 อย่าง สมบูรณ์ โดยสร้างความพร้อมและความ เข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมและ วัฒนธรรม และการเมืองและความมั่นคง</p>

1.5 การจัดการความรู้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ความรู้ การจัดการความรู้ และการจัดการความรู้ตามแนวพุทธ ที่จะนำไปใช้ในการเผยแผ่ศาสนานั้น ผู้วิจัยจะได้กล่าวไปตามลำดับ ตามตารางที่ 4.11 ดังต่อไปนี้

1.5.1 ความรู้ มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะ

ตารางที่ 4.8 สรุปเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2545)	Davenport and Prusak (1998:5)	Raj (1996)	Choo (1998)	วิจารณ์ พานิช (2548)
ความรู้ คือสิ่งที่สะสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ หรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากการประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติต้องคัมภีร์วิชาในแต่ละวิชา	ความรู้คือการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ ค่านิยม ความเข้าใจ การรู้โดยสัญชาตญาณ และสารสนเทศซึ่งเป็นพื้นฐานในการประเมิน และการรับเอาประสบการณ์ และสารสนเทศใหม่ๆ ของบุคคล	ความรู้ คือ ข้อเท็จจริงและความเชื่อถือที่บุคคลได้รับการศึกษาและได้รับจากประสบการณ์	ความรู้ คือ สารสนเทศที่ได้รับพัฒนาโดยผ่านกระบวนการรับรู้ กระบวนการตัดสินใจ และความเข้าใจของบุคคล	<ul style="list-style-type: none"> ● ความรู้ คือสิ่งที่เมื่อนำไปใช้จะไม่หมดหรือสึกหรอ แต่จะยิ่งงอกเงยขึ้น ● ความรู้ คือสารสนเทศที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ● ความรู้ คือสิ่งที่คาดเดาไม่ได้

จากตาราง พบว่า ความรู้คือสิ่งที่สะสมมาจากการศึกษาเล่าเรียนการค้นคว้า หรือประสบการณ์รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ หรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากการประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยินได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติต้องคัมภีร์วิชาในแต่ละวิชา

ความรู้ คือการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ ค่านิยม ความเข้าใจ การรู้โดยสัญชาตญาณและสารสนเทศซึ่งเป็นพื้นฐานในการประเมิน และการรับเอาประสบการณ์และสารสนเทศใหม่ๆ ของบุคคล

ความรู้ คือข้อเท็จจริงและความเชื่อถือที่บุคคลได้รับการศึกษาและได้รับจากประสบการณ์

ความรู้ คือสารสนเทศที่ได้รับพัฒนาโดยผ่านกระบวนการรับรู้ กระบวนการตัดสินใจและความเข้าใจของบุคคล

ความรู้ คือสิ่งที่เมื่อนำไปใช้จะไม่หมดหรือสึกหรอ แต่จะยิ่งงอกเงยขึ้น

ความรู้ คือสารสนเทศที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ

ความรู้ คือสิ่งที่คาดเดาไม่ได้

ความรู้เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับบริบทและกระตุ้นให้เกิดขึ้นโดยความต้องการ

สรุปความได้ว่า ความรู้ หมายถึงข้อมูล สารสนเทศ ที่ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียนเขียนอ่านและเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ รวมถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด ค่านิยม ความเชื่อและการปฏิบัติ ซึ่งความรู้เหล่านั้นจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อเรานำความรู้ที่ได้สั่งสมมานั้นไปพัฒนาและประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง หน่วยงานและประเทศชาติ

ตารางที่ 4.9 สรุปที่มา ลักษณะ ประเภทความรู้ ระดับความรู้

ที่มาความรู้	ลักษณะความรู้ ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2548)	ประเภทความรู้ (ประพนธ์ ผาสุขยัต,2549; (Nonaka/Takeuchi, 1995)	ระดับความรู้ ภาคร จินดาวงศ์ (2549)
1. องค์ความรู้ที่ได้จากการถ่ายทอด 2. องค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์โดยตรง 3. องค์ความรู้ที่เกิดจากการวิเคราะห์อย่างวิทยาศาสตร์	1. ความรู้ไม่ลดน้อยถอยลง 2. มีการขยายตัวไม่หยุดนิ่ง และต้องทบทวนพัฒนาตลอดเวลา 3. มีคุณค่าไม่แน่นอน 4. ความรู้ขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะ และขึ้นอยู่กับเวลาสถานที่ 5. ความเป็นอสมมาตรของความรู้	1. ความรู้ไม่ชัดแจ้ง (Tacit Knowledge) 2. ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) Raj (1996) 1. ความรู้เชิงประจักษ์ 2. ความรู้เชิงวิเคราะห์ 3. ความรู้เชิงทฤษฎี Choo (2000:26) 1. ความรู้อย่างไม่เป็นทางการ (Tacit knowledge) 2. ความรู้อย่างเป็นทางการ (Explicit knowledge) 3. ความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม (Cultural knowledge)	1. ความรู้เชิงทฤษฎี (Know-What): เป็นความรู้เชิงข้อเท็จจริง รู้อะไรเป็นอะไร 2. ความรู้เชิงทฤษฎี และเชิงบริบท (Know-How) เป็นความรู้เชื่อมโยงกับโลกของความเป็นจริง สิ่งที่เป็นทักษะหรือประสบการณ์มากขึ้น 3. ความรู้ในระดับที่อธิบายเหตุผล (Know-Why) เป็นความรู้เชิงเหตุผลระหว่างเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ 4. ความรู้ในระดับคุณค่า ความเชื่อ (Care-Why) เป็นความรู้ในลักษณะของความศรัทธาเริ่มสร้างสรรค์ที่ขั้วต้นมาจากภายในตนเอง

จากตารางพบว่า ที่มาของความรู้มาจาก 3 องค์ความรู้ คือองค์ความรู้ที่ได้จากการถ่ายทอด องค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์โดยตรง และองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิเคราะห์อย่างวิทยาศาสตร์

ความรู้จะมี 3 ลักษณะ คือความรู้ไม่ลดน้อยถอยลง ความรู้จะมีการขยายตัวไม่หยุดนิ่ง และต้องทบทวนพัฒนาตลอดเวลา ความรู้มีคุณค่าไม่แน่นอน ความรู้ขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะและขึ้นอยู่กับเวลาสถานที่ และความเป็นอสมมาตรของความรู้

ความรู้มี 2 ประเภท คือความรู้ไม่ชัดแจ้ง (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) นอกจากนี้ ความรู้ยังแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือความรู้เชิงประจักษ์ ความรู้เชิงวิเคราะห์ ความรู้เชิงทฤษฎี ในขณะที่เดียวกัน ความรู้แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ ความรู้อย่างไม่เป็นทางการ (Tacit knowledge) ความรู้อย่างเป็นทางการ (Explicit knowledge) ความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม (Cultural knowledge)

ระดับความรู้มี 3 ระดับ คือความรู้เชิงทฤษฎี (Know-What) เป็นความรู้เชิงข้อเท็จจริง รู้ อะไรเป็นอะไร 2) ความรู้เชิงทฤษฎีและเชิงบริบท (Know-How) เป็นความรู้เชื่อมโยงกับโลกของความเป็นจริง ลึกที่เป็นทักษะหรือประสบการณ์มากขึ้น 3) ความรู้ในระดับที่อธิบายเหตุผล (Know-Why) เป็นความรู้เชิงเหตุผลระหว่างเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ 4) ความรู้ในระดับคุณค่า ความเชื่อ (Care-Why) เป็นความรู้ในลักษณะของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ขับเคลื่อนมาจากภายในตนจะเป็นผู้ที่สามารถสกัด ประมวล วิเคราะห์ความรู้ที่ตนเองมีอยู่ กับความรู้ที่ตนเองได้รับมาสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาได้

1.5.2 การจัดการความความรู้ (Knowledge Management=KM) หมายถึงการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความหมายไว้มากมาย พอประมวลได้ดังนี้ (รายละเอียดปรากฏในบทที่ 2)

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช (2546) กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือเครื่องมือเพื่อใช้ในการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 3 ประการ ไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ บรรลุเป้าหมายของงาน บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน และบรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ดังนั้น การจัดการความรู้ จึงไม่ใช่เป้าหมายในตัวของมันเอง เมื่อไรก็ตามที่มีการเข้าใจผิด เอาการจัดการความรู้เป็นเป้าหมาย ความผิดพลาดก็เริ่มเดินเข้ามา อันตรายที่จะเกิดตามมา คือการจัดการความรู้เทียม หรือปลอม เป็นการดำเนินการเพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่ามีจัดการความรู้เท่านั้นเอง

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ(2547) ให้ความหมายว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการในการนำเอาความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรโดยผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น การสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยนและใช้ความรู้ เป็นต้น

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2549) ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือกระบวนการในการสร้าง ประมวล เผยแพร่ และใช้ความรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547:32) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูล สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้ โดยอาศัยช่องทางต่างๆที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่ก็แพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์กรอย่างสมดุล เป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์กร

สรุปว่า การจัดการความรู้ หมายถึงการบริหารจัดการทรัพย์สินความรู้ขององค์กรทั้งที่เป็นความรู้ที่ชัดเจนและความรู้ที่ไม่เด่นชัดมาจัดระเบียบ จัดเก็บไว้อย่างเป็นระบบให้เป็นความรู้ขององค์กร เพื่อสร้างความพร้อมสำหรับการถ่ายทอดไปยังบุคคลหรือองค์กรอื่น ด้วยขั้นตอนและวิธีการต่างๆ เพื่อสร้างให้เกิดการเรียนรู้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเพื่อสร้างความได้เปรียบด้านการแข่งขันเชิงวิชาการ และเพื่อพัฒนาองค์กรสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

ตารางที่ 4.10 สรุปความหมายของการจัดการความรู้ (KM)

ความหมายของความรู้				ประเภทความรู้
ศ.พ.วิจารณ์ พานิช (2546)	สถาบันเพิ่ม ผลผลิตแห่งชาติ (2547)	บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547)	ทาเคอุชิ และโนนากะ (Takeuchi and Nonaka, 2004)	(Takeuchi and Nonaka, 2004,ประพนธ์ ผาสุกยิต ,2548)
การจัดการความรู้คือ เครื่องมือเพื่อใช้ในการ บรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 3 ประการไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ บรรลุเป้าหมายของ งาน บรรลุเป้าหมายการ พัฒนาคน และบรรลุ เป้าหมายการพัฒนา องค์กรไปสู่การเป็นองค์กร แห่งการเรียนรู้	การจัดการความรู้เป็น กระบวนการในการ นำเอาความรู้ที่มีอยู่ หรือเรียนรู้มาใช้ให้ เกิดประโยชน์สูงสุด ต่อองค์กรโดยผ่าน กระบวนการต่างๆ เช่น การสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยน และใช้ความรู้ เป็นต้น	การจัดการความรู้ว่า เป็นกระบวนการใน การนำความรู้ที่มีอยู่มา ใช้ให้เกิดประโยชน์ สูงสุดต่อองค์กรโดย ผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น การสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยน และใช้ความรู้ เป็นต้น	การจัดการความรู้ไว้ว่า เป็นกระบวนการในการ สร้างความรู้ใหม่อย่าง ต่อเนื่อง เผยแพร่ความรู้ ทั่วทั้งองค์กร และนำไป เป็นส่วนประกอบสำคัญ ของผลิตภัณฑ์บริหาร เทคโนโลยีและระบบใหม่	1. ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) 2. ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge)

จากตาราง พบว่า การจัดการความรู้ หมายถึงการบริหารจัดการทรัพยากรปัญญาขององค์กรทั้งที่เป็นความรู้ที่ชัดเจนและความรู้ที่ไม่เด่นชัดมาจัดระเบียบ จัดเก็บไว้อย่างเป็นระบบให้เป็นความรู้ขององค์กร เพื่อสร้างความพร้อมสำหรับการถ่ายทอดไปยังบุคคลหรือองค์กรอื่น ด้วยขั้นตอนและวิธีการต่างๆ เพื่อสร้างให้เกิดการเรียนรู้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเพื่อสร้างความได้เปรียบด้านการแข่งขันในเชิงวิชาการ และเพื่อพัฒนาองค์กรสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ต่อไป ขณะเดียวกัน ความรู้อย่างแบ่งออกเป็น 2 ประการคือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) และความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge)

ตารางที่ 4.11 สรุปประโยชน์ องค์ประกอบ และกระบวนการจัดการความรู้

นฤมล พุกษศิลาปะ และ พัทธรา หาญเจริญกิจ (2543)	น้ำทิพย์ วิภาวิน (2547)	มาควอร์ด (Maquardt, 1996)
<p>ประโยชน์การจัดการความรู้มี 8 ประการคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ป้องกันความรู้สูญหาย ทำให้องค์กรสามารถรักษาความเชี่ยวชาญความชำนาญ และความรู้ที่อาจสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร เช่น การเกษียณอายุทำงาน 2. เพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ ตามประเภท คุณภาพและความสะดวกในการเข้าถึงความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพการตัดสินใจ 3. ความสามารถในการปรับตัว และมีความยืดหยุ่นในการทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในงาน และวัตถุประสงค์ของงาน โดยไม่ต้องมีการควบคุม 4. ความได้เปรียบในการแข่งขัน การจัดการความรู้ช่วยให้องค์กรมีความเข้าใจลูกค้า แนวโน้มของการตลาดของการแข่งขัน ทำให้สามารถลดช่องว่าง และเพิ่มโอกาสในการแข่งขันได้ 5. การพัฒนาทรัพยากรบุคคล เป็นการพัฒนาความสามารถขององค์กรในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ 	<p>องค์ประกอบการจัดการความรู้มี 3 ประการคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านคน : คนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ กลยุทธ์ที่ธุรกิจใช้เพื่อสร้างความรู้ได้เปรียบทางการแข่งขันในทศวรรษนี้มุ่งที่ความสามารถของคนในองค์กร 2. ด้านกระบวนการ : กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย แนวทางและขั้นตอนการจัดการความรู้โดยต้องระบุประเภทของสารสนเทศที่ต้องการ ทั้งจากแหล่งข้อมูลภายในและภายนอก 3. ด้านเทคโนโลยี 	<p>กระบวนการจัดการความรู้มี 5 ประการคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) 2. การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) 3. การเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Disseminate) 4. การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval) 5. การถ่ายโอนความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization)

นฤมล พฤษศยกุล และ พัชรา หาญเจริญกิจ (2543)	น้ำทิพย์ วิภาวิน (2547)	มาควอร์ด (Maquardt, 1996)
6. การยกระดับผลิตภัณฑ์ การนำการจัดการ ความรู้มาใช้เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตและบริการ ซึ่งเป็นการเพิ่มคุณค่า ให้แก่ผลิตภัณฑ์นั้นๆ อีกด้วย	สารสนเทศ : การจัดการ ความรู้ มีการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานของ ความรู้ในองค์กรให้เป็น ความรู้ที่เกิดประโยชน์ ต่อบุคคลนั้น ในเวลาและ รูปแบบที่บุคคลนั้น ต้องการ เรียกว่าระบบ บริหารความรู้	
7. การบริการลูกค้า การศึกษาความสนใจ และความต้องการของลูกค้าจะเป็นการ สร้างความพึงพอใจ เพิ่มยอดขาย และ สร้างรายได้ให้แก่องค์กร		
8. การลงทุนทางทรัพยากรบุคคล การเพิ่ม ความสามารถในการแข่งขันผ่านการ เรียนรู้ร่วมกัน		

จากตาราง พบว่า การจัดการความรู้มีประโยชน์ 8 ประการ คือ ป้องกันความรู้สูญหาย เพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ ความสามารถในการปรับตัว ความได้เปรียบในการแข่งขัน การพัฒนาทรัพย์สิน การยกระดับผลิตภัณฑ์ การบริการลูกค้า การศึกษาความสนใจ การลงทุนทางทรัพยากรบุคคล ส่วนด้านองค์ประกอบการจัดการความรู้นั้นมี 3 ด้าน คือด้านคน ด้านกระบวนการ และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ในขณะเดียวกัน กระบวนการจัดการความรู้นั้นมี 5 ขั้นตอน คือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การเผยแพร่ความรู้ การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ การถ่ายโอนความรู้และการใช้ประโยชน์

1.5.3 การจัดการความรู้ตามแนวพุทธ สิ่งที่มีมนุษย์หาคำตอบมาแต่โบราณกาล จวบจนปัจจุบันก็ยังไม่เป็นที่พอใจต่อความใฝ่รู้ของมนุษย์ คือการค้นหาความจริงของโลก จักรวาล ชีวิตของตน และการรับรู้โลกภายนอกอันเป็นสิ่งแวดล้อมที่ทำทนายการคิดค้นและซุดค้นของมนุษย์ ต่อไปจะได้กล่าวถึงความหมาย บ่อเกิด ทฤษฎี และระดับความรู้ ดังนี้

ตารางที่ 4.11 สรุปความรู้ตามแนวพุทธ

ความหมาย ความรู้	บ่อเกิดความรู้ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551; แสง จันทน์งาม, 2531)	ทฤษฎีความรู้	ระดับความรู้ พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต, 2530)
ปัญหาที่หมายเอาการที่จิตรู้ อารมณ์ตามความเป็นจริง การพิจารณาเห็นประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์ ความรอบ รู้ ญาณ การวิจัยธรรม การ	บ่อเกิดความรู้ ก. แบ่งตามสาเหตุมี 2 คือ 1. สาเหตุจากภายนอก (ปรโต โฆสะ/ Explicit Knowledge)	ทฤษฎีความรู้ทาง ตะวันออกมี 6 ทฤษฎีคือ ทฤษฎีเหตุผลนิยม ทฤษฎี ประจักษ์นิยม ทฤษฎี อนุমানนิยม ทฤษฎี	พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต) กล่าวถึงระดับความรู้ ไว้ 2 ประการคือ 1. โลกียปัญญา

ความหมาย ความรู้	บ่อเกิดความรู้ (พระพรหมคุณาภรณ์,2551; แสง จันทน์งาม,2531)	ทฤษฎีความรู้	ระดับความรู้ พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต,2530)
จำแนก การกำหนดหมาย การวิจัยที่เป็นการศึกษาอัน ชำนาญและชาญฉลาดในการ พิจารณาเป็นการเห็นชัดเจน และได้ความรู้ ความฉลาด ความไม่หลง มีลักษณะที่ เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งหรือการ เข้าถึงสัจธรรม มีหน้าที่ ค้นคว้า และรู้สภาวะตาม ความเป็นจริง	<p>2. สาเหตุภายใน (โยนิโส มนสิการ/ Tacit Knowledge)</p> <p>ข. แบ่งตามประเภทปัญญา มี 3 ประการคือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา</p> <p>ค. แบ่งความรู้แบบกว้างๆ มี 2 ประการคือ</p> <p>คັນถุระ/สาธาณปัญญา</p> <p>วิปัสสนาธุระ/ปัจเจกปัญญา</p> <p>แสง จันทน์งาม (2531) แหล่ง เกิดความรู้มี 5 ข้อ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ความรู้เกิดจากประสาทสัมผัส 2. ความรู้เกิดจากการคิด 3. ความรู้เกิดจากการเปิดเผย ของเทพเจ้า 4. ความรู้เกิดจากวิชชญาณ 5. ความรู้เกิดจากหลักฐานต่างๆ 	<p>สัญชาตญาณ ทฤษฎี เพทนาการนิยม และ ทฤษฎีประกาศิต</p> <p>พุทธปรัชญา กล่าวถึง ทฤษฎีความรู้ (ญาณ วิทยา) ว่าด้วยความ หลุดพ้น และวิธีทาง นำไปสู่ความหลุดพ้น จากกิเลสตัณหา</p>	<p>2. โลกุตระปัญญา</p> <p>แสง จันทน์งาม (2531)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ระดับวิญญาน 2. ระดับสัญญา 3. ระดับอภิญา 4. ระดับทฤษฎี 5. วิชชญาณ 6. สัมโพธิญาณ <p>สุรพล โสธนะเสถียร (2544) กล่าวถึงความรู้ 2 ระดับคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ความรู้ระดับสมถะ 2. ความรู้ระดับ วิปัสสนา

จากตารางพบว่า พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความรู้กับปัญญาเป็นตัวอันเดียวกัน ซึ่งหมายถึงปัญญาที่หมายเอาการที่จิตรู้อารมณ์ตามความเป็นจริง การพิจารณาเห็นประโยชน์และ มิใช่ประโยชน์ ในขณะที่พุทธศาสนาได้กล่าวว่า 1) ความรู้เกิดจากภายในและภายนอก 2) ความรู้เกิดจากการฟัง การคิด การปฏิบัติ 3) ความรู้เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน (คันถุระ) และ เกิดจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (วิปัสสนาธุระ), ส่วนความรู้ที่เกิดจากแหล่งต่างๆ มี 5 ประการคือ 1) ความรู้เกิดจากประสาทสัมผัส 2) ความรู้เกิดจากการคิดอนุมาน/การคาดคะเน 3) ความรู้เกิดจากการเปิดเผยของเทพเจ้า 4) ความรู้เกิดจากวิชชญาณ 5) ความรู้เกิดจากหลักฐาน ต่างๆ

ทฤษฎีความรู้ทางปรัชญาตะวันออกมี 6 ทฤษฎี คือทฤษฎีเหตุผลนิยม ทฤษฎีประจักษ์ นิยม ทฤษฎีอนุমানนิยม สัญชาตญาณนิยมทฤษฎีเพทนาการนิยม และทฤษฎีประกาศิตนิยม ในขณะที่พุทธปรัชญา กล่าวถึงทฤษฎีความรู้ (ญาณวิทยา) ว่าด้วยความหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้ง มวล

ความรู้ คือปัญญา มี 2 ระดับ คือความรู้ระดับโลกียะ และความรู้ระดับโลกุตระ

ความรู้ของมนุษย์มี 6 ระดับคือระดับวิญญาน ระดับสัญญา ระดับอภิญญาระดับทฤษฎี
วิชชญาณ สัมโพธิญาณ

ความรู้มี 2 ระดับคือความรู้ระดับสมณะและความรู้ระดับวิปัสสนา

สรุปได้ว่า นักปรัชญาทั้งหลายได้สร้างทฤษฎีความรู้ขึ้นมาเพื่ออธิบายเกี่ยวกับ
ความหมาย บ่อเกิด ทฤษฎีความรู้ และระดับความรู้ ในขณะที่กระบวนการแสวงหาความรู้ทาง
วิทยาศาสตร์มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบข้อสงสัยของตนเอง แต่ในทางพระพุทธศาสนามีกระบวนการ
แสวงหาความรู้เพื่อการสลัดออกจากความทุกข์

1.5.4 การจัดการความรู้ (KM) ก้าวสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การจัดการความรู้
คือการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในส่วนงานซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มา
พัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้
รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขัน
สูงสุด โดยที่ความรู้นั้นมี 2 ประเภทคือ 1) ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้
ที่ได้จากประสบการณ์ สัญชาตญาณของแต่ละบุคคล ในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็น
ความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะใน
การทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม และ
2) ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่าน
วิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็น
ความรู้แบบรูปธรรม

การจัดการความรู้มี 2 ประเภทดังกล่าวมา จะมีวิธีการนำการจัดการความรู้ (KM)
เหล่านั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างไร เนื่องจากการเผยแผ่
พระพุทธศาสนานั้นเป็นกระบวนการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการขยายตัวของพระพุทธศาสนา
ตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนธรรมแก่พระสาวก
แล้ว บรรดาพระสาวกที่บรรลุธรรมแล้ว ต่างก็ต้องมุ่งหน้าออกสู่การเผยแผ่พระศาสนาไปทั้งสิ้น
แม้พระพุทธองค์เอง นับตั้งแต่ทรงตรัสรู้จนตรัสสัมโพธิญาณมานั้น พุทธกิจที่ทรงบำเพ็ญ
ตลอดระยะเวลา 45 พรรษาแห่งพระชนม์ชีพนั้น ก็มีเป้าหมายเพื่อให้พุทธธรรมนั้นแผ่ขยายออก
ไปสู่มหาชนโดยทั่วไป สมดังพุทธโอวาทของพระองค์ที่ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจง
จาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์
เกื้อกูลแก่ทายาทและมนุษย์ทั้งหลาย”

พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาที่แตกต่างจากศาสดาของศาสนาอื่น ๆ กล่าวคือ มิได้ตรัสรู้เป็น
พระพุทธเจ้าด้วยเทวโองการที่สวรรค์ชั้นฟ้าเสกสรรประทานพรมาให้ แต่ทรงตรัสรู้ด้วยวิธีการ
จัดการความรู้ (Knowledge Management) แล้วสรุปผลการปฏิบัติเป็น Best Practice (วิธี

ปฏิบัติที่เป็นเลิศ) ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง” พระองค์ทรงใช้เวลาจนถึง 6 ปีในการจัดการความรู้ ก่อนที่จะสรุปเป็น Best Practice โดยมีวิธีการต่างๆ ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น (Share & Learn) โดยสมัครเข้าศึกษารธรรมในสำนักของอาหารดาบส และอุทกดาบส จนสำเร็จฉันทสมาบัติ 7-8 ซึ่งเป็นสมาธิขั้นสูงสุด ทรงมีวิจรรณญาณว่า วิธีการดังกล่าว ยังมีใช้หนทางดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง (ไม่ใช่ Best Practice)

2. การปฏิบัติแบบลองผิดลองถูกด้วยตนเองตามความเชื่อของคนในยุคนั้น คือ การบำเพ็ญทุกรกิริยา ด้วยการทรมานตนเอง ให้ได้รับความลำบากมากที่สุด เพื่อเป็นการชดใช้กรรมให้หมดและขอให้เทพดาประทานพรให้ ทรงทรมานตนเองถึงขั้นออกฤกษ์ ด้วยการอดอาหารจนเกือบสิ้นพระชนม์ แต่ก็ไม่พบหนทางแห่งการดับทุกข์

3. การสรุปบทเรียน (Lesson Learned) ทบทวนสิ่งที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว เป็น Best Practice โดยเปรียบเทียบกับพิน 3 สาย คือ สายหย่อน สายตึง และสายกลาง

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

ในตอนี่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เอกสารต่างๆ จากแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ระดับรองอธิการบดี ผู้ทรงคุณวุฒิ รวมจำนวน 24 รูป/คน จากแบบสอบถามผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ระดับคณบดี/รองคณบดี ผู้อำนวยการ และคณาจารย์ รวมจำนวน 51 รูป/คน และจากเอกสารเกี่ยวกับหลักการและวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะได้นำเสนอ 3 ประเด็น คือ ผลจากแบบสัมภาษณ์ ผลจากแบบสอบถาม และผลจากเอกสารที่เกิดจากสังเคราะห์หลักการและวิธีการ ดังต่อไปนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์จากแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้นำผลจากการศึกษาขั้นตอนที่ 1 มาสร้างแบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ หลังจากนั้นจึงไปสัมภาษณ์กลุ่มประชากรดังกล่าว ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นประชากรผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ประกอบด้วยอธิการบดี รองอธิการบดี สุ่มอย่างง่ายจากส่วนกลางและวิทยาเขต และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวน 24 รูป/คน ซึ่งได้ดำเนินการสัมภาษณ์จริงระหว่างเดือนเมษายน ถึง เดือนมิถุนายน 2557 ตั้งกลุ่มประชากรไว้ 26 รูป/คน เหตุผลที่เก็บข้อมูลได้ไม่ครบ เนื่องจากผู้บริหารระดับสูงทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคติดภารกิจในช่วงนั้นพอดี และมีการติดต่อสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์บ้าง

จากการศึกษาถึงการดำเนินงานด้านนโยบายเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และพบว่ายังขาดประเด็นที่น่าสนใจอยู่หลายประเด็น จึงได้นำประเด็นเหล่านั้นมาสร้างเป็นคำถามขึ้น ภายใต้กรอบเนื้อหาสาระ 5 ด้าน คือ ด้านสภาพการดำเนินงาน ด้านการเผยแพร่ศาสนา ด้านสภาพการดำเนินงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ด้านปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ด้านหลักการ/วิธีการการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และด้านการจัดการความรู้ (KM) กับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารและผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านนโยบายเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.12 แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์

ตำแหน่ง	ประชากร (รูป/คน)	กลุ่มตัวอย่าง (รูป/คน)	ข้อมูลที่ได้รับ (รูป/คน)
1. อธิการบดี	2	2	-
2. รองอธิการบดี (มจร.) ส่วนกลาง	7	4	4
3. รองอธิการบดี (มจร.) ส่วนภูมิภาค	10	7	6
4. รองอธิการบดี (มมร.) ส่วนกลาง	7	4	4
5. รองอธิการบดี (มมร.) ส่วนภูมิภาค	7	4	4
6. หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	15	7	6
รวม	48	28	24

จากตารางพบว่า ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ เป็นรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) ในส่วนภูมิภาคมากที่สุดมีจำนวนถึง 6 รูป รองลงมาคือรองอธิการบดี ทั้งสองมหาวิทยาลัยทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมีจำนวนเท่ากัน จำนวน 4 รูป/คน ส่วนหน่วยงานอื่นๆ มีจำนวน 6 รูป/คน เป็นที่น่าสังเกตว่า อธิการบดีทั้งสองมหาวิทยาลัยยังไม่ได้สัมภาษณ์ เพราะในช่วงที่ออกไปสัมภาษณ์นั้น ท่านติดภารกิจไม่สามารถให้สัมภาษณ์ได้

2.1.1 ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สรุปผลแบบสัมภาษณ์ภายใต้กรอบสาระ 5 ด้าน โดยเสนอตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.13 แสดงด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จุดแข็ง/ S	จุดอ่อน/ W	โอกาส/ O	ปัญหา/ T	ประเด็นเร่งด่วน
<p>1. มหาวิทยาลัยสงฆ์จัดการเรียนการสอนบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่</p> <p>2. มหาวิทยาลัยมีทุนทางสังคมเข้ามาสนับสนุน</p> <p>3. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นหลักที่ดำเนินงานจัดกิจกรรมนานาชาติ</p> <p>4. ผู้บริหารระดับสูงทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมีบทบาทสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์</p> <p>5. มหาวิทยาลัยสงฆ์ดูแลพระสอนศีลธรรม</p> <p>6. รัฐบาลให้โอกาสมหาวิทยาลัยสงฆ์จัดการศึกษา</p> <p>7. หลักสูตรเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง</p> <p>8. คณาจารย์มีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์</p> <p>9. นิสิตนักศึกษามีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ</p> <p>10. มหาวิทยาลัยสงฆ์ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ</p> <p>11. บุคลากรของมหาวิทยาลัยมีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์</p> <p>12. มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับงบประมาณจากรัฐบาล</p> <p>13. ได้ผลิตบัณฑิตเพื่อไปช่วยงานคณะสงฆ์ไทยและสังคม</p> <p>14. มหาวิทยาลัยสงฆ์เก็บค่าเล่าเรียนถูก</p> <p>15. บัณฑิตที่จบจากมหาวิทยาลัยสงฆ์มี</p>	<p>1. มหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่ได้เป็นผู้บังคับบัญชาของพระภิกษุสามเณรโดยตรง</p> <p>2. การบริหารจัดการไม่สอดคล้องกับสังคมยุคใหม่</p> <p>3. ภายในมหาวิทยาลัยไม่มีศูนย์การเผยแผ่</p> <p>4. ขาดการผลิตสื่อการสอนที่ทันสมัย</p> <p>5. พระนิสิตที่ออกไปปฏิบัติศาสนกิจไม่ยอมปรับตัวเองให้เข้ากับคนในพื้นที่แทนที่จะได้มีตรกลับได้ศัตรู</p> <p>6. มหาวิทยาลัยสงฆ์ครอบคลุมทั่วประเทศ แต่ยังมีขาดแคลน</p> <p>7. วิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถและเป็นที่ยอมรับของสังคม</p> <p>8. ขาดองค์ความรู้ด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิบัติ</p> <p>9. ขาดบุคลากรที่รับผิดชอบด้านการเผยแผ่โดยตรง</p> <p>10. ประชาสัมพันธ์กิจกรรมมหาวิทยาลัยทางสื่อออนไลน์น้อยเกินไป</p> <p>11. วิทยาเขตตามภูมิภาคไม่ค่อยได้รับความนิยม</p> <p>12. บุคลากรด้านการเผยแผ่ยังขาดความ</p>	<p>1. ด้านงบประมาณส่วนมากได้จากรัฐบาล ทุนทางสังคม</p> <p>2. การเผยแผ่กิจกรรมมหาวิทยาลัยทาง TVMCU/Internet</p> <p>3. ตีพิมพ์บทความวิชาการทางพระพุทธศาสนาทางพุทธจักร</p> <p>4. เสริมทักษะทางภาษาอาเซียนเพื่อเตรียมการเข้าสู่อาเซียน</p> <p>5. สร้างกระบวนการเชิงรุกสู่กลุ่มเป้าหมาย</p> <p>6. เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเข้าศึกษาต่อทุกระดับ</p> <p>7. เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์</p> <p>8. มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสเพราะมีทุนทางสังคมสูง</p> <p>9. รัฐบาลให้ความสำคัญกับครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มหาวิทยาลัยสงฆ์รับผิดชอบ</p> <p>10. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีเครือข่ายทั่วประเทศและระดับโลก อย่างเช่น จัดงานวิสาขบูชาโลก</p> <p>11. มหาเถรสมาคมมอบหมายให้มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นผู้ฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ</p> <p>12. อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล</p> <p>13. มหาวิทยาลัยมีการพัฒนาองค์ความรู้ตลอดเวลา</p> <p>14. มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยเป็นที่คาดหวังของสังคมไทย</p> <p>15. มหาวิทยาลัยสงฆ์เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกได้</p>	<p>1. มหาวิทยาลัยสงฆ์เข้าไปไม่ถึงถึงกลุ่มคนที่ถ้อยโอกาส เช่น คนพิการ คนด้อย และผู้ถูกคุมขัง</p> <p>2. คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจศาสนา</p> <p>3. ไม่มีศูนย์การเผยแผ่โดยตรง</p> <p>4. อาคารสถานที่ไม่เพียงพอจึงไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน</p> <p>5. ผู้บริหารและนิสิตมุ่งแต่ภารกิจในหน้าที่การงาน ด้านการศึกษาอย่างเดียว จนลืมผู้ให้การสนับสนุน เช่น เวลาทางวัดต่างๆมีกิจกรรมก็ควรไปจัดสถานที่และเข้าร่วมงานด้วย จะเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ในตรีที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนนั้นๆ</p> <p>6. มหาวิทยาลัยขาดการประสานงานกับท้องถิ่นนั้นๆในการส่งพระบัณฑิตไปปฏิบัติศาสนกิจ 1 ปี</p> <p>7. การรุกรานของศาสนาอื่น ๆ ในภูมิภาคต่างๆ ส่วนมากจะใช้กลยุทธ์แบบเชิงรุกเพื่อให้ได้ทั้งพื้นที่และศาสนิกชนเพิ่มมากขึ้น</p> <p>8. การขาดศาสนทายาทเนื่องจากปัจจุบันนี้มีจำนวนผู้เข้ามาบวชเรียนลดลง เมื่อศาสนทายาทลดน้อยลงจะเป็นอันตรายในการเผย</p>	<p><u>ระยะสั้น</u></p> <p>1. พัฒนาศักยภาพครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน</p> <p>2. เตรียมบุคลากรด้านการเผยแผ่และสร้างเครือข่ายทุกรูปแบบ</p> <p>3. ฝึกอบรมพระรุ่นใหม่ให้มีไฟแรงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา</p> <p>4. ควรกระจายการฝึกอบรมพระนักเผยแผ่ไปในภูมิภาค</p> <p>5. ต้องพัฒนาพระวิปัสสนาพระนักเทศน์และนักปาฐกถา</p> <p>6. มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรพัฒนาพระนักเผยแผ่ให้มีความรู้ด้านอาเซียนให้มากขึ้น ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม</p> <p>7. ต้องผลิตบัณฑิตให้โดดเด่นทางพระพุทธศาสนา</p> <p>8. มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องกระจายความรู้ที่ถูกต้องให้เข้าถึงประชาชนทั่วไป</p> <p>9. ต้องพัฒนาบุคลากรทางด้านการเผยแผ่ศาสนาโดยเฉพาะ</p> <p>10. จัดอบรมเจ้าหน้าที่ที่บรรจุใหม่ให้เข้าใจพุทธศาสนา</p> <p>11. สร้างกระบวนการที่ใหม่ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของมหาวิทยาลัย</p> <p><u>ระยะยาว</u></p> <p>1. ควรมีองค์กรการเผย</p>

จุดแข็ง/ S	จุดอ่อน/ W	โอกาส/ O	ปัญหา/ T	ประเด็นเร่งด่วน
<p>ความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลก</p> <p>16. บัณฑิตมีจิตสาธารณะมากยิ่งขึ้น</p> <p>17. มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้เปรียบมหาวิทยาลัยอื่นๆ ที่เน้นวิชาการทางโลกและทางธรรม</p> <p>18. มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้พัฒนาบัณฑิตที่มีคุณภาพ โดยเน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ</p> <p>19. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีความเข้มแข็งทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา</p> <p>20. สังคมให้การยอมรับมหาวิทยาลัยสงฆ์มากยิ่งขึ้น</p> <p>21. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา</p> <p>22. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นที่คาดหวังของสังคม</p> <p>23. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถาบันที่ผลิตบุคลากรให้เป็นคนดี</p> <p>24. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีอาคารสถานที่เป็นเอกเทศ</p> <p>25. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ</p>	<p>เข้มแข็งด้านวิชาการและด้านปฏิบัติ</p> <p>13. บุคลากรขาดทักษะด้านการเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก</p> <p>14. บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจด้านการวิจัย</p> <p>15. ขาดผลงานสร้างสรรค์ด้านการวิจัย</p> <p>16. มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับงบประมาณจากรัฐบาลค่อนข้างน้อย</p> <p>17. มหาวิทยาลัยสงฆ์ขาดการประชาสัมพันธ์ตัวเองต่อสังคม</p> <p>18. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถาบันการศึกษาที่ค่อนข้างโดดเดี่ยวจากสังคมโลก เพราะเป็นสถาบันสงฆ์ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติ จึงกลายเป็นช่องว่างระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนทั่วไป</p> <p>19. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีความหลากหลายไม่เป็นเอกภาพ ผู้บริหารต้องหล่อหลอมให้เป็นอันหนึ่ง</p> <p>20. ต้องสร้างบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก</p> <p>21. การเผยแผ่ศาสนายังไม่เป็นรูปธรรมที่เด่นชัด</p> <p>22. ผู้ศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์มีหลายวัย หลายเพศ</p>	<p>16. มหาวิทยาลัยสงฆ์ถือว่ามีโอกาสดีมาก เพราะได้ผลิตบัณฑิตทั้งพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปให้เรียนรู้ทั้งวิชาการทางโลกและวิชาการทางธรรม</p> <p>17. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีโอกาสดีมาก เพราะได้เรียนรู้สังคมโลกภายนอกมากขึ้น</p> <p>18. เปิดโอกาสสำหรับคนที่มีความรู้เรียนน้อยเพราะค่าเทอมถูก</p> <p>19. การผลิตบัณฑิตชาวต่างประเทศเป็นการต่อยอดด้านการเผยแผ่ในประเทศนั้นๆต่อไป</p> <p>20. มหาวิทยาลัยสงฆ์เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้มาขียนเรียน</p> <p>21. สังคมไทยส่วนมากเป็นชาวพุทธ แต่ไม่ค่อยมีความสุขจึงเป็นโอกาสของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่จะไปช่วยเหลือให้เขาเข้าใจถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนา</p> <p>22. มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น</p> <p>23. มหาวิทยาลัยสงฆ์ทำงานได้ดีผลดีกว่าวัดต่างๆ</p> <p>24. มหาวิทยาลัยมีความพร้อมด้านอาคารสถานที่และอุปกรณ์</p> <p>25. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีโอกาสดีที่ได้ผลิตบัณฑิตให้เรียนรู้สังคมโลกภายนอกมากขึ้น</p> <p>26. รัฐบาลให้ความเชื่อมั่นมหาวิทยาลัยสงฆ์ดูแลครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน</p> <p>27. ทุกคนที่เข้าเรียนมหาวิทยาลัยสงฆ์ถือว่าเป็นผู้เผยแผ่ศาสนาในตัว</p> <p>28. เป็นมหาวิทยาลัยที่เปิดโอกาสสำหรับคนที่มีความรู้เรียนน้อยได้ศึกษาต่อระดับสูง</p> <p>29. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีการ</p>	<p>แผ่</p> <p>9. ขาดความเป็นเอกภาพในการสอนด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน</p> <p>10. ขาดการเผยแผ่ศาสนาแบบเชิงรุก</p> <p>11. มหาวิทยาลัยขาดการประสานงานกับนิสิตและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม</p> <p>12. พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องผู้บริหารและนิสิตยังมีน้อย ส่วนมากจะเป็นศิษย์เก่า</p> <p>13. ผู้บริหารมหาวิทยาลัยให้การส่งเสริมพระนักเผยแผ่ศาสนาน้อยเกินไป</p> <p>14. บุคลากรขาดเรื่องจิตอาสาในการเผยแผ่</p> <p>15. ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังขาดทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารกับชาวต่างชาติ</p> <p>16. มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยทั้งสองแห่งไม่ได้ประสานงานด้านการเผยแผ่ร่วมกันหน่วยงานอื่น</p> <p>17. มหาวิทยาลัยสงฆ์ยังขาดบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา</p> <p>18. บุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม</p> <p>19. ขาดการเผยแผ่ศาสนาแบบเชิงรุก</p> <p>20. ปัจจุบันนี้พระนักเผยแผ่ขาดทักษะภาษาอังกฤษ</p> <p>21. เจ้าหน้าที่สายปฏิบัติการขาดความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธ</p>	<p>พุทธศาสนา</p> <p>2. การเผยแผ่กิจกรรมการเรียนการสอนทาง Youtube</p> <p>3. สร้างบุคลากรให้มีองค์ความรู้ถึงหลักการและวิธีการเผยแผ่สมัยใหม่</p> <p>4. ตั้งศูนย์ภาษาอาเซียน</p> <p>5. พัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก่อนที่จะเข้าเรียนระดับปริญญาตรี</p> <p>6. จัดตั้ง "วิทยาลัยพระธรรมทูต"</p> <p>7. มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องทำงานร่วมกับคณะสงฆ์ไทย/แมกเองพระธรรมทูต</p> <p>8. การจัดการองค์ความรู้ด้านการเผยแผ่ศาสนาในประชาคมอาเซียน</p> <p>9. มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเน้นภารกิจหลักทั้งสี่คือการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม</p> <p>10. มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรสรรหาวิธีการผู้ที่จะสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา เพราะปัจจุบันนี้ มีผู้เข้ามาบวชเรียนจำนวนน้อยมาก</p> <p>11. มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรผลิตบัณฑิตเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา</p>

จุดแข็ง/ S	จุดอ่อน/ W	โอกาส/ O	ปัญหา/ T	ประเด็นเร่งด่วน
29. มหาวิทยาลัยสงฆ์พัฒนาแบบก้าวกระโดดขึ้นไปสู่มหาวิทยาลัยโลก	23. เวลาจัดระดับชาติขาดการประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชน	30. สังคมไทยไม่ค่อยปฏิบัติตามหลักศีล 5 มหาวิทยาลัยสงฆ์จะต้องแสดงบทบาทพลิกวิกฤตตรงนี้ให้เป็นโอกาสทองเพื่อสนองความต้องการสังคมไทยให้ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น	22. ขาดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของมหาวิทยาลัยทางสื่อๆ	12. ควรผสมผสานการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทั้งแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก
30. ได้ผลิตบัณฑิตเพื่อไปช่วยงานคณะสงฆ์ไทยและสังคม	24. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ และหน่วยวิทยบริการจำนวนมาก อาจมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต		23. ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่และนิสิตไม่เห็นความสำคัญของการเผยแพร่ศาสนา	13. ตั้งศูนย์ภาษาเพื่อเสริมสร้างทักษะภาษาอาเซียน
31. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทาง			24. จำนวนผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ที่เป็นพระภิกษุสามเณรลดน้อยลง	14. จัดหลักสูตรประกาศนียบัตรการเผยแพร่ศาสนา
32. มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยมีวิทยาเขตทั่วประเทศ			25. ผู้บริหาร อาจารย์ มุ่งแต่ภาระหน้าที่ในมหาวิทยาลัย แต่ไม่ค่อยให้ความสนใจการเผยแพร่ศาสนา	

จากตาราง พบว่า แนวทางในการพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พอประมวลได้ดังนี้

ก. การพัฒนาระยะสั้น : ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้แนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยไว้หลายแนวทาง เช่น ต้องพัฒนาศักยภาพครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้มีคุณภาพ เพื่อเตรียมบุคลากรด้านการเผยแผ่และสร้างเครือข่ายทุกรูปแบบ ควรฝึกอบรมพระรุ่นใหม่ให้มีไฟแรงในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ต้องพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ พระนักเทศน์ และนักปาฐกถาให้มีความรู้ด้านอาเซียนให้มากขึ้น เช่น ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ต้องผลิตบัณฑิตให้โดดเด่นทางพระพุทธศาสนาสามารถนำไปเผยแผ่ให้กับถึงจิตใจประชาชนทั่วไป เนื่องจากมหาวิทยาลัยสงฆ์เปิดรับสมัครคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ทุกปีจึงควรจัดอบรมเจ้าหน้าที่ที่บรรจุใหม่ให้เข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ให้ทุกคนที่อยู่ในหน่วยงานเดียวกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมของมหาวิทยาลัย และช่วยกันเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปในตัวอีกด้วย

ข. การพัฒนาระยะยาว : ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้แนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยไว้หลายแนวทาง พอประมวลได้ดังนี้

1. พัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาก่อนที่จะเข้าเรียนระดับปริญญาตรี
2. มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องทำงานร่วมกับคณะสงฆ์ไทย/แม่กองพระธรรมทูต
3. มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเน้นภารกิจหลักทั้ง 4 คือการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

4. มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรสรรหาวิธีการหาผู้ที่จะสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา เพราะปัจจุบันนี้ มีผู้เข้ามาบวชเรียนจำนวนน้อยมาก
5. มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรผสมผสานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก
6. จัดหลักสูตรประกาศนียบัตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะแนวทางมาเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง สืบเนื่องจากผู้บริหาร คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมุ่งแต่ภารกิจในหน้าที่ด้านการศึกษาอย่างเดียว จนลืม ผู้ให้การสนับสนุน เช่น เวลาทางวัดต่าง ๆ มีกิจกรรมก็ควรไปจัดสถานที่ช่วยวัด และเข้าร่วมงาน ด้วยยิ่งดี จะเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนนั้น ๆ อันนี้ถือว่าเป็น ปัญหาใหญ่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์

ตารางที่ 4.14 แสดงด้านการดำเนินงานตามพันธกิจมหาวิทยาลัยสงฆ์

การผลิตบัณฑิต	การวิจัย	บริการวิชาการแก่สังคม	การทำนุบำรุง
<p>1. เน้นคุณลักษณะ 9 ประการคือ มีปฏิปทาน่า เลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็น ผู้นำด้านจิตใจ มีความสามารถในการ แก้ปัญหา รู้เท่าทันความ เปลี่ยนแปลงทางสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มี ศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ให้เพียบพร้อมด้วย คุณธรรมและจริยธรรม มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อ พระพุทธศาสนา และรู้จัก เสียสละเพื่อส่วนรวม</p> <p>2. มหาวิทยาลัยมีหลักสูตรอยู่ 2 สายคือ สายตรง ได้แก่ พระพุทธศาสนา ธรรม นิเทศ ธรรมทูต และสาย บูรณาการ ได้แก่ การ จัดการเชิงพุทธ พุทธ บริหารการศึกษา และพุทธ จิตวิทยา</p>	<p>1. สร้างองค์ความรู้ใหม่คู่ กับการเรียนการสอน โดยเน้นพระไตรปิฎก</p> <p>2. มหาวิทยาลัยสงฆ์มี ผลงานการวิจัยจำนวนมาก แต่ไม่ค่อยนำไปใช้ ประโยชน์และไม่ค่อย จัดพิมพ์เพื่อ ประชาสัมพันธ์ให้สังคม ภายนอกรับรู้</p> <p>3. มหาวิทยาลัยสงฆ์มี ผลงานการวิจัยจำนวนมาก แต่ไม่ค่อยนำไปใช้ ประโยชน์</p> <p>4. มหาวิทยาลัยสงฆ์มี ปัญหาด้านการวิจัย ค่อนข้างมาก ซึ่งจะต้อง พัฒนาและปรับปรุงการ วิจัยให้มากกว่านี้</p>	<p>1. เน้นกิจกรรมต่างๆ และ สนับสนุนกิจกรรมของ คณะสงฆ์</p> <p>2. การสอนวิปัสสนา กรรมฐาน</p> <p>3. การบรรพชาสามเณรภาค ฤดูร้อน การอบรมเยาวชน ชนบท/ชาวเขา</p> <p>4. พระบัณฑิตอาสาพัฒนา สายต่างประเทศ</p> <p>5. การอบรมพระธรรมทูต</p> <p>6. โครงการครูพระสอน ศิลธรรมในโรงเรียน</p> <p>7. โรงเรียนพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ที่มีสาขาทั่ว ประเทศ</p> <p>8. มหาวิทยาลัยพิมพ์หนังสือ พุทธจักร และธรรมจักร</p> <p>9. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีผลงาน ด้านการเผยแผ่และการ บริการวิชาการแก่สังคม</p>	<p>1. พัฒนาแหล่ง เรียนรู้ให้เอื้อต่อ การเรียนการสอน และสร้างความ ภูมิใจในความเป็น ไทย พร้อมทั้ง สนับสนุนปัญญา ท้องถิ่น</p> <p>2. มีหอพุทธศิลป์</p> <p>3. การจัดงาน สัปดาห์ส่งเสริม พระพุทธศาสนา และงาน วิชาบูชาโลก</p> <p>4. มีการจัดประเพณี วันลอยกระทง และวันเข้าพรรษา</p> <p>5. มหาวิทยาลัยสงฆ์ มีผลงานด้านการ ทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม อยู่ในระดับดี</p>

การผลิตบัณฑิต	การวิจัย	บริการวิชาการแก่สังคม	การทำนุบำรุง
3. การปลูกฝังให้นิสิตมีองค์ความรู้ด้านศาสนาและการเผยแผ่ 4. พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้สัมผัสวิชาการทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น 5. มหาวิทยาลัยสงฆ์ผลิตบัณฑิตเน้นด้านศีลธรรม ปัญญา การกีฬา รวมทั้งมีทักษะในการสื่อสาร		อยู่ในระดับดีมาก 10. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีผลงานด้านการบริการวิชาการแก่สังคมหลายรูปแบบ เช่น จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน นิตยสาร เขียนบทความลงพุทธจักร 11. พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปร่วมกันจัดกิจกรรม เช่น การเข้าค่าย การไปบรรยาย	สืบเนื่องจากเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางที่เน้นการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในตัวอยู่แล้ว

ตารางที่ 4.15 ด้านปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สมัยพุทธกาล	สมัยหลังพุทธกาล	สมัยปัจจุบัน	แนวทางแก้ไข/พัฒนา
1. การเผชิญกับเจ้าลัทธิต่างๆ 2. ศาสนิกชนของเจ้าลัทธิอื่น ๆ เกิดความสงสัย 3. การคมนาคมไม่เอื้อต่อการเผยแผ่ 4. ผู้คนยังยึดมั่นในลัทธิดั้งเดิม 5. เจ้าลัทธิต่างๆ มีมากมาย 6. การเผยแผ่ศาสนา มักจะถูกเจ้าลัทธิต่างๆต่อต้าน 7. พระพุทธเจ้าจะต่อสู้ปัญหาต่างๆอย่างไม่ท้อ ถ้างานไม่จบก็ไม่ถอย ชีวิตคือการต่อสู้ศัตรูคืออากาลัง ความชิงชังคือยาพิษ ชีวิตเป็นของมีค่า เราต้องตั้งหน้าสู้ต่อไป จนกว่าจะประสบ	1. มีธรรมะปลอมแปลงกันมากขึ้น 2. มีการตีความธรรมะไปคนละทาง 3. ขาดแกนนำหลักในการเผยแผ่ 4. ถูกศาสนาอื่นครอบงำ 5. ทางราชการไม่เอื้อต่อการเผยแผ่ 6. ขาดผู้นำที่เข้มแข็งในการในการเผยแผ่ 7. มักถูกศาสนาอื่นๆมารุกรานและคอยทำร้ายอยู่เสมอ 8. ปัญหาด้านการเมืองที่ทำให้พระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไป และเสื่อมสูญจากประเทศอินเดียไปอย่างรวดเร็ว 9. ขาดผู้มีบารมีสนับสนุน จึงทำให้เกิดความสับสนและแตกความสามัคคี 10. องค์กรคณะสงฆ์ไม่	1. ชาวพุทธยึดติดครูอาจารย์มากกว่าหลักคำสอน 2. มีธรรมะปลอมแปลงมากขึ้นในเว็ปไซต์ 3. ผู้คนส่วนใหญ่นิยมวัตถุ เพราะคนส่วนมากยังมีปัญหาเศรษฐกิจ ทำให้ห่างเหินศาสนา 4. ปัญหาอยู่ที่ผู้เผยแผ่ เพราะผู้เผยแผ่ไม่รู้จักว่าสิ่งที่เผยแผ่ไปนั้น มีประโยชน์หรือมีโทษ และไม่รู้จักปรับตัวเองในการแสวงหาความรู้ 5. พระสงฆ์ไทยบางรูปปฏิบัติตนไม่เหมาะสม ทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาต่อพระสงฆ์ จึงเป็นเหตุให้คนไม่อยากเข้าวัด 6. พระสงฆ์ไทยบางรูปประพฤติตนย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย 7. พระนักเผยแผ่ศาสนาขาดทักษะการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศาสนาให้กับประชาชน 8. พระสงฆ์ไทยขาดกิจวัตรประจำวัน เช่น การสวดมนต์ทำ	1. สร้างบุคลากรให้เข้มแข็งด้านพระไตรปิฎก 2. สร้างพระวิปัสสนาจารย์ให้มากขึ้น 3. ส่งบุคลากรไปเสริมประสบการณ์จากประเทศเพื่อนบ้าน 4. ควรจัดองค์กรการเผยแผ่อย่างแท้จริง 5. ควรมียุทธศาสตร์การเผยแผ่เชิงรุก 6. นักเผยแผ่ต้องรู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม 7. นักเผยแผ่ต้องรู้ว่าอะไรมีประโยชน์และมีโทษ 8. นักเผยแผ่ต้องรู้จักหลักการทำความดีทั้งทางกาย วาจา และใจ 9. มหาเถรสมาคมควรมีมาตรการให้คณะสงฆ์ทั่วประเทศรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง

สมัยพุทธกาล	สมัยหลังพุทธกาล	สมัยปัจจุบัน	แนวทางแก้ไข/พัฒนา
<p>ความสำเร็จ ถึงตายก็ยอมสละชีวิตเพื่อพระพุทธศาสนา</p> <p>8. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาลมักจะพบกับเจ้าลัทธิความเชื่อแบบดั้งเดิม ซึ่งมีการแข่งขันกันสูงมาก</p> <p>9. ประชาชนส่วนมากยังนับถือเจ้าลัทธิแบบดั้งเดิมเป็นการยากยิ่งที่จะเปลี่ยนจิตใจคนเหล่านั้นให้หันมานับถือศาสนาพุทธ</p> <p>10. ผู้คนมักมองเห็นสิ่งที่เป็นแก่นสารว่าไม่เป็นแก่นสาร</p> <p>11. การสื่อสารไม่ค่อยสะดวก</p> <p>12. สมัยพุทธกาลเป็นสังคมไม่มีออนไลน์ หลักคำสอนมีการจดจำติดต่อกันมา แต่หลักคำสอนจะมีประโยชน์ได้นั้น ก็ต้องอาศัยผู้รู้ช่วยแปลและอธิบายจึงจะเข้าใจความหมายได้</p> <p>13. ขาดสื่อการสอนที่ทันสมัย</p> <p>14. ผู้เผยแผ่มีไม่เพียงพอกับกลุ่มเป้าหมาย</p> <p>15. การคมนาคมไม่เอื้อต่อการเผยแผ่</p> <p>16. เจ้าลัทธิจำนวนมากมายที่เคยขัดขวางในการเผยแผ่</p> <p>17. ลัทธิต่าง ๆ มีมากมีการแข่งขันกันสูง</p> <p>18. ประชาชนชอบอิทธิปาฏิหาริย์มากกว่าสิ่งอื่นใด</p>	<p>เข้มแข็งพอ</p> <p>11. ผู้นำประเทศในสมัยนั้นไม่ให้การสนับสนุนพระพุทธศาสนา</p> <p>12. พระพุทธศาสนาถูกผู้มีอำนาจในบ้านเมืองรังแก</p> <p>13. พระมหากษัตริย์ไม่ให้การสนับสนุน</p> <p>14. ผู้นำประเทศมุ่งทำร้ายพระพุทธศาสนาให้สาบสูญ</p> <p>15. พระสงฆ์มีทัศนคติเกี่ยวกับหลักคำสอนที่แตกต่างกัน</p> <p>16. พระสงฆ์ไม่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย</p>	<p>วัตรเช้า และการสวดมนต์ทำวัตรเย็น</p> <p>9. ชาวพุทธรวมทั้งพระสงฆ์และฆราวาสไม่แตกฉานพระธรรมวินัย ทั้งที่คนไทยนับถือศาสนาพุทธมานาน</p> <p>10. พระสงฆ์ละเมิดพระธรรมวินัย และทำผิดกฎหมายบ้านเมืองรวมทั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อสมณเพศ ทำให้ชาวบ้านเสื่อมศรัทธา</p> <p>11. คนส่วนมากนิยมเข้าห้างมากกว่าเข้าวัด</p> <p>12. ศาสนิกชนศาสนาอื่นไม่เปิดใจกว้างเพื่อรับศาสนาพุทธ</p> <p>13. สื่อมวลชนชอบเสนอข่าวพระสงฆ์ด้านลบ</p> <p>14. พระมีโอกาสนับถือนการศึกษาชั้นสูงทั้งทางโลกและทางธรรมแต่ใจไม่รักด้านการเผยแผ่</p> <p>15. พระบางรูปเรียนไปเพื่อมุ่งไปสายการปกครอง โดยหวังจะได้ยศถาบรรดาศักดิ์ และอื่นๆอีกมากมาย</p> <p>16. พระไม่ทำหน้าที่จึงก่อให้เกิดผลเสียแก่ศาสนา ดังคำที่ว่าเมื่อพระไม่ทำหน้าที่เป็นเหตุให้พระพุทธไม่ยืนยง พระสงฆ์ไม่ยืนหยัด พุทธดำรัสไม่ยืนยาวประชาชนไม่ผาสุก</p> <p>17. ประชาชนต้องทำงานแข่งกับเวลาจึงไม่มีเวลาเข้าวัด</p> <p>18. การเผยแผ่ศาสนาไม่ค่อยเป็นระบบ เพราะต่างคนต่างทำ</p> <p>19. งบประมาณในการเผยแผ่พระศาสนามีจำนวนน้อยมาก</p> <p>20. สื่อออกข่าวพระสงฆ์ในแง่ลบทำให้ผู้คนมองพระนักเผยแผ่ในทางที่ไม่ดีด้วย</p> <p>21. วิธีการที่นำเสนอว่าไม่มีศรัทธา</p> <p>22. เนื้อหาสาระที่นำเสนอมีความ</p>	<p>10. เจ้าอาวาสทุกวัดควรกระตุ้นให้พระภิกษุสามเณรทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นเพื่อสร้างศรัทธาให้ชาวบ้าน</p> <p>11. ทุกฝ่ายให้ความร่วมมือเพื่อสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชน</p> <p>12. หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนต้องร่วมด้วยช่วยกันในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา</p> <p>13. มหาเถรสมาคม มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรนำหลักธรรมให้เข้าถึงจิตใจของประชาชน</p> <p>14. หากมีพระสงฆ์มีพฤติกรรมที่นำมาซึ่งความเสื่อมเสียองค์กรสงฆ์ต้องรีบออกมาชี้แจงให้สังคมรับรู้อย่างถูกต้องว่าอะไรผิด อะไรถูกอย่าปล่อยให้ตามยถากรรม มิฉะนั้น จะทำให้ประชาชนสับสนและเข้าใจผิด ๆ ถึงขั้นเสื่อมจากศาสนาได้</p> <p>15. ควรเพิ่มพระธรรมทูตสายปฏิบัติการให้มาก</p> <p>16. ควรเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเชิงรุกเพื่อเข้าสู่กลุ่มเป้าหมายให้มากขึ้น</p> <p>17. ต้องประสานงานกับสื่อมวลชนให้ช่วยประชาสัมพันธ์เวลาคิดกิจกรรมระดับชาติ</p> <p>18. มหาเถรสมาคมควรออกระเบียบให้วัดที่มีความพร้อมจัดกิจกรรมเสริมนอกจากทำบุญตักบาตรแล้วฟังเทศน์เพื่อดึงคนเข้าวัด</p> <p>19. ควรจัดกิจกรรมทางด้านศาสนาในหน่วยงานต่าง ๆ ทุกวันพระ</p>

สมัยพุทธกาล	สมัยหลังพุทธกาล	สมัยปัจจุบัน	แนวทางแก้ไข/พัฒนา
		ทันสมัย	

ตารางที่ 4.16 ด้านหลักการและวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลักการ	วิธีการ	แนวทางพัฒนาการเผยแผ่
<p>1. จงเที่ยวจาริกไป เพื่อ</p> <p> แก้ทุกข์แก่ชนหมู่มาก</p> <p> เพื่อความสุขแก่คนหมู่</p> <p> มาก เพื่ออนุเคราะห์แก่</p> <p> ชนหมู่มาก เพื่อ</p> <p> ประโยชน์แก้ทุกข์แก่</p> <p> เหล่าเทวดาและมวล</p> <p> มนุษย์ทั้งหลาย</p> <p>2. หลักปาฏิหาริย์ 3</p> <p> ประการคือ</p> <p> อิทธิปาฏิหาริย์ อา</p> <p> เทศนาปาฏิหาริย์ และ</p> <p> อนุสาสนีปาฏิหาริย์</p> <p>3. หลักสำคัญในโอวาท</p> <p> ปาฏิโมกข์ 3 ประการคือ</p> <p> การไม่ทำบาปทั้งปวง</p> <p> การถึงพร้อมด้วยกุศล</p> <p> และการทำจิตใจให้</p> <p> บริสุทธิ์</p> <p>4. หลักการในการเผยแผ่</p> <p> พระพุทธศาสนามี 6</p> <p> ประการคือ ไม่โจมตี ไม่</p> <p> บีฑา ให้รักษาดี ไม่ทำ</p> <p> อะไรเพราะเห็นแก่กิน ไม่</p> <p> ทำอะไรเพราะเห็นแก่นอน</p> <p> และให้สอนใจตัวเอง</p> <p>5. ต้องสะสมองค์ความรู้ไว้</p> <p> ให้มาก</p> <p>6. ต้องมีแรงบันดาลใจ</p> <p>7. ต้องมีความรับผิดชอบ</p> <p>8. การปฏิบัติตนเองให้เป็น</p> <p> แบบอย่างที่ดี</p> <p>9. ประโยชน์ในชาตินี้ ชาติ</p> <p> หน้า และประโยชน์อย่าง</p> <p> ยิ่ง</p>	<p>1. การเทศน์ การบรรยาย</p> <p> การอภิปราย การไต่ถามที่</p> <p> การสาธิต การสัมมนา</p> <p> และการเขียนบทความ</p> <p>2. วิธีการด้วยการบริจาค</p> <p> ทาน (ทานมัย)</p> <p>3. วิธีการด้วยการรักษาดี</p> <p> (ศีลมัย)</p> <p>4. วิธีการด้วยการเจริญ</p> <p> ภาวนา (ภาวนามัย)</p> <p>5. วิธีการด้วยการประพฤติ</p> <p> อ่อนน้อมถ่อมตนต่อ</p> <p> ผู้ใหญ่ (อปเจยณมัย)</p> <p>6. วิธีการด้วยการชวนช่วย</p> <p> ในกิจการที่ชอบ (เวย</p> <p> ยาวัจฉมัย)</p> <p>7. วิธีการด้วยการให้ส่วนบุญ</p> <p> (ปัตติทานมัย)</p> <p>8. วิธีการด้วยการอนุโมทนา</p> <p> (ปัตตานุโมทนามัย)</p> <p>9. วิธีการด้วยการฟังธรรม</p> <p> (ธัมมัสสวนมัย)</p> <p>10. วิธีการด้วยการแสดงธรรม</p> <p> (ธัมมเทศนามัย)</p> <p>11. วิธีการด้วยการทำ</p> <p> ความเห็นให้ตรง</p> <p>12. การเข้าไปหาประชาชน โดย</p> <p> ได้รับนิมนต์ให้ไปทำหน้าที่</p> <p>13. การให้ประชาชนมาหาเรา</p> <p> โดยการจัดกิจกรรมทาง</p> <p> ศาสนาขึ้น</p> <p>14. ควรมีสื่อที่ทันสมัยในการ</p> <p> เผยแผ่ศาสนา เพราะ</p> <p> ปัจจุบันสื่อมีความสำคัญ</p>	<p>1. การเผยแผ่ศาสนาสมัยปัจจุบันควรใช้เชิงรุก</p> <p> ควรเข้าไปหาประชาชน สอบถามความเป็นอยู่ ชาติ</p> <p> ตกบกพร่องอะไร พระนักเผยแผ่ควรเข้าไปช่วยให้การ</p> <p> สนับสนุน ทั้งสิ่งของและเงินทอง ถ้าขาดทรัพย์</p> <p> ภายในคือบุญกุศล ก็ควรชวนเขาสร้างบุญสร้างกุศล</p> <p> โดยเน้น ห. คือให้ความรัก ให้ความเคารพคือผู้สูงวัย</p> <p> ถ้าเป็นพระสงฆ์/เป็นเจ้าอาวาสก็ควรให้ความอ่อน</p> <p> น้อมถ่อมตน เป็นการให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม</p> <p> สนับสนุนรักกันเหมือนพี่ ดีกันเหมือนน้อง ประรองตอง</p> <p> กันเหมือนญาติ ประเทศชาติก็จะเจริญ ถ้าพระนัก</p> <p> เผยแผ่เข้าโรงเรียนก็ต้องรักโรงเรียนเหมือนบ้าน รัก</p> <p> งานเหมือนชีวิต รักลูกศิษย์เหมือนลูกหลาน และรัก</p> <p> ชาวบ้านเหมือนญาติพี่น้อง</p> <p>2. ใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือ และแจกพระเครื่อง</p> <p>3. การแสดงธรรมบนธรรมาสถ์</p> <p>4. การใช้คำคล้องจอง : เช่นที่วัยรุ่นชายชอบตีกัน</p> <p> เพราะว่าอวดผู้หญิง ชิงศักดิ์ศรี เบ่งบารมี หนี้แค้นที่</p> <p> ต้องชำระ สันดานเกาะเกาะ, ปรีศนาเพื่ออนาคตมี</p> <p> อยู่ว่า “อย่าเห็นเสียว่าเป็นสวย อย่าเอาต้นกล้วยมา</p> <p> ทำเสา อย่าเอาระเบิดมาเห็บพอก...”</p> <p>5. การออกเทป ซีดี หนังสือ และอินเทอร์เน็ต</p> <p>6. การออกรายการวิทยุ และโทรทัศน์</p> <p>7. ผู้เผยแผ่ศาสนาต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่</p> <p> สังคม</p> <p>8. ผู้เผยแผ่ต้องเป็น “ผู้ให้” ก่อน ไม่ว่าจะป็นวัตถุ</p> <p> สิ่งของหรือธรรมทาน</p> <p>9. ผู้เผยแผ่ศาสนาต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่</p> <p> สังคม</p> <p>10. ผู้เผยแผ่ต้องรู้ถึงความแตกต่างของผู้ฟังแต่ละวัย</p> <p>11. ผู้เผยแผ่ต้องเป็น “ผู้ให้” ก่อน ไม่ว่าจะป็นวัตถุ</p> <p> สิ่งของหรือธรรมทาน</p> <p>12. ต้องชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ ไร่ใจให้กล้า และสอนให้</p> <p> สำเร็จ</p> <p>13. การเทศน์ปุจฉา-วิสัชนา เทศน์มหาชาติ ปาฐกถา</p> <p> การบรรยาย</p>

หลักการ	วิธีการ	แนวทางพัฒนาการเผยแผ่
10. ต้องบริสุทธิ์ใจในการสอน (อะระหัง)	เป็นอย่างมาก	14. เมื่อสังคมเปลี่ยนจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม พระนักเผยแผ่ก็ต้องเน้นเชิงรุกเพื่อเข้าสู่กลุ่มเป้าหมาย
11. ต้องเข้าใจแจ่มแจ้งเรื่องที่จะสอน	15. ไม่กล่าวร้ายและไม่ทำร้าย	15. การปฏิบัติหน้าที่ตนเองให้มีความมั่นคง
12. ต้องมีดีทั้งความรู้และกิริยามารยาท	16. สรรวมในพระปาฏิโมกข์	16. การออกไปสอนหนังสือตามโรงเรียน และเทศน์
13. ต้องเป็นคนคล่องตัว (สุคะโต)	17. รู้จักประมาณในการบริโภค	17. การทำวัตรเช้า และการทำวัตรเย็น
14. ต้องรู้สภาพสังคมของแต่ละท้องถิ่น	18. นอนนั่งอย่างสงบ	18. จัดกิจกรรมทางศาสนาทุกวันพระแบบเคลื่อนที่
15. ต้องทำได้ในสิ่งที่สอน	19. พากเพียรในการทำให้สงบ	19. เขียนหนังสือธรรมแนวประยุกต์เผยแผ่
16. ต้องทำตัวให้เป็นที่ยอมรับของสังคม	20. ประยุกต์เทคโนโลยีสมัยใหม่ใช้ในการเผยแผ่	20. จัดกิจกรรมสอดแทรกธรรม
17. ต้องตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา (พุทธโธ)	21. การไม่กล่าวร้ายศาสนาอื่นและไม่เบียดเบียนด้วยคำพูด	21. ผู้เผยแผ่ศาสนาต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่สังคม
18. หลักทฤษฎี 4 ส. คือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้ากล้า ร่าเริง	22. ประยุกต์เอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้	22. การสรรหาทุนสนับสนุนพิมพ์หนังสือธรรมแจกฟรี
		23. หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนควรจัดกิจกรรมทางศาสนาอาทิตย์ละครั้ง
		24. ผู้เผยแผ่ต้องรู้จักประมาณตนเอง
		25. ผู้เผยแผ่ต้องรู้จักกาลเวลา
		26. ผู้เผยแผ่ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
		27. ผู้เผยแผ่ต้องมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

ตารางที่ 4.17 ด้านการจัดการความรู้และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ความสำคัญของการจัดการความรู้	ประโยชน์ของการจัดการความรู้
1. เป็นการสร้างต้นทุนองค์ความรู้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย	1. องค์ความรู้ที่เผยแผ่ออกไปมีความเป็นเอกภาพ
2. มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำไปเผยแผ่ปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมกับการเผยแผ่ต่อไป	2. การจัดการความรู้ที่เป็นระบบมาตรฐานสามารถนำไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ชาวพุทธไทยส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธแต่ในนาม แต่ยังคงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา	3. เป็นการแบ่งปันมวลประสบการณ์ต่างๆให้กับผู้แสวงหาความรู้ได้พัฒนายิ่งขึ้นต่อไป
4. พระนักเผยแผ่ต้องมีองค์ความรู้มากๆ จึงจะสามารถเผยแผ่ศาสนาได้ดี	4. ทำให้ประชาชนได้รับอรรถรสจากการฟังพระธรรมเทศนา และทำให้ประชาชนได้รับความสุขกายสบายใจ
5. การจัดการความรู้ที่ดีมีความสำคัญในการเผยแผ่ศาสนา เพราะทำให้ผู้ฟังเข้าใจในหลักธรรมอย่างถูกต้อง	5. การความรู้ด้านการปฏิบัติธรรม และด้านพระวินัยสนาจารย์ เพราะปัจจุบันนี้ มหาวิทยาลัยสงฆ์และหน่วยงานอื่นๆยังขาดพระวินัยสนาจารย์ หากทำได้จะมีประโยชน์อย่างมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
6. การจัดการความรู้มีความสำคัญต่อการเผยแผ่ศาสนาเพราะจะทำให้รู้และปฏิบัติตามหลักได้อย่างถูกต้อง	6. การจัดการความรู้ที่ดี ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่ศาสนาเป็นอย่างดี เพราะสามารถแข่งขันกับคนอื่นได้
7. การจัดการความรู้มีความสำคัญในการความรู้ให้เป็น	7. การจัดการความรู้ที่ดีมีประโยชน์ต่อการเผยแผ่เพราะ

ความสำคัญของการจัดการความรู้	ประโยชน์ของการจัดการความรู้
<p>หมวดหมู่ และเพื่อสะดวกต่อการนำหลักคำสอนไปเผยแผ่แก่ประชาชน</p> <p>8. พระนักเผยแผ่ต้องมีองค์ความรู้มากๆ จึงจะสามารถเผยแผ่ศาสนาได้ดี</p> <p>9. การจัดการความรู้มีความสำคัญต่อการเผยแผ่เป็นอย่างดี เพราะจะทำให้ประชาชนได้เข้าใจหลักคำสอนอย่างแท้จริง มิใช่เป็นชาวพุทธแต่ในนาม</p> <p>10. หากมหาวิทยาลัยสงฆ์จัดการความรู้ให้เข้มแข็งดี จะทำให้บัณฑิตที่จบการศึกษาจากสถาบันแห่งนี้ มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง</p>	<p>ประชาชนได้เข้าใจหลักธรรมได้อย่างถูกต้อง</p> <p>8. การจัดการความรู้แบบเชิงพุทธมีประโยชน์ในด้านการส่งเสริมให้ศาสนิกชนได้เข้าวัด ฟังเทศน์ฟังธรรม โดยมีวิทยากรที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาสถ่ายทอดให้เข้าใจหลักธรรมนั้นๆ</p> <p>9. การจัดการความรู้ที่ดีมีประโยชน์ต่อการเผยแผ่ เพราะทำให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก</p> <p>10. การจัดการความรู้มีประโยชน์ต่อการเผยแผ่เป็นอย่างดี เพราะจะทำให้หลักคำสอนได้เผยแผ่จรรจงไปทั่วทุกสังคมโลก</p>

จากตารางพบว่า การจัดการความรู้และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความเชื่อมโยงกัน เพราะการจัดการความรู้ที่ดีก็จะมีทั้งความสำคัญและประโยชน์ในการเผยแผ่ หากมหาวิทยาลัยสงฆ์มีการจัดการความรู้ให้เข้มแข็ง จะทำให้บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษามีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง ส่วนประโยชน์ของการจัดการความรู้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกัน ปัจจุบันนี้ มหาวิทยาลัยสงฆ์และหน่วยงานอื่นๆ ยังขาดพระวิปัสสนาจารย์ หากสามารถพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ให้มีความรู้ความสามารถและเป็นที่ยอมรับของสังคมได้ จะมีประโยชน์อย่างมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในระดับมหาวิทยาลัยและหน่วยงานอื่น ๆ

ตารางที่ 4.18 สรุปผลจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคการเผยแผ่

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
<p>ก. ด้านนโยบาย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางที่เน้นพระพุทธศาสนา 2. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนา 3. การจัดการเรียนการสอนเน้นการสอดแทรกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ 4. มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพระครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน 5. มหาวิทยาลัยสงฆ์เก็บค่าเล่าเรียนต่ำกว่ามหาวิทยาลัยอื่นๆ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความสามารถในการผลิตผลงานทางวิชาการและการวิจัยของมหาวิทยาลัยยังไม่ถึงระดับมาตรฐานสากล 2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่เป็นรูปธรรมที่เด่นชัด เพราะแต่ละสำนักมักจะยึดแบบครูอาจารย์ของตนที่เคยปฏิบัติมา 3. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ และหน่วยวิทยบริการจำนวนมาก จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาบัณฑิต 4. การขยายการจัดการศึกษาออกไปสู่

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
<ol style="list-style-type: none"> 6. บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์มีความรู้ทางโลกและทางธรรม 7. จัดตั้งสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม 8. ผลิตบัณฑิตไปช่วยพัฒนางานคณะสงฆ์และสังคมไทย 9. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีข้อสอบกลางในรายวิชาแกนพระพุทธศาสนา 10. มหาวิทยาลัยได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และประชาชนให้เปิดการศึกษาเพื่อพัฒนาคณะสงฆ์และประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ 	<p>ภูมิภาคตามความต้องการของคณะสงฆ์และประชาชนทั่วไป ทำให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องมีภาระงานเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีสายบังคับบัญชาเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดความล่าช้าและไม่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในบางโอกาส</p>
<p>ข. ด้านศักยภาพของสถาบัน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีความเข้มแข็งทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 2. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีอาคารและสถานที่ตั้งของหน่วยงานโดยเฉพาะ 3. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ 4. มหาวิทยาลัยมีความชำนาญในการประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษา การประชุมสัมมนา วิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ 2. วิทยาเขตตามภูมิภาคไม่ค่อยได้รับความนิยมน 3. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ค่อนข้างโดดเดี่ยวจากสังคมภายนอก
<p>ค. ด้านบุคลากร/คณาจารย์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 2. คณาจารย์มีความหลากหลายทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่ได้เป็นผู้บังคับบัญชาของพระภิกษุสามเณรที่เป็นนิสิตนักศึกษาโดยตรง 2. ขาดบุคลากรที่รับผิดชอบด้านการเผยแผ่ศาสนาโดยตรง 3. บุคลากรขาดทักษะด้านการเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก 4. บุคลากรมีความหลากหลายไม่เป็นเอกภาพ ผู้บริหารต้องหล่อหลอมให้เป็นอันหนึ่ง

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
	5. ขาดแคลนพระวิปัสสนาจารย์ที่มี ความรู้และเป็นที่ยอมรับของสังคม 6. ขาดแคลนคณาจารย์ที่เป็นชาว ต่างประเทศ
ง. ด้านนิสิตนักศึกษา <ol style="list-style-type: none"> 1. นิสิตนักศึกษามีความหลากหลาย เพราะมีพระชาว ต่างประเทศเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนา 2. บัณฑิตมีจิตสาธารณะ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. นิสิตที่ออกไปปฏิบัติศาสนกิจ 1 ปี ไม่ ยอมปรับตัวเองให้เข้ากับคนในชุมชน 2. นิสิตมีหลายวัย หลายเพศ หลายอาชีพ ทำให้มีผลกระทบด้านการพัฒนา คุณภาพบัณฑิต 3. นิสิตนักศึกษาส่วนมากสอบไม่ผ่าน ข้อสอบกลางวิชาแกนพระพุทธศาสนา
จ. ด้านหลักสูตร <ol style="list-style-type: none"> 1. หลักสูตรมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองที่เน้น พระพุทธศาสนา 2. หลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้เปรียบ มหาวิทยาลัยอื่นๆ ที่เน้นวิชาการทางโลกและทาง ธรรม 3. มหาวิทยาลัยสงฆ์พัฒนาบัณฑิตเน้นการ บูรณา การทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ หมายถึงการ ปฏิบัติศาสนกิจ 1 ปี ก่อนสำเร็จการศึกษา 4. มหาวิทยาลัยสามารถเปิดหลักสูตรปกติและ หลักสูตรนานาชาติสาขาวิชาพระพุทธศาสนา ปรัชญา และศาสตร์สมัยใหม่ ทั้งในระดับปริญญา ตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก โดยมี ชาวต่างชาติเข้ามาศึกษา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มหาวิทยาลัยสงฆ์ขาดเอกลักษณ์ของ ตนเพราะเปิดหลักสูตรหลากหลาย สาขาวิชา 2. มหาวิทยาลัยยังไม่ปรับหลักสูตรเพื่อ รองรับนิสิตนักศึกษาถนัดเข้าศึกษา และเพื่อให้สอดคล้องกับการศึกษาชั้น พื้นฐาน 12 ปี
ฉ. ด้านสื่อ/สื่อการสอน	ฉ. ด้านสื่อ/สื่อการสอน <ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่มีการผลิตสื่อการเรียนการสอนที่ ทันสมัย 2. ไม่มีสื่อทางไกลในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา 3. มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของ

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
	มหาวิทยาลัยน้อย 4. มหาวิทยาลัยสงฆ์ขาดการประชาสัมพันธ์ตัวเองต่อสังคมภายนอก

โอกาส (Opportunities)	ปัญหาอุปสรรค (Threats)
<p>ก. ด้านนโยบาย/ พันธกิจ</p> <ol style="list-style-type: none"> มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับงบประมาณจากรัฐบาลและทุนทางสังคมในการดำเนินงาน เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเข้าศึกษาต่อได้ทุกระดับ เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ปบส.) รัฐบาลมอบหมายให้มหาวิทยาลัยสงฆ์รับผิดชอบครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยสงฆ์สนับสนุนผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาให้ได้ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา สังคมไทยไม่ค่อยปฏิบัติตามหลักศีล 5 มหาวิทยาลัยสงฆ์จะต้องแสดงบทบาทพลีกวิกฤตการณ์ตรงนี้ให้เป็นโอกาสทองเพื่อสนองความต้องการสังคมไทยให้ปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น ค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่ำกว่ามหาวิทยาลัยอื่นๆ เป็นทางเลือกให้พระสงฆ์ สามเณร และประชาชนทั่วไปที่มีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจเข้ามาศึกษาได้อย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล 	<ol style="list-style-type: none"> มหาวิทยาลัยสงฆ์เข้าไม่ถึงกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา เช่น คนติดยา ผู้ถูกคุมขัง มหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่มีศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรับมากกว่าเชิงรุก การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานขาดความเป็นเอกภาพ เพราะมีหลายสำนักต่างคนต่างทำ ศาสนทายาทลดน้อยลงเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงภัยอันตรายในการเผยแผ่ศาสนา การแข่งขันเชิงคุณภาพและปริมาณจะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันมีนโยบายเปิดเสรีทางการศึกษามากขึ้น
<p>ข. ศักยภาพของสถาบัน</p> <ol style="list-style-type: none"> จัดตั้งสถาบันภาษา มหาจุฬาราชวิทยาลัย เพื่อพัฒนาภาษาบุคลากรเตรียมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน มหาวิทยาลัยสงฆ์มีเครือข่ายทั่วประเทศและระดับโลก สืบเนื่องจากจัดงานวิสาขบูชาโลก มหาวิทยาลัยสงฆ์มีวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์และ 	-

โอกาส (Opportunities)	ปัญหาอุปสรรค (Threats)
<p>หน่วยวิทยบริการครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. มหาเถรสมาคมมอบหมายให้มหาวิทยาลัยสงฆ์รับผิดชอบการฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ 5. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นที่คาดหวังของสังคมไทย 6. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีความพร้อมด้านอาคารและสถานที่ตั้งของหน่วยงานโดยเฉพาะ 7. มหาวิทยาลัยมีการประชาสัมพันธ์เพื่อเปิดโลกทัศน์ต่อสังคมโลกมากขึ้น 8. มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกมากขึ้น สังเกตจากมีพระชาวต่างประเทศเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนา 	
<p>ค. ด้านบุคลากร/คณาจารย์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ศึกษาต่อระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ 2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์เขียนตำราเพื่อก้าวเข้าสู่ตำแหน่งวิชาการ ระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองผู้ช่วยศาสตราจารย์และศาสตราจารย์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้บริหารและนิสิตมุ่งแต่ทำภารกิจในหน้าที่ของตน แต่ไม่สนใจผู้ให้การสนับสนุน โดยเฉพาะกิจการงานต่างๆภายในวัดมักจะถูกละเลย 2. บุคลากรขาดจิตสาธารณะในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา 3. ผู้บริหารมองไม่เห็นความสำคัญการเผยแพร่พระพุทธศาสนา 4. ผู้บริหารและนิสิตที่เป็นนักเผยแผ่ที่สังคมยอมรับมีจำนวนน้อย ส่วนมากจะเป็นศิลปินเดี่ยวงานส่วนบุคคลมากกว่าสถาบัน 5. บุคลากรที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม 6. อาจารย์และนิสิตมุ่งแต่ภารกิจหน้าที่ของตนในมหาวิทยาลัย แต่ไม่ค่อยสนใจการเผยแผ่ศาสนาเพื่อส่วนรวม 7. สัดส่วนตำแหน่งอาจารย์ต่อตำแหน่งทางวิชาการยังไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษา
<p>ง. ด้านนิสิตนักศึกษา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. นิสิตมีความแตกต่างในด้านวุฒิการศึกษา

โอกาส (Opportunities)	ปัญหาอุปสรรค (Threats)
<p>เรียนรู้วิชาการทางโลกและทางธรรม</p> <p>2. บัณฑิตชาวต่างประเทศที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนั้นๆ</p>	<p>วิญญูณี จึงเป็นอุปสรรคในการพัฒนานิสิตทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะคติ และทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ</p> <p>2. จำนวนผู้บรรพชาอุปสมบทเพื่อการศึกษาเล่าเรียนทางพระพุทธศาสนามีจำนวนลดลง อันสืบเนื่องจากการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานออกเป็น 12 ปี</p> <p>3. จำนวนพระภิกษุสามเณรที่เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ลดน้อยลง อันเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยอื่นๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนได้เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรเข้าศึกษาเข้าศึกษาต่อได้</p>
<p>จ. ด้านหลักสูตร</p> <p>1. ระดับบัณฑิตศึกษามีหลักสูตรหลากหลาย สาขาวิชาที่มีหลักสูตรภาษาไทยและหลักสูตรนานาชาติ</p> <p>2. ชาวต่างประเทศมีความสนใจพระพุทธศาสนา จึงเป็นโอกาสของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่จะเปิดหลักสูตรนานาชาติสาขาวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและปรัชญาเพื่อพัฒนา มหาวิทยาลัยสู่ความเป็นเลิศ และเพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ</p>	<p>1. ขาดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของมหาวิทยาลัยต่อสังคมภายนอก</p> <p>2. หลักสูตรและบางสาขาวิชาไม่เอื้อต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาที่เป็นคฤหัสถ์</p>
<p>ฉ. ด้านสื่อ</p> <p>1. มีการเผยแผ่กิจกรรมของมหาวิทยาลัยทาง TVMCU / อินเทอร์เน็ต</p> <p>2. ตีพิมพ์บทความวิชาการทางพระพุทธศาสนาทางนิตยสารพุทธจักรและธรรมจักร</p>	

จากตารางข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปแล้วพบว่า จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคด้านนโยบายการเผยแพร่พระพุทธรูปของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ประมวลได้ 6 ด้าน คือ ด้านนโยบาย/พันธกิจ ด้านศักยภาพของสถาบัน ด้านบุคลากร/คณาจารย์ ด้านนิสิตนักศึกษา ด้านหลักสูตร และด้านการใช้สื่อ

2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามทั้งหมดที่นำไปให้ผู้บริหาร และคณาจารย์ ขอความอนุเคราะห์ให้ช่วยตอบแบบสอบถามด้วยตนเองและติดต่อทางโทรศัพท์บ้าง ได้กลับมาจำนวน 51 รูป/คน ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยสถานภาพ หน่วยงาน อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (X) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) มีรายละเอียดตามตาราง ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.19 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตัวแปรที่ศึกษา		จำนวน (รูป/คน) N = 51	ร้อยละ
1. สถานภาพ	บรรพชิต	33	64.7
	คฤหัสถ์	18	35.3
	รวม	51	100
2. หน่วยงาน (มจร.)	ผู้บริหารระดับคณบดี/รองคณบดี	7	13.7
	ผอ.ระดับกอง ฝ่าย สถาบัน	10	19.6
	คณาจารย์	20	39.2
	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์	2	3.9
	รวม	39	79.47
3. หน่วยงาน (มมร.)	ผู้บริหารระดับคณบดี/รองคณบดี	3	5.9
	ผอ.ระดับกอง ฝ่าย สถาบัน สำนัก	3	5.9
	คณาจารย์	6	11.8
	รวม	9	23.52
4. อายุ	ต่ำกว่า 31 ปี	-	-
	31-34 ปี	-	-
	35-40 ปี	5	9.8

	41 ปีขึ้นไป	45	88.2
	รวม	50	98.03
5. การศึกษา	ปริญญาตรี	-	-
	ปริญญาโท	20	39.2
	ปริญญาเอก	29	56.9
	อื่นๆ (ผศ. และ รศ.)	2	3.90
	รวม	51	100
6. ประสบการณ์การทำงาน	ต่ำกว่า 10 ปี	-	-
	10-15 ปี	8	15.7
	16-20 ปี	16	31.4
	21 ปีขึ้นไป	27	52.9
	รวม	51	100
	รวมทั้งหมด	51	100

จากตารางพบว่า สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นบรรพชิต จำนวน 33 รูป คิดเป็นร้อยละ 44.70 ในหน่วยงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) เป็นคณาจารย์ จำนวน 20 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 39.20 ส่วนหน่วยงานของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) เป็นคณาจารย์ จำนวน 6 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 11.80 มีอายุ 41 ปีขึ้นไปมากที่สุดจำนวน 45 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 88.20 มีการศึกษาระดับปริญญาเอกมากที่สุดจำนวน 29 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 56.9 อื่นๆ (ผศ.และรศ.) มี 2 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 3.90 และมีประสบการณ์ในการทำงานตั้งแต่ 21 ปีขึ้นไป จำนวน 27 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 52.90

ตอนที่ 2 ระดับแสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.20 ด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (SWOT)

รายการ	ระดับความเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.)	ความหมาย
ก. จุดแข็ง (Strengths)			
1. มหาวิทยาลัยสงฆ์จัดการเรียนการสอนเน้นการสอดแทรกการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่	4.96	0.20	มากที่สุด

รายการ	ระดับความเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน(S.D.)	ความหมาย
2. มหาวิทยาลัยสงฆ์เก็บค่าเล่าเรียนต่ำกว่ามหาวิทยาลัยอื่น ๆ	4.98	0.14	มากที่สุด
3. บัณฑิตที่จบจากมหาวิทยาลัยสงฆ์มีความรู้ด้านพุทธศาสนาและด้านวิทยาการสมัยใหม่	4.88	0.33	มากที่สุด
4. มหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิตไปช่วยพัฒนางานคณะสงฆ์และสังคมไทย	4.75	0.44	มากที่สุด
5. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอาเซียน	4.65	0.56	มากที่สุด
6. ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์	4.82	0.43	มากที่สุด
7. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นหลักในการจัดกิจกรรมวิสาขบูชาโลก	4.67	0.52	มากที่สุด
8. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางที่เน้นพระพุทธศาสนา	4.98	0.14	มากที่สุด
9. คณาจารย์มีความหลากหลายทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์	4.16	0.55	มาก
10. (เพิ่ม) มหาวิทยาลัยมีหน่วยงานเผยแผ่โดยตรง			
ค่าเฉลี่ย	4.76	0.20	มากที่สุด
ข. จุดอ่อน (Weaknesses)			
11. มหาวิทยาลัยสงฆ์ขาดการประชาสัมพันธ์ตนเองต่อสังคมภายนอก	4.64	0.63	มากที่สุด
12. มหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่ได้เป็นผู้บังคับบัญชาของพระนิสิตนักศึกษาโดยตรง	4.56	0.61	มากที่สุด
13. พระนิสิตที่ออกไปปฏิบัติศาสนกิจ 1 ปีก่อนสำเร็จการศึกษาไม่ยอมปรับตัวเองให้เข้ากับชุมชนนั้นๆ	4.50	0.61	มากที่สุด
14. ขาดพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้และเป็นที่ยอมรับของสังคม	4.86	0.42	มากที่สุด
15. บุคลากรด้านการเผยแผ่ขาดความเข้มแข็งด้านวิชาการและด้านการปฏิบัติ	4.68	0.59	มากที่สุด
16. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่โดดเดี่ยวจึงกลายเป็นช่องว่างระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน	4.50	0.61	มากที่สุด

รายการ	ระดับความเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน(S.D.)	ความหมาย
17. (เพิ่ม) ขาดการประเมินโครงการ/งานที่เป็นระบบ			
ค่าเฉลี่ย	4.64	0.43	มากที่สุด
ค. โอกาส (Opportunities)			
18. การออกไปเผยแพร่ศาสนาในสถานศึกษาและ หน่วยงานต่างๆ	4.32	0.47	มาก
19. เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์	4.94	0.31	มากที่สุด
20. เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้มีทุนน้อย ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น	4.98	0.14	มากที่สุด
21. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีเครือข่ายทั่วประเทศและระดับ นานาชาติสามารถจัดงานวิสาขบูชาโลก	4.38	0.49	มาก
22. รัฐบาลมอบความไว้วางใจให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ดูแล ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	4.98	0.14	มากที่สุด
23. มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับมอบหมายจากมหาเถรสมาคม ให้เป็นผู้ฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ	4.66	0.52	มากที่สุด
24. มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ ทั้งวิชาการทางโลกและวิชาการทางธรรม	4.90	0.30	มากที่สุด
25. (เพิ่ม) มหาวิทยาลัยได้รับงบประมาณจัดสรรให้ แต่คุณภาพอาจารย์ยังน้อย			
ค่าเฉลี่ย	4.47	0.16	มาก
ง. ปัญหา (Threats)			
1. มหาวิทยาลัยสงฆ์เข้าไม่ถึงกลุ่มคนที่ด้อยโอกาส เช่น คนพิการ คนติดยา และผู้ถูกคุมขัง	4.66	0.52	มากที่สุด
2. มหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่มีศูนย์การเผยแพร่ พระพุทธศาสนาโดยตรง	4.49	0.62	มาก
3. ผู้บริหาร คณาจารย์และนิสิตมุ่งแต่ภารกิจในหน้าที่ การทำงานของตนจนลืมนำผู้ให้การสนับสนุน เช่น เวลาวัด มีกิจกรรมควรไปช่วยจัดสถานที่ และเข้าร่วม กิจกรรมเพื่อเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี	4.66	0.63	มากที่สุด

รายการ	ระดับความเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน(S.D.)	ความหมาย
4. ขาดความเป็นเอกภาพในด้านการสอนวิปัสสนา กัมมัฏฐาน	4.82	0.49	มากที่สุด
5. การขาดศานตทายาท เนื่องจากมีผู้เข้ามาบวชเรียน ลดน้อยลงเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงอันตรายในการ เผยแผ่ศาสนาในอนาคต	4.74	0.49	มากที่สุด
6. ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังขาด ทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารกับชาวต่างชาติ	4.96	0.20	มากที่สุด
32. มหาวิทยาลัยสงฆ์ขาดบุคลากรด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	4.52	0.54	มากที่สุด
33. บุคลากรที่ทำหน้าที่ด้านการเผยแผ่ศาสนา ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม	4.37	0.60	มาก
34. (เพิ่ม) ควรเน้นสร้างศานตทายาทเพราะคนบวชน้อยลง			
ค่าเฉลี่ย	4.65	0.36	มากที่สุด
รวมค่าเฉลี่ย	4.63	0.28	มากที่สุด

จากตารางพบว่า ผู้บริหาร และคณาจารย์มีความเห็นด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ
ปัญหาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ดังนี้

จุดแข็ง (S) ผู้บริหาร และคณาจารย์ประเมินด้านจุดแข็งในภาพรวมอยู่ในระดับมาก
ที่สุด (4.76) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ในด้านที่มหาวิทยาลัยสงฆ์เก็บค่าเล่าเรียนต่ำกว่า
มหาวิทยาลัยอื่น ๆ และมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางที่เน้น
พระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากที่สุด (4.98) นอกนั้นอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน แต่ค่าเฉลี่ย
ลดลงไปตามลำดับ และมีผู้เสนอว่ามหาวิทยาลัยควรมีหน่วยงานหรือศูนย์การเผยแผ่โดยตรง

จุดอ่อน (W) ผู้บริหาร และคณาจารย์ประเมินด้านจุดอ่อนในภาพรวมอยู่ในระดับ
มากที่สุด (4.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ในด้านการขาดแคลนพระวิปัสสนาจารย์ที่มี
ความรู้และเป็นที่ยอมรับของสังคม อยู่ในระดับมากที่สุด (4.86) นอกนั้นอยู่ในระดับมากที่สุด แต่
มีค่าเฉลี่ยลดลงไป และมีผู้เสนอเพิ่มเติมว่ามหาวิทยาลัยขาดการประเมินโครงการ

โอกาส (O) ผู้บริหาร และคณาจารย์ประเมินด้านโอกาสในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (4.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้มีทุนน้อยได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และรัฐบาลมอบความไว้วางใจให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ดูแลครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด (4.98) ส่วนด้านการออกไปเผยแผ่ศาสนาในสถานศึกษาและหน่วยงานต่างๆ และมหาวิทยาลัยสงฆ์มีเครือข่ายทั่วประเทศและระดับนานาชาติสามารถจัดงานนิสาขบูชาโลก อยู่ในระดับมาก นอกนั้นอยู่ในระดับมากที่สุด

อุปสรรค (T) ผู้บริหาร คณาจารย์และผู้เกี่ยวข้องประเมินด้านอุปสรรคในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (4.65) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังขาดทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารกับชาวต่างชาติ อยู่ในระดับมากที่สุด (4.96) ส่วนด้านมหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงและบุคลากรที่ทำหน้าที่ด้านการเผยแผ่ศาสนาไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม อยู่ในระดับมาก นอกจากนั้นอยู่ในระดับมากที่สุด

โดยภาพรวมแล้ว ด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย อยู่ในระดับมากที่สุด (4.63)

ตารางที่ 4.21 ด้านสภาพการดำเนินงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย

รายการ	ระดับความเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (s.d.)	ความหมาย
ก. การผลิตบัณฑิต			
2.1 มหาวิทยาลัยสงฆ์ให้การศึกษาวិชาการด้านพระพุทธศาสนาและวิชาการชั้นสูงที่หลากหลาย	4.14	0.45	มาก
2.2 มุ่งให้นิสิตมีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	4.58	0.54	มากที่สุด
2.3 มหาวิทยาลัยมี 2 หลักสูตรคือหลักสูตรสายตรง ได้แก่ พระพุทธศาสนา ธรรมนิเทศ และหลักสูตรสายบูรณาการ ได้แก่ การจัดการเชิงพุทธ พุทธบริหารการศึกษา และพุทธจิตวิทยา	4.39	0.53	มาก
2.4 มุ่งให้นิสิตมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม	4.96	0.20	มากที่สุด
2.5 มุ่งให้นิสิตมีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม	4.94	0.42	มากที่สุด

รายการ	ระดับความเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน(s.d.)	ความหมาย
2.6 มีกระบวนการจัดการศึกษาโดยใช้การประกัน คุณภาพการศึกษาเป็นกลไกในการดำเนินงาน	4.94	0.42	มากที่สุด
2.7 (เพิ่ม) ควรเน้นหลักสูตรเฉพาะทางให้เด่น เช่น วิชาภาษาบาลี วิชาศาสนา และวิชาปรัชญา			
รวม	4.64	0.26	มากที่สุด
ข.การวิจัย			
2.8 การผลิตผลงานทางวิชาการและการวิจัยของ มหาวิทยาลัยยังไม่ถึงระดับมาตรฐานสากล	4.84	0.47	มากที่สุด
2.9 มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นศูนย์ประสานและทำวิจัย ด้านพระพุทธศาสนา	4.55	0.58	มากที่สุด
2.10 อื่นๆ งานวิจัยยังไม่สามารถนำไปแก้ปัญหาสังคมได้จริง			
ค่าเฉลี่ย	4.69	0.44	มากที่สุด
ค.บริการวิชาการแก่สังคม			
2.11 โครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานประจำปี	5.00	0.00	มากที่สุด
2.12 โครงการอบรมเยาวชนและบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อน	4.98	0.14	มากที่สุด
2.13 จัดตั้งสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม	4.47	0.54	มาก
2.14 โครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ	4.63	0.49	มากที่สุด
2.15 โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	4.98	0.14	มากที่สุด
2.16 โครงการอบรมการเป็น “ธรรมวิทยากร”	4.41	0.54	มาก
2.17 (เพิ่ม) โครงการเผยแผ่บาลีพระไตรปิฎก			
ค่าเฉลี่ย	4.74	0.23	มากที่สุด
ง. ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม			
2.18 การจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา และ งานวิสาขบูชาโลก	4.43	0.50	มาก
2.19 ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณีอย่างต่อเนื่อง	4.18	0.44	มาก
2.20 มีศูนย์กลางการศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาและ ศิลปวัฒนธรรมไทย	4.20	0.46	มาก

รายการ	ระดับความเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน(s.d.)	ความหมาย
21. (เพิ่ม) ควรสร้างวัฒนธรรมที่ดีให้เป็นแบบอย่างสังคม			
ค่าเฉลี่ย	4.26	0.38	มาก
รวมค่าเฉลี่ย	4.58	0.32	มากที่สุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากตารางพบว่า ผู้บริหาร และคณาจารย์มีความเห็นด้านสภาพการดำเนินงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ดังนี้

การผลิตบัณฑิต (S) ผู้บริหาร คณาจารย์และผู้เกี่ยวข้องประเมินด้านการผลิตบัณฑิตในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (4.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามุ่งให้นิสิตมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เทียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรมและมุ่งให้นิสิตมีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม อยู่ในระดับมากที่สุด (4.94) ส่วนด้านมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้การศึกษาวិชาการด้านพระพุทธศาสนาและวิชาการชั้นสูงที่หลากหลายและ (2.3) มหาวิทยาลัยมี 2 หลักสูตรคือหลักสูตรสายตรงได้แก่ พระพุทธศาสนา ธรรมนิเทศ และหลักสูตรสายบูรณาการ ได้แก่ การจัดการเชิงพุทธพุทธบริหารการศึกษา และพุทธจิตวิทยา อยู่ในระดับมาก นอกจากนี้อยู่ในระดับมากที่สุด มีผู้เสนอเพิ่มเติมว่า ควรเน้นหลักสูตรเฉพาะทางให้เด่น เช่น วิชาภาษาบาลี วิชาพระพุทธศาสนา และวิชาปรัชญา

การวิจัย ผู้บริหารและคณาจารย์ประเมินด้านการวิจัย ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า (2.8) ความสามารถในการผลิตผลงานทางวิชาการและการวิจัยของมหาวิทยาลัยยังไม่ถึงระดับมาตรฐานสากล อยู่ในระดับมากที่สุด (4.84) นอกจากนี้อยู่ในระดับมากที่สุด ตามค่าเฉลี่ย มีผู้เสนอเพิ่มเติมว่า งานวิจัยยังไม่สามารถแก้ปัญหาสังคมได้อย่างจริงจัง

บริการวิชาการแก่สังคม ผู้บริหารและคณาจารย์ประเมินด้านการบริการวิชาการแก่สังคม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.74) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า (2.11) โครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานประจำปี อยู่ในระดับมากที่สุด (5.00) ส่วนด้าน (2.13) จัดตั้งสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม และ (2.16) โครงการอบรมการเป็น “ธรรมวิทยากร” อยู่ในระดับมาก นอกจากนี้อยู่ในระดับมากที่สุด ตามค่าเฉลี่ย มีผู้เสนอเพิ่มเติมว่า ควรจะโครงการเผยแพร่แผ่บาปพระไตรปิฎก

ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (S) ผู้บริหาร และคณาจารย์ประเมินด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (4.26) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้งหมด มีผู้เสนอว่า ควรสร้างวัฒนธรรมที่ดีให้เป็นแบบอย่างแก่สังคม

โดยภาพรวมแล้ว ด้านสภาพการดำเนินงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย อยู่ในระดับมากที่สุด (4.58)

ตารางที่ 4.22 ด้านปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

รายการ	ระดับความเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน(s.d.)	ความหมาย
ก. สมัยพุทธกาล			
3.1 สมัยพุทธกาลต้องเผชิญกับเจ้าลัทธิต่างๆ มากมาย	4.92	0.34	มากที่สุด
3.2 การคมนาคมไม่เอื้อต่อการเผยแผ่ศาสนา	4.68	0.51	มากที่สุด
3.3 ประชาชนส่วนมากยังนับถือเจ้าลัทธิ แบบดั้งเดิมจึงเป็นการยากยิ่งนักที่จะเปลี่ยนจิตใจ คนเหล่านั้นหันมานับถือพุทธศาสนา	4.90	0.36	มากที่สุด
3.4 (เพิ่ม) พระพุทธเจ้าและเหล่าสาวกมีอิทธิฤทธิ์สามารถสร้างศรัทธาได้			
ค่าเฉลี่ย	4.83	0.34	มากที่สุด
ข. สมัยหลังพุทธกาล			
3.5 ปัญหาด้านการเมืองทำให้พระพุทธศาสนา เปลี่ยนแปลงและเสื่อมสูญจากดินแดนพุทธภูมิ	4.94	0.24	มากที่สุด
3.6 องค์กรรมสงฆ์ไม่เข้มแข็งพอที่จะต่อกรกับศาสนาอื่นๆ	4.66	0.52	มากที่สุด
3.7 พระมหากษัตริย์หรือผู้นำประเทศสมัยหลังพุทธกาล ไม่ให้ความอุปถัมภ์	4.86	0.35	มากที่สุด
3.8 อื่นๆ พระสงฆ์ขาดเอกภาพและแตกแยกนิกาย			
ค่าเฉลี่ย	4.82	0.27	มากที่สุด
ค. สมัยปัจจุบัน			
3.9 การเผยแผ่ศาสนาสมัยปัจจุบันชาวพุทธยังยึดติด ครูอาจารย์มากกว่าหลักคำสอน	4.90	0.30	มากที่สุด
3.10 พระสงฆ์ไทยขาดกิจกรรมประจำวัน เช่น การสวด มนต์ทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็น	4.80	0.45	มากที่สุด
3.11 พระสงฆ์และฆราวาสไม่แตกฉานพระธรรมวินัย ทั้งที่เป็นชาวพุทธมานาน	4.48	0.51	มาก
3.12 สื่อมวลชนมักเสนอข่าวพระสงฆ์ด้านลบ	4.42	0.58	มาก
3.13 การเผยแผ่ศาสนาไม่ค่อยเป็นระบบ เพราะแต่ละสำนักต่างคนต่างทำ	4.64	0.49	มากที่สุด

รายการ	ระดับความเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน(s.d.)	ความหมาย
3.14 (เพิ่ม) พระสงฆ์ขาดไอเดีย และใช้เทคโนโลยีไม่คุ้มทุน			
ค่าเฉลี่ย	4.65	0.30	มากที่สุด
รวมค่าเฉลี่ย	4.76	0.30	มากที่สุด

จากตารางพบว่า ผู้บริหาร และคณาจารย์มีความเห็นด้านปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

ปัญหาสมัยพุทธกาล ผู้บริหารและคณาจารย์ประเมินด้านปัญหาสมัยพุทธกาล ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.83) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า (3.1) สมัยพุทธกาลต้องเผชิญกับเจ้าลัทธิต่างๆ มากมาย อยู่ในระดับมากที่สุด (4.92) นอกจากนี้ทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุด

ปัญหาสมัยหลังพุทธกาล ผู้บริหาร และคณาจารย์ประเมินด้านปัญหาสมัยหลังพุทธกาล ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.83) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า (3.5) ปัญหาทางการเมืองทำให้พระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงและเสื่อมสูญจากดินแดนพุทธภูมิ อยู่ในระดับมากที่สุด (4.94) นอกจากนี้ทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุด มีผู้เสนอเพิ่มเติมว่า สมัยหลังพุทธกาล พระสงฆ์ขาดเอกภาพและสร้างความแตกแยกจนทำให้เกิดนิกายขึ้นมากมาย

ปัญหาสมัยปัจจุบัน ผู้บริหาร และคณาจารย์ประเมินด้านปัญหาสมัยปัจจุบันในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.65) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า (3.9) การเผยแผ่ศาสนาสมัยปัจจุบันชาวพุทธยังยึดติดครูอาจารย์มากกว่าหลักคำสอน อยู่ในระดับมากที่สุด (4.90) ส่วนด้านพระสงฆ์และฆราวาสไม่แตกงานพระธรรมวินัยทั้งที่เป็นชาวพุทธมานาน (4.48) และสื่อมวลชนมักเสนอข่าวพระสงฆ์ฉ้อโกง (4.42) อยู่ในระดับมาก นอกนั้นอยู่ในระดับมากที่สุด และมีผู้เสนอเพิ่มเติมว่า พระสงฆ์ขาดไอเดียและใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยไม่คุ้มค่า

โดยภาพรวมแล้ว ด้านปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากที่สุด (4.76)

ตารางที่ 4.23 ด้านหลักการ วิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

รายการ	ระดับความเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน(s.d.)	ความหมาย
ก. หลักการ			
4.1 จงเที่ยวจาริกไป เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข เพื่ออนุเคราะห์แก่ชนหมู่มาก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล แก่เหล่าเทวดาและมวลมนุษย์ทั้งหลาย	4.98	0.14	มากที่สุด
4.2 หลักปาฏิหาริย์ 3 ประการคือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุศาสน์ปาฏิหาริย์	4.90	0.30	มากที่สุด
4.3 หลักสำคัญในโอวาทปาฏิโมกข์ 3 ประการคือ การไม่ทำบาป การทำคุณงามความดี และ การทำจิตใจให้บริสุทธิ์	4.96	0.20	มากที่สุด
4.4 หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี 6 ประการคือ ไม่โจมตี ไม่บีบบังคับ ให้อภัย ไม่ทำอะไรเพราะเห็น แก่กิน ไม่ทำอะไรเพราะเห็นแก่นอน และให้สอนใจ ตัวเอง	4.98	0.14	มากที่สุด
4.5 หลักทฤษฎี 4ส. คือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้าวกล้ำ ร่าเริง	4.95	0.22	มากที่สุด
4.6 (เพิ่ม) ควรใช้หลักการบริหารนิยธรรมร่วมด้วย			
ค่าเฉลี่ย	4.96	0.17	มากที่สุด
ข. วิธีการ			
4.7 เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น แบบกัลยาณมิตร	4.67	0.48	มากที่สุด
4.8 ปฏิวัติความเชื่อแบบดั้งเดิมและส่งเสริม แนวคิดใหม่ๆ	4.86	0.35	มากที่สุด
4.9 บริการสังคมแบบเชิงรุกเพื่อพิชิตใจประชาชน	4.27	0.45	มาก
4.10 การปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น	4.20	0.45	มาก
4.11 การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและ เป็นผู้อุปถัมภ์	4.98	0.14	มากที่สุด
4.12 การเทศน์ การบรรยาย การสัมมนาและเขียน บทความวิชาการด้านพระพุทธศาสนา	4.86	0.35	มากที่สุด
4.13 การไม่โจมตี ไม่บีบบังคับ ไม่ว่าร้าย การไม่เห็นกิน	4.80	0.40	มากที่สุด

รายการ	ระดับความเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน(s.d.)	ความหมาย
ไม่เห็นแก่นนอน และการสำรวจมรรวัง			
4.14 (เพิ่ม) ควรสร้างรูปแบบองค์กรที่เน้นธรรมกายโมเดลให้ถือปมาณิกา 4 แบบ คือ รูปปมาณิกา โฆสัปปมาณิกา ลูขัปปมาณิกา และธัมมปมาณิกา			
ค่าเฉลี่ย	4.66	0.22	มากที่สุด
ค. แนวทางการเผยแผ่			
4.15 ควรใช้เชิงรุกเข้าไปหาประชาชน ใช้ศิลปะเป็น เครื่องมือ แจกพระเครื่อง และการใช้คำคล้องจอง	4.51	0.58	มากที่สุด
4.16 ผู้เผยแผ่ศาสนาต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดี	4.47	0.50	มาก
4.17 ผู้เผยแผ่ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี	4.32	0.51	มาก
ค่าเฉลี่ย	4.43	0.43	มาก
รวมค่าเฉลี่ย	4.68	0.28	มากที่สุด

จากตารางพบว่า ผู้บริหาร และคณาจารย์มีความเห็นด้านหลักการ วิธีการและแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

หลักการ ผู้บริหารและคณาจารย์ประเมินด้านหลักการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.96) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า (ข้อ4.1) จงเที่ยวจาริกไป เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข เพื่ออนุเคราะห์แก่ชนหมู่มาก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เหล่าเทวดาและมวลมนุษย์ทั้งหลาย และ(ข้อ 4.4) หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคือ ไม่โจมตี ไม่บีบบังคับ ให้รักษาศีล ไม่ทำอะไรเพราะเห็นแก่กิน ไม่ทำอะไรเพราะเห็นแก่นนอน และให้สอนใจตัวเอง อยู่ในระดับมากที่สุด (4.98) นอกจากนี้ทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุด และมีผู้เสนอเพิ่มว่า ควรใช้หลักการบริหารนิยธรรม

วิธีการ ผู้บริหาร และคณาจารย์ประเมินด้านวิธีการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.66) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า (4.11) การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและเป็นผู้อุปถัมภ์ อยู่ในระดับมากที่สุด (4.98) ส่วนด้านบริการประสานสิบทิศผูกมิตรทั่วหล้า (4.9) และ (4.10) การปรับปรุงคุณภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ อยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ อยู่ในระดับมากที่สุด

มีผู้เสนอเพิ่มว่า ควรสร้างรูปแบบองค์กรที่เน้นธรรมกายโมเดลให้ถือปมาณิกา 4 แบบ คือ รูปปมาณิกา โฆสัปปมาณิกา ลูขัปปมาณิกา และธัมมปมาณิกา (รูปร่างหน้าตาดี เสียงมีเสน่ห์ พอใจสิ่งที่ตนมียินดีสิ่งที่ตนได้ และเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม)

ส่วนแนวทาง ผู้บริหาร และคณาจารย์ประเมินด้านแนวทางในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.43) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า (4.15) ควรใช้เชิงรุกเข้าไปหาประชาชน ใช้ศิลปินเป็นเครื่องมือ แจกพระเครื่อง และการใช้คำคล้องจอง อยู่ในระดับมากที่สุด (4.51) นอกจากนี้ทุกข้ออยู่ในระดับมากที่สุด

โดยภาพรวมแล้ว ด้านหลักการ วิธีการและแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากที่สุด (4.68)

ตารางที่ 4.24 ด้านการจัดการความรู้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

รายการ	ระดับความเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (s.d.)	ความหมาย
5.1 พระนักเผยแผ่ต้องสะสมองค์ความรู้ไว้ให้มาก จึงจะสามารถเผยแผ่ศาสนาได้เป็นอย่างดี	4.35	0.48	มาก
5.2 การจัดการความรู้ที่เป็นระบบสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.31	0.47	มาก
5.3 การจัดการความรู้ที่ดีทำให้ประชาชนได้รับอรรถรสจากการฟังพระธรรมเทศนาได้อย่างสบายกายและใจ	4.24	0.48	มาก
5.4 (เพิ่ม) สร้างพระนักเทศน์ต้นแบบให้มีคุณภาพ			
ค่าเฉลี่ย	4.31	0.38	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด			

จากตารางพบว่า ผู้บริหาร และคณาจารย์มีความเห็นด้านการจัดการความรู้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (4.31) ทุกข้อล้วนอยู่ในระดับมาก แต่มีอยู่ข้อ 4.15 ด้านพระนักเผยแผ่ต้องสะสมองค์ความรู้ไว้ให้มากจึงจะสามารถเผยแผ่ศาสนาได้เป็นอย่างดี อยู่ในระดับมาก (4.35) ที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่นๆ

มีผู้เสนอเพิ่มว่า ควรสร้างพระนักเทศน์ต้นแบบให้มีคุณภาพ

เมื่อกล่าวโดยสรุป ผลการตอบแบบสอบถาม โดยเรียงตามค่าเฉลี่ย (X) จากมากไปหาน้อย มีดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 4.25 สรุปผลจากแบบสอบถามเรียงตามค่าเฉลี่ย

รายการ	ระดับความเห็น		
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(s.d.)	ความหมาย
1. ด้านหลักการ วิธีการ และแนวทางของการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	4.95	0.17	มากที่สุด
2. ด้านนโยบายเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย	4.70	0.23	มากที่สุด
3. ด้านสภาพการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย	4.65	0.29	มากที่สุด
4. ด้านปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	4.43	0.43	มาก
5. ด้านการจัดการความรู้ (KM) กับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	4.31	0.38	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.60	0.42	มากที่สุด

จากตารางพบว่า ผู้บริหาร และคณาจารย์มีความเห็นด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.60) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า

1. ด้านหลักการ และวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา อยู่ระดับมากที่สุด (4.95)
2. ด้านนโยบายเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา อยู่ระดับมากที่สุด (4.70)
3. ด้านสภาพการดำเนินงานตามพันธกิจ อยู่ระดับมากที่สุด (4.65)
4. ด้านปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา อยู่ระดับมาก (4.43)
5. ด้านการจัดการความรู้ (KM) กับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา อยู่ระดับมาก (4.31)

2.3 หลักการและวิธีการการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

การเผยแพร่ หมายถึงการทำให้ขยายกว้างขวางแพร่กระจายออกไป ด้วยเหตุนี้ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา จึงหมายถึงการดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ได้แผ่กระจายออกไปทั่วทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส ยำเกรงในพระรัตนตรัย และน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์กับตนเองและส่วนรวมทั้งในโลกนี้โลกหน้า จากการศึกษา พบว่า หลักการเผยแพร่พระพุทธศาสนามี 3 หลักการ คือ หลักปฐมพุทธโอวาท หลักประโยชน์ปัจจุบัน และหลักไตรสิกขา (รายละเอียดกล่าวไว้ในบทที่ 2) ซึ่งจะได้กล่าวในตารางที่ 4.8-4.7 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.26 หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปฐมพุทธโอวาท (วิ.มหา.4/32/25 ฉบับ มจร.)	ทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์ พระพรหมคุณาภรณ์ (อภ.อภ.ฐก. 23/144/289)	หลักไตรสิกขา พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตโต] (2541)
<p>11. “ตักปลานอกบ้าน” จากพุทธพจน์ที่ว่า “เธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไป” (จรต ภิกขเว จาริกิ...)</p> <p>12. “ประสานสิบทิศ” จากพุทธพจน์ที่ว่า “เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก” (พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย...)</p> <p>13. “ผูกมิตรทั่วหล้า” จากพุทธพจน์ที่ว่า “เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก” (โลกานุกมฺปาย...)</p> <p>14. “บริหารปัญญา” จากพุทธพจน์ที่ว่า “แม้เธอทั้งหลาย ก็พ้นแล้วจากปวงทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์” (ตุมฺเหปิ ภิกขเว มุตฺตา สพฺพปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มนุสฺสา)</p> <p>15. “สาธิตาป้อนเหยื่อ” พระพุทธพจน์ที่ว่า “จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด” (เทเสถ ฐมฺมํ อาทิกฺขยาณํ มชฺเฌกฺขยาณํ ปริโยสานกฺขยาณํ...)</p>	<p>1. อุฏฐานสัมปทา (อุชยันหา)</p> <p>2. อารักขสัมปทา (อารักขาดี)</p> <p>3. กัลยาณมิตตตา (กะมีกัลยาณมิตร)</p> <p>4. สมชีวิตา (สะดำรงชีวิตอย่างพอเพียง)</p>	<p>หลักการดำเนินไปสู่หนทางแห่งการหลุดพ้น แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ</p> <p>7. อธิศีลสิกขา คือการฝึกความประพฤติสุจริตที่แสดงออกมาทางกายวาจา ส่วนของวาจาชอบ การงานชอบ และการเลี้ยงชีพชอบ การดำรงตนอยู่ในกรอบของระเบียบวินัย</p> <p>8. อธิจิตตสิกขา คือการฝึกอบรมในด้านคุณภาพทางอารมณ์ เพื่อควบคุมจิต เป็นลักษณะการประกอบกุศล ในส่วนของความพยายามชอบ ความระลึกรู้ชอบ และความตั้งใจชอบ</p> <p>9. อธิปัญญาสิกขา คือการพัฒนาปัญญาให้เกิดเป็นความหยั่งรู้ สภาพความเป็นจริง ที่นำไปสู่ความหลุดพ้น เป็นลักษณะความเห็นชอบ และความดำรงชอบ</p>

จากตารางพบว่า หลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี 3 หลักการ คือ

1. หลักประโยชน์สุข ซึ่งเป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าประทานโอวาทแก่พระอรหันต์ 60 รูปชุดแรก ก่อนส่งไปประกาศหรือเผยแผ่ศาสนาว่า

“จรต ภิกขเว จาริกิ...เธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไป” ถอดความว่า “ตักปลานอกบ้าน”

“พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย...เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก” ถอดความว่า “ประสานสิบทิศ”

“โลกานุกมฺปาย...เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก” ถอดความว่า “ผูกมิตรทั่วหล้า”

“ตุ้มเหปี ภิกขเว มุตฺตา สพุพปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มนุสฺสา...แม้เธอทั้งหลาย ก็พ้นแล้วจากปวงทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์” ถอดความว่า “บริหารปัญญา”

“เทเสถ ฐมมํ อาทิกุลยาณํ มชฺฌกกุลยาณํ ปรีโยสานกกุลยาณํ...จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด” ถอดความว่า สาลิกาป้อนเหยื่อ”

2. หลักประโยชน์ในชาตินี้ ที่เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ประการ คือ อุฏฐานสัมปทา (อุ) อารักขสัมปทา (อา) กัลยาณมิตตตา (กะ) สมชิวิตา (สะ) เรียกสั้นๆ ว่า “ขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง”

3. หลักไตรสิกขา หมายถึงหลักการดำเนินไปสู่มรรคาแห่งการหลุดพ้น แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ อริศีลสิกขา อริจิตตสิกขา และอริปัญญาสิกขา (สะอาด สงบ สว่าง)

ตารางที่ 4.27 สรุปวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

นักวิชาการ	วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตญาณ, 2542)	1. วิธีการยอมรับคำสอนของนักปราชญ์อื่น 2. วิธีการปฏิบัติ 3. วิธีการปฏิรูป 4. วิธีการบัญญัติหลักการขึ้นมาใหม่
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2551)	1. สอนแบบธรรมสภาจจา (แบบสนทนา) 2. สอนแบบบรรยาย 3. สอนแบบวางกฎระเบียบขึ้นมาใหม่ 4. สอนแบบใช้ปาฏิหาริย์ 3 ประการคือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ 5. สอนแบบมีพุทธลีลาในการสอนที่เรียกว่า ทฤษฎี 4 ส. คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา
เสถียรพงษ์ วรรณปก (2540)	1. สอนแบบธรรมสภาจจา (แบบสนทนา) 2. สอนแบบบรรยาย 3. สอนแบบวางกฎข้อบังคับ 4. สอนแบบใช้ปาฏิหาริย์
พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, 2549)	1. อุปนิสินนถา คือการสนทนาปราศรัย 2. ธรรมมีกถา คือการสอนธรรมโดยยกหัวข้อธรรมขึ้นมา

นักวิชาการ	วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
	3. โอวาทกถา คือวิธีการสอนธรรมด้วยการพรั้าสอน 4. อนุสาสนีกถา คือวิธีการสอนศีลธรรมแก่ประชาชน 5. ธรรมสากัจฉากถา คือวิธีสอนแบบสนทนาธรรม 6. ปุจฉาวิสัชนากถา คือวิธีการสอนแบบการถามตอบ 7. ธรรมเทศนากถา คือการแสดงและชี้แจงธรรมให้ชัดเจน
คุณ โทษณ์ (2545)	1. วิธีการใช้อธิปาฏิหาริย์ 2. วิธีการปลุกปลอบขวัญ 3. วิธีแสดงพระธรรมเทศนา 4. วิธีใช้ล่อมแปล 5. วิธีคณะพุทธศาสนทูต
ธีรวัส บำเพ็ญบุญบารมี (2550)	1. วิธีการเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและทางเศรษฐกิจ 2. วิธีการปฏิบัติหลักคำสอนและหลักความเชื่อบางประการของลัทธิศาสนาตั้งเดิม 3. วิธีการปฏิรูปพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมและลัทธิต่างๆ 4. วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา 5. วิธีการปฏิบัติเชิงรุก/ เยี่ยมเยียนตามบ้าน 6. วิธีการบริการชุมชน 7. วิธีการใช้ปาฏิหาริย์ต่างๆ 8. วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น 9. วิธีการเผยแผ่ด้วยบุคคลิกภาพ 10. วิธีการสนทนา การบรรยายและตอบปัญหา
ประเสริฐ หลอมทอง (2542)	1. วิธีการเจริญสัมพันธไมตรี 2. วิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำ 3. วิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงสนับสนุน 4. วิธีการของคณะพระธรรมทูต 5. วิธีการของสมาคม 6. วิธีการของคณะบุคคล
สุชีพ ปุญญานุภาพ (2533)	1. วิธีสอนโดยการปฏิบัติ 2. วิธีสอนโดยการปฏิรูป 3. วิธีสอนโดยการตั้งหลักขึ้นมาใหม่

จากตารางพบว่า แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์มี 19 แนวทาง ประกอบด้วย

“การเปิดใจยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่นๆ การสอนแบบบรรยาย การถามตอบปัญหา การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสอนด้วยทฤษฎี 4ส.คือสันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชชา สัมปหังสนา การสอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 คืออิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุศาสนียปาฏิหาริย์ การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ การบัญญัติหลักการขึ้นมาใหม่ คณะพระธรรมทูต การปฏิรูปและปฏิวัติ การแสดงพระธรรมเทศนา การปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น การไปเยี่ยมบ้าน การปลูกพลอยขวัญกำลังใจ การปฏิบัติแบบเชิงรุก การเข้าหาผู้นำทางศาสนาการเมืองและเศรษฐกิจ การเจริญสัมพันธไมตรี การใช้ลุ่มแปด และการที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน”

จึงกล่าวได้ว่า หลักการและแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยนั้น มี 6 หลักการ และ 19 แนวทาง ดังนี้

1. ด้านหลักการ 6 หลัก คือหลักความตระหนักในหน้าที่ หลักการเผยแผ่ศาสนาอย่างกว้างไกล หลักการดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง หลักสงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ หลักความเป็นประโยชน์ต่อชีวิตชาตินี้ และหลักแสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร

2. ด้านแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 19 แนวทาง คือ การเปิดใจยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่นๆ การสอนแบบบรรยาย การถามตอบปัญหา การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสอนด้วยทฤษฎี 4ส. คือสันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชชา สัมปหังสนา การสอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 คืออิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุศาสนียปาฏิหาริย์ การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ การประยุกต์หรือบูรณาการคำสอนให้ทันสมัย คณะพระธรรมทูต การปฏิรูปและปฏิวัติ การแสดงพระธรรมเทศนา การปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น การไปเยี่ยมบ้าน การปลูกพลอยขวัญกำลังใจ การปฏิบัติแบบเชิงรุก การเข้าหาผู้นำทางศาสนาการเมืองและเศรษฐกิจ การเจริญสัมพันธไมตรี การใช้ลุ่มแปด และการที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน”

ผู้วิจัยยังได้เสนอแนวทางการเผยแพร่ศาสนาอื่น ๆ ในประเทศไทย ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 4.28 สรุปวิธีการเผยแพร่ศาสนาอื่น ๆ ในประเทศไทย

วิธีการเผยแพร่ศาสนาอื่น ๆ				
ศาสนาคริสต์		ศาสนาอิสลาม	ศาสนา	ศาสนาสิกข์
เสรี พงษ์พิศ (2529)	บุรินทร์ ภูสกุล (2545)	ประเสริฐ หลอมทอง (2542)	พราหมณ์-ฮินดู กรมการศาสนา (2535)	www.wikipedia.org (2557)
8. วิธีคณะทูต	9. การเข้าหาผู้นำ ระดับประเทศ	6. วิธีในครอบครัว	6. พรหมสมาช	4. วิธีเกี่ยวกับวัน สำคัญทาง ศาสนา
9. วิธีราชทูต	10. การจัดสรรที่ดิน	7. วิธีบูชาพระอัลเลาะห์	7. อารยสมาช	5. วิธีการเพื่อ สังคม
10. วิธีคณะมิชชันนารี	11. การจัดตั้ง สถาบัน การศึกษา/ โรงพยาบาล	8. วิธีความเป็นมุสลิม	8. วิธีสั่งสอนใน เทวสถาน	6. วิธีการทาง สมาคม
11. วิธีตั้งองค์การและ สมาคม	12. การใช้ภาษา และการปรับตัวเข้ากับ วัฒนธรรม	9. วิธีการตั้ง สถาบันการศึกษา	9. รามกฤษณมิชชั่น	
12. วิธีเจริญ สัมพันธไมตรี	13. การเข้ามามี บทบาททางการเมือง	10. วิธีการตั้ง คณะกรรมการ	10. วิธีสังคม สงเคราะห์	
13. วิธีแบ่งเขตการ ปกครอง	14. การเยี่ยมเยียน ตามบ้าน			
14. วิธีการกลมกลืน	15. การใช้ สื่อมวลชน			
	16. กิจกรรมทาง สังคมสงเคราะห์			

จากตารางพบว่า วิธีการเผยแพร่ศาสนาอื่น ๆ ในประเทศไทย ได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาสิกข์ พอประมวลได้ดังนี้

ก. ศาสนาคริสต์ สรุปได้ 16 วิธีคือวิธีคณะทูต วิธีราชทูต วิธีคณะมิชชันนารี วิธีตั้งองค์การและสมาคม วิธีเจริญสัมพันธไมตรี วิธีแบ่งเขตการปกครอง วิธีการกลมกลืน การเข้าหาผู้นำระดับประเทศ การจัดสรรที่ดิน การจัดตั้งสถาบัน การศึกษา/โรงพยาบาล การใช้ภาษาและการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรม การเข้ามามีบทบาททางการเมือง การเยี่ยมเยียนตามบ้าน การใช้สื่อมวลชน และกิจกรรมทางสังคมสงเคราะห์

ข. ศาสนาอิสลาม สรุปได้ 5 วิธี คือวิธีในครอบครัว วิธีบูชาพระอัลเลาะห์ วิธีความเป็นมุสลิม วิธีการตั้งสถาบันการศึกษา และวิธีการตั้งคณะกรรมการ

ค. ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู สรุปได้ 5 วิธี คือ วิธีพรหมสมาช วิธีอารยสมาช วิธีสั่งสอนในเทวสถาน วิธีรามกฤษณมิชชั่น และวิธีสังคมสงเคราะห์

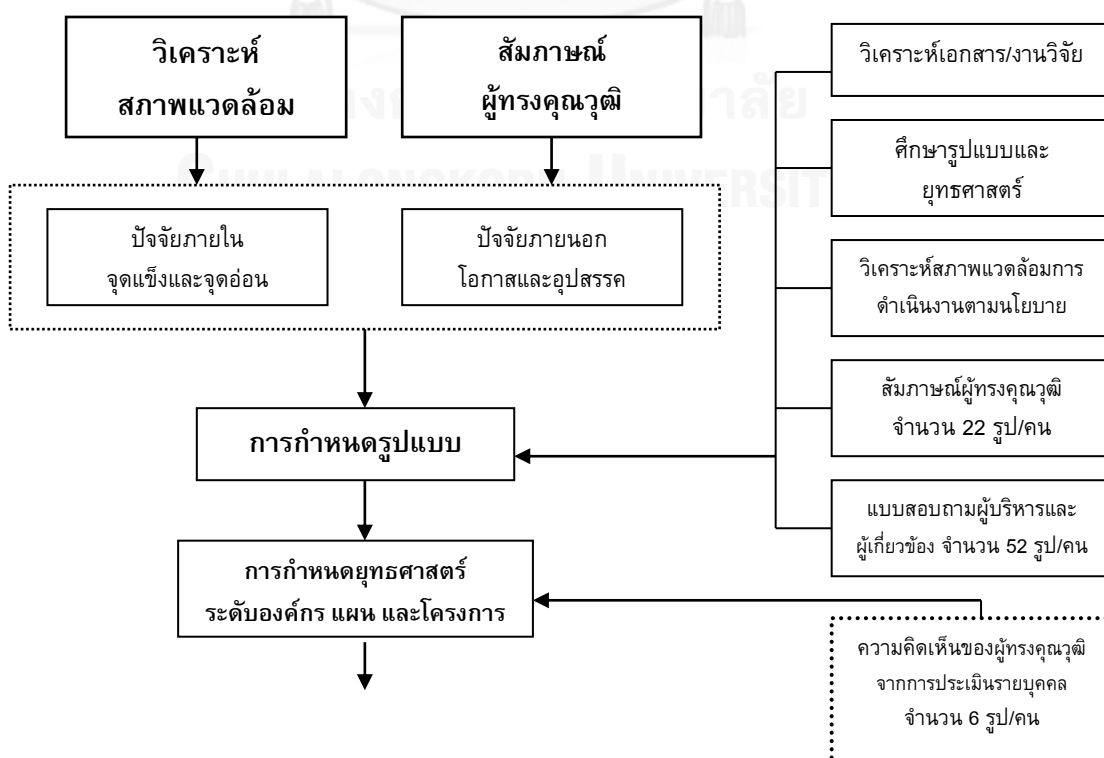
ง. ศาสนาสิกข์ สรุปได้ 3 วิธี คือ วิธีเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา วิธีการเพื่อสังคม และวิธีการทางสมาคม

โดยภาพรวมแล้ว เมื่อสรุปแล้วแนวทางการเผยแพร่ศาสนาอื่นๆ ในประเทศไทยมี 8 แนวทาง คือ 1) วิธีการเข้าหาผู้นำประเทศ 2) วิธีการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมสงเคราะห์ 3) วิธีการจัดตั้งสมาคม 4) วิธีเจริญสัมพันธไมตรีและเยี่ยมเยียนบ้าน 5) วิธีการจัดสรรที่ดินและแบ่งเขตการปกครอง 6) วิธีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาและโรงพยาบาล 7) วิธีการเข้ามามีบทบาททางการเมืองและเข้าถึงสื่อมวลชน และ 8) วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตอนที่ 3 การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์เอกสาร งานวิจัย และศึกษารูปแบบยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ประกอบกับบทสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 24 รูป/คน ผู้วิจัยได้นำผลมาประมวลกัน และได้พัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย และผู้วิจัยใช้แบบสอบถามผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 51 รูป/คน เพื่อให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย นำแบบสอบถามไปหาค่าทางสถิติและนำมาสังเคราะห์เนื้อหา เพื่อกำหนดรูปแบบและยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมต่อไป

แผนภูมิที่ 4.1 ขั้นตอนการวิเคราะห์รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

3.1 การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากตำรา เอกสาร งานวิจัย และศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ประกอบกับผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 24 รูป/คน และแบบสอบถามผู้บริหาร คณาจารย์และบุคคลผู้เกี่ยวข้องจำนวน 51 รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้นำผลมาประมวลรวมกันแล้ว จึงได้พัฒนาเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

เกณฑ์ในการสังเคราะห์ “หลักการและวิธีการ” ที่จะนำมาใช้ในการกำหนดหรือพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยในประเทศไทย ผู้วิจัยใช้เกณฑ์เริ่มต้นดังนี้

- 1) ความสอดคล้องของหลักการที่ตรงกับหัวข้อการวิจัย
- 2) ความสอดคล้องกันในแต่ละหลักการ
- 3) จุดเด่นของหลักการ

สำหรับเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบ โดยคัดเลือกมา 3 หลักการหรือหลักคำสอน คือ หลักปฐมพุทธโอวาท หลักประโยชน์ชาตินี้ และหลักไตรสิกขา

หลักการแรก เรียกว่า “ปฐมพุทธโอวาท” ถือว่าเป็นโอวาทแรกที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้กับพระอรหันต์ 60 รูปชุดแรก ก่อนที่จะส่งประกาศหรือเผยแผ่ศาสนาว่า “จรถ ภิกขเว จาริกิ.....” แปลว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อเกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชนหมู่มาก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เหล่าเทวดาและมวลมนุษยทั้งหลาย...จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด...” (วิ.มหา.4/32/25 ฉบับ มจร.) ต่อมาพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ถอดใจความเป็นภาษาไทยว่า “ตกปลานอกบ้าน ประสานสิบทิศ ผูกมิตรทั่วหล้า บริหารปัญญา สาลิกาป้อนเหยื่อ”

1. ตกปลานอกบ้าน (จรถ ภิกขเว จาริกิ)
2. ประสานสิบทิศ (พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย)
3. ผูกมิตรทั่วหล้า (โลกานุกมฺปาย)
4. บริหารปัญญา (ตุมฺเหปี ภิกขเว มุตฺตา สพฺพปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มนุสฺสา)
5. สาลิกาป้อนเหยื่อ (เทเสถ ธมฺมํ อาทิกฺลฺยาณํ มชฺฌเมกฺลฺยาณํ ปรีโยสานกฺลฺยาณํ)

หลักการที่สอง เรียกว่า “ทฤษฎีสามมิกัตถประโยชน์” หมายถึงประโยชน์ในชาติปัจจุบันนี้มี 4 ประการ คือ

1. อุฏฐานสัมปทา (อุ) ขยันหา
2. อารักขสัมปทา (อา) รักษาดี
3. กัลยาณมิตตตา (กะ) มีกัลยาณมิตร
4. สมชีวิตา (สะ) ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

หลักการที่สาม เรียกว่า “ไตรสิกขา” หมายถึงหลักการดำเนินชีวิตเพื่อไปสู่หนทางแห่งการหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง มี 3 ประการ คือ

1. ศีล : สะอาด
2. สมာธิ : สงบ
3. ปัญญา : สว่าง

หลักการ		
1. หลักปฐมพุทธโอวาท	2. หลักประโยชน์ปัจจุบัน	3. หลักไตรสิกขา
ตกปลานอกบ้าน (จรถ ภิกขเว จาริกัม) ประสานสิบทิศ (พหูชนหิตาย พหูชนสุขาย) ผูกมิตรทั่วหล้า (โลกานุกมฺปาย) บริหารปัญญา (ตุมเหปี ภิกขเว มุตตา สหฺพปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มนุสฺสา) สาลิกาป้อนเหยื่อ (เทเสถ รมฺมี อาทิกลฺยาณํ มชฺฌกฺลฺยาณํ ปริโยสานกฺลฺยาณํ)	1. อุฏฐานสัมปทา (อุ) ขยันหา 2. อารักขสัมปทา (อา) รักษาดี 3. กัลยาณมิตตตา (กะ) มีกัลยาณมิตร 4. สมชีวิตา (สะ) ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง	1. ศีล : สะอาด 2. สมာธิ : สงบ 3. ปัญญา : สว่าง

เมื่อได้หลักการทั้งสามหลักแล้ว ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ทางวิชาการในการจับประเด็นที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่ศาสนาได้ 3 ด้านคือ

1. ด้านจิตวิทยา : พฤติกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับบุคคล (ชายหรือหญิง)
2. ด้านประโยชน์ชาตินี้ : ประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น
3. ด้านความสอดคล้อง : ความสนใจ ตามยุคตามสมัย ความแตกต่างระหว่างบุคคล

ด้านเพศ อายุ การศึกษา

จากเกณฑ์ข้างต้น ผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่แล้วสรุป ดังนี้

ศีล	ตกปลานอกบ้าน	ขยันหา
สมาธิ	สาธิตาป้อนเหยื่อ	รักษาดี
ปัญญา	บริหารปัญญา	ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง
กัลยาณมิตร	ประสานสิบทิศ ผูกมิตรทั่วหล้า	มีกัลยาณมิตร

จากผลการสังเคราะห์หลักการและวิธีการข้างต้น ผู้วิจัยได้นำผลการสังเคราะห์มาปรับให้เป็น “วิธีการ” ที่เป็นรูปธรรม สำหรับการนำไปปฏิบัติ

หลักการ	วิธีการเดิม	ปรับปรุงใหม่
ศีล	ขยันหา ตกปลานอกบ้าน	⇒ 1. เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกล ⇒ 2. ความตระหนักในหน้าที่
สมาธิ	รักษาดี สาธิตาป้อนเหยื่อ	⇒ 1. การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ⇒ 2. สงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ
ปัญญา	บริหารปัญญา ดำรงชีวิตอย่างพอเพียง	⇒ 1. เป็นประโยชน์ต่อชีวิตในชาตินี้ ⇒ 2. เป็นผู้อุทิศตนเพื่อส่วนรวม
กัลยาณมิตร	ประสานสิบทิศ ผูกมิตรทั่วหล้า มีกัลยาณมิตร	⇒ 1. มีเครือข่ายในการดำเนินงานด้านการเผยแผ่ ⇒ 2. มองโลกในแง่ดีและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ⇒ 3. มีทีมงานที่รักในการเผยแผ่ศาสนา
สรุปผล 4 หลักการ และ 9 วิธีการหลัก		

ต่อจากนั้น เพื่อให้ได้หลักการที่ชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้ ต้องใช้กระบวนการในการสร้างหลักการด้วยภาษาที่สร้างสรรค์

ศีล	⇒	ความตระหนักในหน้าที่เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกล
สมาธิ	⇒	การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง สงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ
ปัญญา	⇒	เป็นประโยชน์ต่อชีวิตในชาตินี้และเป็นผู้อุทิศตนเพื่อส่วนรวม
กัลยาณมิตร	⇒	แสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร (ทีมงาน+KM)

หลังจากที่ได้สังเคราะห์แล้ว ได้สรุปเป็นหลักการ 6 หลักการ คือ

1. ความตระหนักในหน้าที่
2. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกล
3. การดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง
4. สงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ
5. เป็นประโยชน์ต่อชีวิตในชาตินี้และอุทิศตนเพื่อส่วนรวม
6. แสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร (ทีมงาน+KM)

เมื่อได้หลักการทั้ง 6 ประการแล้ว ผู้วิจัยนำไปสังเคราะห์กับวิธีการการเผยแผ่ศาสนา ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

หลักการ	พระเมธีธรรมาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาณโณ ,2542)	พระพรหม คุณาภรณ์ (2551)	เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2540)	พระธรรม กิตติวงศ์ (2549)	คุณ โทจันทร์ (2545)	ประเสริฐ หลอมทอง (2542)	สุชีพ บุญญาภภาพ (2533)	ธีรวัสส์ บำเพ็ญบารมี (2550)	แนวทาง การเผยแผ่
1. ความ ตระหนัก ในหน้าที่	- ยอมรับคำสอนของ นักปราชญ์อื่นๆ	-สอนแบบ บรรยาย -ตอบปัญหา -	-วิธีถามตอบ ปัญหา - สนทนาปราศรัย -แลกเปลี่ยนความ คิดเห็น -พรั่าสอน	-สนทนา ปราศรัย -แลกเปลี่ยน ความคิดเห็น -พรั่าสอนให้ เกิดความ เข้าใจ			-ตอบปัญหา		5. ยอมรับฟังคำสอนของ นักปราชญ์อื่นๆ 6. สอนแบบบรรยาย 7. วิธีถามตอบปัญหา 8. วิธีสนทนาปราศรัยเพื่อ แลกเปลี่ยนความ คิดเห็น
2. การเผยแผ่ ศาสนา อย่างกว้างไกล	-สอนด้วยทฤษฎี 4ส. -วิธีบัญญัติหลักการ ขึ้นมาใหม่ -วิธีการปฏิรูป -วิธีการปฏิบัติ	-สอนด้วย ปาฏิหาริย์ -วางกฎระเบียบ ขึ้นมาใหม่	-วางกฎระเบียบ ขึ้นมาใหม่	วิธีการด้วย การชี้ให้ชัด	อิทธิปาฏิหาริย์	-วิธีการปฏิรูป, -วิธีการของ สมาคม -วิธีบัญญัติ หลักการขึ้นมา ใหม่ -วิธีการปฏิบัติ -วิธีคณะพระ ธรรมทูต	-เสนอคำสอนที่ เป็นแก่นแท้, -วิธีการปฏิรูป, -วิธีการสอนด้วย ปาฏิหาริย์ -วิธีการปฏิบัติ คำสอน		7. สอนด้วยทฤษฎี 4ส. คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชชา สัมปหังสนา 8. สอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนา ปาฏิหาริย์ และอนุศาสน์ ปาฏิหาริย์ 9. เสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ 10. วิธีบัญญัติหลักการขึ้นมา ใหม่ 11. วิธีคณะพระธรรมทูต 12. วิธีการปฏิรูปและปฏิบัติ

3. การ ดำเนินงาน ด้านการเผยแพร่ แผ่อย่าง ต่อเนื่อง					-วิธีแสดงพระ ธรรมเทศนา				วิธีการแสดงพระธรรม เทศนา
4. สงเคราะห์ ประชาชนทุก ระดับ							-วิธีการไปเยี่ยม บ้าน -วิธีการปรับตัว เองให้เข้ากับ วัฒนธรรมท้องถิ่น -เผยแพร่แผ่ด้วย บุคลิกภาพ	3. วิธีการปรับ บุคลิกภาพตัวเอง ให้เข้ากับวัฒนธรรม ท้องถิ่น 4. วิธีการไปเยี่ยมบ้าน	
5. ความเป็น ประโยชน์ ต่อชีวิตใน ปัจจุบัน					วิธีการปลูกปลอบ ขวัญ		-วิธีการปฏิบัติเชิง รุก	3. วิธีปลูกปลอบขวัญ 4. วิธีการปฏิบัติ แบบเชิงรุก	

6. แสวงหา และสร้าง กัลยาณมิตร (ทีมงาน)					-วิธีคณะพุทธ ศาสนทูต -วิธีการใช้สาม แปล	-วิธีเจริญ สัมพันธไมตรี -พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นผู้นำและ ทรงเป็น ผู้สนับสนุน		-วิธีการเข้าหา ผู้นำทางศาสนา การเมืองและ เศรษฐกิจ	5. วิธีการเข้าหาผู้นำทาง ศาสนาการเมืองและ เศรษฐกิจ 6. วิธีเจริญสัมพันธไมตรี 7. วิธีการใช้สามแปล 8. วิธีการที่ พระมหากษัตริย์ทรง เป็นผู้นำและทรงเป็น ผู้สนับสนุน
---	--	--	--	--	--	--	--	--	---

สรุป

ผลการสังเคราะห์หลักการและวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ 6 หลักการ และ 19 แนวทาง ดังนี้

หลักการ	แนวทางการเผยแผ่ศาสนา	รวม
1. ความตระหนักในหน้าที่	1. การยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่นๆ 2. การสอนแบบบรรยาย 3. การถามตอบปัญหา 4. การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น	4
2. การเผยแผ่ศาสนาอย่างกว้างไกล	1. สอนด้วยทฤษฎี 4ส. คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา สัมปหังสนา 2. สอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนา ปาฏิหาริย์ และอนุศาสน์ปาฏิหาริย์ 3. การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ 4. การบัญญัติหลักการขึ้นมาใหม่ 5. คณะที่มงานพระธรรมทูต 6. การปฏิรูปและปฏิวัติ	6
3. การดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง	1. การแสดงพระธรรมเทศนา	1
4. สงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ	1. การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น 2. การไปเยี่ยมบ้าน	2
5. ความเป็นประโยชน์ต่อชีวิตชาตินี้	1. ปลุกปลอบขวัญกำลังใจ 2. การปฏิบัติแบบเชิงรุก	2
6. แสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร	1. การเข้าหาผู้นำทางศาสนาการเมืองและเศรษฐกิจ 2. การเจริญสัมพันธไมตรี 3. การใช้สามแปล 4. การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน	4
รวม		19

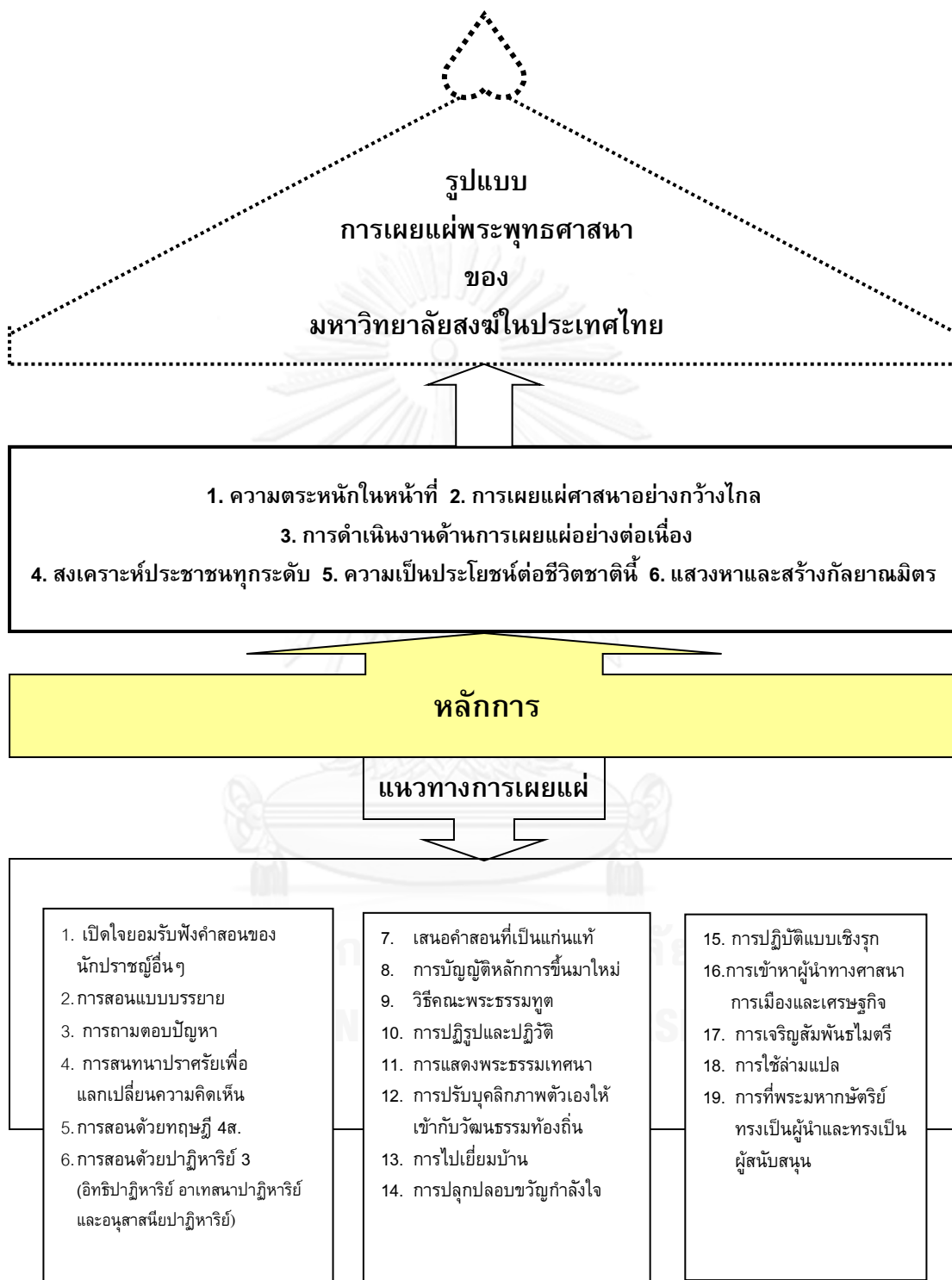
จากการสังเคราะห์ตำรา เอกสาร งานวิจัย และร่างสร้างรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ในขณะเดียวกันยังได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ภายใต้กรอบสาระสำคัญ 5 ด้าน ประกอบด้วยผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 24 รูป/คน และแบบสอบถามผู้บริหาร คณาจารย์และบุคคลผู้เกี่ยวข้องจำนวน 51 รูป/คน เพื่อให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ประมวลข้อมูลได้รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ

1. ด้านหลักการ 6 หลัก ประกอบด้วย 1) หลักความตระหนักในหน้าที่ 2) หลักการเผยแผ่ศาสนาอย่างกว้างไกล 3) หลักการดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง 4) หลักสงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ 5) หลักความเป็นประโยชน์ต่อชีวิตชาตินี้ 6) หลักแสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร

2. ด้านแนวทางการเผยแผ่ 19 แนวทาง ประกอบด้วย

- 1) เปิดใจยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่นๆ
- 2) การสอนแบบบรรยาย
- 3) การถามตอบปัญหา
- 4) การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- 5) การสอนด้วยทฤษฎี 4ส. คือ สันติสนา สมาทปนา สมุตเตชนา สัมปหังสนา
- 6) การสอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุศาสน์ปาฏิหาริย์
- 7) การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้
- 8) การบัญญัติหลักการขึ้นมาใหม่
- 9) คณะพระธรรมทูต
- 10) การปฏิรูปและปฏิวัติ
- 11) การแสดงพระธรรมเทศนา
- 12) การปรับปรุงคุณภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 13) การไปเยี่ยมบ้าน
- 14) การปลูกปลูกอบขวัญกำลังใจ
- 15) การปฏิบัติแบบเชิงรุก
- 16) การเข้าหาผู้นำทางศาสนาการเมืองและเศรษฐกิจ
- 17) การเจริญสัมพันธไมตรี
- 18) การใช้ล่ามแปล
- 19) การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน

(ร่างรูป) แบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์

แผนภาพที่ 4.1 (ร่าง) รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ (1ตระ. 2ผ. 1สง. 1ประ. 1แสวง. โมเดล)

เมื่อได้รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยแล้ว ผู้วิจัยได้แสดงความเชื่อมโยง เชื่อมโยงเข้ากับพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย ดังนี้

พันธกิจ (Mission)	ยุทธศาสตร์ (Strategy)	รวม
1. ด้านการผลิตบัณฑิต	1. การเปิดใจยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่นๆ 2. การสอนแบบบรรยาย 3. การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 4. การสอนด้วยการถามและตอบปัญหา 4 อย่าง คือ 4.1 เอ็งสพยากรณ์ปัญหา 4.2 ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา 4.3 วิภังชพยากรณ์ปัญหา 4.4 รูปนียปัญหา 5. การสอนด้วยทฤษฎี 4ส. คือ 5.1 สันทัสสนา = แจ่มแจ้ง 5.2 สมาทปนา = จูงใจ 5.3 สมุตเตชนา = แกล้วกล้า 5.4 สัมปหังสนา = ร่าเริง 6. การสอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 อย่าง คือ 6.1 อิทธิปาฏิหาริย์=การแสดงฤทธิ์ได้เป็นอัศจรรย์ 6.2 อาเทศนาปาฏิหาริย์=การทายเป็นอัศจรรย์ 6.3 อนุศาสนียปาฏิหาริย์=คำสอนอัศจรรย์	6
2. ด้านการวิจัย	7. การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ 8. การบัญญัติหลักการขึ้นมาใหม่ 9. คณะที่มงานพระธรรมทูต 10. การปฏิรูปและการปฏิวัติ 11. การแสดงพระธรรมเทศนา	5
3. ด้านบริการวิชาการแก่สังคม	13. การไปเยี่ยมบ้าน 14. การปลุกปลอบขวัญกำลังใจ 15. การปฏิบัติแบบเชิงรุก 16. การเข้าหาผู้นำทางศาสนาการเมืองและเศรษฐกิจ 17. การเจริญสัมพันธไมตรี 18. การใช้สามแปล	6
4. ด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	12. การปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น 19. การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน	2
รวม		19

3.2 ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในประเทศไทย

ตารางที่ 4.29 สรุปความสัมพันธ์ระหว่าง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนา

จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
<p>S1. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางที่เน้นพระพุทธศาสนา</p> <p>S2. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนา</p> <p>S3. การจัดการเรียนการสอนเน้นการสอดแทรกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่พระพุทธศาสนา</p> <p>S4. มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบพระครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน</p> <p>S5. มหาวิทยาลัยสงฆ์เก็บค่าเล่าเรียนต่ำกว่ามหาวิทยาลัยอื่นๆ</p> <p>S6. บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์มีความรู้ทางโลกและทางธรรม</p> <p>S7. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีข้อสอบกลางในรายวิชาแกนพระพุทธศาสนา</p> <p>S8. มหาวิทยาลัยสงฆ์มีวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ</p> <p>S9. หลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้เปรียบมหาวิทยาลัยอื่นๆ ที่เน้นวิชาการทางโลกและทางธรรม</p> <p>S10. มหาวิทยาลัยสามารถเปิดหลักสูตรปกติและหลักสูตรนานาชาติสาขาพระพุทธศาสนาและปรัชญารวมถึงศาสตร์สมัยใหม่ในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก</p>	<p>W1. ความสามารถในการผลิตผลงานทางวิชาการและการวิจัยของมหาวิทยาลัยยังไม่ถึงระดับมาตรฐานสากล</p> <p>W2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่เป็นรูปธรรมที่เด่นชัด เพราะแต่ละสำนักมักจะมียึดแบบครูอาจารย์ของตนที่เคยปฏิบัติมา</p> <p>W3. ไม่มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ</p> <p>W4. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ค่อนข้างโดดเดี่ยวจากสังคมภายนอก</p> <p>W5. บุคลากรมีความหลากหลายไม่เป็นเอกภาพผู้บริหารต้องหลอหลอมให้เป็นอันหนึ่ง</p> <p>W6. ขาดแคลนพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้และเป็นที่ยอมรับของสังคม</p> <p>W7. นิสิตที่ออกไปปฏิบัติศาสนกิจ 1 ปี ไม่ยอมปรับตัวเองให้เข้ากับคนในชุมชน</p> <p>W8. นิสิตมีหลายวัย หลายเพศ หลายอาชีพ ทำให้มีผลกระทบด้านการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต</p> <p>W9. มหาวิทยาลัยสงฆ์ขาดเอกลักษณ์ของตนเพราะเปิดหลักสูตรหลากหลายสาขาวิชา</p> <p>W10. มหาวิทยาลัยสงฆ์ขาดการประชาสัมพันธ์ตัวเองต่อสังคมภายนอก</p>
SO	WO
<p>1. มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาที่เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ฆราวาสและประชาชนทั่วไปได้ศึกษาต่อระดับปริญญา</p>	<p>1. มุ่งมั่นพัฒนาผลงานวิชาการและงานวิจัยเพื่อก้าวเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์</p>

จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
<ol style="list-style-type: none"> 2. มหาวิทยาลัยสงฆ์เก็บค่าเล่าเรียนถูกกว่ามหาวิทยาลัยอื่นๆ จึงเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้สนใจ 3. มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องนำหลักพุทธธรรมให้เข้าถึงจิตใจประชาชนทุกระดับ 4. มหาวิทยาลัยต้องเปิดหลักสูตรนานาชาติเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 5. มหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิตเพื่อสนองงานคณะสงฆ์ภาครัฐ และเอกชน 6. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก 7. มหาวิทยาลัยสงฆ์ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาตนเองเพื่อก้าวเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ ระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ 	<ol style="list-style-type: none"> 2. ต้องพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมให้เป็นรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศไทยและต่างประเทศ 3. ตั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย เพื่อเชื่อมโยงไปยังเครือข่ายภายในประเทศและต่างประเทศ 4. มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องประชาสัมพันธ์แบบเชิงรุกทุกวิถีทางเพื่อเปิดโลกทัศน์ใหม่ต่อสังคมภายนอก 5. สร้างศูนย์พัฒนาพระวิปัสสนาจารย์แห่งประเทศไทยขึ้น เพื่อเผยแผ่ศาสนาเชิงรุก 6. มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องเน้นวิชาด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาให้เด่นเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน 7. มหาวิทยาลัยต้องมีมาตรการ กฎ ระเบียบในการส่งนิสิตนักศึกษาออกไปปฏิบัติศาสนกิจในประเทศไทยหรือต่างประเทศ
ST	WT
<ol style="list-style-type: none"> 1. มหาวิทยาลัยเร่งสร้างบุคลากรให้มีจิตสาธารณะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเชิงรุกเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทุกระดับ 2. ตั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อดำรงพุทธดำรัสให้มั่นคง 3. การเก็บค่าเล่าเรียนต่ำกว่ามหาวิทยาลัยอื่นๆ เป็นแรงจูงใจให้ประชาชนเข้าศึกษาต่อ 4. การปรับหลักสูตรใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมยุคปัจจุบัน 5. มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องผลิตบัณฑิตให้เป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและทางโลก 6. การเรียนการสอนต้องเน้นความรู้คู่กับคุณธรรม และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. พยายามเกลี้ยกล่อมสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานสอนให้กันไปในทิศทางเดียวกัน 2. นิมนต์พระวิปัสสนากัมมัฏฐานจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีความรู้ความสามารถมาสอนวิธีการที่ถูกต้อง 3. มหาวิทยาลัยต้องเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา มุ่งสร้างศาสนทายาทให้มีความรู้คู่กับคุณธรรม 4. ตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์ขึ้นโดยเฉพาะเพื่อทำหน้าที่เผยแผ่กิจกรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์สู่สังคมภายนอก 5. ต้องหล่อหลอมบุคลากรทุกหน่วยงานของมหาวิทยาลัย ทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ให้เป็นหนึ่ง เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัย 6. มหาวิทยาลัยต้องพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีความรู้ความสามารถให้เป็นที่ยอมรับของสังคม

เมื่อได้ความสัมพันธ์ระหว่าง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแล้ว ผู้วิจัยได้กำหนดค่าน้ำหนักของกลยุทธ์อีกครั้ง ปรากฏผลตามตารางที่ดังนี้

SO	ST
<ol style="list-style-type: none"> 1. มหาวิทยาลัยมีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาตนเองเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ 2. มหาวิทยาลัยส่งเสริมเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาที่เปิดโอกาสให้พระสังฆาธิการและประชาชนทั่วไปได้ศึกษาต่อในระดับปริญญาเพื่อตอบสนองงานของภาครัฐและเอกชน 3. จัดทำสื่อสมัยใหม่เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางออนไลน์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก 4. มหาวิทยาลัยส่งเสริมจัดทำหลักสูตรนานาชาติเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 5. จัดการเรียนการสอนเน้นการสอดแทรกการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ 6. เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ปบส.) เพื่อเตรียมความพร้อมในการศึกษาระดับปริญญาตรี 7. มหาวิทยาลัยส่งเสริมสนับสนุนผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาให้ได้ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา 8. มหาวิทยาลัยส่งเสริมควรเน้นภารกิจหลักทั้ง 4 คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มหาวิทยาลัยส่งเสริมสร้างระบบการพัฒนาผลงานทางวิชาการและงานวิจัยเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ 2. พัฒนาหลักสูตรโดยเน้นวิชาด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา ในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 3. สร้างศูนย์วิจัยสนับสนุนกัมมัฏฐานแห่งประเทศไทยขึ้น เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา และเชื่อมโยงไปยังเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ 4. พัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมแบบเชิงรุกให้มีแนวทางการปฏิบัติในรูปแบบเดียวกัน เพื่อเปิดโลกทัศน์แนวใหม่ทางพระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ 5. จัดทำโครงการแลกเปลี่ยนนิสิตนักศึกษาเพื่อไปปฏิบัติศาสนกิจทั้งในประเทศและต่างประเทศ 6. สร้างวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้บุคลากรทุกระดับเพื่อนำไปปฏิบัติในทิศทางเดียวกันทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยจัดทำโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับบุคลากรของมหาวิทยาลัย
ST	WT
<ol style="list-style-type: none"> 1. ปรับหลักสูตรใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และการจัดการเรียนการสอนเน้นความรู้คู่คุณธรรม พร้อมทั้งมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม 2. มีระบบและกลไกการผลิตบัณฑิตให้เป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาควบคู่กับศาสตร์สมัยใหม่ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนานิสิต นักศึกษา และศาสนทายาทให้มีความรู้คู่คุณธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม 2. ตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์เชิงรุกขึ้น เพื่อทำหน้าที่เผยแพร่กิจกรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์สู่สังคมภายนอก 3. สร้างวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้บุคลากรทุกระดับนำไป

SO	ST
3. มีระบบและกลไกในการสร้างบุคลากรให้มีจิต สาธารณะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเชิงรุก เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทุกระดับ 4. จัดตั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง โดยมี บุคลากรรับผิดชอบหน้าที่อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน 5. ประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อเปิดโลกทัศน์ใหม่ให้ก้าว ไกลทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก	ปฏิบัติในทิศทางเดียวกันทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ 4. สร้างแนวทางหรือรูปแบบการปฏิบัติธรรม ร่วมกับสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศให้ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน 5. สร้างศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแห่ง ประเทศไทย เพื่อพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมให้ เป็นรูปแบบเดียวกัน จะได้เชื่อมโยงไปยัง เครือข่ายไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ผลจากการทำ TOWS Matrix ผู้วิจัยได้นำมากำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และ ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย พร้อมด้วยกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการต่อไป

วิสัยทัศน์ (Vision) ในการเผยแผ่ศาสนา

: การเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนานานาชาติ และจัดการศึกษาที่บูรณาการ
 กับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและประชาคมโลก

พันธกิจ (Mission) ที่เกี่ยวกับการเผยแผ่

1. ด้านการผลิตบัณฑิต

- 1.1 ส่งเสริมให้มีการเผยแผ่ศาสนาแบบบรรยายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ
- 1.2 เปิดโลกทัศน์กว้างไกล ยอมรับฟังคำแนะนำของปราชญ์ทั้งหลาย
- 1.3 มีทักษะการเผยแผ่ศาสนาตามทฤษฎี 4ส. คือแจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้า
 และร่าเริง
- 1.4 มีความสามารถและมีทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ทุกสถานการณ์
- 1.6 เฝ้ายพร้อมด้วยองค์ความรู้ภายในและภายนอก และมีจิตอุทิศตนน้อมนำ
 พุทธธรรมสู่สังคมโลก

2. ด้านการวิจัยและการพัฒนา

- 2.1 สนับสนุนให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง
- 2.2 สร้างผลงานวิจัยและนวัตกรรมใหม่ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่โดดเด่น

- 2.3 สนับสนุนคณาจารย์พัฒนาผลงานทางวิชาการและงานวิจัย เพื่อก้าวสู่ตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์
- 2.4 สามารถประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อน้อมนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้

3. ด้านบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม

- 3.1 มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 3.2 สร้างความร่วมมือด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับสถาบันอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 3.3 ประสานสิบทิศผูกมิตรทั่วหล้าชาวประชาสดีใส ด้วยการบริการสังคมแบบเชิงรุก
- 3.4 สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและผูกไมตรีจิตกับผู้นำชุมชนทุกระดับ

4. ด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไทย

- 4.1 สนับสนุนให้จัดกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญทางราชการร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน
- 4.2 ส่งเสริมให้มีการเข้าร่วมโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานประจำปี เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของหน่วยงาน

เป้าหมาย (Objectives)

1. เพื่อเผยแผ่หลักพุทธธรรมสู่สังคมไทยและสังคมโลก
2. เพื่อเปิดโอกาสให้พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
3. เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตให้เป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา โดยบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
4. เพื่อพัฒนารูปแบบหรือแนวทางปฏิบัติธรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั่วประเทศและต่างประเทศ
5. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
6. เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอนุภูมิภาคสุ่มแม่น้ำโขง
7. เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของมหาวิทยาลัยให้สังคมภายนอกรับทราบ
8. เพื่อพัฒนาศักยภาพนักเผยแผ่ศาสนาให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน สุขสำราญในการปฏิบัติหน้าที่

9. เพื่อพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ที่ขาดแคลนและสรรหาศาสนทายาทรุ่นใหม่ทดแทนรุ่นเก่า

ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ST SO WO WT แล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เป็นหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 6 หลักการ ได้แก่ 1. ความตระหนักในหน้าที่ 2. การเผยแผ่ศาสนาอย่างกว้างไกล 3. การดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง 4. สงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ 5. ความเป็นประโยชน์ต่อชีวิตชาตินี้ 6. แสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร นำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ได้ 19 ยุทธศาสตร์ และ 88 กลยุทธ์ ดังนี้

ชื่อ ยุทธศาสตร์	กลยุทธ์
1. การสอนด้วยทฤษฎี 4ส. คือ สันติสนา = แจ่มแจ้ง สมาทปนา = จูงใจ สมุตเตชนา = แกล้วกล้า สัมปหังสนา = ร่าเริง	1.1 จัดการเรียนการสอนเน้นการสอดแทรกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ 1.2 เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ปบส.) เพื่อเตรียมความพร้อมในการศึกษาระดับปริญญาตรี 1.3 มหาวิทยาลัยสงฆ์สนับสนุนผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาให้ได้ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา
2. การสอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 อย่าง คือ อิทธิปาฏิหาริย์=การแสดงฤทธิ์ อาเทศนาปาฏิหาริย์=การท่ายใจ อานุสาสนีปาฏิหาริย์=คำสอน	a. ส่งเสริมให้คนละชั่ว ทำดี และการทำงานจิตใจให้บริสุทธิ์ b. ส่งเสริมศักยภาพในการเผยแผ่ศาสนาของมหาวิทยาลัยโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ c. นำหลักศาสนามาจัดการความรู้โดยเน้นการเผยแผ่ศาสนาในวงกว้าง d. จัดกิจกรรมฟังพระธรรมเทศนาให้กับประชาชนเพื่อเป็นการอรรถรสในการฟังและเสริมสร้างความสุขกายสบายใจ e. การจัดการความรู้ที่ดี ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่ศาสนาเป็นอย่างดี เพราะจะทำให้ประชาชนได้เข้าใจหลักคำสอนอย่างแท้จริง f. การจัดการความรู้ที่ดีมีประโยชน์ต่อการเผยแผ่ เพราะทำให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก
3. การสอนด้วยการถามและตอบปัญหา 4 อย่าง คือ เอกังสพยากรณ์ปัญหา ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา	3.1 มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเน้นภารกิจหลักทั้ง 4 คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 3.2 จัดหลักสูตรประกาศนียบัตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ชื่อ ยุทธศาสตร์	กลยุทธ์
วิรัชชพยากรณ์ปัญหา รูปนัยปัญหา	3.3 พัฒนาหลักสูตรสำหรับนักเผยแผ่ศาสนาโดยตรงให้เรียนรู้วิชาพระพุทธรศาสนา ธรรมเนียมเทศ ธรรมทูต และหลักสูตรสายบูรณาการ ได้แก่ การจัดการเชิงพุทธ พุทธบริหารการศึกษาและพุทธจิตวิทยา
4. การเปิดใจยอมรับฟังคำสอน ของนักปราชญ์อื่นๆ	8.1 สนับสนุนให้มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล ใฝ่รู้ ใฝ่คิดและมีจิตศรัทธา อุทิศตนเพื่อพระพุทธรศาสนา และสังคมส่วนรวม 8.2 พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนการสอน และสร้างความ ภูมิใจในความเป็นไทย พร้อมทั้งสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. การสนทนาปราศรัยเพื่อ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น	a. สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการเผยแผ่ พระพุทธรศาสนา b. มหาวิทยาลัยสงฆ์สร้างเครือข่ายการเผยแผ่ศาสนาร่วมกับ หน่วยงานอื่นๆ เช่น มหาเถรสมาคม และแม่กองพระธรรมทูต
6. การสอนแบบบรรยาย	6.1 มหาวิทยาลัยสงฆ์จัดอบรมเพิ่มศักยภาพครูพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนให้มีเทคนิคและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม
7. การเสนอคำสอนที่เป็นแก่น แท้	7.1 ประชาสัมพันธ์ให้พระสังฆาธิการและประชาชนทั่วไปได้ศึกษา ต่อในระดับปริญญาตรีจะได้ทราบซึมซับในหลักพุทธรธรรม 7.2 ปรับหลักสูตรใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ปัจจุบันและจัดการเรียนการสอนโดยเน้นความรู้คู่คุณธรรม และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม 7.3 มีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรของมหาวิทยาลัย สงฆ์พัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการผลิตตำรา โครงการ ออกข้อสอบกลาง โครงการกีฬาสัมพันธ์ (เฉพาะบุคลากรที่เป็น ฆราวาส) โครงการอบรมพัฒนาบุคลากรใหม่ โครงการอบรมพระ ธรรมทูตสายต่างประเทศ โครงการอบรมสร้างนักวิจัยมือใหม่ 7.4 มีระบบและกลไกการผลิตบัณฑิตให้เป็นเลิศทางวิชาการด้าน พระพุทธรศาสนาโดยบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ 7.5 ส่งเสริมให้มีความเมตตาต่อสัตว์โลกร่วมกัน
8. การบัญญัติหลักการขึ้นมา ใหม่	8.1 สร้างวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้ บุคลากรทุกระดับเพื่อนำไปปฏิบัติในทิศทางเดียวกันทั้งใน ประเทศและต่างประเทศ โดยจัดทำโครงการอบรมเชิง ปฏิบัติการให้กับบุคลากรของมหาวิทยาลัย 8.2 มหาวิทยาลัยสงฆ์จัดทำหลักสูตรนานาชาติให้ได้มาตรฐานเพื่อ รองรับประชาคมอาเซียน 8.3 จัดโครงการออกแนะแนวให้เยาวชนได้เข้ามาศึกษาได้เข้ามา ศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เก็บค่าเล่าเรียนต่ำกว่า

ชื่อ ยุทธศาสตร์	กลยุทธ์
	<p>มหาวิทยาลัยอื่นๆ</p> <p>8.4 เสนอหลักสูตรที่โดดเด่นของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เน้นวิชาการทางโลกและทางธรรม</p> <p>8.5 มหาวิทยาลัยสามารถเปิดหลักสูตรปกติและหลักสูตรนานาชาติสาขาวิชาพระพุทธศาสนาและปรัชญารวมถึงศาสตร์สมัยใหม่ในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก</p> <p>8.6 ส่งเสริมให้บุคลากรได้ผลิตผลงานทางวิชาการและสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการก้าวสู่ตำแหน่งทางวิชาการ ระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์</p> <p>8.7 ส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ศึกษาต่อระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ</p>
9. คณะที่มงานพระธรรมทูต	<p>9.1 จัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีคณะกรรมการรับผิดชอบภาระหน้าที่ตรงนี้โดยตรง เพื่อเผยแผ่กิจกรรมต่างๆ สู่สังคมภายนอก</p> <p>9.2 มหาวิทยาลัยสงฆ์ร่วมกับมหาเถรสมาคมจัดโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ</p> <p>9.3 มหาวิทยาลัยสงฆ์จัดโครงการศุภกัถถึงธรรม สุขถึงใจ โดยการเข้าไปอบรมคุณธรรมให้กับกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา เช่น คนติดยา ผู้ถูกคุมขัง อาทิตย์ละครั้ง</p> <p>9.4 เตรียมบุคลากรด้านการเผยแผ่และสร้างเครือข่ายทุกรูปแบบ</p> <p>9.5 จัดโครงการจิตสาธารณะให้กับผู้บริหารและนิสิตได้เห็นกิจกรรมส่วนร่วมเป็นสำคัญ เช่น กิจกรรมงานต่างๆภายในวัด</p> <p>9.6 สร้างบุคลากรให้มีจิตสาธารณะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกันโดยการจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ร่วมต้น สร้างกุศลด้วยกัน</p> <p>9.7 สร้างบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้และความสามารถเป็นที่ยอมรับของสังคม</p>
10. การปฏิรูปและการปฏิวัติ	<p>10.1 พัฒนาหลักสูตรโดยเน้นวิชาด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน</p> <p>10.2 พัฒนาบุคลิกภาพของตัวเองให้เข้ากับสังคมส่วนรวมได้</p>
11. การแสดงพระธรรมเทศนา	<p>11.1 จัดทำสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางออนไลน์</p> <p>11.2 จัดโครงการออกไปสอนหนังสือ บรรยายและแสดงธรรมในโรงเรียน</p> <p>11.3 จัดกิจกรรมทางศาสนาทุกวันพระแบบเคลื่อนที่</p> <p>11.4 พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดย</p>

ชื่อ ยุทธศาสตร์	กลยุทธ์
	การจัดการความรู้ที่เป็นระบบมาตรฐานสามารถนำไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ
12. การเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและเศรษฐกิจ	12.1 สร้างมาตรการเชิญชวนหรือเหตุจูงใจให้เยาวชนได้เข้ามาบวชเรียนเพื่อสร้างศาสนทายาทรุ่นใหม่ 12.2 จัดโครงการสุขร่วมเสพ ทุกข์ร่วมต้าน โดยให้ผู้นำและประชาชนมีส่วนร่วม
13. การไปเยี่ยมบ้าน	13.1 จัดโครงการออกพื้นที่โดยตรงเพื่อพบปะนักเรียน คุณครู และผู้ปกครอง 13.2 สนับสนุนให้บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาไปช่วยพัฒนางานคณะสงฆ์ไทยและสังคมส่วนรวม 13.3 เร่งพัฒนาศักยภาพครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้เต็มไปด้วยองค์ความรู้ 13.4 จัดโครงการทำบุญร่วมชาติ ตักบาตรร่วมขันเนื่องในวันช่วงเทศกาลเข้าพรรษา 13.5 จัดอบรมคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ที่บรรจุให้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตน
14. การปลูกปลอบขวัญกำลังใจ	14.1 สร้างระบบและกลไกในการสร้างบุคลากรให้มีจิตสาธารณะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเชิงรุกเพื่อให้เข้าถึงเป้าหมายทุกระดับ เช่น โครงการธรรมจาริกชาวเขา โครงการอบรมเยาวชนและบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน 14.2 พัฒนาพระรุ่นใหม่ให้มีจิตสาธารณะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 14.3 จัดกิจกรรมคอนเสิร์ตให้ดารานักร้องมีส่วนช่วยในการประกาศศาสนา 14.4 ปรับรูปแบบการสื่อสารโดยเน้นการใช้คำคล้องจอง เช่น วิทยุรุ่นชายขอบตีกัน เพราะว่าอวดผู้หญิง ชิงศักดิ์ศรี เบ่งบารมี หนี้แด้นที่ต้องชำระ สันดานเกะกะเกร, ปริศนาเพื่ออนาคตมีอยู่ว่า “อย่าเห็นเสียวสวย อย่าเอาต้นกล้วยมาทำเส้า อย่าเอาระเบิดมาเห็นบพก...”
15. การปฏิบัติแบบเชิงรุก	15.1 เน้นบริหารจัดการองค์กรเชิงรุกของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะเป็นศูนย์กลาง การศึกษาพระพุทธศาสนาที่ผลิตบัณฑิต เพื่อตอบสนองภาครัฐและเอกชน 15.2 ประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อเปิดโลกทัศน์ใหม่ให้ก้าวไกลทันต่อ

ชื่อ ยุทธศาสตร์	กลยุทธ์
	<p>การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก</p> <p>15.3 มุ่งประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยสงฆ์ให้สังคมภายนอกได้รับทราบ เช่น พิมพ์หนังสือ ออกนิตยพุทธรจกร ออกรายการโทรทัศน์</p> <p>15.4 กำหนดมาตรการในการสรรหาผู้สืบทอดศาสนทายาท</p> <p>15.5 เน้นการเผยแผ่ธรรมะที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของประชาชน</p>
<p>16. การเจริญสัมพันธ์ไมตรี</p>	<p>16.1 จัดทำโครงการแลกเปลี่ยนนิสิตนักศึกษาเพื่อไปปฏิบัติศาสนกิจทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ทั้งในระยะสั้นภาคฤดูร้อน หรือระยะยาว 1 - 2 ปี</p> <p>16.2 ประชาสัมพันธ์เพื่อเปิดโลกทัศน์ต่อสังคมโลกมากขึ้น</p>
<p>17. การใช้ล่ามแปล</p>	<p>17.1 จัดอบรมภาษาอาเซียนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน</p> <p>17.2 ส่งเสริมให้เปิดหลักสูตรมัคคุเทศก์ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารให้นิสิตนักศึกษา</p> <p>17.3 เสริมทักษะทางภาษาอาเซียนเพื่อเตรียมความพร้อมการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน</p>
<p>18. การปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น</p>	<p>18.1 สร้างศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแห่งประเทศไทย เพื่อพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมให้เป็นรูปแบบเดียวกัน จะได้เชื่อมโยงไปยังเครือข่ายไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ</p> <p>18.2 พัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ให้มีความรู้ความสามารถและเป็นที่ยอมรับของสังคม</p> <p>18.3 สร้างความร่วมมือกับสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานทั่วประเทศให้มีรูปแบบหรือแนวทางปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน</p> <p>18.4 พัฒนานิสิต นักศึกษา และศาสนทายาทให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา 5 ด้านคือ ด้านคุณธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และ ด้านทักษะการวิเคราะห์ตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ</p> <p>18.5 จัดอบรมวิชาชีพด้านการทำขนม ระดับผ้า ทำพานบายศรีให้กับนิสิตนักศึกษา</p> <p>18.6 จัดกิจกรรมสามัคคีธรรมพระเถระในช่วงเข้าพรรษา</p> <p>18.7 จัดโครงการอบรมพระนักเผยแผ่ศาสนาต้นแบบ</p>

ชื่อ ยุทธศาสตร์	กลยุทธ์
19. การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน	19.1 สร้างระบบการพัฒนาคนอาจารย์ให้สร้างผลงานทางวิชาการและงานวิจัยเพื่อก้าวสู่ตำแหน่งทางวิชาการ ระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์

ตอนที่ 4 การตรวจสอบและนำเสนอรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

4.1 ผู้วิจัยได้นำรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 รูป/คน (ภาคผนวก) ได้ตรวจสอบและพิจารณาในด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และผลกระทบ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมและเพื่อปรับปรุงรูปแบบและยุทธศาสตร์ให้ดียิ่งขึ้น พอประมวลได้ดังนี้

1. ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนมากมีความเห็นกันว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย มีความเหมาะสมและสามารถเป็นไปได้

2. ผู้ทรงคุณวุฒิต่างเห็นว่า ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย มีความเหมาะสมและสามารถเป็นไปได้

3. ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่าน ได้เสนอโมเดลไว้ 2 รูปแบบคือ

1) ชื่อโมเดลทางบาลี

ปฐมพุทธโอวาท

ทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์

ไตรสิกขา

2) ชื่อโมเดลทางสามัญ

1ตระหนัก/ 2เผยแผ่/1สงเคราะห์/1ประโยชน์ / 1แสวงหา

4. ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่าน เสนอวิสัยทัศน์ใหม่ว่า “สถาบันพระพุทธศาสนาศึกษานานาชาติ ของผู้นำ ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ ที่ประพฤดีดี เชี่ยวชาญวิชาการ วิจัย และ เผยแผ่พระพุทธศาสนาชั้นเยี่ยมของโลก”

5. ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่าน เสนอว่า ควรปรับชื่อกลยุทธ์ 4.8 จากเดิม “กลยุทธ์การบัญญัติคำสอนขึ้นมาใหม่” เป็น “กลยุทธ์การประยุกต์หรือบูรณาการคำสอนให้ทันสมัย”

6. ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่าน ได้เสนอแนะว่า ในรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนานั้น ควรจะเพิ่ม “การเข้าค่ายอบรมคุณธรรม หรือ การสอนปฏิบัติธรรมเพื่อบริการวิชาการแก่สังคม” ด้วย

4.2 การนำเสนอรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยที่ได้ปรับปรุงแก้ไข

จากการพิจารณาความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไข และเพิ่มเติมประเด็นต่างๆ เพื่อความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ผู้วิจัยพบว่า หลักการ แนวทางการเผยแพร่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ควรเป็น ดังนี้

ก. หลักการ มี 6 หลัก คือ หลักความตระหนักในหน้าที่ หลักการเผยแพร่ศาสนาอย่างกว้างไกล หลักการดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง หลักการสงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ หลักการความเป็นประโยชน์ต่อชีวิตชาตินี้ และหลักการแสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร

ข. แนวทางการเผยแพร่ มี 19 แนวทาง คือ การเปิดใจยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่นๆ การสอนแบบบรรยาย การถามตอบปัญหา การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสอนด้วยทฤษฎี 4ส. คือ สันติสนทนา สมาทปนา สมุตเตชนา สัมปหังสนา การสอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุศาสน์ยาปาฏิหาริย์ การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ การประยุกต์หรือบูรณาการคำสอนให้ทันสมัย คณะพระธรรมทูต การปฏิรูปและปฏิบัติ การแสดงพระธรรมเทศนา การปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น การไปเยี่ยมบ้าน การปลูกปลูกอบขวัญกำลังใจ การปฏิบัติแบบเชิงรุก การเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและเศรษฐกิจ การเจริญสัมพันธไมตรี การใช้ล่ามแปล และการที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน

ค. แนวทางการเผยแพร่ (เพิ่มเติม 2 ข้อ) ได้แก่

1. การเข้าค่ายอบรมคุณธรรม
2. การสอนปฏิบัติธรรมเพื่อบริการวิชาการแก่สังคม

ง. วิสัยทัศน์ (Vision) ด้านการเผยแพร่ ได้แก่

“การเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนานานาชาติ และจัดการศึกษาที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและประชาคมโลก”

จ. พันธกิจ (Mission) เกี่ยวกับการเผยแผ่

1. ด้านการผลิตบัณฑิต

- 1.1 ส่งเสริมให้มีการเผยแผ่ศาสนาแบบบรรยายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ
- 1.2 เปิดโลกทัศน์กว้างไกล ยอมรับฟังคำแนะนำของปราชญ์ทั้งหลาย
- 1.3 มีทักษะการเผยแผ่ศาสนาตามทฤษฎี 4ส. คือ
แจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้า ร่าเริง
- 1.4 มีความสามารถและมีทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ทุกสถานการณ์
- 1.5 เพียบพร้อมด้วยองค์ความรู้ภายในและภายนอก และมีจิตอุทิศตนน้อมนำ
พุทธธรรมสู่สังคมโลก

2. ด้านการวิจัยและการพัฒนา

- 2.1 สนับสนุนให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง
- 2.2 สร้างผลงานวิจัยและนวัตกรรมใหม่ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ที่โดดเด่น
 - a. สนับสนุนคณาจารย์พัฒนาผลงานทางวิชาการและงานวิจัย
เพื่อก้าวสู่ตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์
และศาสตราจารย์
- 2.4 สามารถประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อน้อมนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้

3. ด้านบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม

- 3.1 มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 3.2 สร้างความร่วมมือด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับสถาบันอื่นๆ
ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 3.3 ประสานสืบทอดผูกมิตรทั่วหล้าชาวประชาสวดใส ด้วยการบริการสังคม
แบบเชิงรุก
- 3.4 สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและผูกไมตรีจิตกับผู้นำชุมชนทุกระดับ

4. ด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไทย

- 4.1 สนับสนุนให้จัดกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญทาง
ราชการร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน
- 4.2 ส่งเสริมให้มีการเข้าร่วมโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานประจำปี
เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของหน่วยงาน

จ. เป้าหมาย (Objectives) ของการเผยแผ่

1. เพื่อเผยแผ่หลักพุทธธรรมสู่สังคมไทยและสังคมโลก
2. เพื่อเปิดโอกาสให้พระสังฆาธิการและประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
3. เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตให้เป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา โดยบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
4. เพื่อพัฒนารูปแบบหรือแนวทางปฏิบัติธรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั่วประเทศและต่างประเทศ
5. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
6. เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศตอนภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง
7. เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของมหาวิทยาลัยให้สังคมภายนอกรับทราบ
8. เพื่อพัฒนาศักยภาพนักเผยแผ่ศาสนาให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน สุขสำราญในการปฏิบัติหน้าที่
9. เพื่อพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ที่ขาดแคลนและสรรหาศาสนทายาทรุ่นใหม่ทดแทนรุ่นเก่า

ช. รูปแบบการเผยแผ่ ได้แก่

1ตระหนัก/ 2เผยแผ่/1สงเคราะห์/1ประโยชน์ / 1แสวงหา

ฅ. ได้ปรับชื่อกลยุทธ์ 4.8 จากเดิม

“กลยุทธ์การบัญญัติคำสอนขึ้นมาใหม่” กลายเป็น

“กลยุทธ์การประยุกต์หรือบูรณาการคำสอนให้ทันสมัย”

ตามมติของผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านได้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ “รูปแบบและยุทธศาสตร์” การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยว่าทุกข้อมีความเหมาะสมและสามารถเป็นไปได้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยนี้ เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย 2) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย และ 3) เพื่อพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย โดยการวิเคราะห์เอกสาร (Content Analysis) เป็นเนื้อหาสาระการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย สภาพการดำเนินงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักการและวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย และการจัดการความรู้ (KM) กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตอนที่ 2 วิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย เป็นการสรุปผลจากเอกสารต่างๆ หลังจากนั้นจึงได้สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักการและแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย โดยการดำเนินงานดังนี้

2.1 วิเคราะห์ความคิดเห็นจากแบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร ระดับรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน 20 รูป/คน ผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 1 คน และพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย จำนวน 3 รูป รวมจำนวนทั้งสิ้น 24 รูป/คน

2.2 วิเคราะห์ความคิดเห็นจากแบบสอบถามผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ระดับคณบดี/รองคณบดี ผู้อำนวยการ และคณาจารย์ รวมจำนวนทั้งสิ้น 51 รูป/คน ได้รับความตรวจสอบคุณภาพความครอบคลุมของเนื้อหาสาระจากอาจารย์ที่ปรึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (X) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.)

2.3 สังเคราะห์หลักการและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ได้หลักการ 6 หลัก และ 19 แนวทาง ดังนี้

ก. หลักการมี 6 หลัก ประกอบด้วย หลักความตระหนักในหน้าที่ หลักการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกล หลักการดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง หลักสงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ หลักประโยชน์ต่อชีวิตในชาตินี้และอุทิศตนเพื่อส่วนรวม และหลักการแสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร

ข. แนวทางการเผยแผ่ศาสนามี 19 แนวทาง ประกอบด้วย การเปิดใจยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่นๆ การสอนแบบบรรยาย การถามตอบปัญหา การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสอนด้วยทฤษฎี 4ส. คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชชา สัมปหังสนา การสอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 คืออิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนียปาฏิหาริย์ การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ การประยุกต์/บูรณาการเพื่อเสนอคำสอนขึ้นมาใหม่ คณะที่มงานพระธรรมทูต การปฏิรูปและปฏิวัติ การแสดงพระธรรมเทศนา การปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น การไปเยี่ยมบ้าน การปลุกปลอบขวัญกำลังใจ การปฏิบัติแบบเชิงรุก การเข้าหาผู้นำทางศาสนาการเมืองและเศรษฐกิจ การเจริญสัมพันธไมตรี การใช้สามเณร และการที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน

ตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 24 รูป/คน และจากแบบสอบถามผู้บริหารระดับคณบดี/รองคณบดี ผู้อำนวยการ และคณาจารย์ จำนวน 51 รูป/คน และศึกษาจากเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย หลังจากนั้น จึงได้นำมาสังเคราะห์เนื้อหาสาระ เพื่อพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม

ตอนที่ 4 การตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบและยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้น ผู้วิจัยได้สร้างร่างรูปแบบและพัฒนายุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย แล้วนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาในเบื้องต้น เมื่อเห็นชอบแล้วจึงนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 รูป/คน เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบรูปแบบและยุทธศาสตร์

สรุปได้ว่า การตรวจสอบความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบและยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้น ได้ดำเนินการด้วย 1) การนำไปให้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 รูป/คน เพื่อพิจารณา ตรวจสอบรูปแบบและยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้น 2) สรุปผลจากการพิจารณาและตรวจสอบของเครื่องมือ แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขตามที่ได้รับคำแนะนำ 3) เมื่อแก้ไขตามที่ปรับปรุงแล้ว เสนอรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยที่สมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย” (A Development Model and Strategies in Propagating Buddhism of Buddhist Universities in Thailand) ผู้วิจัยได้แบ่งการสรุปผลการวิจัยออกเป็น 4 ส่วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ส่วนที่ 1 สภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ สรุปได้ดังนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่บันทึกไว้เป็นหลักฐาน ได้แก่ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง มหาเถรสมาคม รายงานประจำปี วารสาร หนังสือทั่วไป และวิทยานิพนธ์ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมและจำแนกข้อมูล เรียงตามลำดับ โดยทำการวิเคราะห์เนื้อหาสาระภายใต้ตามกรอบรวม 5 ประเด็นที่สำคัญ คือสภาพการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย สภาพการดำเนินงานตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักการและวิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย และการจัดการความรู้ (KM) กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รายละเอียดสรุปได้ดังนี้

1.1 สภาพการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

เนื่องจากในอดีตการจัดการศึกษาในประเทศไทยนั้น มีการจัดการศึกษาอยู่ที่วัด วัดจึงเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทย เป็นแหล่งคำสั่งสอน การฝึกอบรมและอำนวยความสะดวก ทั้งโดยตรงแก่ผู้เข้าไปบวชเรียนในวัดและอยู่อาศัยพักในวัด เพื่อจะได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นศูนย์กลางจัดการกิจกรรมของชุมชน นอกจากนี้วัดยังเป็นแหล่งให้การศึกษแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาจากสถานศึกษาระบบวัดมานับร้อยปีจนถึงปัจจุบันนี้

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทเสมือนกลไกสำคัญด้านบุคลากรที่เกื้อกูลการพัฒนาให้เกิดแก่ผู้คนในสังคมโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างกำลังคนของประเทศชาติให้เกิดความสมบูรณ์ทั้งสติปัญญาและจิตใจมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ถึงแม้ว่าในระยะต่อมาบทบาทดังกล่าวจะลดน้อยลง เนื่องจากการจัดการศึกษาในประเทศไทยที่แยกตัวออกไปจากระบบการศึกษาภายในวัดระบบเดิม อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่เกื้อกูลพระศาสนาและสังคม ยังคงพัฒนาด้านการศึกษาภายใต้คณะสงฆ์อย่างต่อเนื่องมาตามลำดับ กล่าวคือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มแนวคิดในการสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้น 2

แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อขยายการศึกษาสงฆ์ให้สูงขึ้น โดยได้รับพระกรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้มีการสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรกขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2432 โปรดฯให้เรียกว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” ตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ได้เปิดการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2432 ต่อมาในปีพ.ศ.2439 ทรงพระราชทานนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” โดยมีพระราชประสงค์ให้เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ และต่อมาในปี พ.ศ.2436 ได้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเริ่มจัดการศึกษาสงฆ์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2436 กาลต่อมาจึงพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยในช่วงปี 2489 และพ.ศ.2490 มีการจัดตั้งสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งตั้งอยู่วัดบวรนิเวศวิหาร และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งตั้งอยู่วัดมหาธาตุฯ

จนกระทั่งในปีพ.ศ.2540 ทางรัฐบาลสมัยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาสงฆ์จึงได้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์พ.ศ.2540 ขึ้น ทำให้สถานภาพของมหาวิทยาลัยสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งเดิมอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของภาครัฐโดยกรมการศาสนาและมหาวิทยาลัยมีฐานะเป็นกรมมาเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ กล่าวคือมีลักษณะสำคัญที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยให้มีความเป็นอิสระมากขึ้นโดยภาครัฐมีหน้าที่ดูแลมหาวิทยาลัยสงฆ์อย่างกว้าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด

แม้ว่าปัจจุบันนี้สังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่บทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับวิทยาการสมัยใหม่เช่นกัน เพื่อมาช่วยจัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่จะได้นำหลักวิชาการทางธรรมและทางโลกมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกลมกลืนกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย เป็นที่พึงและเต็มปัญญาให้แก่สังคมไทยไม่เพียงเป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาเฉพาะพระภิกษุสามเณรเท่านั้น มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ขยายการศึกษาให้แก่คฤหัสถ์ได้เข้ามาศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนาอีกด้วย ถือว่ามหาวิทยาลัยได้สร้างโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงระบบการศึกษาซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไทย ยิ่งขยายออกมากไปเท่าไรก็เป็นการขยายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปเท่านั้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีปณิธาน คือศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง สำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ และมีวิสัยทัศน์ คือ สร้างคนดีและเก่งอย่างมีสมรรถภาพ จัดการศึกษาและวิจัยอย่างมีคุณภาพ บริการวิชาการดีอย่างมีสุขภาพ บริหารดีอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีพันธกิจในการผลิตบัณฑิต และพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ ใฝ่ดี เป็นผู้นำจิตใจและปัญญา มีโลกทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม ด้านการวิจัยเน้นเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก ด้านการให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่คณะสงฆ์และสังคม รวมทั้ง

ส่งเสริม การเรียนรู้ และความร่วมมืออันดีระหว่างพุทธศาสนิกชนในระดับชาติ นานาชาติ เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์มีระบบบริหารคล่องตัว โครงสร้างกะทัดรัด ให้บุคลากรทุกระดับเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางวิชาการพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติภารกิจหลักได้ จากปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจะเห็นได้ว่า ภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือการเป็นศูนย์กลางการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ ที่มีบุคลากรเป็นผู้นำทางวิชาการพระพุทธศาสนา

ส่วนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการตามพันธกิจเช่นกัน โดยเฉพาะพันธกิจข้อ 3 มุ่งมั่นให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม ชุมชน และมุ่งเน้นการเผยแผ่พุทธธรรมซึ่งนำสังคมในทางสร้างสรรค์ ดำรงมั่นไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ชัดเจนที่สุดในด้านการเผยแผ่

จึงกล่าวได้ว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง มีพันธกิจในทุกด้านคล้ายคลึงกัน คือได้มีการพัฒนามหาวิทยาลัย ปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรีใหม่ตามเกณฑ์มาตรฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) มาโดยลำดับ เปิดรับพระภิกษุสามเณรให้เข้าศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก และในปี พ.ศ.2543 ได้เปิดรับนิสิตนักศึกษาคฤหัสถ์เข้ามาศึกษา ระดับปริญญาตรีทุกสาขาวิชาเป็นครั้งแรก และปี พ.ศ.2549 ได้เปิดหลักสูตรปริญญาเอกเป็นครั้งแรก ส่วนงานวิจัยได้เร่งรัดการพัฒนางานวิจัยเชิงลึก เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ และมีการบริการวิชาการแก่ประชาชนทั่วไปแบบเชิงรุกเพื่อแก้ปัญหาด้านจิตใจ เผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่อต่างๆ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เน้นให้ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่นและพระสงฆ์ฆราวาสมีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยให้บรรลุตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามพระราชประสงค์ของผู้สถาปนา

1.2 ปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น มี 3 สมัย คือสมัยพุทธกาล สมัยหลังพุทธกาล และสมัยปัจจุบัน แต่ละสมัยมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล พบว่ามีปัญหาอุปสรรคอยู่ 2 ประการ คือปัญหาอุปสรรคจากภายในพระพุทธศาสนา อาทิเช่น ปัญหาเรื่องการถือวรรณะ ปัญหาเรื่องคำสอนขัดแย้ง และปัญหาเรื่องความสัมพันธ์กับอาจารย์ และปัญหาอุปสรรคจากภายนอกพระพุทธศาสนา อย่างเช่น ปัญหาการต่อต้านจากสังคมและจากลัทธิอื่น

1.2.2 ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยหลังพุทธกาล พบว่ามีปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 6 ประการ ประกอบด้วย 1) พระพุทธเจ้าเป็นอวตารของ

อินดู 2) องค์กรรมสิทธิ์อินเดียไม่เข้มแข็ง 3) ชาวอินดูต่างยึดมั่นในศาสนา 4) พระสงฆ์เถรวาทไม่งดเนื้อสัตว์ 5) ขาดผู้สอนที่อดทนทุ่มเทอย่างจริงจัง และ 5) ขาดสถาบันพระมหากษัตริย์อุปถัมภ์

1.2.3 ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยปัจจุบันมี 6 ประการ ประกอบด้วย 1) สถาบันศาสนาไม่สามารถนำหลักธรรมสู่การปฏิบัติให้เห็นผลอย่างชัดเจน 2) ปัญหาความเสื่อมศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา 3) ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมของสังคม 4) ปัญหาด้านการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนา 5) ปัญหาวิกฤตศรัทธาในศาสนาที่เกี่ยวข้องพระสังฆาธิการ 6) ปัญหาด้านสื่อมวลชนให้ความสำคัญอย่างมากกับการนำเสนอข่าวพระสงฆ์แก๊ง

1.3 นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 4 หน่วยงาน คือ มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) และนโยบายเกี่ยวกับศาสนาของรัฐบาลไทยตั้งแต่สมัยรัฐบาลบรรหาร ศิลปอาชา ถึง สมัยรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (พ.ศ.2538-2554) พอสรุปได้ดังนี้

1.3.1 มหาเถรสมาคม เป็นองค์กรสูงสุดแห่งคณะสงฆ์ไทยที่มีภารกิจหลักอยู่ 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ในขณะเดียวกัน หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็มีอยู่ 3 หน่วยงาน คือ คณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน แต่ละหน่วยงานมีภาระหน้าที่รับผิดชอบในการเผยแผ่กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

1.3.2 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งปรากฏเด่นชัดในยุทธศาสตร์แต่ละข้อ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ 4 กล่าวถึงการเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลก และยุทธศาสตร์ที่ 1 กำหนดเสริมสร้างเอกภาพให้สถาบันและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งตรงกับผลการวิจัยที่ สมานจิต ภิรมย์รัตน์ (2546) ได้ศึกษารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีนโยบายให้เป็นองค์กรอิสระที่รัฐให้การรับรอง สนับสนุนด้านงบประมาณและการดำเนินงาน อยู่ในการกำกับดูแล เกื้อหนุนของมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีความอิสระคล่องตัวในการจัดการบริหารองค์กรภายใน กำหนดเป้าหมายและมาตรฐานไปสู่การปฏิบัติได้ มีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนงานวิจัยและพัฒนา งานฝึกอบรมและพัฒนา งานเผยแผ่และงานความสัมพันธ์รักชุมชน ดำเนินการฝึกอบรมพระสังฆาธิการ พระนักเผยแผ่ และบุคลากรด้านการเผยแผ่ ครอบคลุมเป้าหมายที่มีอยู่ทั้งสังคมชนบท มีโครงสร้างประกอบด้วย 8 ส่วนคือ สภาสถาบัน สำนักงานอธิการ สำนักงานกองทุนสถาบัน สำนักบริหารกลาง สำนักวิจัยและมาตรฐาน สำนักฝึกอบรมและพัฒนา สำนักวิทยบริการ และสำนักประสานงานและบริการสังคม

1.3.3 ทุกรัฐบาลล้วนให้ความสำคัญกับศาสนา สังเกตได้จากวันที่แถลงนโยบายต่อรัฐสภาของนายกรัฐมนตรีแต่ละท่าน ผลจากการศึกษาพบว่ารัฐบาลไทยให้ความสำคัญเกี่ยวกับศาสนา ลักษณะที่คล้ายคลึงกัน พอประมวลได้ดังนี้ 1) ส่งเสริมเอกลักษณ์ของความเป็นไทยทุกด้านและสนับสนุนศาสนายาหาเพื่อเผยแผ่ศาสนาธรรม รวมทั้งสนับสนุนให้มีการพัฒนา ศาสนสถานให้สะอาดร่มเย็น สงบสุข เพื่อให้เป็นประโยชน์ด้านจิตใจต่อชุมชน 2) อุปถัมภ์ ค้ำครอง และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ เพื่อให้มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังให้ประชาชนเข้าใจและนำหลักธรรมของศาสนาไปใช้ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 3) เอื้อให้ศาสนิกชนต่างศาสนาร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม และนำหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เพื่อความสามัคคีและเพื่อสันติธรรมในสังคม

1.4 การจัดการความรู้ (KM) หมายถึงการบริหารจัดการทรัพย์สินความรู้ขององค์กรทั้งที่เป็นความรู้ที่ชัดเจนและความรู้ที่ไม่เด่นชัดมาจัดระเบียบ จัดเก็บไว้อย่างเป็นระบบให้เป็นความรู้ขององค์กร เพื่อสร้างความพร้อมสำหรับการถ่ายทอดไปยังบุคคลหรือองค์กรอื่น ด้วยขั้นตอนและวิธีการต่างๆ เพื่อสร้างให้เกิดการเรียนรู้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเพื่อสร้างความรู้ได้เปรียบด้านการแข่งขันในเชิงวิชาการ และเพื่อพัฒนาองค์กรสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ต่อไป ขณะเดียวกัน ความรู้ยังแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) และความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ส่วนการจัดการความรู้นั้นมีประโยชน์ 8 ประการ คือการป้องกันความรู้สูญหาย เพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ ความสามารถในการปรับตัว ความได้เปรียบในการแข่งขัน การพัฒนาทรัพย์สิน การยกระดับผลิตภัณฑ์ การบริการลูกค้า การศึกษาความสนใจ การลงทุนทางทรัพยากรบุคคล ส่วนด้านองค์ประกอบการจัดการความรู้นั้นมี 3 ด้าน คือด้านคน ด้านกระบวนการ และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สำหรับกระบวนการจัดการความรู้นั้นมี 5 ขั้นตอน คือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การเผยแพร่ความรู้ การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ การถ่ายโอนความรู้และการใช้ประโยชน์

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความรู้กับปัญญาเป็นอันเดียวกัน ซึ่งหมายถึงปัญญาที่หมายเอาการที่จิตรู้อารมณ์ตามความเป็นจริง การพิจารณาเห็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ ในขณะที่พุทธศาสนาได้กล่าวว่า 1) ความรู้เกิดจากภายในและภายนอก 2) ความรู้เกิดจากการฟัง การคิด การปฏิบัติ 3) ความรู้เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน (คັນถุระ) และเกิดจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (วิปัสสนาธุระ) ส่วนความรู้ที่เกิดจากแหล่งต่างๆ มี 5 ประการคือ 1) ความรู้เกิดจากประสาทสัมผัส 2) ความรู้เกิดจากการคิดอนุมาน/การคาดคะเน 3) ความรู้เกิดจากการเปิดเผยของเทพเจ้า 4) ความรู้เกิดจากวิชชญาณ 5) ความรู้เกิดจากหลักฐานต่างๆ

ความรู้คือปัญญามี 2 ระดับ คือความรู้ระดับโลกียะ และความรู้ระดับโลกุตระ หรือความรู้มี 2 ระดับ คือความรู้ระดับสมณะและความรู้ระดับวิปัสสนา

นักปรัชญาทั้งหลายได้สร้างทฤษฎีความรู้ขึ้นมาเพื่ออธิบายเกี่ยวกับ ความหมาย บ่อเกิด ทฤษฎีความรู้ และระดับความรู้ ในขณะที่กระบวนการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มี

วัตถุประสงค์เพื่อตอบข้อสงสัยของตนเอง แต่ในทางพระพุทธศาสนามีกระบวนการแสวงหาความรู้เพื่อการสลัดออกจากความทุกข์

ส่วนที่ 2 แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พอสรุปได้ดังนี้

จุดแข็งและจุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของมหาวิทยาลัยสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พอสรุปได้ดังนี้

ก. จุดแข็ง (Strength) มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางที่เน้นพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาที่จัดการเรียนการสอนเน้นการสอดแทรกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เก็บค่าเล่าเรียนต่ำกว่ามหาวิทยาลัยอื่น ๆ มีข้อสอบกลางในรายวิชาแกนพระพุทธศาสนา มีวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์มีความรู้ทางโลกและทางธรรม มหาวิทยาลัยสามารถได้เปิดหลักสูตรปกติและหลักสูตรนานาชาติสาขาวิชาพระพุทธศาสนาและปรัชญารวมในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก และยังได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ

ข. จุดอ่อน (Weak) มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ผลิตผลงานทางวิชาการและการวิจัยยังไม่ถึงระดับมาตรฐานสากล เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ค่อนข้างโดดเดี่ยวจากสังคมภายนอก บุคลากรมีความหลากหลายไม่เป็นเอกภาพ ขาดแคลนพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้และเป็นที่ยอมรับของสังคม นิสิตนักศึกษาที่มีหลายวัย หลายเพศ หลายอาชีพทำให้มีผลกระทบด้านการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต และมหาวิทยาลัยสงฆ์ยังขาดการประชาสัมพันธ์ตัวเองต่อสังคมภายนอก ในขณะเดียวกัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนายังไม่เป็นรูปธรรมที่เด่นชัด เพราะแต่ละสำนักมักจะยึดแบบครูอาจารย์ของตนที่เคยปฏิบัติมา สืบเนื่องจากมหาวิทยาลัยไม่มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ

ค. โอกาส (Opportunity) มหาวิทยาลัยเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ปบส.) เพื่อเตรียมความพร้อมพระสังฆาธิการให้มีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี สนับสนุนผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาให้ได้ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา มีสถาบันภาษา มหาจุฬาลงกรณเพื่อพัฒนาภาษาให้บุคลากรเตรียมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ศึกษาต่อระดับปริญญาโทและปริญญาเอกทั้งในประเทศและต่างประเทศ สนับสนุนให้คณาจารย์เขียนตำราเพื่อก้าวเข้าสู่ตำแหน่งวิชาการ ระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองผู้ช่วยศาสตราจารย์และศาสตราจารย์ บัณฑิตชาวต่างประเทศที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์แล้วได้ช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศนั้น ๆ และการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีหลักสูตรหลักสูตรภาษาไทยและหลักสูตรนานาชาติ นอกจากนี้มหาเถรสมาคมซึ่งถือว่าเป็นองค์กรสูงสุดแห่งคณะสงฆ์ไทยได้มอบหมายให้มหาวิทยาลัยสงฆ์รับผิดชอบการฝึกอบรมพระธรรมทูตสาย

ต่างประเทศ ในขณะที่เดียวกัน ปัจจุบันนี้สังคมไทยไม่ค่อยปฏิบัติตามหลักศีล 5 จึงเป็นโอกาสทองที่มหาวิทยาลัยสงฆ์จะแสดงบทบาทพลิกวิฤตตรงนี้ให้เป็นโอกาสทองเพื่อสนองความต้องการสังคมไทยให้ปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา

ง.อุปสรรค(Threat) มหาวิทยาลัยสงฆ์มักเข้าไม่ถึงกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา เช่น คนติดยา ผู้ถูกคุมขัง บุคลากรยังขาดจิตสาธารณะในการเผยแผ่ ศาสนาทยายาทลดน้อยลง เป็นสัญญาณบ่งบอกถึงภัยอันตรายในการเผยแผ่ศาสนา ผู้บริหารและนิสิตมุ่งแต่ทำภารกิจในหน้าที่ของตน แต่ไม่สนใจผู้ให้การสนับสนุน โดยเฉพาะกิจการงานต่างๆภายในวัดมักจะถูกทะเลาะเลย นิสิตมีความแตกต่างในด้านวุฒิการศึกษา วิทยุฉิ่ง จึงเป็นอุปสรรคในการพัฒนานิสิตทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะคติ และทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ พระภิกษุสามเณรที่เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ลดน้อยลงอันเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยอื่นๆ ทั้งรัฐบาลและเอกชนได้เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรเข้าศึกษาได้ อีกอย่างมหาวิทยาลัยขาดการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมต่างๆ ของมหาวิทยาลัยต่อสังคมภายนอก หลักสูตรและบางสาขาวิชาไม่เอื้อต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาที่เป็นคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่มีศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงด้วยเหตุนี้ การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานขาดความเป็นเอกภาพ เพราะมีหลายสำนักต่างคนต่างทำ

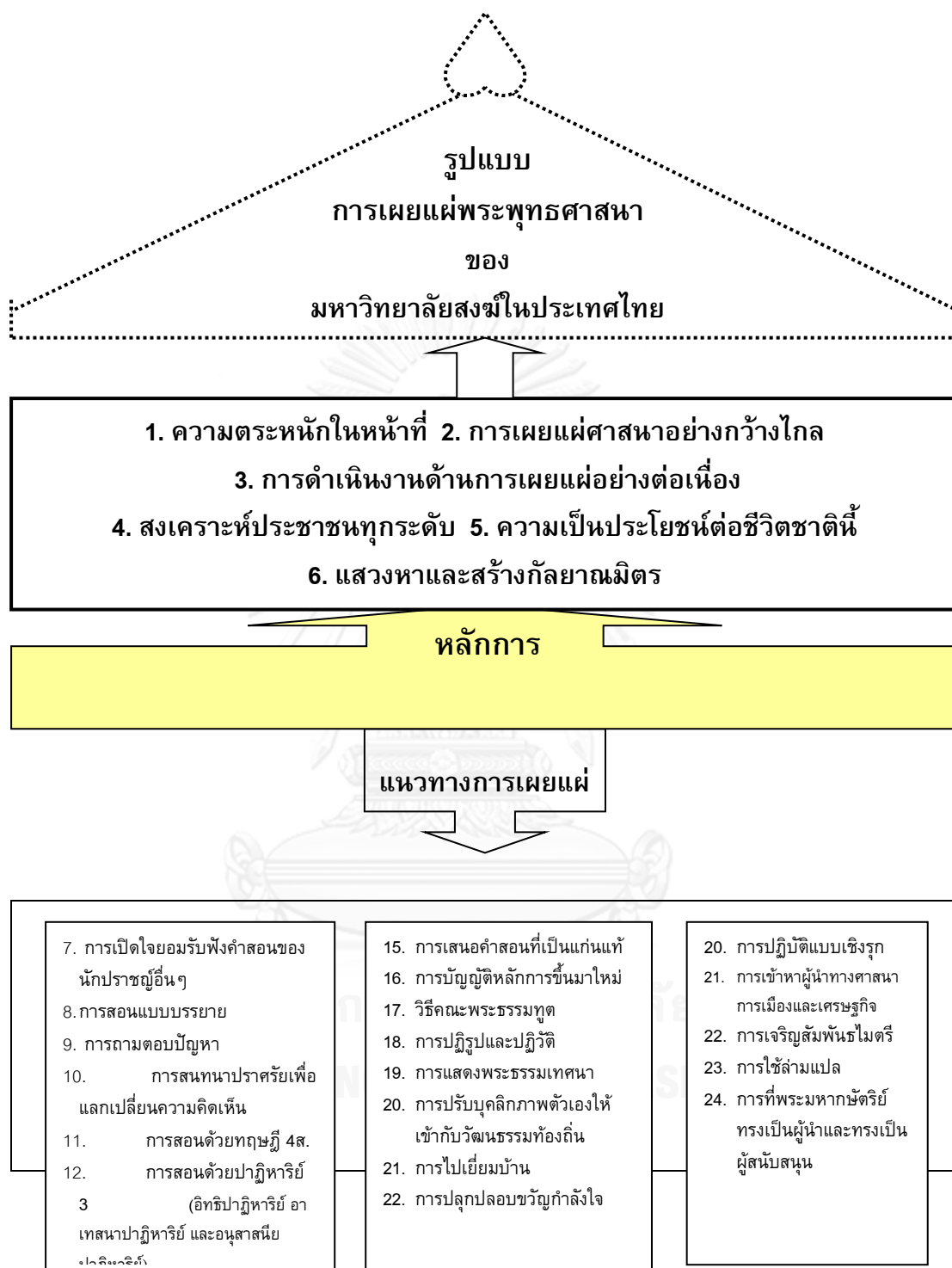
ส่วนที่ 3 รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

3.1 รูปแบบการเผยแผ่ศาสนา มีส่วนประกอบ 2 ด้านคือ

ด้านหลักการ 6 หลัก คือ หลักความตระหนักในหน้าที่ หลักการเผยแผ่ศาสนาอย่างกว้างไกล หลักการดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง หลักสงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ หลักความเป็นประโยชน์ต่อชีวิตในชาตินี้ และหลักแสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร

ส่วนแนวทางการเผยแผ่ศาสนามี 19 แนวทาง ซึ่งประกอบด้วย การเปิดใจยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่นๆ การสอนแบบบรรยาย การถามตอบปัญหา การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสอนด้วยทฤษฎี 4ส. การสอนด้วยปาฏิหาริย์ การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ การประยุกต์หรือบูรณาการคำสอนให้ทันสมัยคณะพระธรรมทูต การปฏิรูปและปฏิบัติ การแสดงพระธรรมเทศนา การปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น การไปเยี่ยมบ้าน การปลุกปลอบขวัญกำลังใจ การปฏิบัติแบบเชิงรุก การเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและเศรษฐกิจ การเจริญสัมพันธไมตรี การใช้ล่ามแปล การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน และการอบรมเข้าค่ายคุณธรรม

สรุปรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาได้ตั้งแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 5.1 รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ (1ตระ. 2ผ. 1สง. 1ประ. 1แสวง. โมเดล)

3.2 ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนา

วิสัยทัศน์ (Visions) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนานานาชาติ และจัดการศึกษาที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและประชาคมโลก

พันธกิจ (Missions) เกี่ยวกับการเผยแผ่

1. ด้านการผลิตบัณฑิต

- 1.1 ส่งเสริมการเผยแผ่ศาสนาแบบบรรยายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- 1.2 เปิดโลกทัศน์กว้างไกล ยอมรับฟังคำแนะนำของปราชญ์ทั้งหลาย
- 1.3 มีทักษะการเผยแผ่ศาสนาตามทฤษฎี 4ส. คือแจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้า และร่าเริง
- 1.4 มีความสามารถและมีทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ทุกสถานการณ์
- 1.6 เพียบพร้อมด้วยองค์ความรู้ภายในและภายนอก และมีจิตอุทิศตนน้อมนำพุทธธรรมสู่สังคมโลก

2. ด้านการวิจัยและการพัฒนา

- 2.1 สนับสนุนให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง
- 2.2 สร้างผลงานวิจัยและนวัตกรรมใหม่ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่โดดเด่น
- 2.3 สนับสนุนคณาจารย์พัฒนาผลงานทางวิชาการและงานวิจัย เพื่อก้าวสู่ตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์
- 2.4 สามารถประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อน้อมนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้

3. ด้านบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม

- 3.1 มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 3.2 สร้างความร่วมมือด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับสถาบันอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 3.3 ประสานสืบทอดภูมิตรทั่วเหล่าชาวประชาสดีสด้วยการบริการสังคมแบบเชิงรุก
- 3.4 สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและผูกไมตรีจิตกับผู้นำชุมชนทุกระดับ

4. ด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

- 1.1 สนับสนุนให้จัดกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญทางราชการ ร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน
- 1.2 ส่งเสริมให้โครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานประจำปี เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของหน่วยงาน

เป้าหมาย (Objectives) ในการเผยแผ่

1. เพื่อเผยแผ่หลักพุทธธรรมสู่สังคมไทยและสังคมโลก
2. เพื่อเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ฆราวาสและประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
3. เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตให้เป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา โดยบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
4. เพื่อพัฒนารูปแบบหรือแนวทางปฏิบัติธรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั่วประเทศและต่างประเทศ
5. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
6. เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง
7. เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของมหาวิทยาลัยให้สังคมภายนอกรับทราบ
8. เพื่อพัฒนาศักยภาพนักเผยแผ่ศาสนาให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน สุขสำราญในการปฏิบัติหน้าที่
9. เพื่อพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ที่ขาดแคลนและสรรหาศาสนาทายาทรุ่นใหม่ทดแทนรุ่นเก่า

จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนา 19 ยุทธศาสตร์ และ 88 กลยุทธ์

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นสำคัญที่จะนำมาอภิปรายและให้ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. หลักการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลังจากที่ได้ศึกษาถึงกระบวนการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว ได้หลักการ 6 หลักการ ประกอบด้วย หลักความตระหนักในหน้าที่ หลักการเผยแผ่ศาสนาอย่างกว้างไกล หลักการดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง หลักสงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ หลักความเป็นประโยชน์ต่อชีวิตชาตินี้ หลักแสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นหลักการที่สอดคล้องกับ “ปฐมพุทธโอวาท” ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้กับพระอรหันต์ 60 รูปชุดแรก ก่อนที่จะส่งประกาศหรือเผยแผ่ศาสนาว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย.....” แปลว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อเกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชนหมู่มาก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เหล่าเทวดาและมวลมนุษย

ทั้งหลาย...จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด...” (วิ.มหา.4/32/25 ฉบับ มจร.,2539) ต่อมาพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ถอดใจความเป็นภาษาไทยว่า “ตักปลานอกบ้าน ประสานสิบทิศ ผูกมิตรทั่วหล้า บริหารปัญญา สาลิกาป้อนเหยื่อ” เป็นหลักการที่สอดคล้องกับปฐมพุทธโอวาทที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักเอาไว้สำหรับพระนักเผยแผ่จะได้เป็นหลักยึดปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพราะหลักการนี้ได้มุ่งประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ดังคำว่า “พหูชนหิตาย พหูชนสุขาย โลกานุกมฺปายะ....”

2. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย เป็นรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นมาจากพระไตรปิฎกและแนวคิดของนักวิชาการที่ได้เอาแนวคิดจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาตลอดจนถึงเหตุการณ์ต่างๆในช่วงเวลานั้นๆ แล้วนำมาสังเคราะห์เพื่อให้ได้รูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ทำให้ทราบว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยจะเป็นไปในทิศทางใดในปัจจุบัน โดยเฉพาะด้านการบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน ถือว่าเป็นพันธกิจหนึ่งของมหาวิทยาลัยที่จะดึงเอาความรู้ภายในองค์กรสู่หน่วยงานภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับพระศรีวิจิตรภรณ์ (2552) ได้ทำการวิจัย เรื่องอนาคตศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า 1)มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2)องค์ประกอบรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์มีจำนวน 10 องค์ประกอบและมีตัวแปร 58 ตัวแปร 3) รูปแบบอนาคตศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) หลักการ ประกอบด้วย หลักการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2) เป้าหมาย ประกอบด้วย เป้าหมายการดำเนินงานขององค์กร และด้านสังคม 3) แนวดำเนินการ ประกอบด้วย ด้านการบริหารองค์กร ได้แก่ การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา การปกครองของสงฆ์ และการกระจายอำนาจ ด้านการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ การเผยแพร่งานทางวิชาการ การส่งเสริมการทำวิจัย และหลักสูตรพระพุทธศาสนา และ4) ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย และมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็ได้ดำเนินการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามวัตถุประสงค์ของสถาปนามหาวิทยาลัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทำให้มหาวิทยาลัยเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ แม้ว่าช่วงแรกๆจะมีปัญหาอุปสรรคมากมายก็ตาม แต่ก็สามารถฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคเหล่านั้นมาได้ ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจก็คือเรื่องการเผยแพร่งานทางวิชาการ การส่งเสริมการทำวิจัย และหลักสูตรพระพุทธศาสนา และการบริหารงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ดังที่ วรกฤต เกื้อนช่วง (2553) ได้ศึกษาการพัฒนาแผนกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรบุคคลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาและความต้องการทรัพยากรบุคคลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง มีปัญหาเกี่ยวกับอัตราส่วนจำนวนอาจารย์ต่อนิสิต วุฒิกการศึกษาของ

อาจารย์และตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในแต่ละคณะ/ภาควิชาไม่เป็นไปตามสัดส่วนที่เพียงพอ ปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขด้วยการพัฒนาแผนกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรบุคคลของมหาวิทยาลัย ด้วยกลยุทธ์ปรัชญาแนวพุทธคือ กลยุทธ์จตุรฐาน-2R-3D โมเดล (Buddha-2R-3D Model) อันประกอบไปด้วยกลยุทธ์พุทธวิธีการบริหารและกลยุทธ์หลักการพัฒนาทรัพยากรบุคคล 5 ด้านคือ กลยุทธ์การคัดเลือกและสรรหา (Recruitment) กลยุทธ์การคัดสรรและต่ออายุงาน (Renewal) กลยุทธ์การพัฒนาวิชาชีพ (Development) กลยุทธ์การพัฒนาทิศทาง (Direction) และกลยุทธ์การพัฒนาการอุทิศตนเพื่อองค์กร (Devotion) ซึ่งในแต่ละกลยุทธ์หลักจะประกอบด้วยแผนปฏิบัติการ 4 ด้านคือแผนปฏิบัติการสรรหาและคัดเลือกอาจารย์และบุคลากรเสริม แผนปฏิบัติการพัฒนาวิชาชีพ แผนปฏิบัติการพัฒนาภาวะผู้นำ และแผนปฏิบัติการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

3. แนวทางและยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนา

ในภาพรวมของแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง 19 แนวทาง ซึ่งประกอบด้วย การเปิดใจยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่นๆ การสอนแบบบรรยาย การถามตอบปัญหา การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสอนด้วยทฤษฎี 4ส. การสอนด้วยปาฏิหาริย์ การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ การประยุกต์หรือบูรณาการคำสอนให้ทันสมัยขณะพระธรรมทูต การปฏิรูปและปฏิวัติ การแสดงพระธรรมเทศนา การปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น การไปเยี่ยมบ้าน การปลุกปลอบขวัญกำลังใจ การปฏิบัติแบบเชิงรุก การเข้าหาผู้นำทางศาสนากการเมืองและเศรษฐกิจ การเจริญสัมพันธไมตรี การใช้สามแปล การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน และการอบรมเข้าค่ายคุณธรรม ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ตามความถนัดของแต่ละคนได้

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าปัญหาที่พบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยปัจจุบันนี้มีหลากหลายปัญหา อย่างเช่น ชาวพุทธบางกลุ่มยังยึดติดครูอาจารย์มากกว่าหลักคำสอน มีธรรมะแปลกล่อมมากขึ้นในเว็บไซต์ ผู้คนส่วนมากนิยมวัดมากกว่าหลักคำสอนจึงทำให้ห่างเหินศาสนา ผู้เผยแผ่ไม่รู้จักว่าสิ่งที่เผยแผ่ไปนั้นมีประโยชน์หรือมีโทษ การไม่รู้จักปรับตัวเองในการแสวงหาความรู้ พระสงฆ์ไทยบางรูปปฏิบัติตนไม่เหมาะสม ทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาต่อพระสงฆ์ จึงเป็นเหตุให้คนไม่อยากเข้าวัด พระสงฆ์ไทยบางรูปประพฤติตนย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย พระสงฆ์ไทยขาดกิจวัตรประจำวัน เช่น การสวดมนต์ทำวัตรเช้าและการสวดมนต์ทำวัตรเย็น ชาวพุทธทั้งพระสงฆ์และฆราวาสไม่แตกฉานพระธรรมวินัยทั้งที่คนไทยนับถือศาสนาพุทธมานาน พระสงฆ์ละเมิดพระธรรมวินัยและมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อสมณเพศทำให้ชาวบ้านเสื่อมศรัทธา คนส่วนมากนิยมเข้าห้างมากกว่าเข้าวัด พระมีโอกาเรียนจบการศึกษาขั้นสูงทั้งทางโลกและทางธรรมแต่ใจไม่รักด้านการเผยแผ่ พระบางรูปเรียนไปเพื่อมุ่งไปสายการปกครองโดยหวังจะได้ยศถาบรรดาศักดิ์ ประชาชนต้องทำงานแข่งกับเวลาจึงไม่มีเวลาเข้าวัด

การเผยแพร่ศาสนาไม่ค่อยเป็นระบบเพราะต่างคนต่างทำ สื่อมวลชนมักเสนอข่าวพระสงฆ์ในแง่ลบทำให้ผู้คนมองพระนักเผยแผ่ในทางที่ไม่ดี สิ่งเหล่านี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยการสร้างศาสนทายาทอันเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรมและการพัฒนาประชาชนให้มีคุณธรรมนำความรู้ ซึ่งเป็นหัวใจของมหาวิทยาลัย โดยเน้นบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาภาคทฤษฎีแล้วต้องไปเผยแผ่ธรรมะและปฏิบัติศาสนกิจในท้องถิ่นต่างๆ 1 ปี ขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรให้การอบรมครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพื่อให้ครูพระเหล่านั้นไปเป็นอาจารย์สอนตามสถานการศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาแทนสถาบันพระพุทธศาสนา ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้หลักการและแนวทางดังกล่าวอย่างเป็นระบบให้เข้าถึงกลุ่มคนทุกระดับ เยียวยาสังคมไทยให้สังคมอยู่รอดปลอดภัยและมีชีวิตอยู่ได้อย่างสันติสุขในยุคโลกาภิวัตน์ จะทำให้พระพุทธศาสนายั่งยืนและมั่นคงตลอดไป ทั้งนี้และทั้งนั้น มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศและระดับนานาชาติตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- 1.1 มหาวิทยาลัยต้องเข้าไปถึงกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา เช่น คนติดยา ผู้ถูกคุมขัง
- 1.2 มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องจัดตั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาขึ้นโดยเฉพาะ
- 1.3 การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานต้องมีรูปแบบเป็นของตนเอง
- 1.4 ต้องสร้างพระวิปัสสนาจารย์ที่เพียบพร้อมด้วยความรู้และความประพฤติ
- 1.5 ต้องเร่งสร้างศาสนทายาทแบบเชิงรุก เพื่อสร้างนักเผยแผ่รุ่นใหม่
- 1.6 ต้องเน้นหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น หลักความตระหนักในหน้าที่การเผยแผ่ศาสนาอย่างกว้างไกล การดำเนินงานด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง สงเคราะห์ประชาชนทุกระดับ ความเป็นประโยชน์ต่อชีวิตชาตินี้ แสวงหาและสร้างกัลยาณมิตร
- 1.7 แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้แบบบูรณาการให้เข้ากับสังคมยุคปัจจุบันมากที่สุด อย่างเช่น การเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นแบบกัลยาณมิตร การปฏิบัติความเชื่อแบบดั้งเดิมและส่งเสริมแนวคิดใหม่ๆ ยึดหลักทางสายกลาง ประสานสิบทิศผูกมิตรด้วยปัญญา และวิธีการปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยการเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

2.2 ควรมีการวิเคราะห์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

2.3 ในช่วงที่กำลังเตรียมความพร้อมเพื่อก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ควรศึกษาถึงความเป็นไปได้ที่ประเทศไทยจะเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาของโลก

2.4 เนื่องจากการวิจัยในเรื่องดังกล่าว ได้ข้อค้นพบใหม่ว่า ได้กำหนดขอบเขตด้านประชากรกว้างเกินไป ซึ่งประชากรเหล่านั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับค่อนข้างน้อย จึงเลือกเอาเฉพาะกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องมากที่สุด จึงเสนอแนะครั้งต่อไป ควรที่จะศึกษาหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการเผยแผ่ศาสนา

2.5 จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะในกลุ่มนิสิตนักศึกษาที่เป็นอนาคตของชาติ ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาแนวทางการเผยแผ่ศาสนาในสถาบันอุดมศึกษาตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย

2.6 จากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้พบว่า รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถูกจำกัดเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์ จึงควรศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาให้ครอบคลุมหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมากที่สุด เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นต้น

2.3 ข้อเสนอแนะทั่วไป

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาถึงรูปแบบและยุทธศาสตร์ทั่วไปโดยภาพรวม ไม่ได้เจาะลึกถึงระดับของยุทธศาสตร์ หากผู้ศึกษาใคร่อยากจะทำรายละเอียดมากกว่านี้ก็สามารถศึกษาต่อได้ตามอัธยาศัย

รายการอ้างอิง

ก. พระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถพุทธศักราช ๒๕๓๙. กรุงเทพฯ ฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. หนังสือทั่วไป

กรมการศาสนา. (2540). **คู่มือพระสังฆาธิการ**. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). **ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ**. พระนคร : โรงพิมพ์ครุสภา.

กองพุทธศาสนศึกษา ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา. (2550). **ระเบียบมหาเถรสมาคม**.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา.

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี. (2552). **แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระยะที่ 10 (2550-2554)**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แก้ว ชิตตะขบ. (2553). **การเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

คณาจารย์จารย์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2548). **อนาคตอุดมศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คำเพชร ฐิริปริญา. (2550). **การนำเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบอุดมศึกษาไทย**

สู่การเป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จรัส สุวรรณเวลา. (2545). **อุดมศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แก้ว ชิตตะขบ. **ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

คุณ โทษณ์. (2545). **พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง

เฮาส์.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2532). **มหาจุฬายในอดีต**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย.

- ฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร. (2553). **พัฒนาและแนวโน้มของบทบาทและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชรินทร์ ชุณหพันธ์รักษ์. (2543). **นโยบายธุรกิจและการบริหารเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ : ศูนย์เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- ชรินทร์ ชุณหพันธ์รักษ์. (2543). **นโยบายธุรกิจและการบริหารเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ : ศูนย์เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- ชรัติ อุ่ณสัมฤทธิ์. (2550). **การนำเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของกองทัพบก เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของชาติ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ. (2548). **การจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจ**. กรุงเทพฯ : ธรรมมลการพิมพ์.
- ชาย โพธิธิตา. (2522). **มหาวิทยาลัยสงฆ์ในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชาย และสัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2552). **การบริหารจัดการแนวพุทธ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉาศส์ เดอลอร์ส และคณะ. (2541). **การเรียนรู้ : ชุมทรัพย์ในดิน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ณัฐพันธ์ เขจรินทร์. (2552). **การจัดการเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ : บริษัท วี.พี. (1991) จำกัด.
- ดลพัฒน์ ยศธร. (2542). **การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- दनัย เทียนพุ่ม. (2545). **การออกแบบและพัฒนาความรู้ในองค์กร**. กรุงเทพฯ : นาโกต้า.
- ดรุณี ชูประยูร. (2547). **การน้อมนำสาระสำคัญของหลักธรรมในพระไตรปิฎกเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนานิสิตนักศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดรุณี ไโรเปี่ยม. (2549). **แนวทางการจัดการความรู้ของสำนักงานรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ**. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดาร์ตัน สิทธิการ. **การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจกรรมนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐและภาคเอกชน** : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยพายัพ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.

- ทวีชัย บุญเติม. (2540). การพัฒนาการจัดการเชิงกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่นสำหรับ
พุทธศักราช 2550. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทีศนา แคมมณี. (2551). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้
ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ : บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2547). ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : บริษัทแซทไฟร์
พริ้นติ้ง จำกัด.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2552). องค์การแห่งความรู้: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์รัตนไตร.
- ชนวัฒน์ สุวรรณจรัส. (2548). การวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาคุณธรรมในนิสิต
นักศึกษาไทยระดับปริญญาบัณฑิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
อุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชเนศ ขำเกิด. (2549). การจัดการความรู้ : กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่องค์กร
แห่งการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ธีรวัสส์ บำเพ็ญบุญบารมี. (2555). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคสมัยพุทธกาล. กรุงเทพฯ:
มหาบัณฑิตสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ที่มา
http://dharmahall.blogspot.com/2011/05/blog-post_03.html (5 พฤศจิกายน 2555)
- (2550). แนวคิด ทฤษฎี หลักธรรม: ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก
อรรถกถา ฎีกาตลอดจนคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิเบญจนิกาย พุทธศักราช.
- ธีรุต จันทรปลั่ง. (2550). การศึกษาวิวัฒนาการการปฏิบัติงานบำรุงศิลปวัฒนธรรมของ
สถาบันอุดมศึกษาไทย (พุทธศักราช 2459-2549). วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร
ดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรฤทธิ์รัตน์ ตติยะวรรณนท์. (2549). การศึกษาความต้องการของคณาจารย์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง ด้านการพัฒนาองค์ความรู้. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธีรญา ผลอนันต์. (2546). การมุ่งเน้นที่ทรัพยากรบุคคล. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินโนกราฟ
ฟิกส์.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2537). การวางแผนเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- นิรันดร์ สุธีนิรันดร์. (2552). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเป็นองค์การแห่งการ
เรียนรู้ของคณะแพทยศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แนวคิดสู่ความเป็นเลิศทางการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ (2551). กรุงเทพฯ : บริษัท พี เอ .ลีฟวิ่ง จำกัด.

บดีนทร์ วิจารณ์. (2547). การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์.

บุญชม ศรีสะอาด, (2546). การวิจัยสำหรับครู. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

บุญส่ง หาญพานิช. (2540). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย. ปรินญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญมี แทนแก้ว. (2543). ญาณวิทยา. (ทฤษฎีความรู้). กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, 2543.

บุญมี แทนแก้ว และคณะ. (2544). ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, 2544.

บุญดี บุญญากิจ และคณะ. (2547). การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : จีรวัดน์เอ็กซ์เพรส.

บุรชัย ศิริมหาสาคร. (2546). การศึกษาที่เห็นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ : บริษัท บুদ্ধพอยท์ จำกัด.

บุรชัย ศิริมหาสาคร และพัชชา กวางทอง. (2552). สรรพวิธีการจัดการความรู้สู่องค์กรอัจฉริยะ. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์แสงดาว จำกัด.

บทสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็นแปล ฉบับเทิดทูนพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : หจก. นานาสิ่งพิมพ์

ปณิตา พันภัย. (2544). การบริหารความรู้ : แนวคิด กรณี. ปรินญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปัทมาวรรณ สิงห์ศรี. (2550). การศึกษาระบบการจัดการความรู้ในสถาบันระดับอุดมศึกษา : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยพายัพ. บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประพนธ์ ผาสุกยัต. (2547). การจัดการความรู้ฉบับมือใหม่หัดขับ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไยใหม่.

-----.(2550). การจัดการความรู้ ฉบับขับเคลื่อน LO. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์ไยใหม่.

-----.(2550). การจัดการความรู้ฉบับขับเคลื่อน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไยใหม่.

ประกอบ คู่ปรัดน์. (2525). จุดมุ่งหมายและบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประกาศรี สีอำไพ. (2550). พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเสริฐ หลอมทอง. (2542). ศาสนาเปรียบเทียบ. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสมเด็จพระเจ้าพระยา.

- พรชูลี อาชาวอำรุง และคณะ. (2546). ยุทธศาสตร์พัฒนาองค์กรของสถาบันพระบรมราชชนก.
กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. (2546). รูปแบบการบริหารงานของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในภาคต.
วารสารวิธีวิจัย.
- พรพิมล ธรรมชาติกรชัย. (2550). การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้สำหรับหน่วยงาน
ภาครัฐ. ปรินญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พริดา วิเชียรปัญญา. (2547). การจัดการความรู้ : พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ :
ธรรมกมลการพิมพ์.
- พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์. (2542). การวางแผนกลยุทธ์เป็นทีม. เอกสารประกอบการอบรม
การวางแผนกลยุทธ์.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). (2549). พุทธศาสตร์ปริทรรศน์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิเชียร ญาณาวชิโร, ดร. (2534). บทบาทและหน้าที่ของมหาจุฬาในทัศนะของ
อาจารย์ พชบ. และพระสังฆาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- พระนักเทศน์ เฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา. (2553). กรุงเทพฯ : หจก.สามลดา.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เด็อนตุล จำกัด, 2543.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2533). วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปัญญา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), (2538). บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการเป็นผู้นำทาง
การศึกษาพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่.
- (2540). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ท้องถิ่น.
- (2542). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- (2541). พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- (2542). การศึกษาเครื่องพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- (2543). นิตินศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ : บริษัทเอส.
อาร์.พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2530). เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์ พรีนติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2551). พจนานุกรม ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

จันทร์เพ็ญ.

- (2551). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพฯ : บริษัทสหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2551). **ตำนานสาสิกขาป้อนเหยื่อ**. กรุงเทพฯ : หจก.
เชน พรินต์ติ้ง.
- (2552). **ธรรมประกาศโนบาย**. กรุงเทพฯ : หจก. สามลดา จำกัด.
พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2533). **ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2549). **เทศน์ : การเผยแผ่ที่สำคัญศักดิ์สิทธิ์**. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์เลี้ยงช้าง.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตญาโณ). (2546). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชปริยัติ. (2549). **การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศรีวิจิตรภรณ์. (2552). **อนาคตศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พระมหาสุพิน ชินนะปัด. (2546). **การศึกษาคูณลักษณะของพระนักศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระสมนึก ต๊ะรังสี. (2535). **การศึกษาของพระภิกษุสามเณรในสภาการศึกษามหาวิทยาลัย: สภาพปัญหาและการแก้ปัญหา**. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สภาการศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาไฉน แก้วสด. (2551). **อุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาสายเพชร วชิรเวที. (2549). **การศึกษาบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนาคเสนเถระ**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระวุฒิกรณ์ วุฒิกรโณ. (2543). **ศึกษาเทคนิคการเผยแพร่พระพุทธธรรมพระราชวรมณี** (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) . วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญโฮม ปุณฺณวฑฺฒโน. (2549). **ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแพร่พุทธธรรมของพระราชธรรมวาทิ (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน)** . วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวรจักร ฉนุทชาโต. (2550). **การศึกษายทบาทและวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของพระราชสังวรญาณ (พุทธ ฐานโณ)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบุญโชค ชยธมฺโม. (2548). **ศึกษารูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน**. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิโรจน์คุณากร (จรัส อติสโย). (2556). **ศึกษาการเผยแพร่พุทธศาสนาของพระธรรมทูตประจำอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด**. บัณฑิตวิทยาลัย พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. (2546). กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- พิชัย นิลทองคำ. (2552). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550**. กรุงเทพฯ : ATHATAYA MILLENNIUM CO.,LTD.
- พิพัฒน์ ก้องกิจกุล.(2547). **Balance Scorecard กับ การเห็นกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ : ธรรมกมลการพิมพ์.
- พันธ์ศักดิ์ พลสารมย์.(2540). **การพัฒนากระบวนการบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาตามแนวคิดการบริหารงานแบบมุ่งคุณภาพทั่วทั้งองค์กร : กรณีศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรศักดิ์ ธนพัฒน์พงศ์. (2541). **มหาเถรสมาคมกับการยอมรับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์**. ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แผนพัฒนามหาวิทยาลัยฯ ฉบับที่ 11 (2555-2559) แหล่งที่มา: www.mbu.ac.th/index.php
สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2556
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์.(2525). **หลักและวิธีการสอนระดับอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์.(2525). **พัฒนาการของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพโรจน์ ชลารักษ์. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการความรู้. แหล่งที่มา:

<http://lib.kru.ac.th/eBook/4000111>, สืบค้นเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2555)

บุรินทร์ ภูัสกุล. (2545). สังคมมนุษย์และศาสนา. ขอนแก่น : หจก.คลังนานาวิทยา.

ภัทรพร สิริกาญจน. (2536). รายงานการวิจัยหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มนัส เกิดปรำรงค์. (2527). พัฒนาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มนตรี ด่านไพบูลย์. (2541). มหาวิทยาลัยที่ทางแยก : จุดประกายวิสัยทัศน์อุดมศึกษาไทยในอนาคต. กรุงเทพฯ : ชัคเชลมีเดีย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : หจก.ไทยรายวันการพิมพ์.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2550). คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2551). คู่มือนักศึกษาปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2539). แฉลงการ 50 ปี กิจการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์สุวิวัฒน์, 2539.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2540). 50 ปีอุดมศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2490-2540. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2544). แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ฉบับที่ 9 (2545-2549). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2544). แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับที่ 10 (2550-2554). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2555). แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับที่ 11 (2555-2559). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามาติณ ถีนิติ. (2550). การศึกษาวิเคราะห์ทำที่ของพระพุทธศาสนาเรื่องการเปลี่ยนศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

รายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.

รายงานการตรวจประเมินคุณภาพภายนอก มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2551).

นักวิชาการ

- วศิน อินทสระและไชย ณ พล. พุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธ์การประกาศธรรม
สู่โลกกว้าง. <http://www.vcharkarn.com/vblog/114521/6> (1 เมษายน 2555)
- วศิน อินทสระ. (2535). ประวัติพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กิจเจริญ.
----- (2548). พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมดา.
- วรภัทร ภูเจริญ. (2548). องค์การแห่งการเรียนรู้และการบริหารความรู้. กรุงเทพฯ : เฟื่องฟ้า.
- วิศิษฐ์ พงศ์พัฒน์จิต. (2546). คู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธ
ศาสนาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2547). กฎหมายเกี่ยวกับการบริหารราชการไทย. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- วิชัย ธีรพันธ์เมธี. (2535). คู่มือพระสังฆาธิการ. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด.
- วิจารณ์ พานิช. (2554). องค์การจัดการและการเรียนรู้.
สืบค้นที่ <http://www.kmi.or.th/kmi-articles/prof-vicharn-panich/28-0001-intro-to-km.html> (4 มกราคม 2554)
- วินัย วีรพัฒน์นนท์. (2543). หลักเกณฑ์และรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่พึงประสงค์
ในระดับบัณฑิตศึกษา. กรุงเทพฯ : หจก.อรุณการพิมพ์.
- วิจารณ์ พานิช. การจัดการความรู้คืออะไร.
สืบค้นที่ <http://www.kmi.or.th/kmi-articles/prof-vicharn-panich/28-0001-intro-to-km.html> (9 มกราคม 2554)
- วิจารณ์ พานิช. (2549). การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บริษัทตลาดตา
พับลิเคชั่น จำกัด.
- วิจารณ์ พานิช. การสร้างความรู้. แหล่งที่มาของข้อมูล <http://www.kmi.or.th/kmi-articles/prof-vicharn-panich/28-0001-intro-to-km.html>, (วันที่ 9 มกราคม 2555)
- วิจิตร ศรีสอาน. (2518). หลักการอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
----- (2551). วาทกิจ ของ วิจิตร ศรีสอาน. กรุงเทพฯ : หจก.อักษรไทย.
- วิชัย ตันศิริ. (2547). โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต: แนวคิดสำคัญของการปฏิรูปใน
พระราชบัญญัติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิไลลักษณ์ อิศระมงคลพันธ์.(2532). การวิเคราะห์ภารกิจวิทยาลัยเอกชนระหว่าง
ปีพุทธศักราช 2513-2530. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิสิทธิ์ โรจน์พจนรัตน์. (2554). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545.

- กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.
- วีระยุทธ ชาตะกาญจน์. (2552). **เทคนิคการบริหาร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์. (2548). **การวางแผนกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ : บริษัท อินโนกราฟิกส์ จำกัด.
- วันชัย มีชาติ. (2551). **พฤติกรรมกรรมการบริหารองค์การสาธารณะ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2530). **อุดมศึกษานั้นประการใด ในศาสตร์อุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาสถาบัน**. ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่งเรือง ลิ้มชูปฏิภาณ. (2547). **การบริหารงานสมัยใหม่เพื่อพัฒนาประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ลัดดาวัลย์ เพชรไพโรจน์. (2535). **การพัฒนาหลักสูตรให้สัมฤทธิ์ผลในยุคสังคมข่าวสาร**. วารสารมหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมเด็จพระญาณสังวร. (2550). **พระพุทธศาสนากับสังคมไทยและเรื่องของความเชื่อ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สมเด็จพระญาณสังวร. (2532). **45 พรรษาของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์กรุงเทพ (๑๙๙๔) จำกัด.
- สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา. (2548). **การจัดการความรู้ในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย. (2518). **การปฏิรูปการศึกษา : การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สมานจิต ภิมยรัตน์. (2546). **การพัฒนารูปแบบสถาบันส่งเสริมและเผยแพร่การพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. ปริญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรารุณี พันธุรงค์. **การจัดการความรู้ขององค์การ กรณีศึกษา บริษัท เอ็นโอเค พีริซันคอมโพเนนท์ (ประเทศไทย) จำกัด**. สืบค้นที่ <http://www.nokpct.net/home/Home.aspx> (9 มกราคม 2554)
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2541). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2540). **พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพฯ : เพชรรุ่งการพิมพ์จำกัด.

- เสรี พงศ์พิศ. (2529). ศาสนาคริสต์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เอดิสัน.
- สุภาพร มากแจ้ง. (2546). การศึกษาสภาพการจัดการของคณะสงฆ์. ธนบุรี : สถาบันราชภัฏ
ธนบุรี.
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2551). การเรียนรู้ด้วยกันแบบมีเข็มมุ่งสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง.
กรุงเทพฯ : บริษัทฟ้าอภัย จำกัด.
- สุชีพ บุญญาณภาพ. (2540). ประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2544). หลักสูตรบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม.
นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2542). การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : นนทบุรี :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2542). การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : นนทบุรี :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุธรรม อารีกุล. (2543). แนวทางปฏิรูปอุดมศึกษาไทย อุดมศึกษาสู่ปวงชน. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
- สุจิตรา ธรรัตน์. (2540). ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : อักษรภาพิพัฒนา.
- สุเมธ เมธาวิทยากุล. (2534). ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สุภาวดี จันทวานิช. (2531). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรีย์ มีผลกิจ. (2541). พุทธประวัติ. กรุงเทพฯ : บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด.
- สุรพล โสธนะเสถียร.(2544). วิทยปรัชญา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แสง จันทรงาม. (2531). ศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2551).แผนปฏิบัติราชการ 4 ปี. กรุงเทพฯ : กองงานการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนา.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, แผนปฏิบัติราชการ 4 ปี, (2551).
www.onab.go.th/index.php?option=67 [ค้นคว้าเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2556])
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. 2548.
คู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้.
สืบค้นที่ http://km.opdc.go.th/web_opdc/admin/uploadfiles/pdf/manual_km.pdf
(9 มกราคม 2554)
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (244). ผู้บริหารต้นแบบ. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2550). กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี

- ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565).** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.(2544). **พุทธธรรมนำการศึกษาได้อย่างไร.**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2551). **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน
สถานศึกษาระดับอุดมศึกษา.** กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2551). **รายงานผลการประเมิน
คุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษา.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). **รูปแบบกลไกการส่งเสริม
การกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา.**
กรุงเทพฯ : บริษัท 프리ทวานกราฟฟิค จำกัด.
- สัมพันธ์ เย็นสำราญ. (2535). **การวิเคราะห์ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์. วิทยานิพนธ์
ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์. (2542). **คุณภาพการศึกษา.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
- สมพร แสงชัย. (2548). **การวางแผนเชิงกลยุทธ์ภาครัฐ.** กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.
- สิปปนนท์ เกตุทัต. (2518). **การปฏิรูปการศึกษา.** กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
- สิทธิ บุตรอินทร์ และคณะ (2546). **สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส :
งานและพระดำริด้านการศึกษาและการปกครอง. ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- สุนทร โคตรบรรเทา. (2552). **หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา.** กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ปัญญาชน.
- สุทธศรี วงษ์สมาน. (2544). **รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐใน
กำกับ ในการบริหารการศึกษาระดับอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎี
บัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- สมหมาย จันทรเรือง.(2544). **พัฒนาการการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบันและในสหัสวรรษใหม่.**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2540). **การวิจัยเชิงนโยบาย : แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทาง
การศึกษา.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชาย พงษ์พัฒนาศิลป์. (2554). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2554.** กรุงเทพฯ: หจก. เจริญรัฐการพิมพ์.

- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2542). การบริหารเชิงกลยุทธ์และกรณีศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธีระฟิล์มและไอทีเก็ทซ์.
- อรทัย พนาราม. สื่อมวลชนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- อุทุมพร จามรมาน. (2532). การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ (**Qualitative Data Analysis**). กรุงเทพฯ : หจก.พันธ์พิบลิชซิ่ง.
- องอาจ นัยวัฒน์. (2549). วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : หจก.สามลดา.
- อำนาจ บัวศิริ. (2539). การพัฒนารูปแบบมหาวิทยาลัยสงฆ์นานาชาติในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Al-Ali, Nermein. (2002). **Knowledge Management and Business**. Frankin Pierce Law Center. Boston Chap.
- T.H.C. History of Education. **Encycloepadia Britannica** (1968), p. 1010
- Avavi,M. and D.E. Leidner. **Knowlegde Management System : Issues Challenges in Knowledge Management Systems Theory and Practice**. Oxford : The Alden Press 2002.
- Certo, S.,C.,and J. Paul Peter. **Strategic Management : Conepct and Application**. New York : McCraw-Hill, 1991.
- Choo,C.P. (1998). **The Knowledge organization : How Organization Use information to construct meaning, create knowledge and mark decision**. Oxford : University.
- Drucker,P.(1999). **Management Challenge for the 21st Century**, harper business, New York.
- G.F.Kneller. **Education 7 Post-Secondary Education**. Encycloepadia American (1968).
- D.G.E. Hall. **A History of South-east Asia**. New York St. Martin s Press. 1970 p.117.
- Hansen,M.T., Nohria, N and Tieney,T. (1999). **March-Aprill**. Whats your strategy for managing knowledge. HBR:106-116.
- Keeves,John. (1988). **Education Research, and Methodology, Measurement : An international handbook**. Oxford : Pergamon Press.
- Krippendorff,K.(ed) (1980). **Content analysis : An Introduction to the methodology**. Vol.5,USA : sage publication.

- Marquardt. (1996). **Building the Learning Organization : A system Approach to Quantum improvement and Global Success**. New York McGraw-Hill.
- Nonaka, Ikujiro and Takeuchi, Hirotaka. (1998). **The Knowledge Creating Company**. New York Oxford University Press.
- NASA Knowledge Management Team. 2545. Strategic Plan for Knowledge Management**. สืบค้นที่ http://km.nasa.gov/pdf/53490main_KM_Strat_Final.pdf (9 มกราคม 2554)
- Poynder, (1998). **Getting to the nuts and bolts of knowledge management**. Information World Review.
- Raj, Madhu. (1996). **Encyclopaedic Dictionary of Psychology and Education**. New Delhi : Anmol Publications PVT.
- Senge, P.M. (1990). **The Fifth Discipline : the art & practice of the learning organization**. New York : Doubleday.
- Sveiby, K. (1997). **The New Organization Wealth : Management Measuring Knowledge-Base Assests**. San Francisco : Berrett-Koehler.
- Steine,Elizabeth. (1990). **Edocoglogy**. Bloomington. Indiana : Indiana University Press.
- Takeuchi Hirotaka & Ikujiro, Nonaka .(2004). **Hitotsubashi on Knowledge Management**, Clementi Loop, Singapore:John Wile & Sons (Asia).
- World Health Organization. (2548). **World Health Organization Knowledge Management Strategy**.
- Wehrich, H. (1986). **Management Excellence**. McGraw-Hill company.
http://www.who.int/kms/about/strategy/kms_strategy.pdf (9 มกราคม 2554)
<http://www.peoplevalue.co.th/index.php?lay=show&ac=article&Id> (9 มกราคม 2554)
http://www.bcn.ac.th/web/2007/KM/km_09.html (9 มกราคม 2554)
<http://www.mcu.ac.th/site/section.php#4> (19 มกราคม 2554)
[http://www.phrathai.net/news; \[10 ตุลาคม 2555\]\)](http://www.phrathai.net/news; [10 ตุลาคม 2555]))
- นายพรรัตน์ เบญจวัฒน์นันท์. <http://www.dailynews.co.th/newstartpage/index.cfm?>, สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2556.
- รศ.ดร.กฤษมันต์ วัฒนางรงค์. <http://www.thairath.co.th/content/edu/121446>, สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2556.
- <http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament=1840>, สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2557.

คำสั่งมหาเถรสมาคม. <http://www.watmoli.com/vittaya-1-section7/regulation-4.html>,

สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2557.

ทิววัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. พระสงฆ์กับการถูกรอนสิทธิทางการเมือง.

http://www.watthasai.org/chumchon/song_no_sitthi.html, สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2557.

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทย. <http://th.wikipedia.org/wiki>,

สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2557.

ข้อดีและข้อเสียของการเผยแพร่ศาสนาคริสต์

(<http://haab.catholic.or.th/history/history03/mission8/mission8.html>, สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2557)

ปัญหาอุปสรรคที่จ้องทำลายขัดขวางการเผยแพร่พระพุทธศาสนา. แหล่งที่มา :

<http://www.kalyanamitra.org/u-ni-boon/main>, วันที่ 29 พฤศจิกายน 2555)

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
จำนวน 5 รูป/คน

1. พระราชบัญญัติ,ป.ร.9	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสร้อยทอง พระอารามหลวง
2. ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	อาจารย์พิเศษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. ผศ.ดร.ประพจน์ อัครวิรุพหการ	คณบดีคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. ดร.อำนาจ บัวศิริ	รองผู้อำนวยการ
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
5. รศ.ดร. ศิริเดช สุชีวะ	ประธานสาขาวิชาการวิจัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ ประเมินรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแพร่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

**รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ
ประเมินรูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่
จำนวน 6 รูป/คน**

1. พระศรีคัมภีรญาณ,รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร	ผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฺโฒ	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
4. พระศรีมงคลเมธี	คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. ผศ.ดร.สุชาติ ตันธนะเดชา	ผู้เชี่ยวชาญด้านอุดมศึกษา และ
อดีตอาจารย์ประจำสาขาวิชาอุดมศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. ผศ.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และ
อาจารย์บรรยายพิเศษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์แบบมีคำถามนำ
เรื่อง “การพัฒนา รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย”

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์แบบมีคำถามนำ เรื่อง “การพัฒนา รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย” นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องด้วยวิธีอ่านวิเคราะห์ ได้องค์ประกอบและภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย แล้วนำมาสังเคราะห์ร่วมกัน เป็นรูปร่างแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย และนำองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ ภายใต้กรอบสาระที่ประมวลได้ 5 ด้าน คือ

1. ด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
2. ด้านสภาพการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
3. ด้านปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทย
4. ด้านหลักการ วิธีการ และแนวทางของการเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทย
5. ด้านการจัดการความรู้ (KM) กับแนวทางการเผยแผ่ศาสนา

ข้อมูลพื้นฐาน

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์
2. ตำแหน่ง
3. หน่วยงาน/ สังกัด
4. วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์
5. เวลาที่สัมภาษณ์.....ใช้เวลา.....น.
6. สถานที่ให้สัมภาษณ์

คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

1. สภาพการดำเนินงานด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย (SWOT)

1.1 ท่านคิดว่าอะไรเป็นจุดแข็ง (Strengths) ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- 1)
- 2)
- 3)

1.2 ท่านคิดว่าอะไรเป็นจุดอ่อน (Weakness) ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- 1)
- 2)
- 3)

1.3 ท่านคิดว่าอะไรเป็นโอกาส (Opportunities) ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- 1)
- 2)
- 3)

1.4 ท่านคิดว่าอะไรเป็นอุปสรรค (Threats) ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- 1)
- 2)
- 3)

1.5 ท่านคิดว่า มีประเด็นเร่งด่วนใดบ้างที่จะช่วยส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน?

(ยุทธศาสตร์ระยะสั้น 1-2 ปี)

.....
.....
.....

(ยุทธศาสตร์ระยะยาว 3-5 ปี)

.....
.....
.....

2. สภาพการดำเนินงานปัจจุบันของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

2.1 ท่านคิดว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรดำเนินการเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามภารกิจทั้ง

4 ด้านอย่างไร ?

2.1.1 ด้านการผลิตบัณฑิต

.....

.....

.....

2.1.2 ด้านการวิจัย

.....

.....

.....

2.1.3 ด้านการเผยแพร่และบริการงานวิชาการแก่สังคม

.....

.....

.....

2.1.4 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

.....

.....

.....

3. ปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่ศาสนา

3.1 ปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา สมัยพุทธกาล มีอะไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

3.2 ปัญหาอุปสรรคการเผยแพร่พระพุทธศาสนา สมัยหลังพุทธกาล มีอะไรบ้าง?

.....

.....

.....

3.3 ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยปัจจุบัน มีอะไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางแก้ไขปัญหา /หรือแนวทางในการพัฒนา

.....

.....

.....

4. หลักการ วิธีการ และแนวทางของการเผยแผ่ศาสนา

4.1 การเผยแผ่ศาสนา ควรมีหลักการอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

4.2 การเผยแผ่ศาสนา ควรมีวิธีการอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

4.3 แนวทางการเผยแผ่ศาสนาสมัยปัจจุบัน ควรมีลักษณะใด?

.....

.....

.....

.....

4.4 ปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่ศาสนา

.....

.....

.....

4.5 แนวทางแก้ไขปัญหา /หรือแนวทางในการพัฒนา

.....

.....

.....

.....

5. ด้านการจัดการความรู้ (KM) กับแนวทางการเผยแผ่ศาสนา

5.1 การจัดการความรู้มีความสำคัญต่อการเผยแผ่ศาสนาอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

5.2 การจัดการความรู้มีประโยชน์ต่อการเผยแผ่ศาสนาอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ขออนุโมทนาขอบคุณทุกท่าน

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

(พระมหาสมนง จำนิล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2557

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง “การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย”

คำชี้แจง : ในการตอบแบบสอบถาม

1. แบบสอบถามนี้ ใช้สำหรับผู้บริหาร/คณาจารย์มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย เพื่อวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยและเพื่อพัฒนา รูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

3. คำตอบของท่านมีคุณค่ายิ่งต่อการวิจัยในครั้งนี้ ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยตามความคิดเห็นของท่านที่เป็นจริงมากที่สุด

4. ข้อมูลที่ท่านระบุไว้ในแบบสอบถามนี้ ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ และขอรับรองว่าจะไม่มีผลกระทบต่อการทำงานและตำแหน่งของท่านแต่อย่างใด

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณและอนุโมทนามา ณ โอกาสนี้

พระมหาสนอง ปจฺโจปการี (จ่านิล)
 นิสิตหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา
 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ปี 2557

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง “การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย”

=====

คำชี้แจง :

แบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์

ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

- 1.1 สถานภาพ () เป็นบรรพชิต () เป็นคฤหัสถ์
- 1.2 ชื่อหน่วยงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.)
 () ผู้บริหารระดับคณบดีและรองคณบดี
 () ผู้อำนวยการระดับกอง ฝ่าย สถาบัน สำนักงาน
 () คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- 1.3 ชื่อหน่วยงาน : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.)
 () ผู้บริหารระดับคณบดีและรองคณบดี
 () ผู้อำนวยการ หัวหน้า ระดับกอง ฝ่าย สถาบัน สำนักงาน
 () คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- 1.5 อายุ
 () ต่ำกว่า 30 ปี () 31-34 ปี
 () 35-40 ปี () 41 ปีขึ้นไป
- 1.6 การศึกษา
 () ปริญญาตรี () ปริญญาโท
 () ปริญญาเอก () อื่นๆ (ระบุ)
- 1.7 ประสบการณ์ทำงาน
 () ต่ำกว่า 10 ปี () 10-15 ปี
 () 16-20 ปี () 21 ปีขึ้นไป

ตอนที่ 2 : ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามนี้ ถามความคิดเห็นจากผู้บริหาร/คณาจารย์มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้กรอบสาระที่ประมวลได้ 5 ด้านคือ

1. ด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย
2. ด้านสภาพการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย
3. ด้านปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ในประเทศไทย ได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาสิกข์
4. ด้านหลักการ วิธีการ และแนวทางของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ในประเทศไทย ได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาสิกข์
5. ด้านการจัดการความรู้ (KM) กับแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับโดยมีเกณฑ์ดังนี้

5	หมายถึง	เห็นด้วยอยู่ในระดับ	มากที่สุด
4	หมายถึง	เห็นด้วยอยู่ในระดับ	มาก
3	หมายถึง	เห็นด้วยอยู่ในระดับ	ปานกลาง
2	หมายถึง	เห็นด้วยอยู่ในระดับ	น้อย
1	หมายถึง	เห็นด้วยอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

ขอให้ท่านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยที่เป็นจริงที่สุด โดยทำเครื่องหมายถูก ✓ ลงในช่องตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
1	ด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
	ก. จุดแข็ง (Strengths)					
	1.1 มหาวิทยาลัยสงฆ์จัดการเรียนการสอนเน้นการสอดแทรกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่					
	1.2 มหาวิทยาลัยสงฆ์เก็บค่าเทอมต่ำกว่า					

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
1	ด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
	มหาวิทยาลัยอื่น ๆ					
	1.3 บัณฑิตที่จบจากมหาวิทยาลัยสงฆ์มีความรู้ ด้านพุทธศาสนาและด้านวิทยาการสมัยใหม่					
	1.4 มหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิตไปช่วยพัฒนางานคณะสงฆ์ และสังคมไทย					
	1.5 มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในอาเซียน					
	1.6 ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาท สำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์					
	1.7 มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นหลักในการจัดกิจกรรม วิสาขบูชาโลก					
	1.8 มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางที่เน้น พระพุทธศาสนา					
	1.9 คณาจารย์มีความหลากหลายทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์					
	1.9 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
	ข. จุดอ่อน (Weakness)	5	4	3	2	1
	1.11 มหาวิทยาลัยสงฆ์ขาดการประชาสัมพันธ์ตนเอง ต่อสังคมภายนอก					
	1.12 มหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่ได้เป็นผู้บังคับบัญชาของ พระนิสิตนักศึกษาโดยตรง					
	1.13 พระนิสิตที่ออกไปปฏิบัติศาสนกิจ 1 ปีก่อนสำเร็จ การศึกษาไม่ยอมปรับตัวเองให้เข้ากับชุมชนนั้นๆ					
	1.14 ขาดแคลนพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้และ เป็นที่ยอมรับของสังคม					
	1.15 บุคลากรด้านการเผยแผ่ขาดความเข้มแข็ง ด้านวิชาการและด้านการปฏิบัติ					
	1.16 มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่โดดเดี่ยว จึงกลายเป็นช่องว่างระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน					
	1.17 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
1	ด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	5	4	3	2	1
	ค. โอกาส (Opportunities)	5	4	3	2	1
	1.18 การออกไปเผยแผ่ศาสนาในสถานศึกษาและหน่วยงานต่างๆ					
	1.19 เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์					
	1.20 เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้มีทุนน้อยได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น					
	1.21 มหาวิทยาลัยสงฆ์มีเครือข่ายทั่วประเทศและระดับนานาชาติสามารถจัดงานวิสาขบูชาโลก					
	1.22 รัฐบาลมอบความไว้วางใจให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ดูแลครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน					
	1.23 มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้รับมอบหมายจากมหาเถรสมาคมให้เป็นผู้ฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ					
	1.24 มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ทั้งวิชาการทางโลกและวิชาการทางธรรม					
	1.25 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
	ง. ปัญหาอุปสรรค (Threats)	5	4	3	2	1
	1.26 มหาวิทยาลัยสงฆ์เข้าไม่ถึงถึงกลุ่มคนที่ด้อยโอกาส เช่น คนพิการ คนดัดจริต และผู้ถูกคุมขัง					
	1.27 มหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง					
	1.28 ผู้บริหาร คณาจารย์และนิสิตมุ่งแต่ภารกิจในหน้าที่การงานของตนจนลืมผู้ให้การสนับสนุน เช่น เวลาว่างมีกิจกรรมควรไปช่วยจัดสถานที่ และเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี					
	1.29 ขาดความเป็นเอกภาพในด้านการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน					

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
1	ด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	5	4	3	2	1
	1.30 การขาดศาสนาทายาท เนื่องจากมีผู้เข้ามาบวชเรียน ลดน้อยลงเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงอันตรายในการ เผยแผ่ศาสนาในอนาคต					
	1.31 ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังขาด ทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารกับชาวต่างชาติ					
	1.32 มหาวิทยาลัยสงฆ์ขาดบุคลากรด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา					
	1.33 บุคลากรที่ทำหน้าที่ด้านการเผยแผ่ศาสนาไม่เป็นที่ ยอมรับของสังคม					
	1.34 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
2	ด้านสภาพการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์	5	4	3	2	1
	ก. การผลิตบัณฑิต					
	2.2 มหาวิทยาลัยสงฆ์ให้การศึกษาวិชาการด้าน พระพุทธศาสนาและวิชาการชั้นสูงที่หลากหลาย					
	2.9 มุ่งให้นิสิตมีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหา และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม					
	2.10 มหาวิทยาลัยมี 2 หลักสูตรคือหลักสูตรสายตรง ได้แก่ พระพุทธศาสนา ธรรมนิเทศ และ หลักสูตรสายบูรณาการ ได้แก่ การจัดการเชิงพุทธ พุทธบริหารการศึกษา และพุทธจิตวิทยา					
	2.11 มุ่งให้นิสิตมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้ เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม					
	2.12 มุ่งให้นิสิตมีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา และรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม					
	2.13 มีกระบวนการจัดการศึกษาโดยใช้การประกัน คุณภาพการศึกษาเป็นกลไกในการดำเนินงาน					
	2.14 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
	ข. ด้านการวิจัย	5	4	3	2	1

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
1	ด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	5	4	3	2	1
	2.15 ความสามารถในการผลิตผลงานทางวิชาการและการวิจัยของมหาวิทยาลัยยังไม่ถึงระดับมาตรฐานสากล					
	2.9 มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นศูนย์ประสานและทำวิจัยด้านพระพุทธศาสนา					
	2.10 อื่นๆ (โปรดระบุ)					
	ค. บริการวิชาการแก่สังคม	5	4	3	2	1
	2.11 โครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานประจำปี					
	2.12 โครงการอบรมเยาวชนและบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน					
	2.13 จัดตั้งสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม					
	2.14 โครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ					
	2.15 โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน					
	2.16 โครงการอบรมการเป็น “ธรรมวิทยากร”					
	2.17 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
	ง. ด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	5	4	3	2	1
	2.18 การจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและงานวิสาขบูชาโลก					
	2.20 ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณีอย่างต่อเนื่อง					
	2.21 มีศูนย์กลางการศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมไทย					
	2.21 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
3	ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระดับความเห็น				
	ก. การเผยแผ่สมัยพุทธกาล	5	4	3	2	1
	3.1 สมัยพุทธกาลต้องเผชิญกับเจ้าลัทธิต่างๆ มากมาย					
	3.2 การคมนาคมไม่เอื้อต่อการเผยแผ่ศาสนา					
	3.3 ประชาชนส่วนมากยังไม่เชื่อถือเจ้าลัทธิ					

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
1	ด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	5	4	3	2	1
	แบบดั้งเดิมจึงเป็นการยากยิ่งนักที่จะเปลี่ยนจิตใจคนเหล่านั้นหันมานับถือพุทธศาสนา					
	3.4 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
	ข. การเผยแผ่สมัยหลังพุทธกาล					
	3.5 ปัญหาด้านการเมืองทำให้พระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงและเสื่อมสูญจากดินแดนพุทธภูมิ					
	3.6 องค์กรรมสงฆ์ไม่เข้มแข็งพอที่จะต่อกรกับศาสนาอื่นๆ					
	3.7 พระมหากษัตริย์หรือผู้นำประเทศสมัยหลังพุทธกาลไม่ให้ความอุปถัมภ์					
	3.8 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
	ค. การเผยแผ่ในสมัยปัจจุบัน	5	4	3	2	1
	3.10 การเผยแผ่ศาสนาสมัยปัจจุบันชาวพุทธยังยึดติดครูอาจารย์มากกว่าหลักคำสอน					
	3.10 พระสงฆ์ไทยขาดกิจกรรมประจำวัน เช่น การสวดมนต์ทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็น					
	3.11 พระสงฆ์และฆราวาสไม่แตกฉานพระธรรมวินัยทั้งที่เป็นชาวพุทธมานาน					
	3.12 สื่อมวลชนมักเสนอข่าวพระสงฆ์ด้านลบ					
	3.13 การเผยแผ่ศาสนาไม่ค่อยเป็นระบบ เพราะแต่ละสำนักต่างคนต่างทำ					
	3.14 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
4	หลักการ วิธีการ และแนวทางของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระดับความเห็น				
		5	4	3	2	1
	ก. หลักการ					
	4.1 จงเที่ยวจาริกไป เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข เพื่ออนุเคราะห์แก่ชนหมู่มาก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เหล่าเทวดาและมวลมนุษย์ทั้งหลาย					

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
1	ด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	5	4	3	2	1
	4.2 หลักปาฏิหาริย์ 3 ประการคือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุศาสน์ปาฏิหาริย์					
	4.5 หลักสำคัญในโอวาทปาฏิโมกข์ 3 ประการคือ การไม่ทำบาป การทำคุณงามความดี และ การทำจิตใจให้บริสุทธิ์					
	4.6 หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี 6 ประการคือ ไม่โจมตี ไม่บีบบังคับ ให้รักษาดี ไม่ทำอะไรเพราะเห็น แก่กิน ไม่ทำอะไรเพราะเห็นแก่นอน และให้สอนใจ ตัวเอง					
	4.5 หลักทฤษฎี 4ส. คือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้า ว้าวุ่น ร่าเริง					
	4.6 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
	ข.วิธีการ	5	4	3	2	1
	4.7 เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นของผู้คนแบบกัลยาณมิตร					
	4.8 ปฏิบัติความเชื่อแบบดั้งเดิมและส่งเสริมแนวคิดใหม่ๆ					
	4.9 บริการสังคมแบบเชิงรุกเพื่อพิชิตใจประชาชน					
	4.10 การปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น					
	4.11 การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและเป็นผู้อุปถัมภ์					
	4.12 การเทศน์ การบรรยาย การสัมมนาและเขียน บทความวิชาการด้านพระพุทธศาสนา					
	4.13 การไม่โจมตี ไม่บีบบังคับ ไม่ว่าร้าย และการสำรวจระวัง					
	4.14 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
	ค. แนวทางการเผยแผ่	5	4	3	2	1
	4.15 ควรใช้เชิงรุกเข้าไปหาประชาชน ใช้ศิลปะเป็น เครื่องมือ แจกพระเครื่อง และการใช้คำคล้องจอง					
	4.16 ผู้เผยแผ่ศาสนาต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดี					
	4.17 ผู้เผยแผ่ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี					

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
1	ด้านนโยบายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	5	4	3	2	1
	4.18 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
5	ด้านการจัดการความรู้ (KM) กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	ระดับความเห็น				
		5	4	3	2	1
	5.1 พระนักเผยแผ่ต้องสะสมองค์ความรู้ไว้มาก จึงจะสามารถเผยแผ่ศาสนาได้เป็นอย่างดี					
	5.2 การจัดการความรู้ที่เป็นระบบสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้ อย่างมีประสิทธิภาพ					
	5.3 การจัดการความรู้แนวพุทธที่ดีทำให้ประชาชน ได้รับอรรถรสจากการฟังพระธรรมเทศนาได้ อย่างสบายกายและสบายใจ					
	5.4 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขออนุโมทนาขอบคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้
 พระมหาสนอง ปจฺโจปการี (จ่านิล)
 CHULALONGKORN UNIVERSITY
 Mobile : 082 8559172

สรุป
เหตุผลของการแสดงความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
(Connoisseurship Process)
เกี่ยวกับความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบและยุทธศาสตร์
การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

ตาราง แสดงความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อความเหมาะสมและความเป็นไปได้
 ของ “รูปแบบและยุทธศาสตร์” การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

รูปแบบ			
ระดับที่	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
1	ดี	พอเหมาะ	ขอเสนอให้ปรับแต่งชื่อคำหลักของโมเดล 1) ชื่อโมเดลทางบาลี ปฐมพุทธโอวาท ไตรสิกขา ทฤษฎีมกัตถประโยชน์ 2) ชื่อโมเดลทางสามัญ 1ตระ/ 2ผ/1สง/1ประโยชน์ / 1แสง
2	ดี	เป็นไปได้	โดยภาพรวมแล้ว...เป็นไปได้
3	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	
4	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	(ควรเพิ่ม) การเข้าค่ายอบรมคุณธรรม หรือ การสอนปฏิบัติธรรมเพื่อการบริการ วิชาการแก่สังคม
5	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	
รายการ	ยุทธศาสตร์ (Strategy)		
1. วิสัยทัศน์ (Vision)			
	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ

	ทำได้	ข้อความไม่เข้ม และยาวไป	วิสัยทัศน์ (Vision) พระพุทธศาสนาคึกขานานาชาติ ของ ผู้นำ ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ ที่ ประพฤติดี เชี่ยวชาญวิชาการ วิจัย และ เผยแผ่ พระพุทธศาสนาชั้นเยี่ยมของโลก
	ดีมาก	ความเป็นไปได้	โดยภาพรวมแล้ว ดีมาก
	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	
	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	
	-	ความเป็นไปได้	
2. พันธกิจ (Mission)			
	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
	ดี	ใจความดี	ควรเรียบเรียงข้อความให้กระชับ
	ดี	เป็นไปได้อ	โดยภาพรวมแล้ว ดี ใช้ได้
	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้อ	
	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้อ	
	-	ความเป็นไปได้อ	
3. เป้าประสงค์ (Objective)			
	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้อ	ข้อเสนอแนะ
	ดี	ดี	-
	ดี	เป็นไปได้อ	โดยภาพรวมแล้ว ใช้ได้
	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้อ	
	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้อ	
	ความเหมาะสม	-	

ตารางที่.....แสดงความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อความเหมาะสมและความ
เป็นไปได้อของ “กลยุทธ์” การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

ข้อรายการ	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
4.1 กลยุทธ์ทฤษฎี 4ส. คือ สันักสนา สมาทปนา สมุตเตชนา สัปปหังสนา	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ดี	ดี	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
	เหมาะสม	-	
4.2 กลยุทธ์ปฎิหาริย์ 3 คือ อิทธิปฎิหาริย์ =การแสดงฤทธิ์ อาเทศนาปฎิหาริย์ =การทายใจ อนุสาศนียปฎิหาริย์ =คำสอน	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ดี	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
		เป็นไปได้	
4.3 กลยุทธ์การถามและการตอบ เอกัังสพยากรณียปัญหา ปฎิปุจฉาพยากรณียปัญหา วิภัชชพยากรณียปัญหา รูปนียปัญหา	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ใช้ได้	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
	เหมาะสม	-	
4.4 กลยุทธ์การเปิดใจยอมรับฟัง คำสอนของปราชญ์อื่นๆ	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ใช้ได้	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
	-	เป็นไปได้	
4.5 กลยุทธ์การสนทนาปราศรัย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ใช้ได้	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
	-	เป็นไปได้	
4.6 กลยุทธ์การเผยแพร่แบบบรรยาย	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ดี	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
	-	เป็นไปได้	
4.7 กลยุทธ์การเสนอคำสอน	ใช้ได้	ใช้ได้	

ข้อรายการ	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
ที่เป็นแก่นแท้	ดี	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
	เหมาะสม	-	
4.8 กลยุทธ์การบัญญัติคำสอน ขึ้นมาใหม่	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ใช้ได้	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	ประยุกต์/ บูรณาการเพื่อ...
	-	-	ไม่สมควรบัญญัติคำสอนใหม่ ซึ่งไม่น่าจะถูกต้อง
	-	เป็นไปได้	
4.9 กลยุทธ์คณะที่มงานพระธรรมทูต	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ใช้ได้	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
	เหมาะสม	-	
4.10 กลยุทธ์การปฏิรูปและปฏิวัติ	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ใช้ได้	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	-	เป็นไปได้	
	-	เป็นไปได้	
4.11 กลยุทธ์การแสดง พระธรรมเทศนา	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ดี	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
	-	เป็นไปได้	
4.12 กลยุทธ์การเข้าหาผู้นำทาง ศาสนาการเมืองและเศรษฐกิจ	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ใช้ได้	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	

ข้อรายการ	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
	-	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
4.13 กลยุทธ์การไปเยี่ยมบ้าน	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ใช้ได้	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
	เหมาะสม	-	
4.14 กลยุทธ์การปลูกปลูก ขวัญกำลังใจ	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ดี	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
	-	เป็นไปได้	
4.15 กลยุทธ์การปฏิบัติแบบเชิงรุก	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ดี	ใช้ได้	
	เหมาะสม	-	
	-	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
4.16 กลยุทธ์การเจริญสัมพันธไมตรี	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ดี	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	-	เป็นไปได้	
	-	เป็นไปได้	
4.17 กลยุทธ์การใช้ล่ามแปล	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ใช้ได้	ใช้ได้	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	-	เป็นไปได้	
	-	เป็นไปได้	
4.18 กลยุทธ์การปรับบุคลิกภาพ ตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรม	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ดี	ดี	

ข้อรายการ	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ข้อเสนอแนะ
ท้องถิ่น	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	-	เป็นไปได้	
	-	เป็นไปได้	
4.19 กลยุทธ์พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นผู้นำและ ทรงเป็นผู้สนับสนุน	ใช้ได้	ใช้ได้	
	ดี	ดี	
	เหมาะสม	เป็นไปได้	
	เหมาะสม	-	
	เหมาะสม	-	

ลงชื่อ.....ผู้วิจัย

(พระมหาสนอง จำนิล)

วันที่ 29 เดือน กรกฎาคม พ.ศ.2557

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ : พระมหาสนอง ปัจโจปการี (จ่านิล)

ชาติภูมิ : 124 หมู่ 1 บ้านกล้วยกว้าง ต.กล้วยกว้าง อ.ห้วยทับทัน จ.ศรีสะเกษ

มาตุภูมิ : วันเสาร์ที่ 2 เมษายน ๒๕๐๙

อุปสมบท : เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2531 ณ วัดสร้อยทอง เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ

ปัจจุบันพำนักอยู่ : วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม 48110

การศึกษาทางธรรม : ปี 2525 นักธรรมชั้นเอก วัดหงส์ประดิษฐาราม จ. สงขลา

ปี 2526 : เปรียญธรรม 3 ประโยค วัดหงส์ประดิษฐาราม จ.สงขลา

ปี 2527 : เปรียญธรรม 6 ประโยค วัดสร้อยทอง เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ

การศึกษาทางโลก :

ปี 2535 : ปริญญาตรี เอกบริหารรัฐกิจ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปี 2539 : ปริญญาโท คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปี 2557 : ปริญญาเอก สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประสบการณ์การทำงาน :

2530-2539 : อาจารย์สอนภาษาบาลีชั้นประโยค 3 วัดสร้อยทอง กรุงเทพฯ

2540-ปัจจุบัน : อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสงฆ์นครพนม วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

2550-2552 : ได้มีโอกาสร่วมทำงานกับ “ทีมงานธรรมะเดลิเวอรี่”

ตำแหน่งวิชาการ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (2556)

ผลงานด้านหนังสือที่พิมพ์เผยแพร่ :

2550 : การบริหารรัฐกิจ, เทคนิคการศึกษา

2552 : ธรรมะวัยใสหัวใจเกินร้อย, ธรรมะไซไซดี, ธรรมะเปิดใจ, ธรรมะสลักใจ,

2552 : ธรรมะอมยิ้ม กรุ้มกริ่มใจ, มนุษย์กับสังคัม, ธรรมะเปิดใจ

2554 : ธรรมะกุกกุก แบบสบายๆ และธรรมะปาร์ตี้...แฮปปี้ เถอะโยม

2556 : รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก

คติประจำใจ : ต้นไม้ที่สูงเด่นเป็นสง่าเพราะมีต้นหญ้า คนจะมีค่าเพราะมีผลงาน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY